

AKADEMIA KULTURY FIZYCZNEJ
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE

PRACA DOKTORSKA

Liliana Kowalczyk

**BRONISŁAW CZECH (1908 – 1944) – „CZŁOWIEK GÓR”.
ŻYCIE – DZIAŁALNOŚĆ – DZIEDZICTWO**

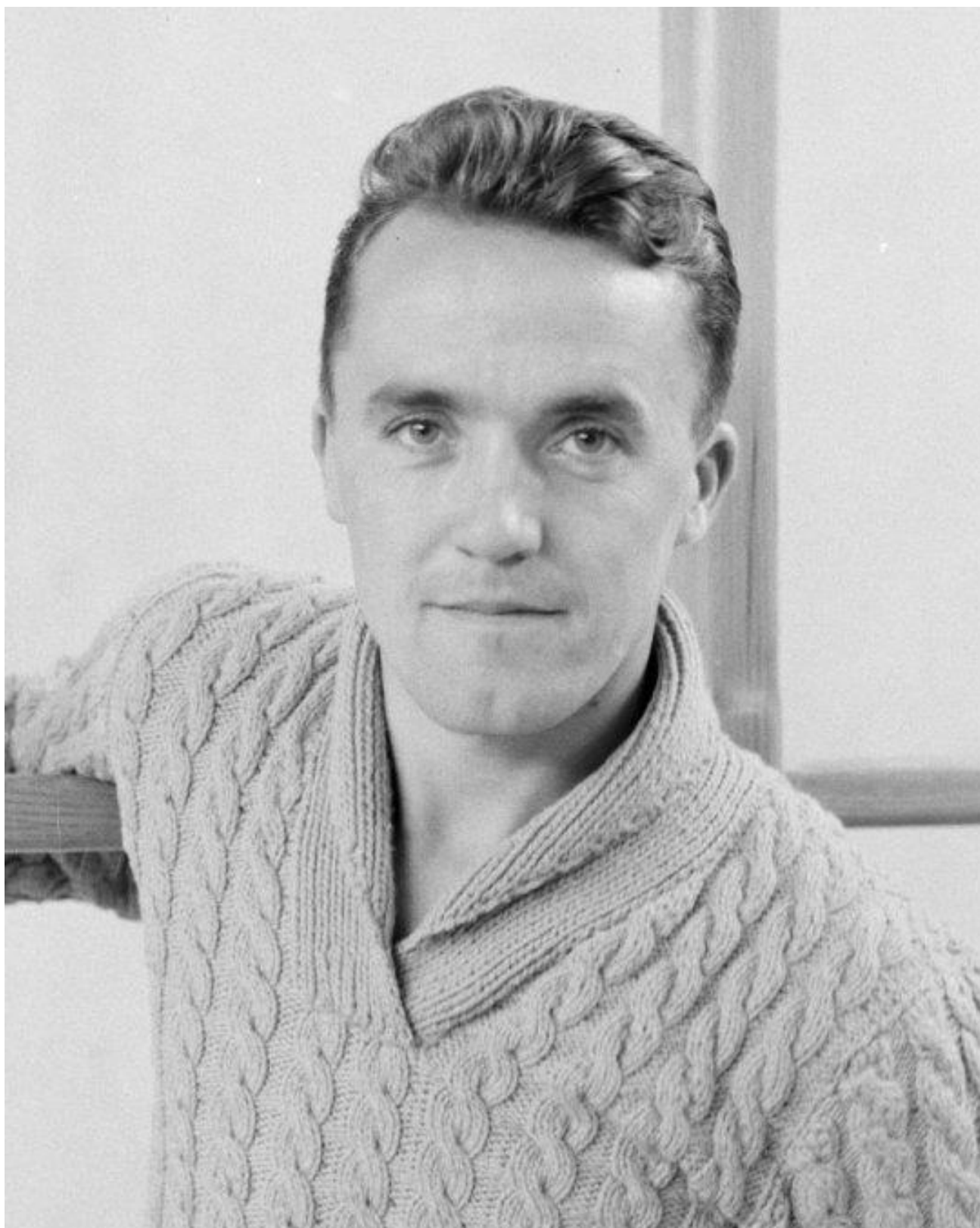
Promotor:

dr hab. Ewa Roszkowska prof. AKF

Promotor Pomocniczy:

dr Krzysztof Borkowski

Kraków 2025

Fotografia 1. Bronisław Czech

Źródło: Fotografia Bronisława Czecha wykonana w 1934 roku:

<https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/aea0fef4-d0b4-102d-bcf8-003048976d84>

*Chciałabym serdecznie podziękować wszystkim,
którzy przyczynili się do powstania niniejszej
pracy doktorskiej – mojemu mężowi, córeczce,
rodzinie, przyjaciołom i wszystkim życzliwym.*

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I Zarys biografii Bronisława Czecha	23
ROZDZIAŁ II Działalność turystyczna i taternicka.....	46
2.1. Charakterystyka działalności turystycznej i taternickiej Bronisława Czecha	46
2.2. Zestawienie dokonań taternickich Bronisława Czecha	65
2.3. Bronisław Czech jako ratownik Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego	73
2.4. Ocena znaczenia działalności turystycznej i taternickiej Bronisława Czecha	76
ROZDZIAŁ III Turystyka narciarska i kariera sportowa	80
3.1. Turystyka narciarska jako punkt wyjścia do kariery zawodniczej Bronisława Czecha	80
3.2. Kariera sportowa i działalność trenera reprezentacji Polski	86
3.3. Zestawienie startów zawodniczych Bronisława Czecha w latach 1925-1939	121
ROZDZIAŁ IV Działalność konspiracyjna i śmierć w KL Auschwitz I	129
4.1. Działalność konspiracyjna po wybuchu II wojny światowej i aresztowanie	129
4.2. Pobyt w Obozie Koncentracyjnym KL Auschwitz I i śmierć	140
ROZDZIAŁ V Bronisław Czech – „człowiek Renesansu”	158
ROZDZIAŁ VI „Bronisław Czech – życie, działalność i pasje” Badanie kwestionariuszowe	170
6.1. Cel badania	170
6.2. Metoda badawcza	170
6.3. Wyniki badań	173
6.4. Podsumowanie	191
ZAKOŃCZENIE	194
BIBLIOGRAFIA	210

WYKAZ TABEL	225
WYKAZ FOTOGRAFII	226
INDEKS NAZWISK	229
ANEKS	231
STRESZCZENIE	265
ABSTRACT	266

WSTĘP

UZASADNIENIE WYBORU TEMATU

Góry od zawsze fascynowały ludzkość swoją tajemniczością i potęgą. Chęć ich eksploracji i zdobycia stawiała się jednym z głównych pragnień wielu śmiałków na przestrzeni wieków. Wokół tych naturalnych formacji zaczęły kształtować się grupy miłośników i pasjonatów. Nazywa się ich często „ludźmi gór”. Według Antoniny Sebesty nie można wyróżnić jednej konkretnej definicji tego określenia, jednakże zarówno definicja, jak i kryteria, na mocy których dana osoba może być zaliczana do grona „ludzi gór”, powinny uwzględniać czynniki takie jak:

- formę działalności górskiej,
- intensywność i trwałość kontaktu z górami,
- stopień ich znajomości,
- stopień samodzielności działań górskich,
- miejsce urodzenia i zamieszkania,
- związki typu zawodowego, twórczego, artystycznego i naukowego,
- bezinteresowne działania na rzecz gór i osób z nimi związanych lub w nich przebywających¹.

Sebesta podkreśla, że „człowiekiem gór” jest się przede wszystkim z własnego wyboru. Z reguły to wybór na całe życie. Najogólniej można powiedzieć, że „ludzie gór”, to osoby, które związały z nimi swoje życie, przy czym pojawia się tutaj wyraźny nacisk na sferę emocjonalną i zainteresowania, a nie kwestie pochodzenia, czy urodzenia. Jak pisze Stanisław Pisarek „ludzie gór to inna nacja, inny świat. To romantycy, marzyciele, zdobywcy i twórcy”².

Jedną z takich osób był niewątpliwie Bronisław Czech – przez przyjaciół zwany „Bronkiem”. Mimo, że historia jego rodziny swoje początki miała na terenie dzisiejszych Kresów Wschodnich, to właśnie Zakopane stało się jego domem i miejscem, w którym dorastał. Od samego początku, jego życie nierozdzielnie związane było z górską naturą. Nie trudno się zatem dziwić, że w stosunkowo szybkim czasie Tatry i wszystko co z nimi związane stało się wielką, jeżeli wręcz nie największą miłością Bronisława Czecha.

---

¹ A. Sebesta, *Etyka i ethos „ludzi gór”*, Fundacja im. Zofii i Witolda Paryskich, Zakopane 2014, s. 21-36.

² S. Pisarek, *Od wydawcy*, [w] *Wielka encyklopedia gór i alpinizmu. Ludzie gór*, T. 6, pod red. M. i J. Kielkowscy, Katowice 2013, s. 7.

Jego osoba kojarzona jest przede wszystkim z narciarstwem sportowym. Trzykrotny olimpijczyk, wielokrotny mistrz Polski, jeden z niewielu zawodników, który brał udział w niemalże wszystkich konkurencjach narciarskich wyczynowych w okresie międzywojennym – to główne fakty prezentowane szerszej publiczności. Nie ulega wątpliwości, że w istocie Czech był znakomitym narciarzem, ale był przede wszystkim człowiekiem, którego tożsamość można określić w odniesieniu do specyficznego środowiska, jakim są góry. Koncepcję tożsamości zbudowanej na relacji z górami proponuje wielu badaczy. Oprócz wspomnianej Antoniny Sebesty wymienić należy Jacka Kolbuszewskiego. Podkreśla on, że pojęcie „człowiek gór” lub szerzej „ludzie gór” jest niejednoznaczne, „ale niezwykle bogato wyposażone semantycznie i przemiany tego wyposażenia, szczególnie zaś jego aksjologii, są głównym przedmiotem przekształcania się archetypu w stereotyp”³.

Zatem przyjmując za fundament tej koncepcji bliski stosunek Bronisława Czecha do gór, rodzi się przekonanie, że pełnią życia żył tylko w górach. W świetle powyższego, przygotowanie pracy biograficznej o życiu, pasji i zainteresowaniach, a więc o tożsamości Bronisława Czecha jako „człowieka gór”, wydaje się w pełni uzasadnione.

Emocjonalne uzależnienie Czecha od gór determinowało zdecydowaną większość podejmowanych przez niego decyzji i wpływało na całe życie. Nie bez znaczenia jest fakt braku opracowania, które kompleksowo ukazywałoby sylwetkę i dokonania górskie Bronisława Czecha. Punktem wspólnym dla większości publikacji poświęconych Bronisławowi Czechowi, którym przypisuje się znamiona materiałów o charakterze biograficznym, jest rozbudowana część dotycząca kariery narciarskiej i sportowej. Autorzy bardzo skrupulatnie analizują dokonania i występy zawodnika. Działalność turystyczna, taternicka, artystyczna, pozostałe pasje i zainteresowania, a także okresy związane z działaniami konspiracyjnymi po wybuchu II wojny światowej i śmiercią stanowią wątki poboczne i z reguły są mniej szczegółowo opisane lub wręcz pomijane. Ponadto zawierają wiele nieścisłości czy błędów wymagających sprostowania. W związku z tym, zasadne wydaje się stworzenie na nowo pełnej biografii Bronisława Czecha, ze szczególnym uwzględnieniem jego emocjonalnego związku z górami, a tym samym wypełnienia obiektywnie istniejącej luki w biografistyce górskiej.

Zatem niniejsza praca w założeniu jest udokumentowanym opisem życia i działalności Bronisława Czecha ze szczególnym uwzględnieniem jego aktywności turystycznej

---

³ J. Kolbuszewski, *Człowiek gór – od archetypu do stereotypu*, [w:] *Góry – literatura – kultura*, T. 16, pod red. E. Grzędę, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2023, s. 24.

i taternickiej. Jest też materiałem weryfikującym błędy i nieścisłości w dotychczasowych opracowaniach. Weryfikacji i uzupełnieniu o nieznane i niepublikowane fakty poddano nie tylko prywatne życie Bronisława Czecha, ale zwłaszcza jego działalność górską i pobyt w KL Auschwitz.

STAN BADAŃ

Postać Bronisława Czecha stała się dotychczas inspiracją do stworzenia kilku opracowań, w tym także prac o charakterze naukowym. Monografia autorstwa Haliny Zdebskiej *Bohater sportowy. Studium indywidualnego przypadku Bronisława Czecha (1908- 1944)*⁴, jak do tej pory, jest jedyną biografią Bronisława Czecha, która wykorzystywana jest jako baza do tworzenia większości publikacji i opracowań dotyczących jego osoby. Zdebska stworzyła zarys życiorysu Czecha jako wprowadzenie do dalszych rozważań dotyczących heroizmu w sporcie i bogatej kariery sportowej, w której Bronisław Czech wykazywał się wybitnymi wynikami i umiejętnościami. Podstawowym materiałem badawczym stały się wspomnienia oraz relacje jego rodziny i znajomych (w szczególności siostry Stanisławy Czech-Walczakowej), uzyskane w toku wywiadów bezpośrednich. Do sporządzenia swojej monografii Zdebska wykorzystała także szereg dokumentów wchodzących w skład zbiorów nieistniejącej już Izby Pamięci Bronisława Czecha w Zakopanem. W swoim opracowaniu opisała poszczególne etapy życia, ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć z zakresu narciarstwa sportowego. Życiorys zawiera także ogólną charakterystykę działalności taternickiej i turystycznej oraz działalności w szeregach Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Zdebska wymienia najważniejsze przejścia taternickie Czecha, wspomina o partnerach wspinaczkowych i podaje daty – niestety często błędne, jednakże nie przedstawia szczegółów dotyczących konkretnych dróg, ich stopnia trudności, klasyfikacji chociażby według skali opisanej przez Witolda Henryka Paryskiego w przewodniku taternickim *Tatry Wysokie*⁵. Z resztą błędnie podanych faktów w pracy Zdebskiej jest wiele. W rezultacie nie można dokonać oceny działalności turystycznej i taternickiej Bronisława Czecha, ani ocenić wpływu tej pasji na cały przebieg jego życia. Omawiana publikacja zawiera również opis działań Czecha po wybuchu II wojny światowej

---

⁴ H. Zdebska, *Bohater sportowy. Studium indywidualnego przypadku Bronisława Czecha (1908-1944)*, Wydawnictwo Naukowe – Fall, Kraków 1996.

⁵ W.H. Paryski, *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. I, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992.

oraz pobyt i śmierć w Niemieckim Nazistowskim Obozie Koncentracyjnym i Zagłady Auschwitz-Birkenau. Zdebska nie podała żadnych dowodów na rzekomą działalność konspiracyjną. Wszystkie twierdzenia zostały sporządzone na podstawie przesłanek – głównie wspomnień znajomych i rodziny Czecha. Sumując H. Zdebska skupiła się przede wszystkim na aspektach powiązanych z karierą sportową i w tym obszarze zawarła szczegółowe opisy, jednakże inne pola działalności zostały przez nią potraktowane w sposób wybiórczy i ogólnikowy, dlatego ze względu na niekompletność i nierzetelność informacji, nie można uznać tego opracowania jako pełnej biografii Bronisława Czecha,. Jak wspomniano już wcześniej, monografia H. Zdebskiej stanowi główne źródło informacji dla autorów pochodnych publikacji dotyczących Czecha, co wiąże się z powielaniem informacji, które nie zawsze były w pełni weryfikowane i sprawdzone. Wątpliwości budzić może bardzo duży subiektywizm wypowiedzi osób, które udzielały wywiadów. Były to osoby pozostające w stosunkowo bliskich relacjach z Bronisławem Czechem, co mogło być powodem pewnego rodzaju gloryfikacji omawianej postaci i tendencyjności w przekazie informacyjnym. Wyraźnie widać, że zarówno udzielający wywiadu, jak i sama Zdebska chcieli przedstawić Bronisława Czecha w możliwie jak najlepszym świetle. Ponadto, jak można domniemywać na podstawie zbiorów, które wchodziły w skład Izby Pamięci Bronisława Czecha w Zakopanem⁶, autorka powoływała się na dokumenty, które w rzeczywistości nie istniały. Tego typu sytuacja miała miejsce w przypadku rzekomego dyplomu ukończenia studiów w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Próbę opisanego życia i działalności Bronisława Czecha w podjęła również Maria Krzemińska w artykule *Bronisław Czech /1908 – 1944/ – życie i działalność*⁷. Autorka również posiłkowała się dokumentacją znajdującą się w zbiorach rodziny Bronisława Czecha, relacjami z wywiadów przeprowadzonych z rodziną i znajomymi, a także opracowaniami zbiorowymi, które omówiono poniżej. Artykuł ten ma charakter ogólnikowy i stanowi lakoniczne zestawienie najważniejszych faktów z życia Czecha. Biorąc pod uwagę materiał badawczy, charakteryzuje go subiektywizm, tendencyjność przekazu i interpretacji informacji.

Jedną z najczęściej wykorzystywanych prac (także przez H. Zdebską) w procesie przygotowania kolejnych biografii Bronisława Czecha jest popularne opracowanie autorstwa

---

⁶ Aktualnie zbiory te znajdują się w Muzeum „Palace” – filii Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem.

⁷ TPN ODT, M. Krzemińska *Bronisław Czech /1908-1944/ - życie i działalność*, Kraków 1979, sygn. TB-P_63 – maszynopis. Materiał ten został zamieszczony w publikacji autorstwa K. Chojnackiego, M. Krzemińskiej, A. Matuszyka, *Bronisław Czech (1908-1944) – życie i działalność: materiały Konferencji Naukowej poświęconej uczczeniu pamięci Bronisława*, Kraków, listopad 1979, „Zeszyty Naukowe AWF Kraków” 1983, nr 29, s. 13-27.

Alfonsa Filara i Michała Leyko *Laury na śniegu*⁸. Zostało ono sporządzone głównie na podstawie zeznań i relacji najbliższych osób z otoczenia Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny. Sami autorzy jako publicyści wykazywali bardzo wyraźny subiektywizm oceny prezentowanych bohaterów i niejednokrotnie przedstawiali mylne dane. Wykorzystanie relacji i zeznań wiąże się z koniecznością weryfikacji przekazywanych informacji, czego jak można sądzić po licznych nieścisłościach i przekłamaniach – nie dokonali. Należy zaznaczyć, że publikacja ta nie ukazuje tylko Bronisława Czecha, stąd zauważyć można bardzo powierzchowne przedstawienie niektórych aspektów jego życia. Podobnie, jak w przypadku pracy Zdebskiej, także i ta poświęcona jest jego karierze sportowej. Publikacja przedstawia Czecha głównie jako sportowca i zawodnika. Natomiast opisy innych aspektów jego życia mają charakter enigmatyczny i przybierają postać typowych wspomnień, trudnych do powiązania z konkretnymi wydarzeniami, które faktycznie miały miejsce. Stąd korzystając z opracowania Filara i Leyki konieczna jest spora doza krytycyzmu i dystansu do prezentowanych przez nich treści.

Kolejną istotną publikacją są *Tatrzańskie diabły*⁹ autorstwa Józefa Kapeniaka. Również w tym przypadku mamy do czynienia z zestawieniem najważniejszych osiągnięć sportowych z zakresu narciarstwa w czasach, kiedy jednym z czołowych reprezentantów Polski był Bronisław Czech. Czech jest zaledwie jednym z kilku zawodników wspominanych przez Kapeniaka, jako tych, którzy w szczególny sposób zasłużyli się dla Polski na arenie sportowej. Publikacja ta nie ma charakteru naukowego.

Wspomniana już wcześniej siostra Bronisława Czecha – Stanisława Czech-Walczakowa również podjęła próbę stworzenia jego biografii. W *Dzienniku z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*¹⁰ zawarła szereg wspomnień dotyczących różnych wydarzeń z jego życia. Należy zaznaczyć, że publikacja ta ma niezwykle subiektywny wydźwięk z bardzo dużą tendencją do gloryfikacji omawianego bohatera. Czech-Walczakowa przedstawia wybrane sytuacje, w których brała udział osobiście lub które relacjonował jej brat bądź inne powiązane z nim osoby. Jej relacja jest chaotyczna, wybiórcza i niepozbawiona błędów nawet w istotnych sprawach. Należy także zwrócić uwagę na to, iż większość zawartych tutaj wspomnień pokrywa się z relacjami i zeznaniami, które siostra Bronisława

---

⁸ A. Filar, M. Leyko, *Laury na śniegu. Opowieść o Bronisławie Czechu i Helenie Marusarzównie*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1982.

⁹ J. Kapeniak, *Tatrzańskie diabły*, Wydanie II, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1973.

¹⁰ S. Czech-Walczakowa, *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*, Wydawnictwo „Libra”, Warszawa 1992.

Czecha sporządzała dla instytucji takich jak np. Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem, czy też Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Analizując przedstawione przez autorkę treści, trzeba mieć na względzie bardzo silną więź emocjonalną, która łączyła ją ze zmarłym tragicznie bratem. Widoczna jest tęsknota i chęć uczczenia pamięci Czecha, co może powodować unikanie w przekazie faktów, które byłyby w jakimkolwiek sposób niekorzystne dla jego pośmiertnego wizerunku.

Bronisław Czech jest również jednym z bohaterów publikacji Dariusza Jaronia *Skoczkanie. Przerwany lot*¹¹. Opracowanie ma charakter popularnonaukowy i poświęcone jest Bronisławowi Czechowi, Helenie Marusarzównie oraz jej bratu Stanisławowi Marusarzowi. Wydarzenia z życia poszczególnych bohaterów są przedstawiane naprzemiennie tworząc etapy, które autor uznał za istotne z punktu widzenia danego bohatera. Należy zaznaczyć, iż jednym z głównych źródeł, którymi posiłkował się Jaroń pisząc tę biografię, w szczególności dotyczącym osoby Bronisława Czecha była monografia H. Zdebskiej, a także opracowanie A. Filara i M. Leyki. Daje to podstawę do przewidzenia pewnego rodzaju rezultatów w postaci konkretnego przekazu informacji. Większość prezentowanych przez autora informacji jest zbieżnych z prezentowanymi wcześniej opracowaniami i publikacjami.

Ostatnią publikacją opisującą życie Czecha w ujęciu całościowym jest praca autorstwa Wojciecha Jarzębowskiego *Bronek. Opowieść o Bronisławie Czechu*¹². Praca ta jest biografią, ale nie wnosi nic nowego do istniejącego stanu rzeczy. Zawiera najważniejsze wydarzenia z życia Bronisława Czecha. Ponadto autor nie odwołuje się do źródeł, ani do innych wykorzystanych materiałów.

Zarys biografii Czecha zamieszczony został również w pracy *Bohaterowie Auschwitz. Opowieść o ludziach, którzy potrafili stawić opór piekłu*¹³. Jest to zestawienie życiorysów postaci, które wykazały się niezwykłą postawą w obliczu tragicznej rzeczywistości, więźniów w Niemieckim Nazistowskim Obozie Koncentracyjnym i Zagłady Auschwitz-Birkenau. Bronisław Czech znalazł się w grupie siedmiu wyróżnionych, pośród których ukazano m.in. postać Witolda Pileckiego i Maksymiliana Marii Kolbego. Przedstawiona biografia ukazuje przede wszystkim losy Czecha po wybuchu II wojny światowej i jego pobyt w KL Auschwitz. Należy zauważyć, że w opisanych okolicznościach aresztowania występują

---

¹¹ D. Jaroń, *Skoczkanie. Przerwany lot*, Wydawnictwo Marginesy, Warszawa 2020.

¹² W. Jarzębowski, *Bronek. Opowieść o Bronisławie Czechu*, Wydawnictwo „Na szczyt”, Gdańsk 2019.

¹³ T. Kowalik, P. Słowiński, *Bohaterowie Auschwitz. Opowieść o ludziach, którzy potrafili stawić opór piekłu*, Fronda PL, Warszawa 2021.

pewne rozbieżności w stosunku do prawdopodobnej wersji wydarzeń. Autorzy nie stosowali przypisów źródłowych, stąd też nie można jednoznacznie zweryfikować źródła prezentowanych informacji.

Notki biograficzne o Czechu znajdują się także w *Wielkiej Encyklopedii Tatrzańskiej*¹⁴ Zofii Radwańskiej-Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego, *Wielkiej Encyklopedii Gór i Alpinizmu*¹⁵ pod red. Małgorzaty i Jana Kielkowskich, w *Słowniku biograficznym prekursorów turystyki oraz działaczy PTT, PTK i PTTK*¹⁶ wydanego przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, w *Przewodniku Biograficznym Stary Cmentarz w Zakopanem*¹⁷ autorstwa Janusza Zdebskiego, w *Małej Encyklopedii Sportu*¹⁸ pod redakcją Kajetana Hądzelka, w publikacji *Najlepsi z najlepszych (1920-2020) 100 lat polskiego sportu*¹⁹ pod redakcją Jana Żdżarskiego oraz w *Wielkiej encyklopedii Popularnej PWN*²⁰, jak i jej wersji internetowej. Zważywszy na charakter tych publikacji, biogramy są hasłowe, jedynie sygnalizujące pewne zagadnienia związane z życiem i działalnością Bronisława Czecha.

Działalność Czecha w Obozie Koncentracyjnym i Zagłady Auschwitz-Birkenau poruszona została także w *Raporcie Witolda*²¹ z 1945 roku (wydany w nowej szacie graficznej w 2016 roku) przygotowanym przez rotmistrza Witolda Pileckiego. Pilecki wspomina o spotkaniu z Bronisławem Czechem i jego zaangażowaniu w działania ruchu oporu.

Wzmianki związane z domniemaną działalnością Bronisława Czecha przeciwko okupantom znajdują się w pracy Grzegorza Rutkowskiego *Polska Walcząca. Historia Polskiego Państwa Podziemnego. Tatrzańscy kurierzy*²². Niestety informacje te też są przedstawione bardzo enigmatycznie, więc nie dają podstaw do jednoznacznego potwierdzenia jakichkolwiek działań konspiracyjnych.

---

¹⁴ Z. Radwańska-Paryska, W.H. Paryski, *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, Wydawnictwo Górskie, Poronin 1995.

¹⁵ M. Kielkowska, J. Kielkowski, *Wielka Encyklopedia Gór i Alpinizmu. Ludzie Gór*, T. 6, Wydawnictwo STAPIS, Katowice 2013.

¹⁶ Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK), Zarząd Główny, Komisja Historii i Tradycji, *Słownik biograficzny prekursorów turystyki oraz działaczy PTT, PTK i PTTK*, Warszawa 1988.

¹⁷ J. Zdebski, *Stary Cmentarz w Zakopanem Przewodnik Biograficzny*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa – Kraków 1986.

¹⁸ K. Hądzelek (red.), *Mała Encyklopedia Sportu*, T. 1., Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1984.

¹⁹ J. Żdżarski (red.), *Najlepsi z najlepszych (1920-2020) 100 lat polskiego sportu*, Oficyna Wydawnicza Przybylik, 2023.

²⁰ Wydawanej w latach 2001-2005 przez Wydawnictwo Naukowe PWN.

²¹ R.W. Pilecki, *Raport Witolda*, Wydawnictwo Apostolicum, Żabki/Londyn 2016.

²² G. Rutkowski, *Polska Walcząca. Historia Polskiego Państwa Podziemnego. Tatrzańscy kurierzy*, tom 22, Wydawnictwo Edipresse Kolekcje Sp. z o.o., 2016.

Czech był niejednokrotnie wzmiankowany w publikacjach dotyczących narciarstwa, takich jak *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907-1939*²³ Stanisława Zaborniaka, *Małopolska. Kolebka polskiego sportu*²⁴ pod redakcją Macieja Zdziarskiego, *Mistrzostwa Świata Międzynarodowej Federacji w Zakopanem w 1929 r. i 1939 r.*²⁵ Macieja Baraniaka, czy też *Mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym i alpejskim 1920-2013*²⁶ autorstwa Andrzeja Więcka. Są to jednakże informacje ściśle związane z karierą sportową, w dodatku nie zawierające wielu szczegółów.

O taternictwie i roli Bronisława Czecha na tym tle pisał Andrzej Matuszyk w „Wierchach”²⁷. Jest to w zasadzie jedyna publikacja, która w sposób szczegółowy analizuje dokonania Czecha w tym kontekście. Matuszyk dokonał oceny przejęć taternickich przez pryzmat kryteriów sportowych. Jako jedyny przedstawił szczegóły dotyczące poszczególnych przejęć taternickich Czecha. Całkowicie natomiast pominął elementy związane z szeroko pojętą działalnością turystyczną. Nie ma tutaj również szczegółowej oceny wszystkich przejęć wspinaczkowych, ani też zestawienia, które pozwoliłoby na zobrazowanie rzeczywistej skali działalności taternickiej Czecha. Autor skonfrontował osiągnięcia Czecha z dokonaniem innych współczesnych mu wybitnych taterników.

Artykuły dotyczące Bronisława Czecha znalazły się także w dorobku Marioli Bogumiły Bednarz²⁸. Odnosiła się ona w nich (z reguły ogólnikowo) do pasji, jaką były dla Czecha góry, turystyka i taternictwo. Autorka sygnalizuje pewne tendencje, jednakże nie rozwijała ich w szerszym kontekście. W rezultacie nie uzyskujemy pełnego materiału informacyjnego.

Pojedyncze sukcesy taternickie Bronisława Czecha przedstawił również Witold Henryk Paryski w publikacji *Tatry Wysokie. Przewodnik Taternicki*²⁹. Informacje dotyczą przebiegu i dat pierwszych przejęć oraz powtórzeń konkretnych dróg taternickich.

---

²³ S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907-1939*, PWSZ im. Stanisława Pigonia w Krośnie, Rzeszów-Krosno 2013.

²⁴ M. Zdziarski (red.), *Małopolska. Kolebka polskiego sportu*, Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków 2023.

²⁵ M. Baraniak, *Mistrzostwa Świata Międzynarodowej Federacji w Zakopanem w 1929 r. i 1939 r.*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Seria: Kultura Fizyczna 2010, z. IX.

²⁶ A. Więcek, *Mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym i alpejskim 1920-2013*, PZN, Zamość 2014.

²⁷ A. Matuszyk, *Taternictwo Bronisława Czecha. Historia i mit*, „Wierchy” R. 49:1980, nr 87, s. 129-130.

²⁸ M.B. Bednarz, *Bronek Czech dziecko gór*, „Tatry: kwartalnik Tatrzańskiego Parku Narodowego” 2008, nr 3, s. 83 oraz M.B. Bednarz, *Bronek Czech artysta taternik*, „Lider” 2011, nr 248-249, s. 28-29.

²⁹ W.H. Paryski, *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. I, op. cit.; W.H. Paryski, *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. II, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992; W.H. Paryski, *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. III, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992; W.H. Paryski, *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. VII, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992; W.H. Paryski, *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. XXI, Sklep Podróżnika, Warszawa 1977.

Postać Czecha była niejednokrotnie wzmiankowana w wielu innych publikacjach, jednakże w większości są to bardzo szczątkowe informacje, z reguły upamiętniające go jako wybitnego narciarza i sportowca. Należy zauważyć, że zdarzały się przypadki, kiedy prezentowane na jego temat informacje okazywały się błędne. Zostało to zasygnalizowane już wcześniej, jednakże istotne jest, że błędy dotyczące przebiegu życia Bronisława Czecha odnalezione zostały również w innych źródłach i nie ograniczały się jedynie do działalności turystycznej oraz taternickiej. Przykładem może być fakt, iż w zbiorach archiwalnych Instytutu Pamięci Narodowej w teczce dotyczącej aresztowań więźniów z Podhala znajduje się informacja, że Bronisław Czech osadzony w KL Auschwitz otrzymał nr obozowy 435³⁰, co jest informacją nieprawdziwą, gdyż nadano mu numer 349. Kolejnym przykładem może być praca *Od Marusarza od Małysza* autorstwa Wojciecha Szatkowskiego, będąca zbiorem notek biograficznych dotyczących wybitnych zawodników narciarskich na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Autor w opisie Czecha przywołał 16 sierpnia 1908 roku, jako sugerowaną datę jego narodzin³¹. Według zapisów w księdze urodzeń w parafii pod wezwaniem Najświętszej Rodziny w Zakopanem³² Bronisław Czech urodził się 25 lipca 1908 roku, zaś 16 sierpnia 1908 roku został on wpisany do ksiąg parafialnych i tym samym oficjalnie zarejestrowany jako nowy obywatel Zakopanego. Zatem nieścisłość ta wynikać może z faktu, iż data wpisania do ksiąg została pomyłona z datą urodzin. W toku badań wyróżniono także szereg niedoprecyzowanych informacji związanych z datą śmierci Czecha. Przypadki takie zdarzały się głównie w artykułach prasowych przybierających charakter wspomnień.

Niniejsza praca w przeważającej mierze napisana została w oparciu o źródła pisane znajdujące się w:

- Muzeum Tatrzańskim im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem – zbiorach archiwalnych
- Tatrzańskim Parku Narodowym - Ośrodku Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej-Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem
- Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu - Archiwum
- Muzeum „Palace” – Filii Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem – Archiwum

---

³⁰ Instytut Pamięci Narodowej [dalej: IPN],– Aresztowania – Bronisław Czech, sygn. IPN bu 2448/513, Zh III/31/35/68.

³¹ W. Szatkowski, *Od Marusarza do Małysza. Polscy skoczkowie 1924 – 2002*, Wydawnictwo Fall, Zakopane 2003, s. 33.

³² Archiwum Narodowe Oddział w Krakowie [dalej: ANOK], Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszej Rodziny w Zakopanem, Księga urodzeń 1890-1910, sygn. 29/3675/4, s. 469 – na podstawie wpisu w parafialnej księdze urodzeń – pozycja nr 147 w 1908 roku.

- Instytucie Pamięci Narodowej – Oddział w Krakowie
- Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie
- Archiwum Narodowym w Krakowie
- Archiwum Narodowym w Krakowie – Oddział w Nowym Sączu
- Archiwum Narodowym w Warszawie – Oddział w Milanówku
- Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie
- Archiwum Akademii Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie

Informacji poszukiwano także w Bibliotece Akademii Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie, Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie i Centralnej Bibliotece Górskiej PTTK. Podjęto kilkakrotnie próbę przeprowadzenia rozmowy z panem Jackiem Kapłanem (siostrzeńcem Bronisława Czecha), w celu weryfikacji pewnych przypuszczeń. Niestety do rozmowy takiej nie doszło.

Wykorzystano także dostępną literaturę przedmiotu tj.: encyklopedie (Z. Radwańska-Paryska i W.H. Paryski, *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*; M. i J. Kielkowsky, *Wielka Encyklopedia Gór i Alpinizmu*; K. Hądzelek (red.), *Mała Encyklopedia Sportu*; R. Łąkowski (red.), *Encyklopedia Popularna PWN*), opracowania naukowe (H. Zdebska, *Bohater sportowy. Studium indywidualnego przypadku Bronisława Czecha (1908-1944)*), *Słownik biograficzny prekursorów turystyki oraz działaczy PTT, PTK i PTTK*; J. Żdźarski (red.), *Najlepsi z najlepszych (1920-2020) 100 lat polskiego sportu*;) J. Zdebski, *Przewodnik Biograficzny Stary Cmentarz w Zakopanem*, a także prace biograficzne poświęcone Bronisławowi Czechowi (m.in. M. Krzemińska *Bronisław Czech /1908-1944/ - życie i działalność*; S. Czech-Walczakowa, *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*; A. Filar, M. Leyko, *Laury na śniegu. Opowieść o Bronisławie Czechu i Helenie Marusarzównie*; D. Jaroń, *Skoczkowie. Przerwany lot*; J. Kapeniak, *Tatrzańskie diabły*; M.B. Bednarz, *Bronek Czech dziecko gór*; T. Kowalik, P. Słowiński, *Bohaterowie Auschwitz. Opowieść o ludziach, którzy potrafili stawiać opór piekłu*; A. Matuszyk, *Taternictwo Bronisława Czecha. Historia i mit*; M.B. Bednarz, *Bronek Czech artysta taternik*; W. Jarzębowski, *Bronek. Opowieść o Bronisławie Czechu*).

Ważnym źródłem informacji były także czasopisma poświęcone górcom i wspinaczce. Badaniom poddano numery „Taternika” z lat 1909 – 1933, „Wierchów” z lat 1927-1930 oraz z 1980 roku. Korzystano także z artykułów publikowanych w prasie codziennej i innej okresu międzywojennego.

Bardzo pomocne w weryfikacji danych, okazały się publikacje: W.H. Paryski, *Tatry Wysokie. Przewodnik Taternicki*; R.W. Pilecki, *Raport Witolda*; S. Faecher, *Rocznik PZN 1939*; A. Kasprzyk, B. Czech, *Narciarska zaprawa biegowa i skokowa*; Polski Związek Narciarski (PZN), *Sprawozdanie z działalności za sezony 1935/36 i 1936/37*; Polski Związek Narciarski (PZN), *Sprawozdanie z działalności za sezony 1937 – 1939*; *Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie za okres od 1.IV.1932 R do 2.IV.1933 R*, a także źródła ikonograficzne. Niektóre z nich zamieszczone zostały w Aneksie do niniejszej pracy.

Zgromadzony materiał badawczy poddano wnikliwej analizie. Brano pod uwagę zarówno okoliczności (uwarunkowania polityczne itp.) sporządzania danych źródeł i opracowań, jak i powiązania poszczególnych osób z Bronisławem Czechem, w celu zobiektywizowania oceny jego postaci. Tendencyjność wypowiedzi mogła być szczególnie wykorzystywana w przypadku zapisu zeznań współwięźniów Bronisława Czecha z Niemieckiego Nazistowskiego Obozu Koncentracyjnego i Zagłady Auschwitz-Birkenau, które sporządzano w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

W toku badań zebrano szereg wartościowych informacji, jednakże w przypadku niektórych kluczowych wydarzeń z życia Bronisława Czecha nie udało się uzyskać jednoznacznego potwierdzenia.

CEL I ZAKRES BADAŃ

Bronisław Czech był dotychczas przedstawiany przeważnie przez pryzmat kariery narciarskiej i sportowej, a jego działalność turystyczna i taternicka były pomijane bądź prezentowane jako wątek poboczny, mało istotny.

Ponadto, istniejące opracowania pisane z dużą nutą subiektywizmu, zniekształcały lub wręcz zafałszowały koleje jego życia i podejmowane aktywności.

Nadrzędnym celem niniejszej pracy jest stworzenie dokumentu o życiu i aktywnościach Bronisława Czecha opartego na materiałach źródłowych. W założeniu dysertacja ma przedstawiać pełny obraz życia Czecha, z podkreśleniem tych cech jego osobowości, które stygmatyzują liczne z podejmowanych przez niego działań, sytuujących go w obrębie określenia „człowiek gór”.

Tak postawione zadanie badawcze wymusiło niejako uszczegółowienie problemu i sformułowanie pytań badawczych, umożliwiających wnikliwą ocenę jego osoby, życia i dziedzictwa.

1. Jaka była geneza górskiej pasji Bronisława Czecha?
2. Jak Bronisław Czech postrzegał góry i jakie wartości związane z działalnością w nich prowadzoną były dla niego najważniejsze?
3. Czy doświadczanie przestrzeni górskiej mogło mieć wpływ na definiowanie własnej tożsamości przez Bronisława Czecha?
4. Jakie były jego interakcje z członkami ówczesnego środowiska turystycznego, taternickiego i narciarskiego? Jak środowiska te postrzegały jego osobę i działalność?
5. Czy i w jaki sposób jego działalność górską (turystyka latem i narciarstwo zimą) wpływała na wspólnotę „ludzi gór” i młode pokolenie turystów i taterników?
6. Jakie osiągnięcia taternickie Bronisława Czecha utrzymywane są za najważniejsze w jego karierze górskiej i czy miały znaczenie dla rozwoju turystyki górskiej i taternictwa?
7. Jakie cechy charakteru oraz osobiste pasje Bronisława Czecha mogą przemawiać za nadaniem mu statusu „człowieka gór”?
8. Jaka była geneza i przebieg kariery narciarskiej Bronisława Czecha?
9. Jak zamyłowanie do gór wpływało na działania podejmowane przez Bronisława Czecha po wybuchu II wojny światowej i w Obozie Koncentracyjnym KL Auschwitz?
10. Jakie dziedzictwo pozostawił po sobie Bronisław Czech? Czy jego osoba jest rozpoznawalna współcześnie i czy została upamiętniona, a jeżeli tak, to w jaki sposób?
11. Czy Bronisław Czech jako „człowiek gór” stanowi inspirację dla młodego pokolenia?

Praca ma charakter biografii historycznej, ukazującej i dokumentującej możliwie szczegółowo życie i różne formy aktywności Bronisława Czecha. Analizie poddano każdy etap jego egzystencji, ze specjalnym uwypukleniem działalności związanej z turystyką górską i taternictwem. Zakres terytorialny pracy dotyczy obszaru Polski, ze szczególnym uwzględnieniem południowej części kraju – Małopolski. Niekiedy został on przekroczony.

Ma to miejsce w przypadku analizowania aktywności narciarskiej – sportowej Bronisława Czecha, a także innych pozaturystycznych pasji. Cezury czasowe obejmują lata jego życia od narodzin w 1908 roku do śmierci w 1944 roku. W niektórych przypadkach i ten zakres został przekroczony. Związane to było z koniecznością ukazania dziejów rodziny Bronisława Czecha, a także wydarzeń, które rozgrywały się już od jego śmierci, aż do czasów współczesnych.

METODY I TECHNIKI BADAWCZE

W badaniach historycznych wyróżnia się szereg procedur badania autentyczności źródła i wiarygodności informacji, a także procedury ustalania faktów. Są one ze sobą ściśle powiązane. Jerzy Topolski zaznaczał, że „*celem etapu ustalania faktów, jest zamiana informacji źródłowych, zaopatrzonych odpowiednią etykietką autentyczności i wiarygodności, w twierdzenia o faktach*”³³. Rezultatem takiego zabiegu staje się uzyskanie tzw. faktów historiograficznych, które stanowią podstawę konstrukcji naukowej historyka i umożliwiają poznanie historycznej rzeczywistości. W połączeniu z odpowiedniej jakości wiedzą pozaźródłową możliwe jest stworzenie twierdzenia o fakcie (prostym bądź złożonym), który następnie przy pomocy odpowiedniego zabiegu i stylizacji tekstu zostaje włączony do większej konstrukcji³⁴.

Metodami badań historycznych, które opierają się przede wszystkim na analizie źródeł związanych z danymi faktami są metody bezpośrednia i pośrednia ustalania faktów. Będąc w posiadaniu informacji, które dotyczą bezpośrednio konkretnego faktu lub wydarzenia możemy jednocześnie postawić hipotezę i dokonać jej weryfikacji. Materiały źródłowe uzyskane w toku badań (poprzez kwerendy archiwalne, biblioteczne i internetowe), które bezpośrednio związane były z konkretnymi wydarzeniami z życia Bronisława Czecha, zostały poddane analizie i na ich podstawie ustalono fakty. Konieczna była weryfikacja źródeł i potwierdzenie ich wiarygodności. Dezinformacje związane z poszczególnymi etapami życia i działalności Czecha zostały w wielu przypadkach wyjaśnione. Niezbędna w tej sytuacji okazała się także wiedza pozaźródłowa związana z sytuacją polityczną, gospodarczą i społeczną na Podhalu, jak i w Polsce w pierwszej połowie XX wieku³⁵. Starano się również

---

³³ J. Topolski, *Metodologia historii*, PWN, Warszawa 1976, s. 401-402.

³⁴ *Ibidem*, s. 403.

³⁵ J. Topolski, *Metodologia historii*, PWN, Warszawa 1984, s. 385-386.

sprawdzać informacje dotyczące konkretnych faktów w różnych źródłach, które w miarę możliwości były od siebie niezależne. Zdarzały się przypadki, w których nie uzyskano dostępu do dodatkowych i niezależnych źródeł. Wtedy przyjmowano, że fakt jest prawdziwy w oparciu o wiedzę na temat samego źródła, jego pochodzenia i wiedzę pozaźródłową³⁶.

W procesie badawczym pojawiły się także sytuacje, w których nie znaleziono w źródłach szczegółowych informacji na temat danego faktu z życia Bronisława Czecha. Wówczas konieczne było zastosowanie metody pośredniej ustalania faktów, która wykorzystuje „dane bardziej pośrednie” – czyli

„(...) informacje źródłowe i pozaźródłowe, które wprawdzie nie mówią o samym fakcie, lecz są w jakiś sposób jego symptomami. Symptomy te pełnią rolę wskaźników, które pozwalają przekładać fakty nie dające się zaobserwować (oczywiście w źródłach) na poświadczone w jakiś sposób inne fakty lub własności tych faktów. Wskaźniki te używane są jako przesłanki w przeprowadzanych dla ustalania faktów wnioskowaniach (zawodnych)”³⁷.

Przesłanki odnajdywano w różnego rodzaju materiałach pomocniczych i opracowaniach dotyczących zarówno bezpośrednio samego Bronisława Czecha, jak i wydarzeń z początku XX wieku. Dla przykładu, wiedza na temat ówczesnego środowiska taternickiego pozwoliła na stworzenie obrazu Bronisława Czecha jako turysty i taternika.

Następną metodą, która stała się jedną z wiodących w badaniach była metoda porównawcza. Najszerzej ujmując, porównywanie jest procesem, który bada związki między przedmiotami i zjawiskami, w celu ukazania relacji zachodzących zarówno w świecie fizycznym, jak i innych sferach (m.in. duchowej, psychicznej itp.). Doprecyzowując definicję porównywania można je opisać jako poszukiwanie podobieństw i różnic w danych podmiotach, dzięki czemu można ukazać ich najważniejsze cechy³⁸. W celu ustalenia najbardziej prawdopodobnego przebiegu wydarzeń, oszukiwano analogii w różnego rodzaju materiałach, opracowaniach, zeznaniach i relacjach³⁹. Badano informacje dotyczące faktów pochodzące z różnych źródeł, materiałów i opracowań dotyczących Bronisława Czecha poprzez porównywanie ich, wykazywanie podobieństw, a także różnic, by w efekcie końcowym stworzyć obraz będący możliwie najdokładniejszym odwzorowaniem rzeczywistych wydarzeń. Metoda ta została zastosowana w celu stworzenia

---

³⁶ *Ibidem*, s. 386.

³⁷ *Ibidem*, s. 387.

³⁸ C. Majorek, *Metoda porównawcza w badaniach historyczno-dydaktycznych*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 23” 1989, Zeszyt 198, s. 33-41.

³⁹ A. Ayer, *Problem poznania*, Warszawa 1965, s. 88—89.

zobiektywizowanego życiorysu Bronisława Czecha, bez znamion gloryfikacji i tendencyjności wypowiedzi⁴⁰.

Wykorzystano także techniki analizy tekstów oraz metodę dokumentów osobistych (biograficzną) opartą na źródłach zastanych, jak:

1. Dokumenty urzędowe
2. Informacje prasowe poświęcone Bronisławowi Czechowi
3. Informacje zawarte w drukach zwartych.

KONSTRUKCJA PRACY

Treść rozprawy ujęto w sześciu rozdziałach poprzedzonych wstępem i podsumowanych w zakończeniu. Poruszaną w nich problematykę podporządkowano osiągnięciu założonych celów. Całość dopełnia bibliografia, wykazy ilustracji, indeks nazwisk oraz aneks.

Praca ma charakter chronologiczno-rzeczowy. Poszczególne rozdziały ułożone są tematycznie, a ich treść przedstawiana jest chronologicznie.

Wstęp jest wprowadzeniem do pracy. Przedstawiono tutaj motywy wyboru problematyki badawczej, ukazano stan badań jej dotyczący, określono jej cel i zakres. Dokonano także przeglądu źródeł i materiałów, jak i oceny ich przydatności w realizacji tematyki pracy. Ponadto opisano metody badawcze zastosowane przy zbieraniu i przetwarzaniu informacji oraz zaprezentowano konstrukcję pracy.

Rozdział pierwszy jest próbą rekonstrukcji życia Bronisława Czecha. Przedstawia on jego pochodzenie rodzinne, warunki życia, narodziny i rozwój poszczególnych pasji, edukację, śledzi jego działania turystyczno-taternickie, sportowe, włącznie z aresztowaniem, wywiezieniem i śmiercią w KL Auschwitz. Szereg informacji zawartych w tym rozdziale jest publikowanych po raz pierwszy. Celem tego rozdziału jest możliwie jasne ukazanie biografii Bronisława Czecha oraz ogólna charakterystyka jego działalności. Wątki rozwinięte w dalszych rozdziałach są tutaj jedynie zasygnalizowane.

W rozdziale drugim ukazano działalność turystyczną (bez turystyki narciarskiej) i taternicką Bronisława Czecha. Obejmuje ona lata 1908 – 1939. Rozdział podzielono na cztery podrozdziały. Pierwszy zawiera charakterystykę działalności turystycznej i taternickiej Bronisława Czecha. Przedstawiono tutaj m.in. genezę rozwoju górskiej pasji Czecha, wpływ

---

⁴⁰ C. Majorek, *op. cit.*, s. 33-41.

najbliższego otoczenia na podejmowane przez niego działania, a także szczegóły dotyczące przejść taternickich. Drugi podrozdział zawiera zestawienie dokonań taternickich Bronisława Czecha. Dane przedstawiono w układzie tabelarycznym dokonując ich klasyfikacji i oceny. Takie zestawienie zostało sporządzone po raz pierwszy. Trzeci podrozdział związany jest z działalnością Czecha w szeregach Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Wyszczególniono tutaj wszystkie akcje ratunkowe z jego udziałem i dokonano ich ogólnego opisu. Ostatni podrozdział ocenia działalność turystyczną i taternicką Czecha i ukazuje jego wpływ na rozwój tych dyscyplin.

Rozdział trzeci koncentruje się na karierze sportowej i występach Bronisława Czecha jako reprezentanta Polski na zawodach narciarskich, a także na jego późniejszej działalności trenerskiej. Podzielony został na trzy podrozdziały, z których pierwszy porusza kwestie dotyczące znaczenia turystyki narciarskiej w życiu Czecha. Podjęto tu próbę ukazania turystyki narciarskiej jako punktu wyjścia do rozpoczęcia zmagania sportowych. Drugi podrozdział pokazuje Czecha jako sportowca wyczynowego. Przedstawiona tutaj została ścieżka rozwoju jego kariery, poczynając od pierwszych zawodów w 1920 roku, aż do 1939 roku. Opisano większość najważniejszych wydarzeń sportowych z udziałem Bronisława Czecha oraz jego osiągnięcia zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej. W wielu przypadkach przedstawiono okoliczności towarzyszące poszczególnym zawodom narciarskim. Zwieńczeniem tej części pracy jest trzeci podrozdział i zestawienie prezentujące występy i osiągnięcia narciarskie Bronisława Czecha w latach 1920-1939. Celem tego rozdziału jest zaprezentowanie działalności sportowej Bronisława Czecha oraz jego rozwoju jako zawodnika narciarskiego.

Rozdział IV poświęcono działaniom w czasie II wojny światowej. Składa się on z dwóch podrozdziałów. Pierwszy dotyczy działalności konspiracyjnej i aresztowania. Podjęto tu próbę potwierdzenia faktycznego udziału Czecha w szeregach Państwa Podziemnego i prowadzenia działalności konspiracyjnej przeciwko okupantom. Opisane zostały wydarzenia od momentu wybuchu wojny (1 września 1939 roku), aż do aresztowania i przetransportowania Bronisława Czecha do KL Auschwitz I w pierwszym transporcie więźniów 14 czerwca 1940 roku. Drugi natomiast w sposób szczegółowy przedstawia jego pobyt i śmierć w obozie koncentracyjnym, a także jego relacje ze współwięźniami. Celem tego rozdziału jest ukazanie patriotycznej postawy Bronisława Czecha, ale także najważniejszych cech jego charakteru, które pokazują, że może być określany mianem „człowieka gór” także w kontekście działań konspiracyjnych.

W rozdziale V przedstawiono inne niż turystyczne i wspinaczkowe zainteresowania oraz pasje Bronisława Czecha..

W ostatniej części prezentowanej rozprawy zawarte zostały wyniki badań kwestionariuszowych, które stanowią uzupełnienie treści przedstawionych w poprzednich rozdziałach. Zasadniczym celem rozdziału VI było zdiagnozowanie aktualnej wiedzy na temat Bronisława Czecha w środowisku, które bezpośrednio związane jest z szeroko pojętą kulturą fizyczną. W czterech podrozdziałach zaprezentowano kolejno cel badania, metodę badawczą, analizę wyników oraz podsumowanie zawierające kluczowe wnioski. Badanie miało formę internetowej ankiety, która została udostępniona odpowiedniej grupie badawczej. Uzyskane odpowiedzi w wyraźny sposób zasygnalizowały konieczność stworzenia nowej i pełnej biografii Bronisława Czecha.

W Zakończeniu niniejszej pracy dokonano weryfikacji postawionych zadań badawczych oraz finalnej oceny postaci Bronisława Czecha jego dziedzictwa.

Bibliografia zawiera wykaz wszystkich źródeł i materiałów wykorzystanych w procesie badawczym. Dokonano podziału poszczególnych pozycji na źródła (w tym archiwalne i drukowane), opracowania, czasopisma i netografię.

Całość rozprawy dopełniają: indeks nazwisk, wykazy tabel i fotografii oraz aneks będący uzupełnieniem pracy o dokumenty osobiste Bronisława Czecha. Zawiera on także kwestionariusz ankiety wykorzystany w pracy.

ROZDZIAŁ I

Zarys biografii Bronisława Czecha

Pochodzenie rodziny Bronisława Czecha nie jest dokładnie znane. Jedyne informacje na ten temat pochodzą z przekazów Stanisławy Czech-Walczakowej i przybierają charakter wspomnień. Historia rodziny Czechów zaczęła się prawdopodobnie we wschodniej Polsce, kiedy dziadek Bronisława Czecha – Łukasz Czech, pochodzący z miejscowości Korczówka znajdującej się na terenie obecnego województwa lubelskiego⁴¹, jako uczestnik Powstania Styczniowego został zesłany na Syberię. Próby ucieczki z niewoli podejmował trzykrotnie, ale dopiero za trzecim razem udało mu się przedostać na ziemie polskie – początkowo na Podlasie, do rodzinnego domu, gdzie dotarł około 1884 roku⁴². Tajemnicą pozostaje jednakże nazwisko seniora rodu Czechów, gdyż w obawie przed rozpoznaniem ze strony zaborców postanowił zmienić je i używać tylko części oryginalnego nazwiska. Na podstawie informacji uzyskanych z materiałów znajdujących się w TPN – Ośrodku Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej-Paryskiej oraz Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem – pracy Marii Krzemińskiej pt. *Bronisław Czech (1908 – 1944) – życie i działalność*⁴³, a także informacji przedstawionych w książce pt. *Laury na śniegu* autorstwa Alfonsa Filara i Michała Leyko⁴⁴ można domniemywać, że mogło ono brzmieć Czechowski, czy też Czechowicz. W obawie przed ponownym aresztowaniem Łukasz Czech uciekł na tereny zaboru austriackiego. Osiadł w Krakowie, gdzie miał zamiar zatrzymać się u znajomej Marii Koźmian⁴⁵, mieszkającej wtedy przy ulicy Garncarskiej. Zostawił w Korczówce żonę Teresę, ale zabrał ze sobą synów – Józefa, Antoniego i Jana. Wówczas, najmłodszy z braci – Józef Czech – ojciec Bronisława – był dopiero ośmioletnim chłopcem. Ukończył w Krakowie szkołę rzemieślniczą, która dała mu szereg kwalifikacji z zakresu kotlarstwa⁴⁶. Jego bracia – Antoni i Jan, obrali nieco inne kierunki rozwoju zawodowego. Ze względu na wiek, mężczyźni mogli od razu rozpocząć pracę zarobkową. Antoni Czech zdecydował się na wyjazd do Francji, gdzie osiadł

---

⁴¹Dostępne źródła podają dwie nazwy miejscowości, z której pochodził Łukasz Czech. Jedna jest zapisywana jako Karczówka w powiecie włodawskim, druga zaś jako Korczówka w Lubelskiem.

Tatrzański Park Narodowy, Ośrodek Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej-Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem [dalej: TPN ODT], Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, Zapis rozmowy ze Stanisławą Czech-Walczakową z dnia 22.08.1969 r., sygn. TB-P_63, s. 1.

⁴²A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 11.

⁴³TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 13-27.

⁴⁴A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 11.

⁴⁵TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, Zapis..., *op. cit.*, s. 1.

⁴⁶TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 4.

w Paryżu i ponoć wszedł w związek małżeński z Francuzką. Założył tam własny zakład kuśnierski, jednakże po kilkunastu latach zmuszony był do zamknięcia działalności i wrócił do Polski, gdzie ostatecznie zamieszkał w Lublinie, ożenił się jeszcze dwukrotnie i doczekał późnej starości⁴⁷. Jan Czech zaś został kucharzem⁴⁸. Kiedy wybuchła I wojna światowa trafił do Francji, gdzie w obozie zmarł na Tyfus⁴⁹. Łukasz Czech po jakimś czasie zdecydował się opuścić Kraków i wyjechał do Zakopanego, gdzie podjął pracę jako gajowy i listonosz u hrabiego Władysława Zamoyskiego w Kuźnicach⁵⁰.

Józef Czech nie znalazł finalnie zatrudnienia jako kotlarz w Krakowie. W związku z czym wyjechał na Podhale. W 1894 roku dotarł do Zakopanego. Miał wówczas 23 lata⁵¹. Znalazł pracę w Zakładzie Wodoleczniczym u doktora Andrzeja Chramca, gdzie był mechanikiem kotłowym oraz palaczem⁵². W późniejszych latach pracował jako maszynista⁵³. Jak podaje A. Filar i M. Leyko w *Laurach na śniegu*⁵⁴, Józef Czech bardzo szybko zaaklimatyzował się w środowisku góralskim, a będąc z natury wesołym, pracowitym i uczciwym człowiekiem, zyskał przychylność i sympatię rodowitych górali, którzy z czasem zaczęli traktować go jak „jednego ze swoich”⁵⁵. Podobno był nie tylko duszą towarzystwa, ale także miłośnikiem sportu. Wspominano go jako zapalonego kolarza. Przypisuje mu się współuczestnictwo w tworzeniu Klubu Cyklistów w Zakopanem⁵⁶. Ponoć często pokonywał trasy: Zakopane – Morskie Oko, Zakopane – Chabówka, Zakopane – Nowy Targ, czy Zakopane – Stara Wieś⁵⁷, jednakże nie znaleziono potwierdzenia tych informacji. Ojciec Bronisława Czecha nie tylko pasjonował się sportem, ale także posiadał talent muzyczny. Grał na skrzypcach. Znany był z niespożytej energii i wszechstronnych uzdolnień⁵⁸.

---

⁴⁷ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 12.

⁴⁸ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, *Zapis...op. cit.*, s. 1.

⁴⁹ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 12.

⁵⁰ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 62.

⁵¹ TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 4.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, *Zapis... op. cit.*, s. 1.

⁵⁴ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 12.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Według córki Józefa Czecha, razem z jej ojcem, Klub Cyklistów w Zakopanem zakładali Jan Kowalski, Jan Pławecki, Mieczysław Koprowski i Henryk Bednarski. Działalności Józefa Czecha w tym zakresie nie udało się finalnie potwierdzić. S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 63

⁵⁷ Stara Wieś – wieś w Polsce, położona w województwie małopolskim, w powiecie limanowskim, w gminie Limanowa. Podzielona jest na dwa sołectwa: *Stara Wieś I* i *Stara Wieś II*. W latach 1975–1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa nowosądeckiego. Dane z Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych – PRNG, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, 5 listopada 2023, identyfikator PRNG: 128739.

⁵⁸ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 15.

Poza przekazem rodziny i autorów *Laurów na śniegu*, nie znaleziono innych źródeł informacji dotyczących losów ojca Bronisława Czecha.

Matka Czecha – Stanisława Namysłowska, przyszła żona Józefa Czecha, urodziła się w okolicach Zamościa w 1883 roku⁵⁹. Według przekazu Czech-Walczakowej, jej matka miała trudne dzieciństwo, czego przyczyną była przedwczesna śmierć rodziców. Dziewięcioletnia Namysłowska znalazła się w klasztorze Szarytek, gdzie przebywała do osiągnięcia pełnoletności⁶⁰. Jako dorosła kobieta wyjechała do Zakopanego⁶¹. Zajmowała się artystycznym haftem oraz szyciem bielizny⁶². Rozwój wodolecznictwa oraz popularyzacja wyjazdów w góry w celach zdrowotnych i turystyczno-krajoznawczych przyczyniły się do wzrostu atrakcyjności Zakopanego w oczach potencjalnych kuracjuszy, jak również osób, poszukujących pracy. Prawdopodobnie możliwość znalezienia zatrudnienia była przyczyną przyjazdu w 1902 roku Stanisławy Namysłowskiej do Zakopanego. Przybyła tam wraz ze swoją ciotką⁶³. Kobiety ponoć zamieszkały na Starej Polanie⁶⁴.

Dostępne źródła nie podają informacji dotyczących okoliczności poznania się rodziców Bronisława Czecha. Wiadomo jedynie, że poznali się w Zakopanem. W dniu 17 maja 1902 roku wzięli skromny ślub. Nowożeńcy zamieszkali przy ul. Chramcówki 2⁶⁵ w domku góralskim. Wkrótce przyszła na świat czwórka ich dzieci: 12 lutego 1903 roku⁶⁶ – najstarsza córka, która otrzymała imię po matce – Stanisława, następnie 5 lutego 1905 roku⁶⁷ narodził się starszy brat Bronisława Czecha i później jego wzór do naśladowania w sporcie

---

⁵⁹ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 63.

⁶⁰ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, *Zapis...op. cit.*, s. 2.

⁶¹ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 63.

⁶² TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 4.

⁶³ W swojej książce *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*, Stanisława Czech-Walczakowa podaje 1901 rok, jako ten, w którym matka Bronisława Czecha przybyła do Zakopanego, zaś w zapisie rozmowy z TPN ODT wskazuje rok 1902. Można przypuszczać, że bardziej prawdopodobną datą jest 1902 rok, gdyż data 17 maja 1902 roku widnieje jako data zawarcia związku małżeńskiego przez Józefa Czecha i Stanisławę Namysłowską w parafialnej księdze małżeństw w latach 1890-1925. - TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, *Zapis... op. cit.*, s. 2. oraz Archiwum Narodowe Oddział w Krakowie [dalej: ANOK], Akta stanu cywilnego..., *op. cit.*, s. 113.

⁶⁴ Nie ustalono konkretnego adresu, który odpowiadałby relacji sporządzonej przez Stanisławę Czech-Walczakową. Według internetowych map „Google” „Stara Polana” (jako teren zamieszkały) znajduje się pomiędzy obecnymi ulicami Chramcówki, Gimnazjalna, Henryka Sienkiewicza i Nowotarska. S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 63.

⁶⁵ Obecnie przy ul. Chramcówki 2 w Zakopanem mieści się Filia Urzędu Poczty Polskiej.

W.Z. Muchowski, *Bronisław Czech*, „Stolica” 1987, nr 14, s. 20-21 oraz <https://mzakopane.e-mapa.net> (dostęp: 11.11.2024).

⁶⁶ Z. Radwańska-Paryska, W.H. Paryski, *op. cit.*, s. 190.

⁶⁷ *Ibidem*.

– Władysław, następnie po Władysławie, 25 lipca 1908 roku⁶⁸ przyszedł na świat Bronisław, a ostatnie dziecko Czechów – córka Janina urodziła się 14 kwietnia 1916 roku⁶⁹.

Przekazy i relacje rodzinne pozwalają sądzić, że rodzina Bronisława Czecha nie należała do zamożnych. Pierwszy dom miał dwie izby, sień i kuchnię oraz mały ogródek. Józef Czech zakupił go z zobowiązaniem do spłaty w ciągu roku⁷⁰. Oprócz pracy zawodowej, Czechowie utrzymywali się z wynajmowania w wysokim sezonie jednego z pokoi dla letników. Taki stan rzeczy sprawiał, że sześciuosobowa rodzina mieszkała w zasadzie w jednej izbie. Józef Czech w 1920 roku zakupił od Adama Karpowicza większy drewniany dom przy Rynku Zakopiańskim 5⁷¹. Rozpoczął również pracę w rzeźni. Jeszcze w tym samym roku założył własny warsztat⁷². Przyczyniło się to do poprawienia sytuacji materialnej rodziny. Usługi świadczone przez Czecha były związane głównie z naprawą zamków, wykonywaniem zapasowych kluczy i lutowaniem naczyń codziennego użytku. Jego pracownia znana była również z naprawy rowerów, a także szeregu usług z zakresu przygotowania sprzętu narciarskiego. Wytwarzał też balustrady balkonowe⁷³. Stanisława Czech zajmowała się prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz wychowaniem potomstwa⁷⁴.

---

⁶⁸ ANOK, Akta stanu cywilnego..., *op. cit.*, s. 469 – na podstawie wpisu w parafialnej księdze urodzeń – pozycja nr 147 w 1908 roku.

⁶⁹ Z. Radwańska-Paryska, W.H. Paryski, *op. cit.*, s. 190.

⁷⁰ Nieruchomość udało się spłacić jeszcze przed 1917 rokiem. S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 63.

⁷¹ Obecnie dom rodzinny Bronisława Czecha znajduje się przy Placu Niepodległości 4. Nazwa Rynek Zakopiański używana była do około 1930 roku, zaś później stosowano następujące wersje: 1930-1939 – Plac Niepodległości, 1939-1945 – Adolf-Hitler-Platz, 1945-1956 – Plac Zwycięstwa, od 1956 do czasów współczesnych – Plac Niepodległości. A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 16 oraz <https://mzakopane.e-mapa.net> (dostęp: 11.11.2024).

⁷² Na podstawie wpisu w parafialnej księdze małżeństw – pozycja nr 24 w roku 1902 – Józef Czech prowadził swój warsztat niemalże do dnia śmierci. Umarł 27 marca 1963 roku (akt zgonu nr 55/63).

TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, *Zapis...* *op. cit.*, s. 1. oraz ANOK, Akta stanu cywilnego..., *op. cit.*, s. 113.

⁷³ TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 6.

⁷⁴ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 63.

Fotografia 2. Dom rodzinny Bronisława Czecha przy Placu Niepodległości 4 (lata 90-te XX wieku).
Źródło: Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem [dalej MT-ZA] – zbiory archiwalne, sygn. AR/NO/1452/3

Jak już wspomniano, Bronisław Czech urodził się 25 lipca 1908 roku. Nie ma wielu źródeł ukazujących szczegóły okresu wczesnego dzieciństwa. Zainteresowanie górami Czech zaczął wykazywać już w wieku około 5 lat⁷⁵. W tym czasie ujawnił się również jego talent artystyczny, zarówno z dziedzin plastycznych, jak i muzycznych. Zdolności te Czech bez wątplenia odziedziczył po swoich rodzicach. Pierwszym instrumentem, na którym grał, była dziecinna harmonia. Chłopiec później grał także na dziesięcioklawiszowej trąbce⁷⁶. W domu Czechów stało również pianino, ale Bronisław Czech preferował akordeon i skrzypce, na których grywał jego ojciec⁷⁷.

Jako mały chłopiec, spędzał dużo czasu w towarzystwie najbliższych kolegów z sąsiedztwa. Latem, w zależności od warunków pogodowych, dzieci brały udział nr

---

⁷⁵ Wraz z kolegami wybierał się na połowy pstrągów w Cichym Potoku.

⁷⁶ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 18-19.

⁷⁷ J. Leśniak, *Leonardo na śniegu*, „Dziennik Polski”, R. 54:1998, nr 16274, s. 16.

16274 charakter pieszych wędrówek na tzw. „Antałówkę”⁷⁸ i „Hyclówkę”⁷⁹, gdzie zbierały jagody. Sporadycznie odbywano wędrówki łatwiejszymi szlakami tatrzańskimi.

Józef i Stanisława Czechowie starali się zapewnić swoim dzieciom wykształcenie. Ich syn – Bronisław swoją edukację rozpoczął w czteroklasowej Ludowej Szkole Miejskiej⁸⁰, która mieściła się wówczas przy ul. Nowotarskiej 4⁸¹. A. Filar i M. Leyko podają, że ciekawość świata, niespożyta energia i zainteresowanie aktywnością fizyczną sprawiały, że niechętnie zasiadał do nauki. Zbierał przeciętne noty. Podobno stale poszukiwał nowych wyzwań i okazji do zabawy, co skutkowało zaniedbywaniem nauki i przysparzaniem dodatkowych zmartwień rodzicom. W tamtym czasie pozostawał w bliskich relacjach z kilkoma chłopcami, wśród których wyróżnić można m. in. Antoniego Kenara, Stanisława Gąsienicę -Sieczkę, Władysława Żytkowicza, czy też Władysława Mietelskiego. Bronisław Czech spędzał w tym towarzystwie większość wolnego czasu. Predyspozycje fizyczne młodzieży zostały dostrzeżone przez zakopiańskiego księdza⁸², który rozpoczął organizację wycieczek górskich. Wędrówki te postrzegane były jako wymagające pod względem sprawności fizycznej, gdyż turyści poruszali się także poza wyznaczonymi szlakami⁸³.

---

⁷⁸ Antałówka – jest wzgórzem położonym w obrębie Zakopanego. Na zachodnich stokach Antałówki znajduje się osiedle o tej samej nazwie. Obecnie usytuowane są tam niewielkie wyciągi narciarskie. Z płaskiego niezalesionego wierzchołka roztacza się rozległy widok na Tatry. <https://malopolska.szlaki.pttk.pl/1913-pttk-malopolska-antalowka> (dostęp: 10.05.2025).

⁷⁹ Hyclówka – północny stok Antałówki. W lutym 1920 roku z inicjatywy zakopiańskiej Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego na potrzeby organizacji pierwszej edycji mistrzostw Polski w skokach narciarskich zbudowana została tam skocznia terenowa o tej samej nazwie.

A. Dworakowski, *Przewodnik po polskich skoczniach narciarskich 2013*, [skijumping.pl, http://skijumping.pl/artykuly/dodatki/przewodnik_2013.pdf](http://skijumping.pl/artykuly/dodatki/przewodnik_2013.pdf) (dostęp: 10.05.2025).

⁸⁰ M.B. Bednarz, ... *dziecko gór*, *op. cit.*, s. 83.

⁸¹ TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 6.

⁸² Analizując historię Parafii pw. Najświętszej Rodziny w Zakopanem, można przypuszczać, że był to obejmujący wówczas funkcję proboszcza ks. Paweł Frelek (1913-1920). Według informacji zawartych na oficjalnej stronie parafialnej, w tamtym okresie posługę kapłańską na terenie Zakopanego sprawował tylko jeden ksiądz, w związku z czym jest wielce prawdopodobne, że to wspomniany kapłan był organizatorem wycieczek dla dzieci i młodzieży szkolnej.

<https://web.archive.org/web/20131105081600/http://www.swrodzina.net/kategoria/3> (dostęp: 10.05.2025).

⁸³ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 21 – więcej na ten temat w Rozdziale II – Działalność turystyczna i taternicka.

Fotografia 3. Bronisław Czech w latach szkolnych.

Źródło: A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 33.

W wieku ośmiu lat Bronisław Czech zaczął interesować się narciarstwem. Sport ten zdobywał wówczas coraz większą popularność na Podhalu. Brak profesjonalnego sprzętu sprawił, że zmuszony był do konstruowania własnych nart, które w swej prymitywnej formie spełniały wymaganą funkcję. Zazwyczaj takie narty robiono ze sztachet lub fragmentów beczek, które służyły do transportu wina z Węgier⁸⁴. Czechowie nie mogli sobie pozwolić na zakup prawdziwych nart. Bracia robili narty u ojca w warsztacie. Obijali blachą deski.

Bronisław Czech był od początku zapalonym narciarzem. Jeździł na nartach wszędzie, gdzie pozwalały na to warunki naturalne, korzystając przy tym z różnorakiego „sprzętu”⁸⁵.

Po zakończeniu nauki w szkole powszechnej w 1918, rodzice zapisali go do gimnazjum. Szkoła ta mieściła się w willi „Liliana” przy ul. Sienkiewicza⁸⁶. Ze względu na trudną sytuację finansową rodziny, ukończył zaledwie dwa lata nauki⁸⁷.

---

⁸⁴ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 21.

⁸⁵ Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem, Zbiory archiwalne [dalej: MT-ZA], Życiorys Bronisława Czecha opracowany przez jego starszą siostrę – Stanisławę Czech – Walczakową, sygn. AR/N0/1452/3, s. 1.

⁸⁶ W.Z. Muchowski, *op. cit.*, s. 20-21.

⁸⁷ Czesne w gimnazjum znacząco przewyższało możliwości finansowe Czechów. Nie było ich stać na opłatę kolejnych semestrów nauki. TPN ODT, M. Krzemińska, *op. cit.*, s. 6.

Fotografia 4. Bronisław Czech z siostrami (po lewej – Stanisława, po prawej – Janina).

Źródło: A. Filar, M. Leyko, Laury..., op. cit., s. 33.

Przełomowym punktem w rozwoju zainteresowania narciarstwem przez Bronisława Czecha stał się moment, w którym jego siostra Stanisława otrzymała swoje pierwsze profesjonalne narty. Pożyczał je od niej i doskonalił się w sztuce narciarskiej. Ponoć w tamtym czasie, jego największym marzeniem było posiadanie własnej pary nart, tym bardziej, że jego brat Władysław otrzymał swoją od rodziców. Władysław Czech szkolił go i dawał mu cenne wskazówki.⁸⁸ Szansa na zdobycie wymarzonego sprzętu pojawiła się w 1920 roku, kiedy zorganizowano w Zakopanem zawody dziecięce w klasie tzw. biegów płaskich⁸⁹. Przygotowywał się bardzo pieczołowicie do swojego pierwszego startu, by zająć pierwsze miejsce w tej konkurencji⁹⁰. Główną nagrodą były dobrej klasy profesjonalne narty. Treningi te nie pozostawały bez echa pośród zakopiańskiej społeczności. Józef Kapeniak, autor książki *Tatrzańskie Diabły* wspominał po latach widok Bronisława Czecha na treningu ze starszym bratem. Podkreślał, że był drobnej postury, niezbyt silny fizycznie, ale dzięki sprawności technicznej, lekkości oraz zręczności potrafił wykonywać imponujące manewry, porównywalne do akrobacji. Analiza relacji i wspomnień rodziny oraz znajomych Czecha,

⁸⁸ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, op. cit., s. 22-23.

⁸⁹ TPN ODT, M. Krzemińska, op. cit., s. 6.

⁹⁰ J. Leśniak, op. cit., s. 16.

a także kariery narciarskiej pozwala na przypuszczenie, iż start w pierwszych dziecięcych zawodach stał się kluczowym momentem dla jego późniejszego zawodowego życia. Możliwe, że doświadczenie zdobyte podczas konkurencji ukierunkowało jego zainteresowania i ścieżkę rozwoju. Jego finalny występ został bardzo dobrze oceniony przez organizatorów zawodów. Odniósł zwycięstwo, dając tym samym dowody na skuteczność prowadzonych wcześniej treningów. Był to pierwszy ważny sukces w jego życiu⁹¹.

Przygotowanie Bronisława Czecha oraz umiejętności techniczne zaprezentowane podczas zawodów dziecięcych zwróciły uwagę znanego działacza sportowego Stanisława Barabasza, który wówczas był również dyrektorem Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego w Zakopanem. Będąc pod wrażeniem zmagania młodego sportowca, zaproponował mu naukę w swojej szkole. Bronisław Czech 1 września 1924 roku rozpoczął edukację w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w specjalizacji snycerstwo. Jego nauka obejmowała głównie zajęcia warsztatowe, podczas których zdobywał umiejętności z zakresu ślusarstwa, a później cieślarnictwa⁹². Dodatkowo, pod kierownictwem artysty Zefira Ćwiklińskiego⁹³ zapoznawał się z podstawową wiedzą z zakresu sztuki⁹⁴. W początkowym okresie nauki pełnił funkcję pomocnika artysty. Do jego zadań należał transport sprzętu niezbędnego do wykonywania prac w terenie. Z biegiem czasu zaczął wykonywać swoje pierwsze obrazy. Według przekazu A. Filara i M. Leyko, nauka w szkole zajmowała mu dużo czasu. W wolnej chwili uprawiał sport, głównie narciarstwo, lekkoatletykę i kolarstwo⁹⁵. Lekkoatletyczne występy Czecha opisywał Aleksander Schiele. Wspólnie brali udział w sztafecie i biegu lekkoatletycznym na dystansie Zakopane – Morskie Oko – Zakopane. Wówczas startowali pod sztandarem Sekcji Narciarskiej TT, na sąsiadujących odcinkach – dwa razy po 3 km. Schiele wspomina, że zwycięstwo przypadło SN TT, a zawodnikiem, który miał decydujący wpływ na przebieg konkurencji, był właśnie Czech⁹⁶. Obrazy tworzone w ramach zajęć szkolnych były przez Czecha wystawiane na sprzedaż. Uzyskane środki przeznaczał na potrzeby gospodarstwa domowego oraz pasje sportowe⁹⁷. Talent malarski i rzeźbiarski został zauważony przez nowego

---

⁹¹ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, op. cit., s. 24.

⁹² M.B. Bednarz, *...dziecko gór*, op. cit., s. 83.

⁹³ Podczas pobytu w Zakopanem Zefir Ćwikliński wynajmował pokój w domu rodzinnym Czechów. M.B. Bednarz, *Ibidem*.

⁹⁴ H. Zdebska, op. cit., s. 32.

⁹⁵ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, op. cit., s. 26.

⁹⁶ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Spotkania z Bronkiem Czechem” – wspomnienia Aleksandra Schiele’ego, sygn. TB-P_63, s. 1-2.

⁹⁷ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, op. cit., s. 31. – więcej na ten temat w Rozdziale V – Bronisław Czech – „człowiek renesansu”.

dyrektora szkoły Karola Stryjeńskiego, długoletniego prezesa Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Stryjeński przejął stanowisko dyrektora szkoły po Stanisławie Barabaszu. Niejednokrotnie prowadził z Bronisławem Czechem rozmowy na temat jego przyszłości artystycznej. Zachęcał Czecha do podjęcia studiów w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Przygotował także dla Czecha „świadełstwo moralności” (Załącznik nr 3) do przedłożenia na artystycznej uczelni⁹⁸. Kariera zawodowa Bronisława Czecha rozwinęła się w zdecydowanie odmiennym kierunku⁹⁹. Naukę w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego Czech ukończył w 1927 roku.

W 1925 roku wziął udział we wspinaczce tatrzańskiej, którą zorganizował jego gimnazjalny profesor matematyki – Mieczysław Świerż¹⁰⁰. Udali się na Wierch pod Fajki. Niemożliwe jest dokonanie obiektywnej oceny umiejętności, jakimi wykazał się Czech podczas przejścia wspomnianej drogi, jednakże relacje zawarte w materiałach podają, że wypadł bardzo dobrze na tle swoich towarzyszy¹⁰¹.

W lecie odbywał piesze wycieczki górskie i wspinał się z kolegami: Jerzym Ustupskim, Antonim Kenarem i Józefem Wójcikiem. Zaś zimą spędzał bardzo dużo czasu jeżdżąc na nartach. Przychylność i zaangażowanie dyrektora Karola Stryjeńskiego w rozwój kariery narciarskiej Czecha, sprawiły, że już w 1925 roku wstąpił do Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Otrzymał legitymację z numerem 19¹⁰². W tym samym roku odniósł swój pierwszy sukces w klasie juniorów zdobywając w mistrzostwach Polski pierwsze miejsce w skokach oraz biegu na 10 km¹⁰³. W 1925 roku młody zawodnik wziął również udział w swoim pierwszym zagranicznym konkursie – w zawodach o mistrzostwo Tatr Południowych w Westerowie. Czech zajął drugie miejsce w biegu na 4,5 km i drugie miejsce w skokach narciarskich, zaś sztafeta, której był członkiem, uzyskała najlepszy wynik¹⁰⁴.

---

⁹⁸ MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 1 oraz Muzeum „Palace” w Zakopanem [dalej: MPZ], Świadełstwo moralności z dnia 9 września 1932 roku przeznaczone do przedłożenia na Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, zbiory nieskatalogowane – Załącznik nr 3 w Aneksie.

⁹⁹ *Takim był Bronek Czech...*, „Dziennik Polski”, R. 13:1957, nr 122, s. 6.

¹⁰⁰ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 26-27. – więcej na ten temat w Rozdziale II – Działalność turystyczna i taternicka.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² H. Zdebska, *op. cit.*, s. 40.

¹⁰³ *Mistrzostwa narciarskie Polski w Krynicy*, „Stadion” 1925, nr 7, s. 13.

¹⁰⁴ *Zawody o Mistrzostwo Tatr Południowych w Westerowie*, „Stadion” 1925, nr 11, s. 10.

Fotografia 5. Bronisław Czech na stoku.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe [dalej: NAC], sygn. 3/1/0/14/1452/2.

Największe sukcesy narciarskie Bronisława Czecha przypadły na lata 1925-1939. Do jego najwybitniejszych osiągnięć sportowych zalicza się głównie wielokrotne występy na mistrzostwach Polski, które organizowane były w Krynicy, Zakopanem oraz Wiśle. W swojej karierze sportowej dziesięciokrotnie – w różnego rodzaju konkurencjach – uzyskał tytuł mistrza Polski¹⁰⁵. Liczne sukcesy odnosił również na mistrzostwach Zakopanego. Biorąc pod uwagę wszystkie jego starty w różnych konkurencjach w ciągu czternastu lat, na szesnaście konkurencji, w których brał udział, aż dwanaście ukończył na pierwszym miejscu¹⁰⁶. Bronisław Czech występował również w wielu innych krajowych zawodach narciarskich. Osiągał sukcesy zarówno w skokach narciarskich, jak i kombinacji klasycznej i norweskiej¹⁰⁷. Kariera zawodnicza Czecha nie ograniczała się jedynie do występów na terenie Polski. Do najbardziej znanych zalicza się jego trzykrotny udział w igrzyskach olimpijskich w Sankt Moritz w Szwajcarii (1928 rok), Lake Placid w Stanach Zjednoczonych (1932 rok) oraz w Garmisch-Partenkirchen w Niemczech (1936 rok). Nie zajął wówczas wysokich pozycji, niemniej jednak w porównaniu do pozostałych zawodników reprezentujących Polskę

¹⁰⁵ Zob. informacje publikowane na łamach czasopism „Przegląd Sportowy”, „Raz, Dwa, Trzy”, „Stadion”, a także *Sprawozdania z działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie za okres od 1.IV.1932 R. do 2.IV.1933 R.*, Kraków 1933, *Sprawozdania z działalności Polskiego Związku Narciarskiego za sezony 1935/36, 1936/37*, Kraków 1936 i 1937, *Sprawozdania z działalności Polskiego Związku Narciarskiego za sezony 1937-1939*, Kraków 1939 oraz H. Zdebskiej, *op. cit.*, s. 151-157.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

prezentował bardzo wysoką formę sportową¹⁰⁸. Jednymi z najważniejszych wydarzeń sportowych w latach międzywojennych były zawody organizowane przez Międzynarodową Federację Narciarską (FIS – Fédération Internationale de Ski)¹⁰⁹. W 1938 roku nadano im nazwę mistrzostw świata. Czech brał w nich udział dziesięciokrotnie. Największy sukces odniósł na zawodach FIS w 1929 roku, które organizowane były w Zakopanem. Zawodnicy klasyfikowani byli w kombinacji norweskiej oraz w otwartym konkursie skoków. Zorganizowano także pierwszy bieg zjazdowy. Była to konkurencja poza właściwym konkursem, w którym Bronisław Czech zajął pierwsze miejsce¹¹⁰. Pośród zagranicznych startów Czecha można wyróżnić pięciokrotny udział w mistrzostwach Czechosłowacji (m.in. w 1934 roku zdobył tytuł mistrza Czechosłowacji w kombinacji norweskiej¹¹¹), członkostwo w składzie polskiej reprezentacji na mistrzostwach Europy w Cortina d'Ampezzo we Włoszech (1927 rok), mistrzostwach Austrii w Rax-Plateau (1927 rok), mistrzostwach Finlandii w Lathi (1929 rok), mistrzostwach Niemiec w Oberstdorfie (1930 rok) i Garmisch-Partenkirchen (1935 rok), mistrzostwach Jugosławii w Bochińskim Jeziorze (1933 rok), mistrzostwach Anglii w Wengen (Szwajcaria 1935 rok) oraz mistrzostwach Szwajcarii¹¹².

---

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ FIS – (skrót od: Fédération Internationale de Ski) Międzynarodowa Federacja Narciarska, organizacja działająca od roku 1924, zajmująca się m.in. promocją narciarstwa na świecie, tworzeniem przepisów z zakresu rozgrywek, szkolenia i treningów. - <https://sjp.pl/FIS> (dostęp: 25.07.2023).

¹¹⁰ (-) B. Czech najwszechstronniejszym narciarzem świata, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 9, s. 3.

¹¹¹ Roha, *Triumf polskiego narciarstwa w Czechosłowacji*, „Raz, Dwa, Trzy” 1934, nr 6, s. 2 i 6.

¹¹² H. Zdebska, *op. cit.*, s. 151-157 – Więcej na temat narciarstwa Bronisława Czecha w Rozdziale II – Działalność turystyczna i taternicka.

Fotografia 6. Bronisław Czech uprawiający narciarstwo.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1

W latach 1925–1937 Bronisław Czech latem intensywnie eksplorował Tatry. Uprawiając turystykę, wykonywał tzw. suche treningi, które pomagały mu utrzymać odpowiednią formę sportową aż do następnego sezonu. W góry wyruszał przeważnie w towarzystwie zaufanych kolegów m.in. Jana Gnojka, Antoniego Kenara, Jerzego Ustupskiego, a także Lidy Skotnicówny, z którymi wielokrotnie wspinał się m.in. na Zamarłą Turnię, Kozi Wierch, Kościelec, Żabi Mnich, Zawratową Turnię, czy też Galerię Gankową¹¹³.

Dane zawarte w dokumentach archiwalnych potwierdziły, że Bronisław Czech był również członkiem Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Brał udział w kilku wyprawach. Pierwsza odbyła się 13 sierpnia 1927 roku, kiedy to wraz z innymi ratownikami TOPR uratował taterników wspinających się południową ścianą Zamarłej Turni¹¹⁴. Czech brał także udział w akcji związanej z tragicznym wypadkiem siostr Skotnicównien¹¹⁵.

¹¹³ TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha – zbiór niekompletny, sygn. TB-P_63. - Więcej na temat turystyki i taternictwa w Rozdziale II – Działalność turystyczna i taternicka.

¹¹⁴ MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 3.– więcej na temat działalności i wypraw Bronisława Czecha z TOPR w Rozdziale II – Działalność turystyczna i taternicka.

¹¹⁵ TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* – Sytuacja ta została wspomniana również w artykule A. Szymkiewicz „Bronek”, „Trybuna” 1994, nr 128, s. 16.– więcej na ten temat w Rozdziale II – Działalność turystyczna i taternicka.

Fotografia 7. Bronisław Czech z towarzyszem w Tatrach zimą.
Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1

14 marca 1930 roku Bronisław Czech rozpoczął służbę wojskową. Został przydzielony do 3 Pułku Strzelców Podhalańskich, który stacjonował w Bielsku-Białej. Jego przydział nie okazał się przypadkowy. Postarał się o to pułkownik Franciszek Wagner, który przez wiele lat był prezesem „TS Wisła – Zakopane”. Dbał o to, by do jego jednostki przydzielano najlepszych zawodników. Przykładał dużą wagę do tego, by zapewnić swoim żołnierzom zdecydowanie lepsze warunki niż w innych jednostkach. Czech przebywał w wojsku do 11 grudnia 1930 roku. Nie ustalono konkretnej przyczyny wcześniejszego zwolnienia ze służby wojskowej. Z jednej strony przypuszcza się, iż mogło być to związane z utratą przytomności podczas ćwiczeń, co prawdopodobnie wynikało z wady mięśnia sercowego. H. Zdebska podaje, iż powodem krótkiego pobytu w wojsku miał być wyjazd Bronisława Czecha na igrzyska olimpijskie w Lake Placid i konieczność przygotowania się do nich¹¹⁶. Finalnie nie ustalono oficjalnego powodu przedwczesnego zwolnienia.

---

¹¹⁶ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 34.

Fotografia 8. Bronisław Czech z Karolem Szostakiem w czasie służby wojskowej w 3 Pułku Strzelców Podhalańskich w 1931 roku.

Źródło: S. Czech-Walczakowa, *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*, op. cit., s. 127.

W 1932 roku, Bronisław Czech zainteresował się szybownictwem. W dniach 19 września – 30 października wyjechał na kurs szybowcowy, który odbywał się w Biegonicach¹¹⁷ koło Nowego Sącza. Organizatorem tego kursu była Sekcja Kolejowa Aeroklubu Krakowskiego¹¹⁸. H. Zdebska podaje, iż prawdopodobnie Czech we współpracy z innymi entuzjastami szybownictwa, założył w Zakopanem Koło Szybowcowe¹¹⁹. W kolejnych latach Czech uczęszczał na kurs pilotów szybowców organizowany przez Centralny Instytut Wychowania Fizycznego w dniach 1-15 sierpnia 1936 roku¹²⁰ w Ustianowej¹²¹. Ukończył go uzyskując kategorię „C” i otrzymał odznakę pilota

¹¹⁷ Biegonice – do lat 70-tych XX wieku były osobną wioską położoną w okolicach Nowego Sącza. W dniu dzisiejszym stanowią jedną z dzielnic tego miasta. Zarówno nad Biegonicami, jak i nad całą Kotliną Sądecką wznosi się Winna Góra (353 m n.p.m.). Stoki Winnej Góry były wykorzystywane również jako startowisko dla szybowców w latach międzywojennych. W październiku 1932 r. przeprowadzono tutaj pierwsze w regionie szkolenie szybowcowe. <https://malopolska.szlaki.pttk.pl/2675-pttk-malopolska-biegonice> (dostęp: 11.11.2024)

¹¹⁸ H. Zdebska, op. cit., s. 82-83. — więcej na ten temat w Rozdziale V – Bronisław Czech – „człowiek renesansu”.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie [dalej: CAW], sygn. I.300.69.226, Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, „Tymczasowa organizacja Przysposobienia Wojskowego Lotniczego; korespondencja dotycząca Przysposobienia Wojskowego Lotniczego, obozów szybowcowych; plan kursów Przysposobienia Wojskowego Lotniczego” – Warszawa, dnia 14 maja 1936 r. - Obozy szybowcowe i obozy silnikowe p.w. lotn., s. 3-4.

¹²¹ Ustjanowa (Ustianowa) w latach 1931-1939 związana była z lotnictwem szybowcowym. Jesienią 1931 zwiad lotniczy Dęblińskiej Sekcji Lubelskiego Klubu Lotniczego wypróbował na zboczach Żukowa szybowiec NN-bis zbudowany przez podchorążych tej szkoły. Loty wypadły rewelacyjnie. Odkryto wspaniałe warunki termiczne

szybowcowego. W kolejnych miesiącach Bronisław Czech był współorganizatorem kolejnego kursu (tym razem dla narciarzy PZN) w Ustianowej (10-24 października 1936 roku)¹²². W działalności związanej z szybownictwem można wyróżnić jeszcze kilka kursów z udziałem Czecha:

- 1 czerwca – 2 lipca 1937 roku - kurs unifikacyjnym w Ustianowej.
- 2 lipca – 31 sierpnia 1937 roku - kurs Przysposobienia Wojskowego w Ustianowej – pełnił tam także funkcję instruktora szybowcowego¹²³.
- 24 czerwca – 24 lipca 1939 roku – kurs szybowcowy Przysposobienia Wojskowego w Ustianowej.
- 19 lipiec – 3 sierpień 1939 rok - kurs w Polichnie¹²⁴.

W 1932 roku Bronisław Czech wziął udział w rekrutacji do Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie. Prawdopodobnie miał w planach pracę w zawodzie trenera i nauczyciela wychowania fizycznego. Według zapisów z książeczki legitymacyjnej nr 124 wystawionej przez Centralny Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie (Załącznik nr 4) został przyjęty w dniu 19 września 1932 roku¹²⁵. Szereg wątpliwości budzi jednakże status, jaki Bronisław Czech uzyskał po rekrutacji do CIWF. H. Zdebska twierdziła, że został on zakwalifikowany w kategorii wolnego słuchacza (inaczej studenta nadzwyczajnego) i zobligowany do zaliczenia egzaminu dojrzałości w procesie studiów, po czym uzyskał status studenta zwyczajnego i ukończył studia w 1934 roku¹²⁶. Jak ustalono,

---

i doskonale noszenia pozwalające na szybkie szkolenie pilotów. Dwa lata później na pobliskiej Holicy (762 m. n.p.m.) i grzbiecie pasma Żukowa powstało ogromne, znane w Europie górskie lotnisko szybowcowe. W późniejszych latach szybownictwo rozwijało się intensywnie w tamtejszym regionie. S. Orłowski, *Urlop w Bieszczadach. Przewodnik turystyczny dla zmotoryzowanych*, Wydawnictwo Kartograficzne „Compass”, wyd. VIII, Kraków 2024.

¹²² H. Zdebska, *op. cit.*, s. 84. – więcej na ten temat w Rozdziale V – Bronisław Czech – „człowiek renesansu”.

¹²³ Archiwum Narodowe w Krakowie – Oddział w Nowym Sączu (ANK – ONS), Czech Bronisław – Wykaz służbowy, sygn. 29/3253/316 oraz H. Zdebska, *op. cit.*, s. 84 - 85. – więcej na ten temat w Rozdziale V – Bronisław Czech – „człowiek renesansu”.

¹²⁴ Wówczas wykonywano pilotom specjalistyczne badania, które miały wykazać braki przeciwskażeń do odbywania lotów. W czasie badań wykryto u Czecha tzw. przerost sportowy mięśnia sercowego, jednakże nie wiązało się to z żadnymi anomaliami w jego funkcjonowaniu. *Ibidem*, s. 85.

¹²⁵ MZP, zbiory nieskatalogowane, Książeczka Legitymacyjna nr 124 – Centralny Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie.

¹²⁶ Dokumentacja Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie prezentowała wymagania stawiane kandydatom aplikującym na studia. Wówczas prowadzono studia dla cywilów oraz wojskowych. Głównym kryterium kwalifikacji były warunki fizyczne weryfikowane podczas egzaminów wstępnych. Każdy potencjalny studentów musiał wykazać się w następujących konkurencjach. W przypadku mężczyzn - bieg na 100 m – 14 sekund, skok wzwyż – 125 cm, skok w dal – 425 cm i rzut kulą – 7:25 – kg. 7,20 m. W przypadku kobiet - bieg na 60 m – 10,6 sekund, skok wzwyż – 95 cm, skok w dal – 3 m, rzut kulą oburącz / 10 kg/ 4 m. Wartości podane w dokumentacji są wynikiem minimalnym, jaki uzyskać musiał kandydat spełniający wymogi w procesie rekrutacji. Szczegółowa dokumentacja dotycząca warunków przyjęcia na studia w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego oraz ich przebiegu została zamieszczona w Aneksie do niniejszej rozprawy

sytuacja taka w rzeczywistości nie miała miejsca. Zapisy dotyczące zasad przyjmowania na studia znajdujące się w Statucie Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie na Bielanach podają, iż wolnymi słuchaczami dwuletniego studium mogły być osoby, które zdały egzamin dojrzałości w szkole średniej ogólnokształcącej lub seminarium nauczycielskim i znajdowały się w przedziale wiekowym od 18 do 30 lat¹²⁷. W wyjątkowych przypadkach przyjmowano osoby, nieposiadające egzaminu dojrzałości. Potwierdzeniem tego, iż Czech posiadał jedynie status wolnego słuchacza może być sporządzony przez niego wykaz służbowy (Załącznik nr 1), który przedkładał do zatrudnienia w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem (Załącznik nr 2). W danych dotyczących wykształcenia zapisał, iż posiada wykształcenie specjalne (a nie wyższe) z dopiskiem CIWF jako wolny słuchacz z datą ukończenia edukacji w dniu 22 września 1936 roku¹²⁸. Jeżeli Bronisław Czech był wolnym słuchaczem, to byłaby to sytuacja zdecydowanie nadzwyczajna. Zapisy z książeczki legitymacyjnej pokazują wyraźnie, że uczestniczył w zajęciach, chodził na wykłady i przystępował do egzaminów. Ostatnie wpisy pochodzą z roku akademickiego 1934/35 i obejmują semestry III i IV (łącznie wpisy pochodzą z czterech semestrów). Już te zapisy pozwalają stwierdzić, że podana przez Zdebską domniemana data ukończenia studiów jako 1934 rok jest błędna, gdyż wtedy Czech cały czas pozostawał w toku nauczania i przystępował do zaliczeń poszczególnych przedmiotów. Możliwe, że ze względu na wybitne osiągnięcia w zakresie sportu wyczynowego, dopuszczono Czecha do pojedynczych egzaminów, jednakże nie dawało mu to podstaw do uzyskania stopnia zawodowego i nie zmieniało jego statusu. Według ówczesnego prawa, tj. *Ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494¹²⁹, która obowiązywała do 31 sierpnia 1933 roku oraz *Ustawy z dnia*

– Załączniki nr 11 i 12. H. Zdebska, *op. cit.*, s. 34-35 oraz Archiwum Narodowe w Warszawie – Oddział w Milanówku (ANW-OM), sygn. 72/1033/0/1, „Materiały dotyczące powstania C.I.W.F [Połączenie Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1929-1930]”, s. 24-25.

¹²⁷ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie [dalej: CAW], Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, „Sprawozdania z działalności klubów sportowych 1929-1933”, „Statut Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie na Bielanach”, sygn. I.300.69.132, s. 3.

¹²⁸ ANK – ONS, Czech Bronisław..., *op. cit.*, Załącznik nr 1 w Aneksie.

¹²⁹ *Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494. Poz. 6, Ogłoszona 10 VIII 1920 r. Weszła w życie 15 IX 1920 r. Nowelizowana 11 razy: *Ustawą z dnia 29 lipca 1921 r. w przedmiocie zmiany art. 9 ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1921 r. Nr 69, poz. 447); *Ustawą z dnia 26 września 1922 r. w sprawie częściowego zawieszenia art. 47 ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1922 r. Nr 90, poz. 830); *Ustawą z dnia 18 lipca 1924 r. o przedłużeniu dawnego trybu egzaminów w szkołach akademickich* (Dz.U. z 1924 r. Nr 70, poz. 678); *Ustawą z dnia 16 lipca 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1925 r. Nr 2, poz. 10); *Ustawą z dnia 23 lipca 1926 r. zmieniającą art. 112 ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1926 r. Nr 93, poz. 536); *Ustawą z dnia 2 marca 1927 r. zmieniającą art. 1 ustawy z dnia 23 lipca 1926 r.*

15 marca 1933 r. o szkołach akademickich – Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247¹³⁰ wolni słuchacze nie mogli przystępować do egzaminów, a co za tym idzie zdobywać naukowych i zawodowych stopni akademickich. Możliwości takie uzyskali od 14 lipca 1937 roku¹³¹. Faktem jest, iż w rezultacie Bronisław Czech nie ukończył studiów i zakończył edukację w CIWF jako wolny słuchacz. Niemniej jednak wiedza zdobyta na zajęciach okazała się przydatna z punktu widzenia jego późniejszej pracy jako trener.

W czasie edukacji w CIWF, Czech cały czas był zawodnikiem sportowym, co wiązało się z koniecznością stałych treningów. Ponoć podczas pobytu w Warszawie, Bronisław Czech biegał w znajdującym się w okolicy uczelni lesie Bielańskim, a umiejętności w skokach narciarskich ugruntowywał w czasie ćwiczeń na stromych brzegach Wisły¹³². W czasie wolnym Czech poza treningami rozwijał swoje zainteresowanie sztuką. Szczególnie upodobał sobie malarstwo na szkłe. Głównym motywem jego twórczości był stale folklor góralski. Bronisław Czech nawiązał wiele nowych znajomości w środowisku akademickim. Pozostawał również w bliskich relacjach z niektórymi wykładowcami z CIWF¹³³. W Warszawie poznał Marię Łożę, zwaną Muszką Łoziomką, z którą chciał związać swoją przyszłość po zakończeniu kariery zawodniczej¹³⁴. W lipcu 1934 roku Bronisław Czech wraz z innymi studentami

---

(Dz.U.R.P. Nr 93, poz. 536), zmieniającej art. 112 ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1927 r. Nr 32, poz. 287); *Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół* (Dz.U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204); *Ustawą z dnia 22 stycznia 1929 r. zmieniającą art. 1 ustawy z dnia 23 lipca 1926 r.* (Dz.U.Rz.P. Nr 93, poz. 536) oraz art. 1 ustawy z 2 marca 1927 r. (Dz.U.R.P. Nr 32, poz. 287) o zmianie art. 112 ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1929 r. Nr 11, poz. 87); *Ustawą z dnia 18 marca 1932 r. o Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie* (Dz.U. z 1932 r. Nr 30, poz. 305); *Ustawą z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa* (Dz.U. z 1932 r. Nr 38, poz. 389) oraz *Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247). Uchylona 1 IX 1933 r. *Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247).

¹³⁰ *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247. Ogłoszona 29 IV 1933 r. Weszła w życie 1 V 1933 r., a w pełnym zakresie 1 IX tegoż roku. Była nowelizowana 5 razy, w tym 2 w latach 1933–1939: *Ustawą z dnia 29 marca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1937 r. Nr 27, poz. 192) oraz *Ustawą z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406). Została raz ujednoliconą *Obwieszczeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6). Uchylona 30 X 1947 r. *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* (Dz.U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).

¹³¹ *Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406. Weszła w życie z dniem ogłoszenia 14 VII 1937 r. Uchylona 30 X 1947 r. *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* – Dz.U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415.

¹³² MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 1.

¹³³ Największą przyjaźń łączyła go z prof. dr Włodzimierzem Humenem, który do swojej śmierci w 1972 roku, często odwiedzał rodzinę Bronisława Czecha i jego dom rodzinny. MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 1.

¹³⁴ *Ibidem*, s. 4.

pojechał na letni obóz żeglarski do Brańsławia¹³⁵. Podczas pobytu na Pojezierzu Brańsławskim, studenci wybrali się na zawody lekkoatletyczne do znajdującego się niedaleko Wilna. Czech startując w biegu na 100 metrów, wzbudził niemały entuzjazm i poruszenie wśród wileńskiej publiczności, która głównie kojarzyła go z zimą i terenami górskimi¹³⁶. Podczas pobytu na pojezierzu także pływał, jednakże jak sam twierdził nauka pływania „przychodziła mu z trudem i zdecydowanie lepiej czuł się na stoku czy też skoczni, niż w wodzie”¹³⁷.

Fotografia 9. Zawodnicy CIWF na zawodach lekkoatletycznych w Wilnie (Czech – trzeci od prawej).
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1077/1.

Fotografia 10. Czech gra na akordeonie podczas rejsu na obozie żeglarskim z CIWF.
Źródło: A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 182.

¹³⁵ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 36.

¹³⁶ J. Nieciecki, *Bronek Czech pływa...*, „Kurier Sportowy” 1934, nr 42, s. 2.

¹³⁷ *Ibidem*.

Po zakończeniu nauki w CIWF powrócił na stałe do Zakopanego, gdzie oddał się pracy na rzecz polskiej reprezentacji. W latach 1934-1939 pełnił funkcję trenera wychowania fizycznego i narciarskiego na obozach kondycyjnych PZN¹³⁸. Zdobył w Warszawie wiedzę i kwalifikacje Czech wykorzystał również jako nauczyciel wychowania fizycznego w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem, w której zatrudniony był od 1 września 1939 roku do 31 sierpnia 1940 roku¹³⁹, gdyż od września 1940 roku przekształcona została w Berufsfachschule für Goralische Volkskunst (Państwowa Szkoła Zawodowa Góralskiej Sztuki Ludowej) zarządzaną przez działaczy akcji „Goralenvolk”. Dotychczasowa działalność placówki została odrzucona, zaś rozwój sztuki rzemieślniczej zatrzymany na czas okupacji¹⁴⁰.

Ustabilizowane życie Bronisława Czecha uległo diametralnej zmianie 1 września 1939 roku wraz z wybuchem II wojny światowej. Motywowany duchem patriotyzmu Czech od razu rozpoczął działania na rzecz obrony ojczyzny. Wraz z bratem i kilkoma kolegami wyruszył w głąb kraju, aby poszukać jednostki wojskowej, do której mógłby dołączyć. Po miesiącu tułaczki powrócił do Zakopanego¹⁴¹. Czech ograniczył oficjalną działalność społeczną i skupił się na pracy artystycznej. Powrócił do malarstwa na szkło.

Nie ulega wątpliwości, że Bronisław Czech znajdował się w grupie osób, która była pod szczególną obserwacją okupanta. Był znanym sportowcem, posiadał szereg znajomości oraz doskonale przygotowanie fizyczne. Dodatkowo, bardzo dobrze znał górskie tereny. Wszystkie te okoliczności stawiały go w gronie podejrzanych o ewentualne działania konspiracyjne¹⁴². Grzegorz Rutkowski w monografii *Polska Walcząca. Historia Polskiego Państwa Podziemnego. Tatrzańscy kurierzy*¹⁴³ wymienił Bronisława Czecha jako jednego z pierwszych kurierów tatrzańskich¹⁴⁴. Ponoć kilkakrotnie dokonywał przerzutów na trasie Zakopane – Budapeszt – Zakopane¹⁴⁵. Wszystkie informacje dotyczące domniemanej

---

¹³⁸ ANK – ONS, Czech Bronisław..., *op. cit.*

¹³⁹ ANK – ONS, sygn. 29/3253/316, Czech Bronisław – „Umowa o pracę zawarta w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem dnia 1 lipca 1939 r. między inż. Marianem Wimmerem – dyrektorem Szkoły, działającym w imieniu Skarbu Państwa, jako pracodawcy, a p. Bronisławem Czechem jako pracownikiem”, s. 11- 13.

¹⁴⁰ Historia szkoły - Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych im. A. Kenara w Zakopanem. <https://www.gov.pl/web/plastykzakopane/historia-szkoly> (dostęp: 22.04.2025).

¹⁴¹ Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau [dalej: APMA-B], Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej z dnia 8 października 1984 roku, sygn. Ośw./Walczak/2552, s. 3.

¹⁴² *Ibidem*, s. 4.

¹⁴³ G. Rutkowski, *op. cit.*

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 46.

¹⁴⁵ *Ibidem*, s. 7.

działalności kurierskiej pochodzą przede wszystkim z relacji oraz wspomnień. Stanowią one pewnego rodzaju domysły. Działalność kurierska nie została nigdy oficjalnie potwierdzona, jednakże nie można wykluczyć tego, że faktycznie Bronisław Czech takową prowadził. Kurierzy tatrzańscy byli oficjalnie zaprzysiężeni w organizacji państwa podziemnego, zaś Czech takiego zaprzysiężenia nie dokonał.

W 1939 roku do Zakopanego wrócił (w mundurze gestapo) były trener reprezentacji Polski Sepp [Joseph] Röhl. Jak się okazało, jego praca jako trenera polskiej reprezentacji przed wojną była jedynie przykrywką dla działań wywiadu Trzeciej Rzeszy na terenach Polski¹⁴⁶. Austriak zbierał informacje dotyczące polskiej kadry, ich możliwości, znajomości terenów górskich i przygotowania kondycyjnego. Wiedza ta pozwoliła na wytypowanie potencjalnych działaczy Państwa Podziemnego. Po powrocie do Zakopanego Röhl był niejednokrotnie widywany w górach w cywilnym stroju, gdzie poszukiwał śladów przemarszu kurierów tatrzańskich i obserwował najpopularniejsze szlaki. Głównie z jego inicjatywy, 14 maja 1940 roku, aresztowano Bronisława Czecha¹⁴⁷. Uwięziony został w zakopiańskiej willi „Palace” przy ul. Chałubińskiego, gdzie znajdowała się podhalańska siedziba Gestapo. Tam był wstępnie przesłuchiwany. Potem przewieziono go do Nowego Targu, a następnie do Tarnowa, gdzie przebywał w więzieniu przez trzy tygodnie¹⁴⁸. 14 czerwca 1940 roku znalazł się w pierwszym transporcie więźniów do KL Auschwitz I¹⁴⁹. Bronisław Czech otrzymał numer obozowy 349¹⁵⁰. Mieszkał w blokach nr 3, 3a, 5, 10, 14, 17, 20, 20a, 22 i 24¹⁵¹. Pracował w różnych komandach, w których początkowo wyrabiał łyżki drewniane i drewniaki do chodzenia dla więźniów. Uczestniczył również w tworzeniu tzw. muzeum obozowego, które miało za zadanie zbierać pamiątki dotyczące narodowości więzionych w KL Auschwitz I. Pobyt w Auschwitz sprawił, że Czech chcąc złagodzić swój ból i tęsknotę za ukochanymi górami, oddał się twórczości artystycznej – malował obrazy olejne (przeważnie tatrzańskie widoki), tworzył również akwarele i obrazy na szkłe, a także drzeworyty i różnego rodzaju rzeźby. Wykonywał też specjalne zlecenia SS-manów, którzy byli zafascynowani twórczością artystów, takich jak m.in. Xawery Dunikowski, Mieczysław Kościelniak czy Izydor

---

¹⁴⁶ A. Filar, M. Leyko, *„Palace” Katowia Podhala*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1970, s. 30–31.

¹⁴⁷ IPN, Aresztowania – Bronisław Czech..., *op. cit.*

¹⁴⁸ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 4-5.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 5.

¹⁵⁰ APMA-B, Książka bloku szpitalnego nr 28, s. 72. – Wpis dotyczący więźnia nr 349 (Bronisław Czech) przyjętego do szpitala obozowego w dniu 06 grudnia 1941 roku.

¹⁵¹ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 5.

Łuszczek¹⁵². Według relacji jednego ze współwięźniów i prawdopodobnie znajomych Czecha – Antoniego Suchanka, przedstawionej przez jego prawnika Macieja Antoniego Badowicza, Bronisław Czech należał do jednej z komórek konspiracyjnych na terenie KL Auschwitz I. Suchanek zapisał tę działalność w następujących słowach:

„Sala muzeum obozowego mieściła się w bloku 24, ja zajmowałem w niej stolik stojący zaraz przy oknie z widokiem na kuchnię obozową i główną drogę do bramy »Arbeit macht frei«. Mając takie miejsce, Bronek Czech prosił mnie, abym obserwował wracających z pracy więźniów i liczył trupy niesione w kolumnach wracających. Liczbę trupów podawałem mu w ten sposób, że pod pozorem ostrzeżenia ołówka robiłem na kartce papieru kreski. Ilość kresek oznaczała zmarłych. Siedzący obok mnie Czech zbierał te informacje, lecz nie wiem, do czego służyły i komu były przekazywane¹⁵³”.

Bronisław Czech współpracował z rotmistrzem Witoldem Pileckim, który zbierał dane związane z ludobójstwem, które potem wykorzystano do sporządzeniu *Raportu Witolda*¹⁵⁴.

W 1944 roku Bronisław Czech został przydzielony do cięższej pracy, co związane było z likwidacją „komanda artystów”. Prawdopodobnie te okoliczności, w połączeniu z głęboką wówczas depresją, stały się powodem znacznego pogorszenia stanu zdrowia. Według wspomnień współwięźniów, Czech starał się nie skarżyć na niedogodności i znosił trud obozowy z godnością¹⁵⁵. Na początku czerwca 1944 roku Czech zgłosił się do obozowego szpitala. Zdiagnozowano u niego zapalenie wsierdza, które nawet na wolności było chorobą śmiertelną w stu procentach zdiagnozowanych przypadków¹⁵⁶. Współwięźniowie zapewniali mu staranną opiekę. Bronisław Czech, jak zapisał w swoich wspomnieniach dr Stanisław Kłodziński, zmarł 5 czerwca 1944 roku po południu przy akompaniamencie muzyki, którą na placu przed blokiem nr 20 grali cygańscy więźniowie¹⁵⁷. Kiedy wiadomość o jego śmierci dotarła do więźniów obecnych przy blokach szpitalnych, postanowiono uczcić jego pamięć poprzez zagranie marsza żałobnego Fryderyka Chopina [trzecia część II Sonety fortepianowej b-moll, op: 35]. Ciało zmarłego złożono na górze stosu zwłok, które miały zostać przetransportowane do krematorium. Na znak szacunku i sympatii do przyjaciela, jeden ze

---

¹⁵² MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 4-5.

¹⁵³ M.A. Badowicz, A.M. Badowicz, Wojenne losy Antoniego Suchanka, „Rzeczpospolita” 2022 - <https://www.rp.pl/historia/art36524071-wojenne-losy-antoniego-suchanka> (dostęp: 09.05.2025).

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ APMA-B – Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 9.

¹⁵⁶ MT-ZA, Z pamiętnika dr. Stanisława Kłodzińskiego o śp. Bronisławie Czechu, mistrzu polskiego narciarstwa – „Pożegnanie Tatr w Oświęcimiu”, sygn. AR/NO/1452/3, s. 2.

¹⁵⁷ MT-ZA, Z pamiętnika dr. Stanisława Kłodzińskiego o śp. Bronisławie Czechu..., *op. cit.*, s. 3.

współwięźniów złożył bukiet nagietków na jego nagiej pierś¹⁵⁸. Rodzina Czechów o jego śmierci została poinformowana przez Gestapo kilka dni później¹⁵⁹.

Symboliczny grób Bronisława Czecha znajduje się na Cmentarzu Zasłużonych w Zakopanem, gdzie umieszczono urnę z prochami zebranymi z terenu byłego Niemieckiego Nazistowskiego Obozu Koncentracyjnego i Zagłady Auschwitz-Birkenau. Ku pamięci Czecha oraz wybitnej narciarki Heleny Marusarzówny w 1945 roku ustanowiono Międzynarodowe Zawody Narciarskie o Memoriał Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny. Bronisław Czech za patriotyzm i postawę godną naśladowania został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych¹⁶⁰ (Załącznik nr 5), a także Krzyżem Oświęcimskim¹⁶¹ (Załącznik nr 6). Odznaczenia dokonano w 1967 roku podczas inauguracji XXII Memoriału im. Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny. Czechowi pośmiertnie również przyznano odznakę honorową za wybitną postawę w latach okupacji 1939-44¹⁶² (Załącznik nr 7). Wyrazem pamięci o nim stało się również otwarcie w 1983 roku Izby Pamięci Bronisława Czecha w jego domu rodzinnym. Stanowiła ona Oddział Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem¹⁶³. Czech jest patronem kilku placówek edukacyjnych m.in. Szkoły Podstawowej nr 86 im. Bronisława Czecha w Warszawie, Szkoły Podstawowej nr 2 im. Bronisława Czecha w Nowym Bystrym, a także Akademii Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie.

---

¹⁵⁸ Więcej informacji na temat działalności konspiracyjnej, aresztowania, pobytu w KL Auschwitz I i śmierci w Rozdziale IV – Działalność konspiracyjna i pobyt w KL Auschwitz I.

¹⁵⁹ MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 5.

¹⁶⁰ MPZ, Polska Rzeczpospolita Ludowa – Legitymacja nr L-4754 wydana dnia 3 marca 1967 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Walecznych, zbiory nieskatalogowane.

¹⁶¹ MPZ, Polska Rzeczpospolita Ludowa – Legitymacja nr 188-87-115 KO wydana dnia 22 kwietnia 1987 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Oświęcimskim, zbiory nieskatalogowane.

¹⁶² MPZ, zbiory nieskatalogowane, Armia Krajowa Komenda Główna Oddział VK Łączności Zagranicznej „ZAGRODA”, Legitymacja nr XVII, odznaka honorowa za wybitną postawę w latach okupacji: 1939-44.

¹⁶³ MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 10.

ROZDZIAŁ II

Działalność turystyczna i taternicka

2.1. Charakterystyka działalności turystycznej i taternickiej Bronisława Czecha

Pod koniec XIX wieku zaczął się kształtować trend, który wykreował Zakopane jako popularny kurort turystyczny i uzdrowiskowy, przyciągający swoimi walorami przyjezdnych z całej Polski. Wyjazdy w góry stały się modne, a eksploracja Tatr zaczęła być postrzegana jako atrakcyjny sposób spędzania czasu wolnego oraz korzystania z dóbr naturalnych, które oferowały Tatry. Zaczęto dostrzegać zdrowotne aspekty wycieczek górskich, ale także, że jest to zjawisko interdyscyplinarne. Edukacyjny i wychowawczy charakter turystyki górskiej okazał się niezwykle korzystny z punktu widzenia kształcenia młodego pokolenia. Poznawanie regionów turystycznych pozwalało na rozbudzanie ducha patriotyzmu i miłości do ojczyzny¹⁶⁴.

Koncentrując się na karierze sportowej, nietrudno umniejszyć znaczenia i wagi zasadniczej pasji w życiu Czecha, jaką były góry same w sobie. Jego rodzina i przyjaciele wielokrotnie podkreślali, że Tatry kochał najbardziej ze wszystkich swoich zainteresowań. Mimo, iż nie był rdzennym mieszkańcem Zakopanego, kultura góralska oraz zamiłowanie do turystyki górskiej objawiało się w jego zachowaniu i życiu od najmłodszych lat. Na podstawie wspomnień Stanisławy Czech-Walczakowej można wnioskować, że był on chłopcem ciekawym świata, o niespożytej energii, żywym temperamentem i dużej odporności psychicznej¹⁶⁵. Powszechnie wiadomo, że na pasje oraz zainteresowania człowieka fundamentalny wpływ mają wartości przekazane przez rodziców oraz system wychowania, według którego kształtowana była dana jednostka. Nie inaczej było w przypadku Bronisława Czecha, któremu zamiłowanie do górskich wędrówek w zasadzie przekazała matka. Pierwsze wycieczki szlakami tatrzańskimi odbywał już jako kilkuletni chłopiec, kiedy to jego matka zabierała swoje pociechy na niewymagające trasy. Z biegiem czasu, również najstarsza siostra Czecha zaczęła organizować takie wędrówki dla swojego młodszego rodzeństwa¹⁶⁶. Górską naturą stawała się coraz większym obiektem zainteresowań młodego Bronisława Czecha.

---

¹⁶⁴ W. Krygowski, *Zarys dziejów polskiej turystyki górskiej*, Sport i Turystyka, Warszawa 1973, s. 44-51.

¹⁶⁵ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 1 -2.

¹⁶⁶ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 19.

Niemalý wpływ na rozwój zamięłowania Bronisława Czecha do turystyki górskiej miały działania księdza z Zakopanego – Pawła Frelka¹⁶⁷, który uczył religii, a także zabierał swoich podopiecznych w góry. Celem tych wycieczek były Łysanki, Kominy w Dolinie Strążyskiej, czy jeszcze inne wymagające, jak na możliwości uczniów miejsca¹⁶⁸. Propagatorska działalność duchownego bardzo pozytywnie wpływała na młodzież, która coraz chętniej przejmowała ideę eksploracji Tatr. Można wnioskować, iż ksiądz jako nauczyciel był dla młodego Czecha, jak i innych uczniów autorytetem, przez co jego agitacja spotykała się z entuzjazmem oraz pozwalała na intensywne samodoskonalenie podopiecznych poprzez działanie w trudnych warunkach terenowych i zderzenie z dziką, górką przyrodą.

Fotografia 11. Bronisław Czech z towarzysami na wspinaczce w Tatrach (pierwszy od lewej).

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Pierwszą ważną w życiu młodego Czecha wspinaczkę datuje się na rok 1925. Wspiął się wówczas na Wierch pod Fajki. Wspinaczkę tę zorganizował jego gimnazjalny profesor i zarazem znany taternik Mieczysław Świerż – autor *Przewodnika po Tatrach Polskich*

---

¹⁶⁷ Prawdopodobnie był to ówczesny proboszcz parafii pw. Św. Rodziny w Zakopanem – ks. Paweł Frelek. <https://web.archive.org/web/20131105081600/http://www.swrodzina.net/kategoria/3> (dostęp: 09.05.2025).

¹⁶⁸ A. Filar, M. Leyko *Laury...*, op. cit., s. 21.

i Zakopanem¹⁶⁹. Dwa lata później, Czech razem ze Świerzem wspinali się razem na Kozi Wierch. Dokładny opis tego wydarzenia został zamieszczony w *Laurach na śniegu* autorstwa A. Filara i M. Leyko. Z zapisków autorów wynika, iż podczas wspólnej wspinaczki drogą Sokołowskich¹⁷⁰ prowadzącą północną ścianą Koziego Wierchu, Świerz dostrzegł w Czechu szereg cech, które w sprzyjających okolicznościach mogły objawić się prawdziwym talentem do wspinaczki i uprawiania taternictwa. Na wspinaczkę wyruszyli z Zakopanego i należy zauważyć, że samo podejście pod ścianę było wyczerpujące. Ponoć młody Bronisław Czech, miał szereg wątpliwości związanych ze swoimi umiejętnościami i możliwością pokonania drogi. Po kilku godzinach taternicy znaleźli się na szczycie Koziego Wierchu. Widok rozciągający się stamtąd na słowacką i polską część Tatr z Doliną Pięciu Stawów zachwycił Czecha¹⁷¹. Możliwe, że był to moment, w którym ugruntował swoją miłość do gór i podjął decyzję o doskonaleniu sztuki taterniczej. Przypuszcza się, że doświadczenie zdobyte podczas przejścia opisanej drogi stało się jednym z głównych powodów rozwoju późniejszej pasji Czecha związanej z taternictwem i turystyką wysokogórską. Kolejna wspólna wspinaczka Bronisława Czecha i Mieczysława Świerza odbyła się 11 września 1927 roku¹⁷². Wspinali się wówczas ponownie na Kozi Wierch drogą Sokołowskich. Towarzyszył im wtedy Kazimierz Schiele. Szczegóły dotyczące przejścia tej drogi zrelacjonował brat bliźniak Kazimierza Aleksander Schiele. Według przekazu, podczas wspinaczki północną ścianą Koziego Wierchu, idący jako pierwszy Mieczysław Świerz miał poważne trudności z pokonaniem eksponowanego fragmentu. Widząc niemożność poradzenia sobie z odcinkiem, oddał prowadzenie Bronisławowi Czechowi, który go pokonał w szybki i swobodny sposób¹⁷³.

W zbiorach archiwalnych Ośrodka Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej-Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem znajduje się wykaz około trzydziestu sześciu przejść taternickich Bronisława Czecha. Zbiór ten jest jednakże niekompletny. Tych przejść było znacznie więcej, o czym świadczą wspomnienia zarówno rodziny Bronisława Czecha, jak i jego towarzyszy.

---

¹⁶⁹ M. Świerz, *Przewodnik po Tatrach Polskich i Zakopanem*, Nakładem własnym autora, Zakopane 1919.

¹⁷⁰ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67-69.

¹⁷¹ A. Filar, M. Leyko *Laury...*, *op. cit.*, s. 26-27.

¹⁷² TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* – Zob. również: droga nr 191 wg W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67

¹⁷³ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „*Spotkania...*”, *op. cit.*, s. 3.

Fotografia 12. Czech w Tatrach (pierwszy od prawej).
Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Biorąc pod uwagę wszystkie udokumentowane przejścia, wyraźnie widać, że większość z nich odbywała się na popularnych wówczas ścianach. Bardzo dobrym przykładem może być przebyta przez Czecha dziesięciokrotnie południowa ściana Zamarłej Turni. Należy zwrócić uwagę również na to, iż lata, w których działalność taternicka Bronisława Czecha była w rozkwicie, były jednocześnie czasem, w którym większość ścian tatrzańskich została już pokonana i wytyczanie nowych dróg stawało się coraz trudniejsze. Udokumentowane przejścia taternickie Czecha pokazują, że wspinał się drogami o wysokim stopniu trudności, wymagających gruntownego przygotowania i umiejętności z zakresu taternictwa. Były to jednocześnie najpopularniejsze wówczas drogi, którymi wspinała się elita taternictwa.

Rok 1928 był czasem intensywnego rozwoju polskiego taternictwa. Wzmógł się ruch taternicki sprawił, że zaczęto dostrzegać również negatywne strony tego zjawiska, jak silna ingerencja i dewastacja środowiska naturalnego. Zdecydowanie sprzeciwiali się temu ówcześni przedstawiciele środowiska górskiego propagujący idee ochrony przyrody tworzone m.in. przez Polskie Towarzystwo Tatrzańskie (Sekcja Ochrony Tatr). Kolejne niepokoje budziła brawura niedoświadczonych taterników, którzy przeceniając swoje możliwości,

podejmowali próby ustanowienia nowych rekordów. Niejednokrotnie kończyło się to uszczerbkiem na zdrowiu lub w najgorszych wypadkach śmiercią¹⁷⁴.

Bronisław Czech w 1928 roku wspinał się z Antonim Kenarem oraz Wiesławem Stanisławskim na Zamarłej Turni (8 lipca 1928 r.¹⁷⁵), wraz z Kazimierzem Darowskim, Stanisławem Motyką, Stefanem Szczepańczykiem i Józefem Wójcikiem wszedł na Kościelcową Przełęcz¹⁷⁶ (lipiec-sierpień 1928 r.). W tym samym roku 23 października¹⁷⁷, Bronisław Czech razem z Antonim Kenarem, Tadeuszem Pawłowskim, Stanisławem Motyką i swoją najmłodszą siostrą Janiną, wspinał się kolejny raz na Kozi Wierch. W 1928 roku miało miejsce wiele bardzo trudnych przejść¹⁷⁸.

Fotografia 13. Bronisław Czech z kolegami (pierwszy od prawej) w Tatrach.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

W sezonie letnim 1929 roku nastąpił prawdziwy rozkwit polskiego taternictwa. Wytyczono wówczas łącznie sześćdziesiąt dziewięć nowych dróg. Jak podawała ówczesna

¹⁷⁴ B. R., „Ananasy” sportowe w Tatrach, „Wierchy” R. 6:1928, s. 187-188.

¹⁷⁵ TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

¹⁷⁶ TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* - Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 128.

¹⁷⁷ *Ibidem.*

¹⁷⁸ M. Sokołowski, *Uwagi o sezonie taternickim 1928*, „Wierchy” R. 6:1928, s. 186.

prasa, w 1929 roku nastąpiło coś w rodzaju „przewyciężenia ucisku psychicznego Tatr”¹⁷⁹. Dotychczas panowało przekonanie, iż są w Tatrach szczyty nie do zdobycia oraz drogi nie do pokonania. Taternicy uważali, że jedynie „wyjątkowo namaszczonego wspinacza” mógłby dokonać tak doniosłego czynu, jak zdobycie chociażby północnej ściany Żabiego Konia¹⁸⁰. Tymi „namaszczonymi” okazali się być Bronisław Czech wraz z Lidą Skotnicówną i Wiesławem Stanisławskim, którzy pokonali ją 16 czerwca 1929 roku¹⁸¹ (obecnie droga ta nazywana jest drogą Stanisławskiego)¹⁸². Przypuszczalnie głównym inicjatorem przejścia był właśnie Stanisławski, niemniej jednak nie zmienia to faktu, iż zarówno Czech, jak i Skotnicówna pokonując tę ścianę również przyczynili się do przełamania barier związanych ze zdobywaniem niektórych ścian. Droga ta oceniana jest jako nadzwyczaj trudna. Fakt, iż podjęli się przejścia ściany, która wcześniej była nieosiągalną, pozwala wysnuć wniosek, że nie dość, iż cechowała ich odwaga, to także ambicja i w pewnym stopniu duża pewność siebie. W kontekście tego osiągnięcia wypowiedział się Witold Henryk Paryski:

„Czech zawsze był umieszczany w cieniu innych wybitnych indywidualności (zwłaszcza Wiesława Stanisławskiego i Wincentego Birkenmajera), w rzeczywistości jednak w przełomowych dla taternictwa latach 1928-29 Czech był jedną z czołowych postaci i przejście północnej ściany Żabiego Konia, początek ważnego etapu w rozwoju taternictwa, było dziełem przede wszystkim Czecha”¹⁸³.

Analizując wypowiedź Paryskiego, można przypuszczać, że to Czech był głównym inicjatorem przejścia północnej ściany Żabiego Konia, ale sława Stanisławskiego sprawiła, że cały splendor i uznanie przypadły właśnie jemu, dyskredytując osiągnięcie Bronisława Czecha. Lata 1929-1933 są nazywane „erą Stanisławskiego”, gdyż dokonał wówczas wielu pionierskich przejść i zdecydowanie wyróżniał się w środowisku taternickim¹⁸⁴. Możliwe, że w pewnym stopniu decyzja o przejściu nowej drogi była podejmowana wspólnie przez wszystkich uczestników wspinaczki. Nie można jednakże jednoznacznie stwierdzić, na jakiej podstawie Paryski wysnuł taki wniosek. Można przypuszczać, iż była to jego opinia, zwłaszcza, że osobiście znał Bronisława Czecha i prawdopodobnie darzył go szacunkiem. Odmienne zdania był badacz taternictwa Andrzej Matuszyk, który twierdził,

---

¹⁷⁹ *Taternictwo w latach 1929 i 1930*, „Wierchy” R. 8:1930, s. 189.

¹⁸⁰ *Ibidem*.

¹⁸¹ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* – Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. VII, *op. cit.*, s. 18.

¹⁸² W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. VII, *op. cit.*, s. 18 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* oraz *Nowa skala trudności najtrudniejszych dróg tatrzańskich*, „Taternik” 1929, nr 4, s. 90.

¹⁸³ M.B. Bednarz, ... *dziecko gór*, *op. cit.*, s. 83.

¹⁸⁴ Wiesław Stanisławski - <https://schroniskoroztoka.pl/wieslaw-stanislawski/> (dostęp: 26.02.2025).

że bezsprzecznie inicjatorem przejścia był Stanisławski, a Czech był jedynie partnerem wspinaczkowym jednego z najwybitniejszych taterników okresu międzywojennego¹⁸⁵.

Rok 1929 był zdecydowanie jednym z najważniejszych w działalności taterniczej Bronisława Czecha. Prawdopodobnie wtedy dokonał największej liczby przejść. Do najistotniejszych wówczas należały drogi nowo wytyczone:

- Wiosną z Jerzym Ustupskim zszedł po śniegu z Orlej Baszty¹⁸⁶,
- 9 czerwca 1929 roku z Lidą Skotnicówną, Wiesławem Stanisławskim, Jerzym Ustupskim i Józefem Wójcikiem poprowadzili nową drogą na Kozie Czuby¹⁸⁷.
- 17 lipca 1929 roku wraz z Lidą Skotnicówną i Jerzym Ustupskim wytyczył nową drogę na wschodniej ścianie Kościelca¹⁸⁸,
- 21 lipca 1929 roku wraz z bratem Władysławem, Lidą Skotnicówną, Janem Gnojkiem oraz Jerzym Ustupskim przeszedł nową drogę na Zawratowej Turni¹⁸⁹.
- 21 lipca 1929 roku Bronisław Czech wraz z Lidą Skotnicówną wyszli na Niebieską Turnię, dokonując pierwszego przejścia prawą częścią południowej ściany, która później została nazwana drogą Czecha¹⁹⁰.
- 11 sierpnia razem z Jerzym Ustupskim wspiął się po raz pierwszy – środkową częścią zachodniej ściany niższego wierzchołka Żabiego Mnicha¹⁹¹. Ten sam szczyt zdobył kolejny raz zaledwie siedem dni później (18 sierpnia 1929 roku), z tym samym partnerem wytyczył nową drogę – południowo zachodnią granią od Przełączki pod Żabią Lalką¹⁹².
- 27 września 1929 roku ponownie z Jerzym Ustupskim i Józefem Wójcikiem wspiął się na Kozi Wierch, nową drogą prawym żlebem południowo-zachodniej ściany
- 29 września 1929 roku Czech, Ustupski i Wójcik ponownie wybrali się na Kozi Wierch. Tym razem jako pierwsi pokonali lewy żleb południowo-zachodniej ściany¹⁹³.

---

¹⁸⁵ A. Matuszyk, *Taternictwo Bronisława Czecha. Historia i mit*, „Wierchy” R. 49:1980, nr 87, s. 129-130.

¹⁸⁶ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* - Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. III, *op. cit.*, s. 21.

¹⁸⁷ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* - Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 54.

¹⁸⁸ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* - Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 142.

¹⁸⁹ *Ibidem*, s. 106.

¹⁹⁰ *Ibidem*, s. 17 i 97.

¹⁹¹ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* - Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. VII, *op. cit.*, s. 146.

¹⁹² *Ibidem*, s. 145.

¹⁹³ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* - Droga ta została wymieniona również w W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 81.

Łącznie z pierwszym zejściem po śniegu z Orlej Baszty, w 1929 roku Bronisław Czech był uczestnikiem dziewięciu pierwszych przejść taternickich, przy czym najistotniejszym z nich była droga na Żabim Koniu.

Fotografia 14. Bronisław Czech na wspinaczce z kolegami (pośrodku na drugim planie).

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Zintensyfikowana eksploracja Tatr wiązała się także z szeregiem tragicznych wydarzeń. Świadkiem jednego ze śmiertelnych wypadków był Bronisław Czech. Miało to miejsce 6 października 1929 roku, kiedy wspinał się wraz z Jerzym Ustupskim i Józefem Wójcikiem¹⁹⁴ roku południową ścianą Zamarłej Turni¹⁹⁵. Bronisław Czech tak relacjonował przebieg wydarzeń z tamtego tragicznego dnia:

„Gdy z towarzyszami podchodziłem pod ścianę pod tak zwany drugi taras, spostrzegłem, że dwie postacie rozpoczęły wspinaczkę, a były to Marzena i Lida [Skotnicówny]. Pokonując ów

¹⁹⁴ I. Bujak, *Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w roku 1929*, „Wierchy” R.7:1929, s. 195.

¹⁹⁵ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* – Droga ta została wspomniana również w A. Szymkiewicz, *Bronek*, *op. cit.*, s. 16.

bardzo trudny i eksponowany trawers zaniepokoiłem się, czy dziewczyny podołają trudnościom, wszakże Lida rok temu przeszła ze mną tą drogą, jednak asekurowana z góry, więc postanowiłem, aby po dostaniu się na odpowiednie miejsce spuścić Lidzie linę do zabezpieczenia. Szybko zabrałem się do pokonania następnie nadwyzczaj trudnego kominka, z trudem opanowując podniecenie. W momencie, w którym rozkraczyłem się silnie, aby sforsować przewieszkę, pomiędzy nogami spojrzałem w dół i ujrzałem Lidę zlatującą po ścianie. Pociemniało mi w oczach i zdawało się, że stracę wkrótce przytomność. Już nie pamiętam jakim cudem znalazłem się ponad kominkiem w bezpiecznym miejscu. W pół godziny później, z rozdzierającą serce rozpaczą znalazłem się u stóp ściany przy zmasakrowanych ciałach młodych dziewczyn¹⁹⁶.

Bronisław Czech przebieg wypadku przedstawił również swojej siostrze Stanisławie Czech-Walczakowej i innym towarzyszom podczas jednej z wycieczek górskich. Relacja ta jest wstrząsająca:

„...Sobota, 5 października 1929 roku¹⁹⁷. Pogoda w tym sezonie była bajeczna. Wybraliśmy się z Jurkiem Ustupskim i Józkiem Wójcikiem na Zamarłą Turnię. Przenocowaliśmy w Pięciu Stawach Polskich i rano w niedzielę udaliśmy się do Dolinki Pustej i do podnóża Zamarłej. Była godzina 11. Po obwiązaniu się linami ruszyliśmy. Objąłem prowadzenie, ponieważ znałem drogę. Gdy po 60 metrach zaczynałem przechodzić tak zwany trawers dolny, krzyknął do mnie Jurek, który szedł ostatni, że zobaczył na dole u stóp ściany nasze znajome Lidę i Marzenę Skotnicówny przygotowujące się do wejścia w ścianę. Obaw co do nich nie miałem żadnych, wiedziałem bowiem, że Lida miała za sobą szczęśliwe przejście południowej ściany Zamarłej Turni, którą robiła w ubiegłym roku i znała trudności tego wejścia. Poza tym Lidę znałem jako dobrą taterniczkę. Odbyłem z nią kilka bardzo trudnych przejść w Tatrach. Skotnicówny bardzo szybko posuwały się po ścianie. W pewnym momencie prowadząca Lida doścignęła Jurka. Gdy znajdowałem się na górnym trawersie, zobaczyłem w odległości 15 metrów, i w bardzo trudnym miejscu, przedstawiającym się jako pionowa rysa zakończona trawkami, wychylającą się ku górze głowę Lidy. Po jej prawej stronie pozostał wbity przeze mnie poprzednio hak dla ubezpieczenia liny. Ustupski znajdujący się u dołu naszej liny zauważył, że Lida zrobiła w pewnym momencie ruch cofający, jakby zamierzała nie skorzystać z haka. Nie mieliśmy wielkich obaw, ponieważ wiedzieliśmy, że niżej pozostająca Marzena asekurowała siostrę liną. Lida odpadła od ściany. Ustupski puścił się cokolwiek, by zobaczyć, czy Marzena stoi na półce skalnej. Niestety, nikogo tam nie było. Wypadek nastąpił o godzinie 13.30. Będąc już na partiach szczytowych, uważaliśmy za bezcelowe schodzenie tą samą drogą, która jest dłuższa. Wspięliśmy się na szczyt Zamarłej i na Przełęcz Kozia i stamtąd zeszliśmy w dół. Widok, jaki nam się przedstawił, był tak straszny, że chociaż mam go przed oczami, nie mogę o nim mówić. W żałobnym nastroju powróciliśmy na Halę Gąsienicową i do Zakopanego, gdzie o wypadku zawiadomiliśmy PTT. Na drugi dzień znieśliśmy zniekształcone ciała naszych koleżanek do Zakopanego...”¹⁹⁸.

Obydwa opisy dotyczą tego samego wypadku, jednakże widać w nich pewne rozbieżności. Wynikają one zapewne z tego, że drugi opis stanowi pewnego rodzaju retrospekcję sporządzoną przez siostrę Czecha – Stanisławę Czech-Walczakową, która tworząc

¹⁹⁶ Podano za: TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Spotkania z Bronkiem Czechem”... *op. cit.*, s. 3.

¹⁹⁷ Przytoczone źródła podają datę 6 października 1929 roku jako dzień śmierci siostr Lidy i Marzeny Skotnicównien. MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 3. oraz Z. Radwańska-Paryska, W.H. Paryski *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, *op. cit.*, s. 1103.

¹⁹⁸ Podano za: S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 124.

ten opis była już w sędziwym wieku. Poniżej przedstawiono fragment sprawozdania TOPR z roku 1929:

„Dnia 6 października b.r. [1929] wyruszyły Marzena i Lida Skotnicówna rano z Hali Gąsienicowej przez Kozią Przełęcz celem zrobienia Zamarłej Turni. Należy tu wspomnieć, że młodsza z nich t. j. Lida przeszła Zamarłą Turnię w t. ub. Równocześnie zdążała na Zamarłą Turnię druga grupa od Pięciu Stawów Polskich złożona z Bronisława Czecha, Józefa Wójcika i Jerzego Ustupskiego. Wzajemnie grupy te o sobie nie wiedziały. Grupa Br. Czecha, w której Ustupski szedł ostatni znajdowała się już pod dolnym trawersem ściany, gdy zauważono podążające w ich ślady dwie turystki. Po dojściu ich na odległość około 50 m poznano w nich Skotnicównę i głośno wymieniono pozdrowienia, nadto Ustupski zapytał, czy mają haki, na co Lida S. odrzekła twierdząco. Po krótkim czasie doszły Skotnicówna do Ustupskiego, który znajdował się na końcu dolnego trawersu i tu częstowały go cukierkami. Br. Czech był w tym czasie pod drugim trawersem z Wójcikiem. Ustupski doszedł do grupy Czecha, a Lida Skotnicówna posuwała się tymczasem jako pierwsza wolno naprzód. Przy drugim haku Lida zapinając karabinek na hak wypuściła go z ręki i karabinek zsunął się po linie. W kilka sekund później Br. Czech zobaczył lecącą w powietrzu głowę w dół Lidę i falującą wężykowatym ruchem linę, Marzeny zaś z powodu zasłaniającej ściany skalnej nie widzieli. Dopiero przy przekraczaniu t. zw. nyży zobaczył Br. Czech i jego towarzysze dwa ciała leżące w przepaści u stóp Zamarłej Turni. Lida upadła na śnieg, Marzena zaś opodał na piarg. Świadkowie tej tragedii, zupełnie wyczerpani psychicznie z trudem pokonując nawet najłatwiejsze miejsca, wyszli na szczyt, poczem [sic!] okrężną drogą zeszli do martwych ciał. Nie mieli już co ratować. Późnym wieczorem dali znać z Hali G. telefonicznie o wypadku. Pogotowie Ratunkowe wyruszyło na drugi dzień na miejsce katastrofy i zaniósło ciała doliną Roztoki na szosę, zkąd [sic!] przewieziono je do kaplicy cmentarnej”¹⁹⁹.

Opis ten zawiera dodatkowe informacje, których nie ma we wcześniejszych relacjach. Analizując zeznania świadków zdarzenia trzeba wziąć pod uwagę bardzo silne zabarwienie emocjonalne. Bronisław Czech nie dość, że widział moment śmierci swoich kolegów, to dodatkowo brał udział w akcji ratunkowej TOPR i transporcie ciał do Zakopanego.

Przeżycia związane z wypadkiem zakończyły działalność taternicką Czecha w 1929 roku. Można przypuszczać, że na skutek doznanej traumy przestał się wspinać, o czym świadczą też następne lata. W roku 1930 odnotowano jedynie jedno przejście i było to pierwsze wejście zimowe na Zawratową Turnię, w którym towarzyszył mu Józef Wójcik. Miało to miejsce 8 grudnia 1930 roku²⁰⁰.

¹⁹⁹ I. Bujak, *Tatrzańskie... 1929, op. cit.*, s. 195

²⁰⁰ TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha..., op. cit.* oraz W.H. Paryski, *Tatry..., Cz. I, op. cit.*, s. 106.

Fotografia 15. Bronisław Czech (pierwszy od prawej) podczas wspinaczki w Tatrach.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Także w 1931 roku odbył zaledwie kilka wspinaczek. Pierwszą drogę w 1931 roku przebył już 26 kwietnia. Razem z Janem Gnojkiem dokonali pierwszego wejścia zimowego na Kozie Czuby²⁰¹ – środkową częścią północnej ściany²⁰², a 25 maja 1931 roku wspięli się na Małą Buczynową Turnię, wytyczając nową drogę na południowo-wschodniej ścianie²⁰³. Nie można wykluczyć, że Bronisław Czech stałby się jednym z najlepszych taterników 20-lecia międzywojennego, gdyby miał sportowe podejście do taternictwa. Przypuszczenia te potwierdza również fakt, iż Bronisław Czech uprawiał taternictwo w towarzystwie najlepszych taterników ówczesnych czasów, jak np. Wiesław Stanisławski, który był jednym z najwybitniejszych taterników okresu międzywojennego.

W kolejnych latach aktywność taternicka Bronisława Czecha została znacząco ograniczona. Najprawdopodobniej było to związane z rozpoczęciem przez Bronisława Czecha

²⁰¹ TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 48.

²⁰² *Ibidem.*

²⁰³ TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. III, *op. cit.*, s. 49.

nauki w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie. W 1932 roku miało miejsce tylko jedno odnotowane przejście. 19 czerwca 1932 roku ponownie wspinał się na Kościelec drogą Stanisławskiego²⁰⁴, tym razem z Zofią Stópkówną oraz Stanisławem Marusarzem.

Ostatnie udokumentowane wspinaczki zrealizował Czech w 1935 roku (pokonał dwukrotnie Zamarłą Turnię – drogą klasyczną)²⁰⁵ oraz w 1937 roku, kiedy to wspinał się na Kościelec – drogą Stanisławskiego razem z Wilhemem Brachem²⁰⁶.

Wspomnienia wspólnych wspinaczek zawarte zostały w relacji wcześniej już przywołanego Aleksandra Schiele, który nie został wymieniony w żadnym z przejść zapisanych w zbiorach archiwalnych Ośrodka Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej-Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem. Z zapisków wynika, że Aleksander Schiele wielokrotnie wspinał się z Czechem. Uważał go za bardzo dobrego taternika i turystę wysokogórskiego. Współzawodniczyli również w zawodach narciarskich. Schiele uznawał Czecha za swojego przyjaciela²⁰⁷. Jedną ze wspólnych wspinaczek opisywał w następujący sposób:

„Przywodzę sobie na pamięć ostatnią naszą wspinaczkę. Ze schroniska przy Morskim Oku patrzymy na śmiały kształt turni [sic!] Żabich Mnichów rysujące się akurat wyraźnie na tle zachodzących z tyłu mgieł. Zbliżało się już południe, więc czasu nie było wiele, gdyż tegoż dnia mieliśmy nocować przy Popradzkim Stawie. „Może skoczmy na grań tych turyni [sic!]” – zaproponował Bronek. Chętnie na to się zgodziłem, gdyż miałem ze sobą mały aparat kinowy Zeissa, a pięknej grani jeszcze nie znałem. Gdy znaleźliśmy się wysoko na przełęczy Białczańskiej Wyżnej, wkrótce na Żabich Wrótkach związaliśmy się liną. Pokonanie piętrzącej się przed nami efektownej ścianki postanowiliśmy sfilmować. Mówię do Bronka – „słuchaj muszę aparat trzymać w obydwu rękach, więc pamiętaj nikt Ciebie nie asekuje, uważaj, a w razie czego krzycz i nic się nie bój – ja sam w strachu”. Takie słowa mogłem wypowiedzieć tylko do towarzysza, którego kunszt taternicki dobrze był mi znany. Było to w 1938 roku. W dwa lata później odwiedził mnie Bronek w Warszawie i oglądał film z Żabich Mnichów; rzeczywiście wspinaczka urwiskiem skalnym przedstawiała się bardzo efektownie – jak również i dalsze partie grani, a między innymi zjazd Bronka na linie z ostrejturniczki [sic!]. Obaj przyznaliśmy wtedy, że owe eksponowane przejście bez asekuracji i bez bicia haków było bardzo ryzykowne; lecz każdy mógł podziwiać szybką, spokojną i doskonałą technicznie wspinaczkę”²⁰⁸.

Aleksander Schiele podkreślał, że w towarzystwie Bronisława Czecha odbył jeszcze dwa wymagające przejścia. Jednym z nich była grań Kończystej z Przełęczy pod Drągiem po

---

²⁰⁴ *Ibidem*.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ *Ibidem*.

²⁰⁷ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Bronek...mało znany...”- wspomnienia Aleksandra Schiele’ego, sygn.. TB-P_63, s. 3.

²⁰⁸ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Spotkania...”, *op. cit.*, s. 3-4.

Przełęcz Stwolską. Towarzyszyła im wtedy Helena Trojanówna i jeszcze jeden nieznany i mniej doświadczony taternik. Według relacji – Bronisław Czech wspinał się bez asekuracji, zaś Schiele asekurował pozostałych taterników. Drugą wspinaczkę odbyli wspólnie granią trzech turni w Tatrach Spiskich – Spągą, Drobnią Turnią i Sokolą Turnią²⁰⁹.

Aleksander Schiele otwarcie wypowiadał się na temat umiejętności taternickich Bronisława Czecha. Sytuacja taka miała miejsce podczas rozmowy z Rafałem Malczewskim.²¹⁰ Zaznaczył wówczas, że Bronisław Czech uprawiał taternictwo i turystykę wysokogórską z pasji oraz posiadał bardzo duże predyspozycje zarówno fizyczne, jak i psychiczne. Uprawiając taternictwo rozwijał swoje młodzieńcze zainteresowania i podziwiał piękno otaczającej go natury²¹¹. W swoich wspomnieniach Schiele podkreślał, że fundamentalne znacznie podczas wycieczek górskich miały dla Czecha walory estetyczne. Stanowiły dla niego inspirację artystyczną. Przeżywał piękno przyrody oraz widział kryjące się w nim niebezpieczeństwo. Nie ulega wątpliwości, że turystyka górską i taternictwo stanowiły główną pasję Bronisława Czecha²¹². Jego działania nie wpisywały się w popularne wówczas taternictwo sportowe, które było czymś w rodzaju wyzwania, z którym zmierzyć mogli się tylko najlepsi z najlepszych.

Stanisława Czech-Walczakowa w książce pt. *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu* opisuje wiele sytuacji, w których Czech organizował wyjścia w góry dla rodzeństwa i znajomych. W niektórych relacjach nie zostały wyszczególnione konkretne daty, dlatego też można jedynie podejmować próby umiejscowienia ich na przestrzeni lat, w których Bronisław Czech zajmował się turystyką i taternictwem. Jedno z pierwszych wspomnień, które przywołuje Stanisława Czech-Walczakowa dotyczy wycieczki górskiej:

„...Kiedyś – a był to rok 1927 – Bronek wymyślił rajd dolinami przez przełęcze i graniami. Była piękna, słoneczna jesień. Przeszliśmy przez Psie Trawki²¹³ i Polanę Wakszudzką do Roztoki. Stamtąd Doliną Białej Wody na Rohatkę i dalej do Doliny Staroleśnej, gdzie mieliśmy zanoć w „trupiarń” (do dzisiaj inaczej nie nazywamy tego schroniska). Kierownika nie było, ale wiedzieliśmy, gdzie przebywa. Bronek pobiegł po klucze do Kamzika. W tym czasie Janka gotowała kolację na prymusie, a ja siedziałam na ganku i pieczołowicie rzeźbiłam swoje nazwisko. Po pewnym czasie nadszedł Bronek, zjedliśmy kolację i ułożyliśmy się do snu. Rano wyruszyliśmy w dalszą drogę. Trasa prowadziła do Pięciu Stawów Spiskich i schroniska Teryego. Stamtąd na Przełęcz Lodową i dalej granią na Lodowy Szczyt. Schodziliśmy do Doliny Czarno-Jaworowej²¹⁴, gdzie przenocowaliśmy pod

---

²⁰⁹ *Ibidem*, s. 4.

²¹⁰ R. Malczewski, *Po lecie i przed zimą w górach*, „Przegląd Sportowy” 1928, nr 52, s. 5.

²¹¹ *Ibidem*.

²¹² TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Spotkania...”, *op. cit.*, s. 1.

²¹³ Poprawna nazwa: Psia Trawka

²¹⁴ Poprawna nazwa: Dolina Czarna Jaworowa

namiotem. Rankiem weszliśmy na Szeroko-Jaworzyńską²¹⁵, a potem w dół Doliny Białej Wody i do Pięciu Stawów Polskich, następnie do Pustej Dolinki i przez Kozią Przełęcz na Halę Gąsienicową, skąd zeszliśmy do Zakopanego”²¹⁶.

Fotografia 16. Czech z koleżankami nad Czarnym Stawem Gąsienicowym.

Źródło: A. Filar, M. Leyko *Laury...*, *op. cit.*, s. 178.

W kolejnej relacji Stanisława Czech-Walczakowa wspomina sylwestry spędzane na Hali Gąsienicowej i w Dolinie Pięciu Stawów Polski. Ten wyjątkowy sposób świętowania wigilii Nowego Roku inicjował przede wszystkim Bronisław Czech. Bardzo często organizował również dla swojego rodzeństwa i znajomych niewymagające wspinaczki w Nowy Rok, np. granią Świnicy zakończoną zjazdem do Zielonego Stawu²¹⁷. W książce zapisane zostały również inne przykłady organizowania przez Czecha wycieczek w góry. Na ich podstawie można wnioskować, iż był jednym z głównych propagatorów turystyki górskiej i taternictwa pośród młodzieży zakopiańskiej. Pokazuje to poniższa informacja:

„Latem brał nas Bronek na wspinaczki. Pamiętam, najciekawsza była południowa ściana Niebieskiej Turni, potem przez Konie²¹⁸ aż na Świnicę”²¹⁹.

²¹⁵ Poprawna nazwa: Szeroka Jaworzyńska

²¹⁶ Podano za: S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 25.

²¹⁷ *Ibidem*, s. 22.

²¹⁸ Wspomniane przez Czech-Walczakową przejście mogło mieć następujący przebieg trasy: Niebieska Turnia, następnie Niebieska Przełęczka Wyżnia, Gąsienicowa Turnia, Gąsienicowa Przełęczka, Świnicka Kopa, Świnicka Szczerbinia Wyżnia, aż na południowo-wschodni Wierchołek Świnicy, Świnicką Szczerbinę Niżną i północno-zachodni Wierchołek Świnicy. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 68.

²¹⁹ Podano za: S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 21.

Z opisów zawartych we wspomnieniach Czech-Walczakowej wynika, że Bronisław Czech razem z siostrami i znajomymi tworzyli zgraną grupę miłośników Tatr:

„...Przypominam sobie rozmowy, jakie kiedyś prowadziliśmy w Pięciu Stawach. Chodziliśmy wówczas całą gromadą – koledzy Bronka, Janka i ja. Opowiadał nam wówczas Bronek o sobie, o swoich sukcesach narciarskich. (...) Lubiliśmy też słuchać opowieści Bronka o tym jak przyjmują polskich zawodników za granicą i o tym, co wiedzą o naszej Ojczyźnie. (...) Bawiliśmy się setnie przy tych opowieściach Bronka. Dzisiaj, niestety, nasza grupa rozproszyła się po całym świecie. Wiele osób już nie żyje...²²⁰”

Według Stanisławy Czech-Walczakowej, Bronisław Czech w latach trzydziestych XX wieku przewodniczył grupie młodzieży, która pasjonowała się turystyką górską i taternictwem. Kiedy warunki pogodowe były korzystne, w sezonie letnim – przeważnie w soboty i niedziele, zabierał młodzież w góry, by wspólnie z nimi pokonywać najtrudniejsze ściany²²¹. Inicjatywa związana z działalnością na rzecz rozwoju umiejętności taternickich i kondycji fizycznej młodzieży, pokazuje, że Czech chciał propagować uprawianie turystyki oraz rekreacyjnej aktywności fizycznej związanej z poznawaniem terenów górskich. Jego działalność jako propagatora turystyki, taternictwa i znawcy tatrzańskich szlaków sprawiała, że inni taternicy przychodzili do niego zasięgnąć fachowej porady i pomocy. W 1935 roku miało miejsce wydarzenie, które mogłoby potwierdzić to stwierdzenie. Bronisław Czech otrzymał propozycję pełnienia funkcji przewodnika dla generała Stefana Grota-Roweckiego²²².

---

²²⁰ *Ibidem*, s. 122.

²²¹ *Ibidem*, s. 31.

²²² *Ibidem*, s. 87.

Fotografia 17. Bronisław Czech z towarzyszką od liny.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

W *Laurach na śniegu* znalazły się fragmenty notatnika Bronisława Czecha pt. *Suche i mokre, letnie i zimowe treningi narciarskie*. Czech szczegółowo zapisywał w nim przejścia, których dokonywał sam lub w towarzystwie kolegów. W tym przypadku turystyka stanowiła bardzo dobrą formę treningu. Przykładowe trasy zapisywał w następujący sposób:

„14 X 1935 Hala Gąsienicowa, Czarny Staw, Zawrat, Świnica, Pośrednia, Strojna, Liliowe, Kasprowy, zejście trasą kolejki linowej do Kuźnic, Zakopane. Pogoda: halny, przejściowe mgły, tempo wolne.

15 X Hala Gąsienicowa, Zawrat, Dolina Pięciu Stawów.

16 X Roztoka, Dolina Białej Wody, Dolina Świstowa, Rohatka, Dolina Staroleśna.

17 X Czerwona Ławka, Dolina Pięciu Stawów Spiskich, Lodowa Przełęcz, Dolina Jaworowa, Łysa Polana, Zakopane. Pogoda: pierwszy dzień mgła, zimno, dalsze dni – pogoda słoneczna, ciepło. Tempo średnie, miejscami dość ostre. Czas: 1 odcinek – 3,20; 2 – 4 godziny; 3 – 7 godzin.

20 X Dolina Białego, Czerwona Przełęcz – wyjście na grań Giewontu, Przełęcz Sucha, Kopa Kondracka, Przełęcz Kondracka, Goryczkowa Grań, Goryczkowy Wierch, Świński Kocioł, Hala Goryczkowa, Kalatówki, Patyki, Dolina Białego, Zakopane. Pogoda: ostry, zimny wiatr, pogodnie. Tempo wycieczkowe (Janina Czech).

25 X (piątek) Dolina Białego, Sarnia Skała, Dolina Strążyska, Grzybowiec (17 min.), Dolina Małej Łąki, Droga pod Regłami, Dolina Białego – 2 godz. 5 min. – tempo średnie, stałe. Pogoda słoneczna, chłodna, przejściowe mgły.

28 X (poniedziałek) Dolina Białego, Sarnia Skała, Dolina Strążyska, Grzybowiec, Dolina Małej Łąki, Droga pod Reglami, Dolina Białego. Pogoda: deszcz, wiatr, zimno. Tempo słabe, wycieczkowe.

1 XI Hala Gąsienicowa, Zawrat, Pięć Stawów Polskich (marsz)”²²³.

Wspomnienia związane z uprawianiem turystyki górskiej i taternictwa zrelacjonował również jego kolega i partner wspinaczkowy – Jerzy Ustupski. Jego wypowiedź została zamieszczona w książce pt. *Bohater sportowy. Studium indywidualnego przypadku Bronisława Czecha (1908-1944)* autorstwa Haliny Zdebskiej. Podkreślał on, że taternictwo Czecha charakteryzowało się lekkością wspinania. Według Ustupskiego, Czech poruszał się „jak kot”. Jak pisał, obserwując go podczas wspinaczki odnosiło się wrażenie, że nie sprawia mu ona absolutnie żadnej trudności. Posiadał też bardzo dobrą intuicję. Potrafił szybko przewidzieć i instynktownie wybrać trasę, która była najlepszą opcją dotarcia do celu. Cechowało go opanowanie i spokój. Z równowagi nie wyprowadzały go nawet pojawiające się na drodze trudności wynikające z ukształtowania terenu. Rozważnie poszukiwał możliwości przejścia problematycznego odcinka²²⁴. W swoich wspomnieniach Ustupski twierdził także, że niejednokrotnie podczas wspinaczki z Czechem wytyczali nowe drogi, ale nie przekazywali informacji o tym do opinii publicznej, co powodowało przypisanie nowej drogi innym taternikom²²⁵. Nie można jednoznacznie stwierdzić, czy rzeczywiście takie sytuacje miały miejsce. Zarówno Jerzy Ustupski, jak i inni partnerzy Czecha, podziwiali go za zdolności taternicze, a także wyjątkową odporność psychiczną. Przejawiała się ona zwłaszcza w kryzysowych sytuacjach. Przykładem może być opis wspinaczki na Zamarłej Turni, podczas której Czech asekurowany przez Ustupskiego odpadł od ściany:

„Nic mu się nie stało, ale widząc że my jesteśmy na niższym poziomie [Kenar i Ustupski] i być może dalej z powodu zdenerwowania nie pokonalibyśmy tego odcinka, skupił się w sobie i poszedł dalej tą trudną ścianą, cały czas prowadząc jako pierwszy. Wtedy właśnie po raz kolejny byłem świadkiem jego ogromnej odporności psychicznej”²²⁶.

Ustupski dodaje także, że stan Czecha po wypadku, jednak nie był tak dobry, jak mogło się to wydawać na pierwszy rzut oka. Był potłuczony, okaleczony, a w wyniku odniesionych obrażeń wywiązała się wysoka gorączka. Niemniej jednak nie przerwał wspinaczki i prowadził

---

²²³ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 218-219.

²²⁴ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 74-75.

²²⁵ M.B. Bednarz, ... *dziecko gór*, *op. cit.*, s. 84.

²²⁶ *Ibidem*, s. 84-85.

drogę do samego końca²²⁷. Sytuacja ta pokazała nie tylko siłę psychiki, ale także ambicję i determinację Bronisława Czecha. Wyraźnie widać, że czuł się odpowiedzialny za partnerów podczas wspinaczki i przywiązywał dużą wagę do ich bezpieczeństwa. Prezentował cechy lidera i mentora, a przy tym wykazywał się koleżeństwem i okazywał wsparcie.

Fotografia 18. Czech z siostrą Janiną na wspinaczce w Tatrach.

Źródło: A. Filar, M. Leyko *Laury...*, *op. cit.*, s. 175.

Zamiłowanie do uprawiania turystyki górskiej, taternictwa i narciarstwa sprawiło, że w 1938 roku Bronisław Czech razem ze Stefanem Radkiewiczem – również instruktorem narciarskim, założył sklep sportowy przy ul. Kościuszki w Zakopanem. Można w nim było nabyć sprzęt niezbędny do uprawiania turystyki górskiej, specjalistyczne ubrania czy też sprzęt narciarski. Inicjatywa ta była komentowana przez ówczesną prasę, która z entuzjazmem odniosła się do nowej działalności prowadzonej przez Bronisława Czecha:

„Zwraca uwagę dobrze obmyślona wystawa, a tablica firmowa umieszczona na ogromnych nartach z nazwiskiem tak popularnym przyciąga niewątpliwie wielu sympatyków mistrza narciarskiego. Obaj zawodnicy, doświadczeni w sporcie zimowym i letnim, a dziś młodzi kupcy, potrafią praktycznie doradzić swej klienteli. A dla Bronka Czecha ten fach to skok w praktyczne życie”²²⁸.

---

²²⁷ *Ibidem*.

²²⁸ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 174.

Firma nie zdążyła jednakże rozwinąć swojej działalności, gdyż wybuch II wojny światowej zatrzymał wszelką aktywność o charakterze rekreacyjnym i turystycznym. Bronisław Czech zamknął sklep tuż po powrocie do Zakopanego we wrześniu 1939 roku. Niesprzedane akcesoria, takie jak plecaki, buty czy specjalistyczna odzież, rozdysponował pomiędzy swoich znajomych, którzy w większości potrzebowali ich do działań konspiracyjnych²²⁹.

Fotografia 19. Bronisław Czech z kolegami w Tatrach.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

A. Filar i M. Leyko twierdzą, że Bronisław Czech angażował się w rozwój turystyki górskiej w Tatrach nie tylko jako organizator wycieczek, czy ratownik TOPR, ale także poprzez działania na rzecz ochrony przyrody i budowy oraz utrzymania infrastruktury dla turystów. Z tych powodów w dniach 21-23 listopada 1935 roku wziął udział w kursie na dzierżawcę i gospodarza schronisk górskich. Organizatorem tego szkolenia był Polski Związek Narciarski i Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa z udziałem Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Podczas kursu uzyskał wynik wystarczający²³⁰. Nie udało się potwierdzić daty kursu, w którym wziął udział Bronisław Czech, jednakże na podstawie *Sprawozdania z działalności za sezony*

²²⁹ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 3.

²³⁰ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 219.

1935/36 i 1936/37²³¹ Polskiego Związku Narciarskiego ustalono, że takie szkolenia organizowano. Można podejrzewać, że tego typu aktywność spotykała się z dużą sympatią ze strony lokalnej społeczności, gdyż jak przedstawione zostało w relacjach bliskich mu osób, był osobą ogólnie lubianą i szanowaną. Dawało to podstawy sądzić, iż będzie dobrze zarządzającym gospodarzem schronisk tatrzańskich.

Fotografia 20. Bronisław Czech (pierwszy od prawej) z towarzyszami na Zmarzłej Przełęczy.
W tle południowa ściana Zamarłej Turni.

Źródło: A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, op. cit., s. 176.

2.2. Zestawienie dokonań taternickich Bronisława Czecha

Działalność taternicka Bronisława Czecha nie została dotychczas usystematyzowana. Poszczególne przejścia były niejednokrotnie wspomniane i przytaczane w wielu publikacjach, jednakże nigdy nie dokonano ich kompleksowej dokumentacji. W związku z tym uznano za zasadne stworzenie zestawienia przejść taternickich Bronisława Czecha w latach 1925-1938. Oparte zostało ono w głównej mierze na jego własnym archiwalnym rejestrze²³², będącym

²³¹ Polski Związek Narciarski, *...za sezony 1935/36 i 1936/37*, op. cit..

²³² TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, op. cit.

w zbiorach Ośrodka Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej-Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem. Zbiór ten jest niekompletny, dlatego skorzystano z dodatkowych źródeł. Materiały w nim zawarte uzupełniono informacjami opublikowanymi na łamach przewodnika taternickiego *Tatry Wysokie* (t. 1-24) autorstwa W.H. Paryskiego oraz specjalistycznych czasopism „Taternik” i „Wierchy”. Porównano je również z informacjami przedstawionymi w *Skalach i lodach świata* (t. 1) pod redakcją Kazimierza Saysse-Tobiczyka, czy *Wielkiej Encyklopedii Tatrzańskiej* autorstwa Zofii i Witolda Paryskich, a także *Wielkiej Encyklopedii Gór i Alpinizmu* (t. 6) Małgorzaty i Jana Kielkowskich. Niniejsze zestawienie obejmuje nowe drogi, pierwsze przejścia zimowe oraz powtórzenia dróg dokonane zarówno latem, jak i zimą. Odnotowane dokonania wspinaczkowe Bronisława Czecha zostały uszeregowane w układzie chronologicznym. Każde z nich zostało opisane wg następującego schematu:

- Data lub rok przejścia
- Nazwa szczytu
- Nazwa drogi lub określenie jej przebiegu w ścianie
- Trudności wspinaczkowe wg skali tatrzańskiej²³³
- Partnerzy wspinaczkowi Bronisława Czecha
- Uwagi – przywołano tutaj numer, pod jakim dana droga została opisana w przewodniku wspinaczkowym autorstwa Witolda Henryka Paryskiego *Tatry Wysokie* (skrót WHP) oraz podano informacje na temat nowych dróg, kolejności powtórzeń i inne uszczegóławiające dane osiągnięcie.

Starano się przy każdej drodze podać informacje dotyczące materiału bibliograficznego. W niektórych przypadkach nie udało się uzyskać szczegółów, ani odnaleźć dokumentacji, stąd też pojedyncze przejścia nie zawierają pełnego opisu.

---

²³³ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 16-18. WHP – Witold Henryk Paryski – skala trudności zamieszczona w *Tatrach Wysokich*. Paryski zaprezentował następującą klasyfikację dróg taternickich: drogi bez trudności, drogi bardzo łatwe, drogi łatwe, drogi nieco trudne, drogi dość trudne (II), drogi trudne (III), drogi bardzo trudne (IV), drogi nadzwyczaj trudne (V), drogi skrajnie trudne (VI).

**Tabela 1. ZESTAWIENIE PRZEJŚĆ TATERNICKICH BRONISŁAWA CZECHA
W LATACH 1925-1938**

L.P.	Data lub rok przejścia	Nazwa szczytu	Nazwa drogi lub określenie jej przebiegu w ścianie	Trudność drogi wg skali tatrzańskiej	Partnerzy	Uwagi
1	1925 r.	Wierch pod Fajki	Od strony Czarnego Stawu Gąsienicowego (od zachodu) – zachodnim żebrem ²³⁴	III–	Mieczysław Świerż i towarzysze	Nowa droga. WHP 241.
2	04.09.1927 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Koziej – Środkową częścią północnej ściany (drogą Sokołowskich) ²³⁵	V	Mieczysław Świerż Kazimierz Schiele i towarzysze	WHP 190.
3	11.09.1927 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Koziej – Środkową częścią północnej ściany (drogą Sokołowskich) ²³⁶	V	Kazimierz Schiele Mieczysław Świerż Mieczysław Świerż W. Dorazil	Piąte powtórzenie. WHP 190.
4	08.07.1928 r.	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – południową ścianą (drogą klasyczną) ²³⁷	V	Antoni Kenar Wiesław Stanisławski Bolesław Chwaściński	Kolejne powtórzenie. WHP 159 ²³⁸ .
5	26.07.1928 r.	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – południową ścianą (drogą klasyczną) ²³⁹	V	Antoni Kenar Wiesław Stanisławski Bolesław Chwaściński	Kolejne powtórzenie. WHP 159 ²⁴⁰
6	Lipiec lub sierpień 1928r. (prawdopodobnie 7.08.)	Kościelcowa Przełęcz	Z Kotła Kościelcowego (od północno-wschodu) – przez północno-wschodnią grzędę Kościelca ²⁴¹	I	Kazimierz Darowski Stanisław Motyka Stefan Szczepańczyk Józef Wójcik	Nowa droga. WHP 105.

²³⁴ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 120 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*

²³⁵ M. Świerż, *Nowe drogi w Tatrach w latach 1925-1927*, „Taternik” 1928, nr 1, s. 16 oraz W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 65-69.

²³⁶ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* oraz M. Świerż, *Skalne drogi*, „Taternik” 1928, nr 3, s. 67.

²³⁷ Zestawienie nie zawiera szczegółów dotyczących kolejnych etapów drogi – J. O., *Spis ważniejszych wypraw tatrzańskich Wiesława Stanisławskiego*, „Taternik” 1933, nr 4, s. 113

²³⁸ Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 159 dokonano w 1910 roku. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67

²³⁹ Zestawienie nie zawiera szczegółów dotyczących kolejnych etapów drogi. Należy zauważyć, iż według Witolda Henryka Paryskiego wszystkie warianty dróg na południowej ścianie były zaklasyfikowane w większości jako nadzwyczaj trudne, w związku z czym można przypuszczać, że wybierając taki szczyt, taternik musiał posiadać szereg najwyższych umiejętności. J. O., *op. cit.*, s. 113.

²⁴⁰ Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 159 dokonano w 1910 roku. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67.

²⁴¹ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 129 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*

7	29.10.1928 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Koziej – środkową częścią północnej ściany (drogą Sokołowskich) ²⁴²	V	Antoni Kenar Tadeusz Pawłowski Stanisław Motyka Janina Czech	Kolejne powtórzenie. WHP 190.
8	Wiosna 1929 r.	Orla Baszta	Z Dolinki Buczynowej – od południa przez Orlą Przełęczkę Niżnią ²⁴³	III–	Jerzy Ustupski	Pierwsze zejście po śniegu. WH 277.
9	09.06.1929 r.	Kozie Czuby	Od Dolinki Pustej – lewą częścią południowo-zachodniej ściany ²⁴⁴	IV	Lida Skotnicówna Wiesław Stanisławski Jerzy Ustupski Józef Wójcik	Nowa droga. WHP 179.
10	12.06.1929 r.	Mylna Przełęcz	Brak danych ²⁴⁵	II	Lida Skotnicówna Wiesław Stanisławski	Brak danych.
11	16.06.1929 r.	Żabi Koń	Z Doliny Rybiego Potoku – północną ścianą wprost na wierzchołek (drogą Stanisławskiego) ²⁴⁶	V +	Lida Skotnicówna Wiesław Stanisławski	Nowa droga. WHP 1004.
12	29.06.1929 r.	Galeria Gankowa	Zejscie do Doliny Czeskiej – z tarasu Galerii Gankowej na północny wschód ²⁴⁷	II	Lida Skotnicówna Jan Gnojek Antoni Kenar Jerzy Ustupski	Brak danych.
13	08.07.1929 r.	Kozie Czuby	Od Koziej Przełęczy od zachodu – zachodnią granią ²⁴⁸	III	Janina Czech Jan Gnojek Antoni Kenar Stanisław Motyka Tadeusz Pawłowski	Drugie powtórzenie. WHP 171.
14	08.07.1929 r.	Kozie Czuby	Od Dolinki Pustej – lewą częścią południowo-zachodniej ściany ²⁴⁹	IV	Janina Czech Jan Gnojek Antoni Kenar Stanisław Motyka	Drugie powtórzenie. WHP 179 wg.

²⁴² W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*

²⁴³ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. III, *op. cit.*, s. 21 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...* *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Nowe drogi w Tatrach w r. 1929*, „Taternik” 1930, nr 1, s. 15.

²⁴⁴ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 54 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* oraz *Skalne drogi*, „Taternik” 1929, nr 3, s. 63.

²⁴⁵ Brak szczegółowego opisu trasy w obydwu źródłach. Wyróżniono, iż była to droga nr 42, jednakże nie wpisuje się ona w klasyfikację dróg Witolda Henryka Paryskiego, w związku z czym nie można ustalić, którą drogą dokładnie taternicy dostali się na górę. J. O., *op. cit.*, s. 113 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*

²⁴⁶ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. VII, *op. cit.*, s. 18 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* oraz *Nowa skala...*, *op. cit.*, s. 90 oraz K. Sayssse-Tobiczyk, *Chronologiczny wykaz ważniejszych polskich osiągnięć w górach Europy*, [w:] *W skałach i lodach świata*, pod red. K. Sayssse-Tobiczyka, T.1: *Na szczytach gór Europy*, Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1959, s. 367.

²⁴⁷ *Skalne...*, *op. cit.*, s. 66 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* – Brak szczegółowych danych dotyczących drogi.

²⁴⁸ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 44 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*

²⁴⁹ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 54 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Nowe...*, *op. cit.*, s. 14.

					Tadeusz Pawłowski	
15	17.07.1929 r.	Kościelec	Z Kotła Kościelcowego – wschodnią ścianą ²⁵⁰	IV +	Lida Skotnicówna Jerzy Ustupski	WHP 114.
16	21.07.1929 r.	Zawratowa Turnia	Ze Żlebu Zawratowego – środkową częścią wschodniej ściany ²⁵¹	II	Lida Skotnicówna Władysław Czech Jan Gnojek Jerzy Ustupski	Pierwsze wejście środkową częścią wschodniej ściany. WHP 77.
17	21.07.1929 r.	Niebieska Turnia	Z Doliny Pięciu Stawów Polskich – prawą częścią południowej ściany ²⁵²	V–	Lida Skotnicówna	Pierwsze wejście południową ścianą. WHP 63.
18	05.08.1929 r.	Kościelec	Brak danych ²⁵³	V	Mieczysław Świerż	Brak danych ²⁵⁴ .
19	11.08.1929 r.	Żabi Mnich	Z Doliny Rybiego Potoku – środkową częścią zachodniej ściany niższego wierzchołka ²⁵⁵	V	Jerzy Ustupski	Nowa droga. WHP 1131.
20	18.08.1929 r.	Żabi Mnich	Od Przełączki pod Żabią Łalką – południowo-zachodnią granią ²⁵⁶	IV	Jerzy Ustupski	Nowa droga. WHP 1130.
21	25.08.1929 r.	Kościelec	Od strony Zadniego i Długiego Stawu – środkową częścią zachodniej ściany (drogą Stanisławskiego) ²⁵⁷	V–	Stefan Szczepańczyk Józef Wójcik	Powtórzenie z nowym wariantem (J) – „płytową półką 10 metrów w prawo na krawędź ściany. Stąd wprost w górę skalistymi stopniami do stóp pionowej 15-metrowej ścianki. Jej lewą stroną z pomocą pęknięć w górę na łatwiejszy teren i dalej w górę

²⁵⁰ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 142 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Nowe...*, *op. cit.*, s. 14 oraz K. Sayssse-Tobiczyk, *Chronologiczny...*, *op. cit.*, s. 367.

²⁵¹ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 106 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz *Nowa skala...*, *op. cit.*, s. 90.

²⁵² W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 97 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Nowe...*, *op. cit.*, s. 14 oraz K. Sayssse-Tobiczyk, *Chronologiczny...*, *op. cit.*, s. 368.

²⁵³ *Ibidem*.

²⁵⁴ *Ibidem* - oryginalny opis drogi zawarty w dokumentacji. Niestety nie można dokładnie zlokalizować drogi przejścia.

²⁵⁵ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. VII, *op. cit.*, s. 146 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Z aktualnych zagadnień taternictwa*, „Taternik” 1929, nr 4, s. 81-89.

²⁵⁶ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. VII, *op. cit.*, s. 145 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz *Nowa skala...*, *op. cit.*, s. 90.

²⁵⁷ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 134 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*.

						do głównej drogi ²⁵⁸ . WHP 108.
22	15.09.1929 r.	Kozia Przełęcz Wyżna	Z Koziej Dolinki – od północy wprost żlebem ²⁵⁹	V	Jan Gnojek Jerzy Ustupski Józef Wójcik	Trzecie powtórzenie. WHP 183.
23	27.09.1929 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Pustej – prawym żlebem południowo-zachodniej ściany ²⁶⁰	II +	Jan Gnojek Jan Sawicki	Nowa droga. WHP 203.
24	29.09.1929 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Pustej – lewym żlebem południowo-zachodniej ściany ²⁶¹	IV–	Jerzy Ustupski Józef Wójcik	Nowa droga. WHP 205.
25	06.10.1929 r. ²⁶²	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – Południową ścianą (drogą klasyczną) ²⁶³	V	Jerzy Ustupski Józef Wójcik	W tym dniu zginęły siostry Skotnicówny. WHP 159 ²⁶⁴ .
26	08.12.1930 r.	Zawratowa Turnia	Ze Żlebu Zawratowego – środkową częścią wschodniej ściany ²⁶⁵	II	Józef Wójcik	Wejście zimowe wschodnią ścianą. WHP 77.
27	26.04.1931 r.	Kozie Czuby	Z Dolinki Koziej – Środkową częścią północnej ściany ²⁶⁶	II	Jan Gnojek	Pierwsze wejście zimowe. WHP 175.
28	25.05.1931 r.	Mała Buczynowa Turnia	Z Doliny Pańszczycy – północno-wschodnią ścianą ²⁶⁷	II	Jan Gnojek	Nowa droga. WHP 314.
29	czerwiec 1931 r.	Grań Tatr Wysokich	Brak danych ²⁶⁸	Brak danych	Zofia Stópkówna Jan Gnojek	Brak danych.

²⁵⁸ *Ibidem*, s. 133.

²⁵⁹ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 59 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*.

²⁶⁰ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 79 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Nowe...*, *op. cit.*, s. 15.

²⁶¹ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 81 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz J.A. Szczepański, *Nowe...*, *op. cit.*, s. 14-15.

²⁶² Dostępne źródła podają dwie możliwe daty wypadku. Jedną z nich – 6 października 1929 roku podaje siostra Czecha w życiorysie brata opracowanym dla Muzeum Tatrzańskiego, zaś przytoczona przez nią w książce pt. *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu* wypowiedź Bronisława Czecha wskazuje na dzień 5 października 1929 roku. Dzień 6 październik 1929 roku został również wskazany w dokumentach będących z zbiorach archiwalnych Ośrodka Dokumentacji Tatrzańskiej. Podobną informację zawarto w sprawozdaniu Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w roku 1929 w „Wierchach” R. 7, 1933, s. 195, w związku z czym można wnioskować, że w rzeczywistości wypadek miał miejsce 6 października 1929 roku. S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 123. oraz MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 3. oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁶³ I. Bujak, *Tatrzańskie...1929*, *op. cit.*, s. 195 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.* oraz W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 31-38.

²⁶⁴ Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 159 dokonano w 1910 roku. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67.

²⁶⁵ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 106 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁶⁶ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 48 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁶⁷ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. III, *op. cit.*, s. 49 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁶⁸ *Ibidem*.

30	05.07.1931 r.	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – południową ścianą (drogą klasyczną) ²⁶⁹	V	Zofia Stópkówna Jan Gnojek	WHP 159 ²⁷⁰ .
31	12.07.1931 r.	Kościelec	Od strony Zadniego i Długiego Stawu – zachodnią ścianą (drogą Stanisławskiego) ²⁷¹	V–	Jan Gnojek	Droga nr 108 wg WHP ²⁷² .
32	15.07.1931 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Koziej – środkową częścią północnej ściany (drogą Sokołowskich) ²⁷³	V–	Jan Gnojek	Czwarte powtórzenie. WHP 190.
33	lipiec 1931 r.	Łomnica	Z Doliny Małej Zimnej Wody – ukosem przez prawą część zachodniej ściany wprost na wierzchołek (drogą Birkenmajera) ²⁷⁴	V	Jan Gnojek	Trzecie powtórzenie. WHP 3183.
34	06.08.1931 r.	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – Południową ścianą (drogą klasyczną) ²⁷⁵	V	Helena Trojanówna Jan Gnojek	WHP 159 ²⁷⁶ .
35	sierpień 1931 r.	Kozi Wierch	Z Dolinki Koziej – Północną ścianą ²⁷⁷	V–	Helena Trojanówna	Piąte powtórzenie. WHP 190 ²⁷⁸ .
36	19.06.1932 r.	Kościelec	Od strony Zadniego i Długiego Stawu – zachodnią ścianą	V–	Zofia Stópkówna Stanisław Marusarz	Droga nr 108 wg WHP ²⁸⁰ .

²⁶⁹ Nie ma możliwości ustalenia dokładnych danych dotyczących drogi taternickiej pokonanej przez Czecha w tym dniu. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 31-38 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁷⁰ Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 159 dokonano w 1910 roku. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67.

²⁷¹ Brak możliwości ustalenia dokładnej drogi taternickiej. Na podstawie poprzednich przejść można domniemywać, iż mogła to być tzw. Droga Stanisławskiego. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 132-137 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁷² Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 108 dokonano w 1928 roku. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 134.

²⁷³ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁷⁴ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. XXI, *op. cit.*, s. 130 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁷⁵ Nie ma możliwości ustalenia dokładnych danych dotyczących drogi taternickiej pokonanej przez Czecha w tym dniu. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 31-38 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁷⁶ Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 159 dokonano w 1910 roku. *Ibidem*, s. 67.

²⁷⁷ Brak możliwości ustalenia konkretnej drogi taternickiej na podstawie informacji zawartych w dokumentach archiwalnych. Można jedynie przypuszczać, że mógł powtarzać drogi, które pokonywał już w przeszłości. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 65-69 oraz TPN ODT, Przejścia Bronisława Czecha..., *op. cit.*

²⁷⁸ Numer drogi został wybrany na podstawie dat pierwszych przejść oraz wcześniejszych powtórzeń dróg na tej ścianie przez Bronisława Czecha. *Ibidem*, s. 69.

²⁸⁰ Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 108 dokonano w 1928 roku. *Ibidem* s. 134.

			(drogą Stanisławskiego) ²⁷⁹			
37	maj 1935 r.	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – południową ścianą (drogą klasyczną) ²⁸¹	V	nieznany	Kolejne powtórzenie. WHP 159 ²⁸² .
38	Lipiec lub sierpień 1935 r.	Zamarła Turnia	Z Dolinki Pustej – prawą częścią południowej ściany (drogą klasyczną) ²⁸³	V	nieznany	Kolejne powtórzenie. WHP 159.
39	1937 r.	Kościelec	Od strony Zadniego i Długiego Stawu – Środkową częścią zachodniej ściany (drogą Stanisławskiego) ²⁸⁴	V–	Wilhelm Brach	WHP 108.
40	1938 r.	Żabi Mnich ²⁸⁵	Brak danych	IV +	Aleksander Schiele	Brak danych
41	Brak danych	Grań Kończystej	Z Przełęczy pod Drągiem po Przełęcz Stwolską ²⁸⁶	Brak danych	Aleksander Schiele Helena Trojanówna i towarzysze	Brak danych
42	Brak danych	Grań Trzech Turni w Tatrach Spiskich ²⁸⁷	Spagą, Drobną Turnią i Sokolą Turnią	Brak danych	Aleksander Schiele	Brak danych
43	Brak danych	Świnica	Niebieska Turnia, następnie Niebieska Przełęczka Wyżnia, Gąsienicowa Turnia, Gąsienicowa Przełęczka, Świnicka Kopa, Świnicka Szczerbinia Wyżnia, aż na południowo-wschodni Wierchołek Świnicy, Świnicką Szczerbinę Niżną i północno-zachodni Wierchołek Świnicy ²⁸⁸ .	II +	Stanisława Czech-Walczakowa i towarzysze	Brak danych

²⁷⁹ Z *Tatr*, „Taternik” 1933, nr 1, s. 16 oraz W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 132-137 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*.

²⁸¹ Brak możliwości ustalenia konkretnej drogi taternickiej. Archiwalia zawierają jedynie ogólne informacje. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 132-137 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*.

²⁸² Numer drogi wybrany został na podstawie dat pierwszych wejść konkretną drogą taternicką. Pierwszego wejścia drogą nr 159 dokonano w 1910 roku. W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 67.

²⁸³ Z *Tatr*, *op. cit.*, s. 105 oraz W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. II, *op. cit.*, s. 31 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*.

²⁸⁴ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 134 oraz TPN ODT, *Przejścia Bronisława Czecha...*, *op. cit.*.

²⁸⁵ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „*Spotkania...*”, *op. cit.*, s. 3- 4.

²⁸⁶ *Ibidem*.

²⁸⁷ *Ibidem*, s. 4.

²⁸⁸ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 21.

44	Brak danych	Zamarła Turnia ²⁸⁹	Brak danych	IV +	Jerzy Ustupski Antoni Kenar	Brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów zgromadzonych w wyniku kwerend archiwalnych i bibliotecznych.

2.3. Bronisław Czech jako ratownik Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego

Bronisław Czech jako doświadczony turysta i taternik posiadał rozległą wiedzę na temat gór. Wykorzystywał ją jako ratownik Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (TOPR). Jak podała Stanisława Czech-Walczakowa, oficjalne zaprzysiężenie Bronisława Czecha, jako członka TOPR miało miejsce 3 kwietnia 1937 roku²⁹⁰, a jego przyrzeczenie (Załącznik nr 8) odbierał generał Mariusz Zaruski. Pierwsza akcja ratownicza z udziałem Czecha odbyła się już 10 lat wcześniej 13 sierpnia 1927 roku²⁹¹. Była to wyprawa po Mieczysława Szczukę i jego towarzyszy – Jerzego Ramerta oraz Tadeusza Piechowicza²⁹², którzy ulegli wypadkowi na Zamarłej Turni. Przyczyną wypadku według TOPR była niewłaściwa asekuracja. Szczuka poniósł śmierć na miejscu, zaś jego partnerzy nie odnieśli większych obrażeń²⁹³. Data oficjalnego zaprzysiężenia jest zatem stosunkowo późna.

Jak ustalono, Bronisław Czech brał udział łącznie w ośmiu akcjach TOPR. Wszystkie miały miejsce na długo przed jego oficjalnym zaprzysiężeniem. Niewykluczone, iż wypraw ratunkowych było więcej, jednakże nie zostały one udokumentowane. Jego aktywność w zakresie ratownictwa górskiego widoczna była w latach 1927-1932. Jak już wspomniano, pierwsza miała miejsce w 1927 roku, zaś następne odbyły się w kolejnych latach.

W 1928 roku Czech brał udział w dwóch akcjach. Pierwsza odbyła się 20 lipca 1928 roku i była to wyprawa po Jerzego Leporowskiego. Taternik zginął podczas samotnej wspinaczki północną ścianą Koziego Wierchu²⁹⁴. Miesiąc później – 23 sierpnia 1928 roku

²⁸⁹ M.B. Bednarz, ... *dziecko gór*, *op. cit.*, s. 84-85.

²⁹⁰ MT-ZA, Przyrzeczenie członka czynnego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, sygn. TOPR_KP_1_1_056, s. 42.

²⁹¹ MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 3.

²⁹² MT-ZA, Zapis w księdze Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, sygn. TOPR_KP_1_1_056a – Załącznik nr 9 w Aneksie.

²⁹³ I. Bujak, *Tatrzańskie Pogotowie Ratunkowe*, „Wierchy” R. 5:1927, s. 192.

²⁹⁴ Jerzy Leporowski był znanym i utalentowanym taternikiem. Jego śmierć została uznana za bardzo dużą stratę w ówczesnej społeczności taternickiej. MT-ZA, Zapis w księdze..., *op. cit.*

uczestniczył w wyprawie po Stanisława Motykę i Jana Gnojka. Taternicy podjęli próbę przejścia południowej ściany Zamarłej Turni²⁹⁵. Nie potrafili sobie poradzić z trudnościami drogi, dlatego zwrócili się o pomoc. Ponoć najważniejsze zadania w czasie akcji ratunkowej wykonał Bronisław Czech. Wszedł do komina przy asekuracji pozostałych ratowników, aby podać liny Motyce i Gnojki²⁹⁶.

Najwięcej akcji z udziałem Bronisława Czecha odnotowano w 1929 roku. Był to też rok jego największej aktywności taternickiej. 5 lipca 1929 roku ratownicy TOPR udali się w góry po Mieczysława Świerza i Tadeusza Ciesielskiego. Taternicy wspinali się zachodnią ścianą Kościelca²⁹⁷. Świerz odpadł od ściany i spadł 60 metrów na skały. Jego ciało zostało odnalezione na wysokości 2000 m.n.p.m i przetransportowane do Zakopanego. Ciesielskiemu TOPR udzielił pomocy na miejscu²⁹⁸. Następnie 17 lipca 1929 roku miała miejsce wyprawa po Zygmunta i Tadeusza Bośniackich, którzy utknęli w południowej ścianie Zamarłej Turni²⁹⁹. Inicjatorem tej akcji był Bronisław Czech³⁰⁰. Ostatnie dwie wyprawy ratownicze z udziałem Czecha odbyły się już jesienią. Jedną z tych, która była dla niego niewątpliwie traumatycznym przeżyciem, była akcja TOPR z 6 października 1929 roku – po zwłoki Marzeny i Lidy Skotnicówień do Dolinki Pustej³⁰¹. Jak już wcześniej wspomniano kobiety odpadły od ściany podczas próby powtórzenia drogi klasycznej na Zamarłej Turni. Świadkiem wypadku był Bronisław Czech.

Druga udokumentowana akcja TOPR z udziałem Czecha w 1929 roku miała miejsce 25 listopada, kiedy ratownicy udali się po Włodzimierza Fristoffa³⁰². Turysta wędrując samotnie utknął w Dolinie Litworowej na ścianie skalnej, z której z powodu zaśnieżenia i oblodzenia, nie potrafił zejść³⁰³.

---

²⁹⁵ *Ibidem*.

²⁹⁶ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 80.

²⁹⁷ MT-ZA, Zapis w księdze..., *op. cit.*

²⁹⁸ Mieczysław Świerz był jednym z najlepszych taterników ówczesnych czasów. Jego śmierć uznano za ogromną stratę. Przypuszczalnie sam Bronisław Czech szczególnie przeżył tę akcję TOPR, gdyż jak wiadomo Świerz był jego przyjacielem, a także mentorem i partnerem wspinaczkowym. I. Bujak, *Tatrzańskie...1929, op. cit.*, s. 191- 193.

²⁹⁹ MT-ZA, Zapis w księdze..., *op. cit.*

³⁰⁰ Jak podaje H. Zdebska, Bronisław Czech znajdował się na Hali Gąsienicowej, kiedy TOPR otrzymało zawiadomienie o wypadku. Podobno osobiście zebrał zespół i natychmiast rozpoczęło działania ratunkowe. H. Zdebska, *op. cit.*, s. 80-81.

³⁰¹ Wypadek z udziałem sióstr został szeroko opisany we wcześniejszej części Rozdziału II. MT-ZA, Zapis w księdze..., *op. cit.*

³⁰² MT-ZA, Zapis w księdze..., *op. cit.*

³⁰³ I. Bujak, *Tatrzańskie..., 1929/30, op. cit.*, s. 191-192.

Ostatni zapis z księgi TOPR, w którym pojawia się nazwisko Czecha, pochodzi z 15 sierpnia 1932 roku. Była to wyprawa po Adama Kownackiego do Koziej Dolinki. Taternik wspinał się północną ścianą Koziego Wierchu³⁰⁴. Podczas jej pokonywania odpadł, czego świadkami byli Bronisław Czech i jego brat Władysław. Niezwłocznie zawiadomili TOPR, a sami udali się na miejsce wypadku³⁰⁵.

Na podstawie zapisów ze sprawozdań i księgi TOPR nie można dokonać oceny działań Bronisława Czecha z zakresu ratownictwa. Jedyne wzmianki dotyczące jego roli w grupie ratowników podczas akcji pochodzą z relacji najbliższych mu osób. Siostra Czecha w swoich relacjach zawarła wspomnienia, które mogły być powiązane z niektórymi wyprawami TOPR. Jeden z opisów prawdopodobnie dotyczył wędrowki Włodzimierza Fristoffa, której konsekwencją była akcja TOPR z 25 listopada 1929 roku. Ponoć Fristoff konsultował wcześniej swoją trasę z Bronisławem Czechem. Tematem rozmowy były Czerwone Wierchy, a także ściana Litworowego Szczytu³⁰⁶.

Czech-Walczakowa przytoczyła także wspomnienie Jerzego Ustupskiego, które stanowi rozbudowany opis działań ratunkowych:

„...Pewnego czerwcowego wieczoru zebraliśmy się u Bronka w domu, aby wyruszyć w góry. Nagle zawiadomiono nas, że dwaj taternicy wzywają pomocy z Zamarłej Turni. Była 18:00. Bronek, mimo że zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństwa, zorganizował grupę kolegów i stanął na jej czele. W najszybszym tempie wyruszyliśmy w kierunku Zamarłej. Robiło się coraz ciemniej. Pod szczytem kierowaliśmy się już prawie wyłącznie intuicją. Bronek prowadził z nadzwyczajną pewnością. Po trzech godzinach forsownego marszu i karkołomnej wspinaczki stanęliśmy na szczycie. Z głębi południowej ściany Zamarłej Turni doleciał nas głos wzywający pomocy. Okoliczne turnie powtórzyły go wielokrotnym echem. Obok nas piętrzyły się czarne zerwy Kozich Wierchów – niemi świadkowie ludzkich zmagañ. Wokół panowały nieprzeniknione ciemności. Bronek rozdzielił funkcje i bez chwili wahania spuścił się na dół zacięciem Zaruskiego. W ślad za nim podążyli i inni członkowie pogotowia. Nad asekuracją czuwał na górze znany alpinista Stefan Bernadzikiewicz. W zakładanych kolejno bazach trwali na posterunkach członkowie pogotowia. Z kominka Bronikowskiego zjechał Bronek na linie z narażeniem własnego życia i szukał ofiar wypadku. Po długich jak wieczność minutach usłyszeliśmy głos Bronka – ciągnąć! O godzinie 24 wszyscy stanęliśmy na szczycie. Obydwaj uczestnicy niepomyślnej wyprawy zostali uratowani”³⁰⁷.

Powyższy tekst jest na tyle enigmatyczny, iż nie ma możliwości powiązania go z którąkolwiek z przedstawionych akcji TOPR. Dodatkowo, podany w przytoczonej wypowiedzi czerwiec, pozwala przypuszczać, że była to wyprawa nieodnotowana

³⁰⁴ MT-ZA, Zapis w księdze..., *op. cit.*

³⁰⁵ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 82.

³⁰⁶ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 73.

³⁰⁷ *Ibidem*, s. 130.

w oficjalnych zapisach TOPR, w których brał udział Bronisław Czech. Autorem przytoczonej wypowiedzi był jeden z partnerów wspinaczkowych i kolegów Czecha, w związku z czym może wykazywać elementy subiektywizmu. Pomijając kwestie konkretnej daty wydarzenia, istotne są szczegóły działań podjętych przez ratowników. Ustupski wyraźnie zasygnalizował, iż głównym inicjatorem i liderem akcji był Bronisław Czech. Można stwierdzić, że to on był odpowiedzialny za uratowanie poszkodowanych. Wykazał się opanowaniem, intuicją i wysokim poziomem umiejętności taternickich. Sam autor wypowiedzi nie krył uznania dla przywódczej inicjatywy Czecha.

Ratownicy TOPR działają pod presją czasu, w bardzo wymagającym terenie, mając na uwadze ludzkie zdrowie i życie. Jest to działalność społeczna, która wymaga dużego poświęcenia, ale i przygotowania zarówno fizycznego, jak i merytorycznego, zatem aktywność Czecha w ramach ratownictwa górskiego może stanowić dowód na jego wysoki poziom umiejętności taternickich i odpowiednią odporność psychiczną.

2.4. Ocena znaczenia działalności turystycznej i taternickiej Bronisława Czecha

Bronisław Czech był bez wątpienia miłośnikiem gór od najmłodszych lat. Jego działalność związana z ich eksploracją przejawiała się w wielu formach, począwszy od tych najprostszych (wycieczki łatwymi szlakami), po te najbardziej zaawansowane formy (taternictwo i taternictwo zimowe). Wszystkie te przejawy miały dla niego charakter aktywności rekreacyjnej i służyły rozwijaniu jego zainteresowań. Emocjonalny stosunek do Tatr sprawił, że Bronisław Czech był turystą świadomym i odpowiedzialnym za ochronę dziedzictwa naturalnego. Angażował się także w działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa w górach jako ratownik TOPR.

Fotografia 21. Bronisław Czech (drugi od lewej) z kolegami na Hali Gąsienicowej.
W tle Mały i Duży Kościelec.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Jak wynika z relacji najbliższych osób Czecha, jego umiejętności taternickie były na bardzo wysokim poziomie. Miał doskonałą intuicję i wyczucie, a do tego odpowiednie przygotowanie fizyczne. Nie wykorzystał jednak tych predyspozycji, żeby zyskać sławę i ustanawiać rekordy. Wspinał się bo to lubił i sprawiało mu to satysfakcję – dawało radość, zadowolenie, poczucie spełnienia. Porównując jego dokonania np. z osiągnięciami Wiesława Stanisławskiego – uznawanego za najlepszego taternika okresu międzywojennego i zarazem wielokrotnego partnera wspinaczkowego Czecha – trudno traktować Bronisława Czecha jako wybitnego taternika. W przeciwieństwie do Czecha, Stanisławski był przedstawicielem nurtu sportowego w taternictwie, a to w zupełnie inny sposób determinowało jego działania. Niezależnie od prezentowanego podejścia do taternictwa, nie można odmówić Czechowi dokonania kilku istotnych przejść. Nie wiadomo dokładnie z czyjej inicjatywy one wynikały (Czech, czy jego partnerów wspinaczkowych), jednakże nie zmienia to faktu, że uczestniczył w kilku kluczowych wydarzeniach w międzywojennym taternictwie. Wiele pokonanych przez niego dróg zaliczanych jest do najtrudniejszych i najbardziej wymagających. Był ponadto osobą, która brała udział w wytyczeniu ośmiu nowych dróg, z których cztery można uznać za jedne z najtrudniejszych w okresie międzywojennym, a droga na północnej ścianie Żabiego Konia poprowadzona w 1929 roku, wielokrotnie wcześniej atakowana, owiana mitem trudności i niedostępności, była osiągnięciem przełomowym w dziejach taternictwa.

Stanisławski ocenił ją wówczas na skrajnie trudną (VI) – obecnie V+. Podkreślić należy, że nawet współcześnie na Żabiego Konia nie prowadzi żaden szlak turystyczny, a jego północna ściana stanowi wyzwanie dla taterników. Uważa się, że jest ona dostępna tylko dla doświadczonych wspinaczy.

Stanisława Czech-Walczakowa niejednokrotnie wspominała, że Bronisław Czech często organizował różnego rodzaju aktywności turystyczne i taternickie dla swojego rodzeństwa i znajomych. Wydaje się zatem, że można go uznać za propagatora turystyki w najbliższym otoczeniu. Wycieczki te służyły integracji i budowaniu charakteru młodzieży, zaś Czech jako inicjator kształtował odpowiedzialność za grupę.

Fotografia 22. Czech (po prawej) wraz z towarzyszem podczas wędrowki.
Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Podjmował też konkretne działania mające na celu wspieranie turystyki na Podhalu, czego przykładem jest ukończenie kursu na dzierżawcę i gospodarza schronisk górskich, czy otwarcie sklepu ze sprzętem sportowym i turystycznym. W ten sposób ułatwiał

potencjalnym turystom i taternikom nabywanie niezbędnych akcesoriów, a także dzielił się doświadczeniem. Był autorytetem dla innych, o czym świadczą relacje najbliższych mu osób i korzystanie z jego doradztwa przy doborze dróg taternickich.

Turystyka była nieodłącznym elementem życia Czecha, a w zasadzie stała się podstawą jego egzystencji. Każdą wolną chwilę przeznaczał na górską eksplorację. Wspomnienia z tym związane utrzymywały go też przy życiu w KL Auschwitz. Zarówno pasje, jak i działalność Czecha sprawiają, że można nadać mu status „człowieka gór”.

Fotografia 23. Czech (po lewej) na tatrzańskiej grani w towarzystwie kolegi.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1454.

ROZDZIAŁ III

Turystyka narciarska i kariera sportowa

3.1. Turystyka narciarska jako punkt wyjścia do kariery zawodniczej Bronisława Czecha

Momentem kluczowym dla rozwoju turystyki narciarskiej po północnej stronie Tatr stał się 1903 rok. Wtedy właśnie rozpoczęła się systematyczna narciarska eksploracja gór. W tym czasie środowisko turystyczno-taternickie zaakceptowało narty, jako narzędzie ułatwiające odbywanie wycieczek górskich w porze zimowej³⁰⁸.

Początkowo odbywano na nartach wycieczki niewymagające i stosunkowo łatwe. Wchodzono m.in. Przełęcz Kondracką, Giewont, Kopę Kondracką, Małołączniak, Przełęcz Tomanową, Przełęcz Iwaniacką, Furkot, Krótką, Osobitą, Ostrawę, Ostrą oraz Przełęcz Goryczkową nad Zakosy³⁰⁹. W kolejnych latach stopień trudności wycieczek narciarskich zaczął wzrastać.

Fotografia 24. Bronisław Czech – narciarz.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1452/1.

Turystyka narciarska stała się również jedną z pasji Bronisława Czecha. Czech urodził się, gdy narciarstwo w Zakopanem i Tatrach było w fazie dynamicznego rozwoju. Około 1910 roku zimą zdobyto na nartach niemalże wszystkie ważniejsze szczyty tatrzańskie.

³⁰⁸ R. Kordys, *Rozwój narciarstwa polskiego. Dokończenie*, „Taternik” 1909, nr 5, s. 111.

³⁰⁹ Z. Pręgowski, *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 r.*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 1994, s. 300- 305.

Kończył się etap zimowego „otwierania” Tatr dla turystów, w którym narzędziem w istotny sposób ułatwiającym wędrówki górskie były narty. Narciarstwo podzieliło się na turystyczne i sportowe. Symbolicznym kresem narciarskich możliwości eksploracyjnych Tatr w okresie zimowym było wejście i zjazd na nartach z Kościelca w 1911 roku dokonane przez Mariusza Zaruskiego i Stanisława Zdyba. Wówczas nastąpił pewien przełom w podejściu do narciarstwa turystycznego i sportowego. Przyczyną tej zmiany prawdopodobnie było przekonanie, iż większość osiągalnych na nartach tatrzańskich szczytów została już zdobyta, a powstałe w latach 1907-1910 organizacje narciarskie, nastawione początkowo wyłącznie na rozwój turystyki narciarskiej, zwróciły się w stronę sportu narciarskiego, który dawał perspektywę rozwoju i współzawodnictwa³¹⁰.

Fotografia 25. Bronisław Czech podczas wędrówki na nartach z towarzyszką.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/1.

Bronisław Czech wędrował zimą po górach przy użyciu nart, jednakże nie robił tego tylko i wyłącznie w celach treningowych. Wycieczki były dla niego atrakcją samą w sobie,

---

³¹⁰ E. Roszkowska, *Taternictwo polskie. Geneza i rozwój do 1914 roku*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2013, s. 230-233.

a zamiłowanie do turystyki górskiej sprawiało, że łączył realizację swoich pasji z przygotowaniem do zmagania sportowych. W wywiadzie udzielonym dla Polskiego Radia w Krakowie 14 stycznia 1933 roku podkreślał:

„Narciarstwo łączy w sobie w niespotykanym gdzie indziej stopniu sport z turystyką. Mnie się zdaje, że nie może być dobrym narciarzem ten, kto nart używa wyłącznie do umożliwienia sobie wycieczek w zimie, nie opanowawszy ich uprzednio, jak również nie uważam za prawdziwego narciarza tego, kto ogranicza się tylko do treningu i zawodów, a nie zrozumienia i ochoty do odbywania wycieczek turystycznych. Dla mnie narciarz to sportowiec i turysta w jednej osobie, sportowiec posiadający wysoki poziom sprawności, opanowujący technikę jazdy na nartach, w jak najwyższym stopniu kształtujący treningiem swą sprawność fizyczną, a równocześnie – to turysta, który znajduje największą przyjemność w podejmowaniu wycieczek, ba nawet wypraw wysokogórskich. Przecież najtrudniejszy teren wysokogórski jest właściwie dostępny tylko dla narciarzy dobrze wyszkolonych sportowo, posiadających odpowiednią sprawność i technikę jazdy. (...) Przygotowanie do uprawiania narciarstwa jest bardzo obszerne i różnorodne. Inaczej przygotowuje się zawodnik, inaczej specjalista w różnych gałęziach sportu narciarskiego, jak zjazdowiec i skoczek – inaczej wreszcie narciarz turysta. Nie wychodząc poza zwykłe przygotowanie, muszę podkreślić, że jeżeli chodzi o narciarstwo, które możemy przecież tylko przez kilkanaście tygodni w roku w Polsce uprawiać – to wymaga ono koniecznie wstępnego i poprzedzającego przygotowania tzw. suchego. Dopóki śnieg nie spadnie musi się każdy narciarz przygotowywać uprawianiem sportów zastępczych i pomocniczych, turystyką, choćby forsownymi spacerami, gimnastyką i innymi rodzajami sportu. I uważam, że to suche przygotowanie jest konieczne dla każdego, kto na nartach jeździ, nie tylko dla zawodnika³¹¹.

Wypowiedź Bronisława Czecha zwraca uwagę na istotną rolę turystyki w życiu zawodnika narciarskiego. Była ona środkiem umożliwiającym rozwój i lepsze przygotowanie do zmagania sportowych, ale także kształtowała charakter i wytrwałość. Podkreślił, że turystyka i narciarstwo (w tym sportowe) są ze sobą powiązane i jako połączenie stanowią najlepszą formę przygotowania do zawodów³¹².

Podejście Bronisława Czecha do narciarstwa ukazał jego przyjaciel, wspomniany już Aleksander Schiele. Napisał, że Czech:

„Już jako osiemnastoletni chłopak uzyskał tytuł Mistrza Polski. Jednocześnie jako narciarz turystyczny poznał nieomal wszystkie szczyty i przełęcze tatrzańskie dostępne dla nart. Umiłował Tatry i nie wyrzekłby się na pewno wycieczek narciarskich dla choćby największej sławy sportowej”³¹³.

Bronisław Czech był niejednokrotnie inicjatorem wycieczek górskich w porze letniej. Można przypuszczać, że podobnie przedstawiało się to w okresie zimowym. Wycieczki te

---

³¹¹ *Narciarski Memoriał im. Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny*, „Wrocławski Tygodnik Katolików”, R. 7:1959, nr 11, s. 5.

³¹² A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.* – Patrz Rozdział I, s. 19.

³¹³ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „*Bronek...*”, *op. cit.*, s. 1.

musiały być dla niego ważne, skoro je zapisywał, co potwierdzają *Suche i mokre, letnie i zimowe treningi narciarskie*, które opublikowane zostały w *Laurach na śniegu*:

„2 XI Wycieczka na nartach, Gładka Przełęcz, Zawory, Ciemne Smreczyny, Wrota Chałubińskiego, Dolina za Mniczem, Szpiglasowa Przełęcz, Dolina Pięciu Stawów Polskich.

3 XI Dolina Pięciu Stawów, Zawrat, Świnica, Pośrednia Turnia, Strojna Turnia, Liliowe, Beskid, Kasprowy, Kuźnice, Zakopane. Tempo wycieczkowe (miejscami dość mocne). Pogoda cały czas słoneczna, śnieg twardy – na wierzchu parę cm puchu; jazda na nartach dobra, marsz ciężki, zapadający śnieg (A. Marusarz, J. Bochenek)”³¹⁴.

Czech, zapisując trasy wędrówek w swoich notatkach podawał w opisach dodatkowe informacje, które miały dla niego istotny wpływ na przebieg przejścia, czas jego trwania, stopień trudności itp. Dodatkowo, widnieją tam nazwiska partnerów konkretnych wycieczek.

Fotografia 26. Bronisław Czech na nartach.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1451.

---

³¹⁴ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 219.

Opisy narciarskich tras znalazły się również w książce Stanisławy Czech-Walczakowej pt. *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*. Podobnie, jak w przypadku innych relacji autorka nie podawała dokładnych dat odbywania wycieczek. Przykładowo:

„Pamiętam, jakby to było dzisiaj... Wychodzimy z Bronkiem na Zawrat, na nartach. Śnieg puszysty, świeżo spadły, wokoło góry. Piękny widok i oślepiające słońce. Stoimy na przełęczy, rozglądamy się. Bronek mówi:

- jaki piękny jest świat – i nagle: - Stasiu! Szusujemy na Zmarzły Staw.
- Bronek, z Zawratu na Zmarzły Staw? Boję się, nie pojadę. Spojrzałam w dół, gdzie mniej więcej znajdował się Zmarzły i wykszusiłam z siebie – Bronek, ja się boję.
- Nie bój się, szusuj – Chwilę zastanowiłam się, wreszcie mówię,
- to ty Bronek szusuj, a ja za tobą zakosami pojadę.

I Bronek wyszusował, widzę jak znika w tumanie śniegu na Zmarzłym, a ja zakosami zaczęłam zjeżdżać. Zrobiłam trzy zakręty, trzeci koło Matki Boskiej Zawrackiej (...) ³¹⁵.

Siostra Bronisława Czecha razem z bratem przemierzyła liczne trasy narciarskie i odbyła wiele wycieczek górskich. Jej wspomnienia są nieścisłe, można jednak domniemywać, że były dla niej ważne³¹⁶. Przywołuje np. wyczyn Czech, którego dokonał w 1930 roku – zjechał on z Zawratowej Turni, kończąc swój zjazd w okolicy Zielonych Stawków na Hali Gąsienicowej³¹⁷. Wzbudziło to niemałą konsternację u Witolda Henryka Paryskiego, który uważał, że ukształtowanie Zawratowej Turni uniemożliwia zjazdy narciarskie, jednakże wspomniiał ów zjazd w pierwszym tomie *Tatr Wysokich*³¹⁸.

Trudno jest określić, gdzie dokładnie Bronisław Czech stawiał swoje pierwsze kroki jako narciarz. Nie wiadomo również, kto istotnie wpłynął na rozwój jego narciarskich umiejętności. Z relacji rodziny i znajomych wynika, że Czech inspirował się działaniami swojego starszego brata Władysława. Nie ulega wątpliwości, że wiodącym motywem rozwoju pasji narciarskiej stało się szeroko rozumiane zamiłowanie do turystyki górskiej. Narty pozwalały na uprawianie jej także w porze zimowej. Odbywając kolejne wycieczki Czech doskonalił swoją technikę jazdy i zdobywał nowe umiejętności, które w późniejszych latach, pod patronatem profesjonalnych szkoleniowców zaowocowały wybitnymi osiągnięciami w zakresie narciarstwa sportowego.

---

³¹⁵ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 56.

³¹⁶ *Ibidem*, s. 74.

³¹⁷ *Ibidem*, s. 89.

³¹⁸ W.H. Paryski, *Tatry...*, Cz. I, *op. cit.*, s. 106.

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Fotografia 27. Bronisław Czech (po lewej) i Stanisław Marusarz podczas treningu w górach.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1533.

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Fotografia 28. Bronisław Czech (po lewej) i Stanisław Marusarz podczas treningu w górach.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1533.

Fotografia 29. Bronisław Czech (po lewej) z bratem Władysławem na Kasprowym Wierchu.

Źródło: A. Filar, M. Leyko Laury..., op. cit., s. 32.

3.2. Kariera sportowa i działalność trenera reprezentacji Polski

W okresie międzywojennym kontynuowano tradycje narciarskie sprzed 1914 roku. W 1919 roku powołano Polski Związek Narciarski (PZN). Pierwsze dwa lata działalności PZN związane były z regulacją wewnętrznych struktur oraz upowszechnianiem narciarstwa wśród społeczeństwa polskiego. PZN organizowało związkowe mistrzostwa Polski oraz dbało o przygotowanie skoczni narciarskich w Zakopanem, na Jaworzynie, w Sławsku, Krakowie i Bielsku. Działania związku były wspierane przez terenowe sekcje narciarskie³¹⁹. Nad szkoleniem czołówki zawodników narciarskich czuwali kapitanowie związkowi PZN. W dwudziestoleciu międzywojennym było ich trzech: Władysław Ziętkiewicz (1922-1925), Stanisław Faecher (1925-1937) oraz Henryk Szatkowski (1937-1939). Do bezpośredniego

---

³¹⁹ S. Zaborniak, P. Król, *Skoki narciarskie w Polsce (1907-1939)*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna 2013, nr 2, t. XII, s. 52-53.

szkolenia najlepszych skoczków zatrudniano trenerów, powoływanych z reguły spośród doświadczonych zawodników narciarskich. W latach 1920-1939 na rzecz PZN pracowało 52 trenerów. Rozkład narodowościowy wyglądał następująco: 31 – trenerów z Polski, 12 – trenerów z Norwegii, 5 – trenerów z Austrii, 3 – trenerów ze Szwecji, 1 – trener z Węgier, 1 – trener z Finlandii³²⁰.

Bronisław Czech był narciarzem-turystą, ale także narciarzem-sportowcem. Jego kariera oraz osiągnięcia sportowe stawiały go w czołówce zawodników narciarskich tamtego okresu.

W 1925 roku wstąpił do Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (SN PTT) i otrzymał legitymację z numerem 19³²¹. Sekcja ta zrzeszona była w PZN, w związku z czym Czech mógł już oficjalnie rozpocząć swoje starty w zawodach narciarskich. W tym samym roku odniósł swój pierwszy sukces w klasie juniorów, zdobywając w organizowanych przez PZN mistrzostwach Polski pierwsze miejsce w skokach narciarskich³²². Konkurs ten odbył się 1 lutego w Krynicy. Skoki wykonywano na skoczni na Górze Krzyżowej³²³. W tamtym sezonie młody zawodnik również wziął udział w zagranicznym konkursie. Były to mistrzostwa Tatr Południowych w Westerowie. Zawody okazały się niezwykle owocne dla całej kadry polskiej. Głównym organizatorem tego wydarzenia był najprężniej działający klub narciarski czeskich Niemców z Hauptverband der Deutschen Wintersportvereine (HDW). Polskie środowisko narciarskie niemalże w ostatniej chwili otrzymało informacje o ich organizacji i w ciągu jednego dnia musiało wybrać reprezentantów. Finalnie oddelegowanych zostało piętnastu zawodników. Pośród nich znaleźli się m.in. Józef Bujak, Kazimierz Schiele, Władysław Czech, Stanisław Motyka, a także Bronisław Czech, który wziął udział w trzech konkurencjach: indywidualnie w biegu narciarskim na 4,5 km i w skokach narciarskich zajmując drugie miejsce oraz w sztafecie, która uzyskała pierwszą pozycję. Jak donosił „Stadion” – w zawodach wzięło udział wiele reprezentacji, mających w składzie zawodników zaliczanych do najlepszych w Europie, a Polscy zawodnicy wypadli niezwykle korzystnie na tle dotychczasowych faworytów³²⁴. Wyniki uzyskane m.in. na mistrzostwach Polski i mistrzostwach Tatr Południowych sprawiły, że i w roku następnym Bronisław Czech został zakwalifikowany do udziału w rywalizacji sportowej. Jak trafny był to wybór świadczy fakt,

---

³²⁰ S. Zaborniak, P. Król, *op. cit.*, s. 54.

³²¹ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 40.

³²² *Mistrzostwa narciarskie...*, *op. cit.*, s. 13.

³²³ A. Więcek, *op. cit.*, s. 15.

³²⁴ *Zawody o Mistrzostwo...*, *op. cit.*, s. 10.

że w zorganizowanych w lutym 1926 roku mistrzostwach Lwowa zajął pierwsze miejsca w biegu na 18 km i w otwartym konkursie skoków w kategorii juniorów³²⁵. Sukces Czecha był istotny z kilku powodów. Przede wszystkim zawody te uznawane były za najważniejszą oficjalną narciarską imprezę sportową w Polsce. Głównym ich organizatorem było Karpackie Towarzystwo Narciarzy (KTN). Wierzano, że zawody te staną się okazją do manifestacji silnej pozycji Lwowa, jako dotychczasowego lidera narciarstwa w Polsce. Tymczasem okazało się, że lwowskim narciarzom wyrosła silna konkurencja ze strony zakopiańczyków. Dziennikarze szczególną uwagę zwrócili na Bronisława Czecha. Jak pisano: „Z juniorów wspaniale przedstawiał się Czech Bronisław. (...) Ale poza fenomenalnym talentem Bronisława Czecha – juniorzy zakopiańscy nie są lepsi od lwowskich”³²⁶. Ówczesna prasa mimo zaciętej rywalizacji sportowej między zawodnikami z Zakopanego i Lwowa, podkreślała serdeczną atmosferę panującą podczas zawodów, daleką od wzajemnej niechęci czy wrogości³²⁷.

Fotografia 30. Bronisław Czech na zawodach narciarskich.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1552.

W lutym 1926 roku Bronisław Czech wziął również udział w konkursie skoków na Krokwi w Zakopanem. Oddał skok na 48 metrów i tym samym pobił dotychczasowy rekord

---

³²⁵ B. Steckow, *Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Lwowa*, „Stadion” 1926, nr 9, s. 8.

³²⁶ *Ibidem*.

³²⁷ *Ibidem*.

skoczni³²⁸. Czech wystąpił również w międzynarodowych zawodach narciarskich o mistrzostwo Polski, odbywających się w dniach 6-7 marca 1926 roku w Zakopanem. Była to pierwsza w 1926 roku impreza o charakterze międzynarodowym. Jak donosiła ówczesna prasa – „PZN przystąpił z całym nakładem pracy i wiedzy sportowej do ich organizacji”³²⁹. Na Podhale zjechali się najlepsi narciarscy zawodnicy. Pośród faworytów i najsilniejszej konkurencji znaleźli się przede wszystkim zawodnicy z Czechosłowacji. Wydarzenie to budziło duże emocje pośród Podhalan. Świadczyć o tym mogła chociażby liczba widzów zgromadzona na Hali Gąsienicowej w dniu biegów narciarskich. Mimo znacznej odległości od Zakopanego i konieczności podejścia trwającego około dwie i pół godziny, na starcie zgromadziło się około pięciuset osób³³⁰. Bronisław Czech startował w biegu na 8 km w kategorii juniorów. W biegu tym startowali tylko Polacy. Czech, dzięki bardzo wysokiej formie sportowej ukończył bieg z najlepszym wynikiem³³¹. Zwrócono również uwagę na jego udane wystąpienie w skokach narciarskich, które odbywały się już poza oficjalnymi rozgrywkami³³².

Kariera zawodnicza Czecha zaczęła nabierać rozpędu. Zyskiwał popularność i zainteresowanie ze strony szkoleniowców, co powodowało, że coraz intensywniej trenował, podporządkowując treningom narciarskim większość swojego czasu. Zaowocowało to w sezonie narciarskim 1927. Bronisław Czech brał udział we wszystkich organizowanych wówczas zawodach, zajmując czołowe miejsca. Już 5 stycznia 1927 roku wystartował w zawodach zorganizowanych w Starym Smokowcu. Było to wydarzenie o charakterze towarzyskim. Między sobą rywalizowali jedynie członkowie SNPTT oraz zawodnicy z południowej strony Tatr. Czech zajął pierwsze miejsce w biegu głównym na dystansie 18 km. Był już wtedy klasyfikowany w II klasie seniorów³³³. Trzy dni później udał się na mistrzostwa Zakopanego, których organizatorem był Oddział Tatrzański Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”³³⁴. Bronisław Czech w klasie III zajął w biegu pierwsze miejsce osiągając czas 1 godzina, 31 minut i 8 sekund, zaś w ogólnej klasyfikacji uplasował się na drugiej pozycji. Finalnie w mistrzostwach wywalczył trzecie miejsce w kombinacji norweskiej³³⁵.

---

³²⁸ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 73.

³²⁹ *Międzynarodowe Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Polski*, „Stadion” 1926, nr 11, s. 8.

³³⁰ *Ibidem*.

³³¹ *Ibidem*, s. 8–9.

³³² *Ibidem*, s. 9.

³³³ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 75.

³³⁴ (A.S.) *Sporty zimowe*, „Stadion” 1927, nr 2, s. 11.

³³⁵ *Ibidem*, s. 12.

Z okazji obchodu XX-lecia działalności Karpackiego Towarzystwa Narciarzy we Lwowie zorganizowano dużą imprezę sportową. „Przegląd Sportowy” podał, iż „ telefonicznie ściągnięto stojącą chwilowo do dyspozycji gwardię zakopiańską, zmobilizowano lokalne siły i Lwów był znów świadkiem interesującego widowiska narciarskiego”³³⁶. Bronisław Czech wziął udział w skokach narciarskich 16 stycznia 1927 roku. Oddał skok na 29 metrów i tym samym znalazł się na drugim stopniu podium. Następne konkurencje, tj. bieg płaski na dystansie 18 km oraz kolejny konkurs skoków odbywały się 22 – 23 stycznia 1927 roku. Trasa biegu, mimo, że głównie płaska, uważana była za wybitnie trudną³³⁷. Bronisław Czech zdobył pierwsze miejsce zarówno w biegu, jak i skokach, czym potwierdził swoje profesjonalne przygotowanie i formę sportową³³⁸. Dwa tygodnie później w dniach 28 – 30 stycznia 1927 roku zaprezentował się wraz z siedmioma zawodnikami z Polski na międzynarodowych zawodach o mistrzostwo Czechosłowacji. PZN wysłał tam najlepszych narciarzy, pośród których oprócz Bronisława Czecha znaleźli się m.in. Franciszek Bujak, Kazimierz Schiele, czy też Aleksander Rozmus. Zawody odbywały się w miejscowości Novy Svet. Polska reprezentacja z powodu komplikacji komunikacyjnych nie dotarła na bieg na 50 km. Polscy narciarze wystartowali dopiero w kolejnej konkurencji, którą był bieg na 18 km (wystartowało łącznie 70 zawodników, zaś bieg ukończyło 58 osób). Bronisław Czech w II klasie seniorów zajął trzecie miejsce w biegu (w jego klasie startowało 30 zawodników), zaś w ogólnej klasyfikacji zdobył szóste miejsce. Na tle polskich zawodników wypadł zdecydowanie najlepiej. Mimo zaledwie osiemnastu lat, zdołał pokonać wielu narciarzy znajdujących się wówczas w czołówce sportowców Europy, takich jak m.in. Otakar Německý³³⁹. W kombinacji norweskiej uplasował się na szóstym miejscu, jednakże spośród Polaków był najlepszy. Wynik ten został uznany przez prasę za sukces, biorąc pod uwagę pozycje pozostałych zawodników z Polski oraz ogólną formę i przygotowanie polskich sportowców³⁴⁰. Zawody te stanowiły w zasadzie rywalizację pomiędzy Czechosłowacją, Niemcami i Polską. Spośród innych narodowości było jedynie dwóch Norwegów, tymczasowo

---

³³⁶ *Odrodzenie narciarstwa we Lwowie. Zawody Jubileuszowe Karpackiego Tow. Narc.*, „Przegląd Sportowy” 1927, nr 4, s. 6.

³³⁷ *Ibidem*.

³³⁸ *Jubileuszowe Zawody KTN-u*, Lwowski „Sport” 1927, nr 201, s. 22 – 24.

³³⁹ Otakar Německý (ur. 2 marca 1902 w Novym Měście na Moravě, zm. 18 marca 1967 w Brnie) – czechosłowacki biegacz narciarski i specjalista kombinacji norweskiej, trzykrotny medalista mistrzostw świata. <https://www.fis-ski.com/DB/general/athlete-biography.html?sector=CC&competitorid=43108&type=result> (dostęp: 28.02.2025) oraz <https://www.fis-ski.com/DB/general/athlete-biography.html?sector=NK&competitorid=43107&type=result> (dostęp: 28.02.2025).

³⁴⁰ K. Schiele, *Międzynarodowe Mistrzostwa Czechosłowacji*, „Stadion” 1927, nr 6, s. 14.

zamieszkujących na terenie Czechosłowacji. Nie zmienia to faktu, że Polska miała bardzo silną konkurencję, gdyż przeciwnicy znajdowali się w czołówce narciarstwa w Europie³⁴¹.

Największym wydarzeniem sportowym odbywającym się w tym sezonie były mistrzostwa Europy nazywane również *Rendez-vous – Races*, rozgrywane się we Włoszech w Cortina d'Ampezzo 3 lutego 1927 roku. Stanisław Faecher relacjonował tamte wydarzenie na łamach „Przeglądu Sportowego”:

„Dziesięć państw i dwanaście związków narciarskich przysłało na te zawody najlepsze swe siły: Szwecja, Szwajcaria, Niemcy, Włochy, Czechosłowacja, Polska, Francja, Austria, Jugosławia i Węgry były reprezentowane przez najgłośniejsze nazwiska narciarskie. Brakło na starcie Norwegii i Finlandii po pierwsze dlatego, że Norwegia zajmuje obecnie w narciarstwie stanowisko podobne jak Anglicy w piłce nożnej („myśmy nauczyli świat narciarstwa i – jesteśmy mistrzami”), po drugie dlatego, że państwa Skandynawskie wykonują swą cichą umowę, że gdzie jedno z nich startuje, tam inne nie robi mu konkurencji”³⁴².

Opis Faechera pokazuje, że były to najważniejsze zawody w ówczesnej Europie. Bronisław Czech uzyskał najlepsze wyniki spośród swoich kolegów. W ogólnej klasyfikacji zajął szóste miejsce w skokach narciarskich oraz w kombinacji norweskiej³⁴³.

W 1927 roku Polacy startowali również w mistrzostwach Czechosłowacji. Stanisław Faecher, który wówczas był kierownikiem polskiej drużyny i stałym korespondentem dziennika, wypowiedział się na temat zawodów w następujący sposób:

„Z Polaków najlepszy czas osiągnął Czech Bronisław. Jest to szósty w ogólnej konkurencji, przyczem [sic!] za nim znalazł się cały szereg najpierwszorzędniejszych sił. W drugiej klasie (seniorów) zdobywa on trzecie miejsce, przytem [sic!] podnieść należy, że zwycięzca w tej klasie – Novak (Czechosłowacja) – jest mistrzem akademickim na nartach i znanym pierwszorzędnym biegaczem, mającym za sobą wiele zwycięstw. W tych warunkach, miejsce zdobyte przez Czecha uważać trzeba za prawdziwy sukces”³⁴⁴.

Cytowana wypowiedź pozwala sądzić, że Bronisław Czech prezentował zdecydowanie wysoki poziom podczas sportowych zmagania. Występy na międzynarodowych zawodach były niezwykle istotne z punktu widzenia rozwoju narciarstwa w Polsce. Na arenie europejskiej Polska była wówczas postrzegana jako państwo będące we wstępnej fazie wdrażania i rozwoju narciarstwa sportowego. Zawodnicy prezentujący wysoki poziom umiejętności i odnoszący sukcesy pokazywali potencjał, jaki drzemie w polskich sportowcach.

---

³⁴¹ *Ibidem*.

³⁴² D. Jaroń, *op. cit.*, s. 28-29.

³⁴³ K. Schiele, *Zawody narciarskie w Cortina d'Ampezzo*, „Stadion” 1927, nr 7, s. 8.

³⁴⁴ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 28.

Polacy wystartowali także w międzynarodowych zawodach narciarskich o mistrzostwo Tatr Południowych³⁴⁵. W zmaganiach – oprócz Polaków – wzięli udział zawodnicy z Czechosłowacji, Niemiec, Austrii i Węgier. Polska sztafeta zajęła wówczas drugie miejsce w biegu rozstawnym na dystansie 24 km. Z kolei bieg na 18 km odbywał się w bardzo niekorzystnych warunkach pogodowych, spowodowanych wysoką temperaturą. Według opinii specjalistów o zwycięstwie zadecydować mogła w tej sytuacji siła fizyczna, wytrzymałość oraz odpowiednio dobrane smary do nart. Bronisław Czech wykazujący przeważnie nienaganną technikę jazdy, nie zdołał pokonać Vladimira Novaka³⁴⁶, który w II klasie seniorów wyprzedził go o ponad trzy minuty. W ogólnym zestawieniu Czech był czwarty³⁴⁷.

W lutym odbyły się międzynarodowe zawody o mistrzostwo Polski organizowane w Zakopanem przez PZN. Polska reprezentacja najlepsze wyniki uzyskała w konkursie skoków narciarskich, zaś sam Czech zajął trzecie miejsce w kombinacji klasycznej. W ogólnym zestawieniu zdobył tytuł mistrza Polskiego Związku Narciarskiego³⁴⁸.

Ostatni start polskiej reprezentacji w 1927 roku miał miejsce 25 marca na zawodach o mistrzostwo Austrii na Rax-Plateau. Bronisław Czech zdobył tytuł mistrza Austrii w kombinacji. Podczas rywalizacji doznał wypadku, który finalnie nie przełożył się na uzyskany przez niego wynik końcowy³⁴⁹. Zwycięstwo Polaków miało symboliczne znaczenie, gdyż Austria była miejscem, gdzie narciarstwo znajdowało się na bardzo wysokim poziomie. Sport ten był w tym kraju wówczas niezwykle popularny³⁵⁰.

Najważniejszym wydarzeniem dla środowiska narciarskiego w 1928 roku były II Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Sankt Moritz w Szwajcarii. Poprzedził je konkurs skoków w Zakopanem (8 stycznia 1928 roku), a także oficjalne kwalifikacje do igrzysk olimpijskich organizowane przez Towarzystwo Sportowe „Wisła” w dnia 14-15 stycznia 1928 roku. W obydwu konkursach czołowe miejsca zajął Bronisław Czech. Potwierdziło to jego pozycję faworyta. Oprócz niego najlepsze wyniki uzyskali Aleksander Rozmus i Stanisław Gąsienica-Sieczka³⁵¹. W dniach 19-22 stycznia zorganizowano jeszcze mistrzostwa

---

³⁴⁵ (A.S.) *Międzynarodowe Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Tatr Południowych*, „Stadion”, 1927, nr 10, s. 7.

³⁴⁶ Vladimír Novák - (ur. 28 lutego 1904 w Chlumie u Třeboně, zm. 28 kwietnia 1986) – czeski biegacz narciarski reprezentujący Czechosłowację, srebrny medalista mistrzostw świata. <https://www.sports-reference.com/olympics.html> (dostęp: 03.03.2025).

³⁴⁷ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 76.

³⁴⁸ *Ibidem*, s. 77-78.

³⁴⁹ (-) *Bronisław Czech, mistrz Austrii, o dniach swych triumfów narciarskich*, „Przegląd Sportowy” 1927, nr 52, s. 4.

³⁵⁰ *Ibidem*.

³⁵¹ *Refleksje Zakopiańskie*, „Stadion” 1928, nr 4, s. 9.

Zakopanego, podczas których Czech zwyciężył w kombinacji klasycznej zdobywając tytuł mistrzowski³⁵². Oczekiwania Polaków wobec polskiej reprezentacji były duże. Wszyscy liczyli na zdobycie medali olimpijskich, zwłaszcza w przypadku Bronisława Czecha. Polscy zawodnicy byli jak się wydawało naprawdę dobrze przygotowani, jednakże ze względu na problemy finansowe, z którymi borykał się wówczas PZN istniało ryzyko nie wzięcia udziału w igrzyskach olimpijskich. Ostatecznie jednak reprezentacja Polski w składzie: Józef Bujak, Bronisław Czech, Karol Gąsienica-Szostak, Franciszek Kawa, Andrzej Krzeptowski I, Andrzej II Krzeptowski, Zdzisław Motyka, Stanisław Motyka, Aleksander Rozmus, Stanisław Wilczyński i Stanisław Gąsienica-Sieczka wyjechała do Sankt Moritz 2 lutego 1928 roku³⁵³. Otwarcie II Zimowych Igrzysk Olimpijskich odbyło się 11 lutego³⁵⁴. W pierwszym dniu rozegrano dwie konkurencje. Kombinację norweską oraz skoki narciarskie. Bronisław Czech zajął piąte miejsce w biegu. Skoki do kombinacji ukończył na niskiej pozycji, gdyż pierwszy skok (51 m) zakończył się upadkiem. W ogólnej ocenie w kombinacji zajął dziesiąte miejsce. 11 lutego odbył się także otwarty konkurs skoków. Bronisław Czech oddał dwa skoki (56 i 62 metry), jednakże obydwie zakończył upadkiem, co skutkowało brakiem wysokiej lokaty³⁵⁵. Kolejne upadki pozwalają przypuszczać, że Czech nie był w stanie w pełni wykorzystać swoich możliwości i potencjału w kluczowych momentach rywalizacji. Powodem takiego stanu rzeczy mogła być zbyt duża presja otoczenia i oczekiwania trenerów oraz kibiców. W połączeniu z ambicją i perfekcjonizmem, jakie Czech zwykł prezentować podczas swoich występów, przypuszczalnie stała się przyczyną finalnego niepowodzenia.

---

³⁵² *Ze świata narciarskiego*, „Stadion” 1928, nr 4, s. 8-9.

³⁵³ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 46.

³⁵⁴ K.S., *Igrzyska Zimowe IX Olimpiady*, „Stadion” 1928, nr 5, s. 8-9.

³⁵⁵ (-) *Ostatnie wiadomości z Saint Moritz*, „Stadion” 1928, nr 8, s. 2.

Fotografia 31. Bronisław Czech – portret z trofeami.

Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1455.

W 1928 roku odbyły się także IX międzynarodowe mistrzostwa Polski w Zakopanem. Bronisław Czech w otwartym konkursie skoków zdobył pierwsze miejsce oddając skok na 61 metrów. Ustanowił tym samym nowy rekord skoczni. Zdobył także mistrzostwo w kombinacji klasycznej. Zwycięstwo Czecha było tym większym sukcesem, iż głównym faworytem mistrzostw był zeszłoroczny triumfator Otakar Německý. Czech otrzymał wówczas dwa puchary – jeden od PZN, który dotychczas był w posiadaniu Německý’ego oraz puchar marszałka Józefa Piłsudskiego³⁵⁶.

W 1929 roku zarówno w Polsce, jak i w Europie miało miejsce wiele ważnych wydarzeń sportowych z zakresu narciarstwa. Dla PZN kluczowe okazały się organizowane 4 lutego w Zakopanem zawody FIS³⁵⁷. Było to pierwsze tak duże wydarzenie o charakterze

³⁵⁶ *Walka o prymat w narciarstwie*, „Stadion” 1928, nr 12, s. 7 i s. 10.

³⁵⁷ FIS – (skrót od: Fédération Internationale de Ski) Międzynarodowa Federacja Narciarska, organizacja działająca od roku 1924, zajmująca się m.in. promocją narciarstwa na świecie, tworzeniem przepisów z zakresu rozgrywek, szkolenia i treningów. – <https://sjp.pl/FIS> (dostęp: 09.05.2025).

międzynarodowym na terenie Polski. Decyzja o przydzieleniu organizacji imprezy sportowej zapadła w 1928 roku na X Kongresie FIS w Sankt Moritz. W Zakopanem utworzony został specjalny komitet organizacyjny, na którego czele stanął prezes PZN Aleksander Bobkowski. Patronatem głównym objął je sam prezydent Ignacy Mościcki, zaś honorowym marszałek Józef Piłsudski. Organizacja zawodów FIS wiązała się z koniecznością wykonania wielu przedsięwzięć w zakresie modernizacji i przebudowy infrastruktury zakopiańskiej. Dokonano zmian w konstrukcji skoczni na Krokwi, wybudowano nowe trybuny wachlarzowe, które mogły pomieścić dwa tysiące osób. Dodatkowo, wzniesiono cztery trybuny dla gości specjalnych, wojskowych i prasy. Zakopane zyskało w wyniku tych zmian jedną z największych skoczni na świecie, która umożliwiała wykonywanie skoków na odległość 70 metrów. Utworzono nowe połączenia transportowe i komunikacyjne. Wybudowano specjalne rozmównice telefoniczne, a także oddelegowano urzędników pocztowych władających obcymi językami³⁵⁸. Zawody FIS uważane były w tamtych latach za kontynentalne zawody nieolimpijskie. W imprezie zorganizowanej w Zakopanem w rywalizacji udział wzięło po raz pierwszy aż 200 zawodników reprezentujących 16 państw europejskich. Liczbę tę uznano wówczas za rekordową, gdyż zdecydowanie przewyższała frekwencję na dotychczas organizowanych zawodach FIS. Podczas tych zawodów odbyło się kilka nieoficjalnych i nowych konkurencji. Wydarzenie to rozślawiło Zakopane, które w kolejnych latach zaczęło zyskiwać coraz bardziej na znaczeniu jako ośrodek narciarski. Bronisław Czech zakończył zawody FIS z następującymi wynikami: konkurs skoków – 10 miejsce, bieg na 18 km – 14 miejsce oraz kombinacja norweska 4 miejsce, co było oceniane jako duży sukces, gdyż przed Czechem znajdowali się jedynie dwaj Norwegowie i jeden Fin³⁵⁹. Nawet rywale Czecha wypowiadali się o nim w samych superlatywach. Jego największy przeciwnik – William Bracken powiedział po zakończonych zmaganiach na zawodach FIS:

„To najlepszy i najwszechstronniejszy narciarz świata. Techniką nie ustępuje nikomu, jego wynik w kombinacji mówi sam za siebie. Jako biegacz i skoczek należy do najwyższej klasy światowej”³⁶⁰.

---

³⁵⁸ M. Baraniak, *op. cit.*, s. 88-89.

³⁵⁹ (-) B. Czech *najwszechstronniejszym narciarzem świata*, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 9, s. 3.

³⁶⁰ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 70.

W tamtym sezonie Bronisław Czech wziął udział także w kilku zagranicznych konkursach. W dniach 17-18 lutego 1929 roku odbyły się mistrzostwa narciarskie Czechosłowacji w Szczyrbskim Jeziorze. Dla Czecha konkurs ten był zdecydowanie nieudany. W żadnej z konkurencji, w których startował, nie zajął wysokiej pozycji. Głównym powodem porażki mogło być przetrenowanie i przeforsowanie organizmu, będące w głównej mierze wynikiem ambicjonalnego podejścia Czecha do swojej kariery sportowej³⁶¹.

W dniach 26-28 lutego 1929 roku Czech wziął udział w zawodach organizowanych przez związek narciarski z Czechosłowacji – HDW, gdzie zajął pierwsze miejsca w skokach i biegu zjazdowym, tym samym zyskując tytuł mistrza HDW³⁶². W późniejszym terminie wziął udział w dwóch konkursach narciarskich w Finlandii w Lathi i Helsinkach, gdzie w tych drugich zawodach zdobył drugie miejsce w konkursie skoków³⁶³. Po zakończonym sezonie Czech otrzymał od Polskiego Związku Narciarskiego specjalną „Srebrną Odznakę za Sprawność Narciarską³⁶⁴”. Jego osiągnięcia dostrzegł także Polski Komitet Olimpijski, który wręczył mu dyplom honorowy za zasługi położone dla rozwoju sportu narciarskiego w Polsce³⁶⁵. W tym samym czasie Czech rozpoczynał swoją działalność trenerską, jednakże w dalszym ciągu startował w zawodach. Jak twierdzą Robert Krasowski, Waldemar Nadolski

---

³⁶¹ *Echa wyprawy do Czechosłowacji*, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 10, s. 3.

³⁶² HDW – Hauptverband der Deutschen Wintersportvereine (Niemiecki Związek Sportów Zimowych w Czechosłowacji). K. Szujewski, *Życie sportowe*, Bellona, Warszawa 2012.

³⁶³ *Świetny finał sezonu narciarskiego. Szczegóły wyprawy Czecha i Szostaka do Finlandii*, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 13, s. 3.

³⁶⁴ W II Rzeczypospolitej Polski Związek Narciarski wprowadził trzy odznaki, których celem było stałe krzewienie narciarstwa wśród szerokich rzesz oraz wpływanie na podniesienie poziomu ogólnej kultury fizycznej za pośrednictwem narciarstwa. „Odznaka za Sprawność PZN” miała charakter sportowy. Została ustanowiona w 1926 jako pierwsza w Polsce odznaka sprawnościowa i jako jedna z pierwszych na świecie. Celem odznaki było budzenie jak najszerszego zainteresowania do ćwiczeń na nartach, zachęcanie młodzieży do racjonalnego uprawiania sportu narciarskiego oraz utrzymanie sprawności narciarskiej do jak najpóźniejszego wieku. Odznaka dzieliła się na trzy stopnie: złota, srebrna i brązowa w zależności od osiąganych limitów. Do końca sezonu 1936/1937 przyznano 25 884 odznaki. Począwszy od sezonu 1936/1937 przyznawano również puchary przechodnie dla towarzystw narciarskich - osobno cywilnych i wojskowych. Pozostałe dwie odznaki to „Górska Odznaka PZN” oraz „Nizinna Odznaka PZN”. „Górska Odznaka PZN” miała charakter turystyczny. Została ustanowiona w 1932 jako pierwsza w Polsce i pierwsza w Europie odznaka turystyczna. Celem odznaki było krzewienie zainteresowania dla turystyki narciarskiej, zachęta do utrzymania sprawności turystycznej do jak najpóźniejszego wieku, podniesienie poziomu technicznego uprawianej turystyki oraz propaganda terenów narciarskich w polskich górach. „Nizinna Odznaka PZN” miała charakter marszowy. Została ustanowiona w 1936 celem popularyzacji narciarstwa na obszarach niżowych. Jej celem było rozpowszechnienie nart jako środka komunikacji na nizinach Polski, zachęta do utrzymania marszowej sprawności narciarskiej u narciarek i narciarzy do najpóźniejszego wieku oraz obudzenie i utrzymanie trwałego zainteresowania dla dalekobieżnej turystyki narciarskiej i zimowego terenoznawstwa na nizinach Polski.

Informacyjny kalendarz narciarski na sezon 1937-38, R. 10:1937, Wydawnictwo Polskiego Związku Narciarskiego, s. 230-284.

³⁶⁵ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 50.

oraz Paweł Król³⁶⁶, Bronisław Czech prowadził szkolenia z grupami żydowskich narciarzy. W 1929 roku narciarstwo żydowskie dołączyło do ogólnopolskiej rywalizacji³⁶⁷.

Na początku 1930 roku w dniach 1-2 stycznia Czech wystartował w zawodach narciarskich zorganizowanych w Starym Smokowcu na terenie Czechosłowacji. Zajął tam pierwsze miejsce w kombinacji klasycznej oraz drugie miejsce w otwartym konkursie skoków oddając skoki o długości kolejno 40, 43 i 40 metrów³⁶⁸. 4 lutego 1930 roku odbyły się mistrzostwa Niemiec w Oberstdorfie. Bronisław Czech nie odniósł sukcesu³⁶⁹. Wypowiedział się na temat konkursowych zmagania na łamach „Przeglądu Sportowego”:

„Jechaliśmy do Oberstdorf [sic!] z wielką ochotą zmierzenia się z czołowymi narciarzami niemieckimi. Najpoważniej braliśmy pod uwagę [Gustava] Müllera. Przyjęci przez Niemców bardzo życzliwie, zwiedzając wszystko, co tylko się dało, czekaliśmy z niecierpliwością na 8 lutego. Obserwowaliśmy skoki i formę najlepszych zawodników niemieckich do kombinacji. Mieliliśmy ponadto już na starcie Müllera. Po jego „pięćdziesiątce” spostrzeżliśmy, że na trasie „osiemnastki” nie stanowi on dla nas, choć chłop jak dąb, konkurencji nie do pokonania. Postanowiliśmy więc wyrwać ze startu z miejsca i przez całą trasę „harotać” [sic!] się bez pardonu. O tem [sic!] ;wiedzieliśmy i my i Niemcy. Z Karolem zaś (Szostakiem) postanowiliśmy zająć dwa pierwsze miejsca. Z resztą co tu dużo mówić. Wiedziałem, że właściwa walka o pierwsze miejsce rozegra się pomiędzy mną a Karolem. Mieliliśmy w biegu zrobić tyle, aby przy pewnych, ostrożnych skokach na ich „zadartej” skoczni wyciągnąć na pierwsze miejsce. (...)”³⁷⁰

Zapytany o przebieg rywalizacji na trasie biegu Bronisław Czech kontynuował:

„Eee! Lepiej nie wspominać, bo sam nie wiem co się stało. Tak jakoś dziwnie wcześniej jedliśmy to śniadanie. Jedliśmy i nie jedliśmy, bo ktoś z nas jest przyzwyczajony jeść około 7 rano. Jakieś bułki, kakao, kawa. Mało co który z nas zetknął [sic!] i marsz, widzimy się przez kawał czasu na start, który znajdował się w górach daleko od hotelu. Poleciał już Kazio Schiele (11), Motyka (39), Karol Szostak (44), pogonił Wahla (40), a jego począł ścigać Müller z numerem 50. Już i z naszych Skupień (56) poszedł, aż nareszcie i ja z 93. Zaraz od startu trasa wznosiła się od razu w górę i górę, pewnie około 10 km i mnóstwo zawodników miałem przed sobą rozsypanych na stoku góry. To jeno ich „brać” jednego po drugim. Mijam coraz to innego. Migają mi w oczach numery – 90, 82 i już „siedemdziesiątki”, jakiś maruder z sześćdziesiątym którymś, ba nawet poniżej sześćdziesiątki. Gonię, co tylko mogę wyciągnąć. Minął wreszcie ten obrzydliwy wyciąg. Tyle kilometrów podejścia (!) i wreszcie zjazd. Tu oczywiście znów mijam nowe numery, coraz niższe. Kończy się zjazd i trasa przechodzi w tereny płaskie. Nagle na jednej takiej ścianie czuję jak oczy zachodzą mi jakby mgłą. Świat widzę na mleczno i omal zupełnie trać widok trasy i zawodników przede mną. Jednocześnie robi mi się powoli, systematycznie coraz słabiej. Chcę mknąć naprzód, tymczasem robię kilka ruchów kijkami i ramiona zupełnie mi słabną. Był to pewnie 15 kilometr trasy. Poczuję jednocześnie

³⁶⁶ R. Krasowski, W. Nadolski, P. Król, *Beginnings of the Jewish skiing in Poland (1919- 1939)*, „Scientific Review of Physical Culture”, 2010, nr 4, s. 215.

³⁶⁷ *Ibidem*.

³⁶⁸ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 104-105.

³⁶⁹ (-) Bronek Czech i Karol Szostak o swym dramacie na trasie i skoczni w Oberstdorfie, „Przegląd Sportowy” 1930, nr 18, s. 2.

³⁷⁰ *Ibidem*.

nieopisany wprost głód. Wszystko bym zjadł, coby [sic!] mi tylko podano. Tu dopiero rozpoczął się dla mnie dramat. Znów na odwet doganiali mnie i mijali ci, których już znacznie, znacznie wyprzedziłem. Kto miał ochotę, to mnie wymijał. Nie przerywałem przecież biegu, gdyż chciałem dać to wszystko ze siebie na co mnie w danej chwili było stać. Sztywny, błądy, drobnusieńkim krokiem dowlókłem się na metę”³⁷¹.

O skokach wypowiedział się następująco:

„O ile trasa biegu miejscami tylko przypominała śniegiem zimę, o tyle skocznia prawie cała pokryta była lodem. To też przy pierwszym moim skoku zauważyłem w zjeździe jak wynosili z zeskoku zawodnika, ale jako ślad jego upadku pozostała czerwona płachta krwi na lodzie. To wystarczyło żebym krzyknął na naszych żeby skakali ostrożnie i sam tak czyniłem. Wynik wiadomy”³⁷².

Jak można wnioskować z powyższych cytatów, na finalne wyniki złożył się szereg okoliczności. Reprezentacja Polski pojechała do Oberstdorfu wcześniej, w związku z czym zawodnicy mieli czas na aklimatyzację. Czech zaznaczył, że warunki na trasie były trudne i mimo dobrego przygotowania ukończył bieg nieusatysfakcjonowany. On sam z reguły nie przejawiał tendencji do usprawiedliwiania swoich niepowodzeń, wręcz przeciwnie, czuł się odpowiedzialny za każdy występ. Wymagał wysokiego poziomu od siebie i kolegów. W swojej wypowiedzi dodał również, że śniadanie przygotowane dla zawodników nie było w opinii jego oraz reszty polskich narciarzy odpowiednie na tak wymagającą trasę biegu. Wart zauważenia jest fakt, że Bronisław Czech brał już udział w niejednym zagranicznym konkursie, w tym w igrzyskach olimpijskich, dzięki czemu posiadał w tym kontekście pewne doświadczenie. Dawało to możliwości porównywania poziomu organizacji na poszczególnych wydarzeniach oraz analizowania korelacji pomiędzy konkretnymi elementami, a osiąganymi przez zawodników wynikami. Przygotowanie osobiste narciarzy, ich poziom umiejętności oraz możliwości były niezwykle istotne, niemniej jednak, jeżeli nie byli w stanie dostarczyć do organizmu odpowiedniej wartości energetycznej w postaci zbilansowanego posiłku, ich wynik końcowy mógł być zdecydowanie niższy, niż w bardziej korzystnych warunkach.

W lutym 1930 roku odbyły się również XI mistrzostwa Polski w Zakopanem. Start Bronisława Czecha był tym razem udany. W kombinacji klasycznej uzyskał finalnie drugie miejsce³⁷³. W tym sezonie wystąpił jeszcze tylko na jednych zawodach, które niestety okazały się dla niego całkowitą porażką. Były to zawody FIS w Holmenkollen, gdzie zajął

---

³⁷¹ *Ibidem*.

³⁷² *Ibidem*.

³⁷³ *Narciarskie Mistrzostwa Polski*, „Stadion” 1930, nr 8, s. 6.

trzydzieste czwarte miejsce w skokach i dwudzieste ósme w biegu³⁷⁴. W ogólnej ocenie polskiej reprezentacji jego wyniki i tak zostały uznane za dobre, biorąc pod uwagę konkurencję zagraniczną oraz pozycje jego kolegów z drużyny.

W 1930 roku Bronisław Czech otrzymał Srebrny Krzyż Zasługi³⁷⁵. Jak zapisano w uzasadnieniu do wniosku o przyznanie odznaczenia:

„Za wieloletnią, niestrudzoną, godną podziwu pracę nad sobą dla podniesienia swojej sprawności narciarskiej i fizycznej i co za tem [sic!] idzie, za zasłużone osiągnięcie następujących wybitnych wyników.

4-go miejsca s kombinacji na zawodach F.I.S. w Zakopanem w 1929 / za 2-ma Norwegami i Finlandczykiem/, uzyskując w ten sposób 3-cie miejsce dla Polski w klasyfikacji 16 związków narodowych oraz pierwsze miejsce przed wszystkimi zawodnikami Środkowej Grupy.

1-go miejsca w biegu zjazdowym zawodów F.I.S.

3-go miejsca w kombinacji w Lathi / za Norwegiem i Finlandczykiem/.

2-go miejsca w konkursie skoków w Helsinkach/ za Norwegiem/.

1-go miejsca w mistrzostwie H.D.W. / Związek Niemiecki w Czechosłowacji /

Wyniki te przyniosły Polsce wiele sławy zagranicą³⁷⁶.

Odznaczenie to przyznano mu w czasie odbywania służby wojskowej, którą rozpoczął 14 marca 1930 roku w 3 Pułku Strzelców Podhalańskich w Bielsku-Białej.

Pierwszy start w sezonie narciarskim 1931 Czech odbył na międzynarodowych zawodach w Starym Smokowcu. Zajął drugie miejsce w biegu na 18 km³⁷⁷. Dzięki swoim dotychczasowym osiągnięciom, zaczął być powszechnie uważany za autorytet i coraz chętniej uznawano go za eksperta od skoków, np. podczas modernizacji skoczni w Wiśle uwzględniono jego sugestie, także te dotyczące zagospodarowania terenu. Został również wybrany przez działaczy PTT z Iwonicza-Zdroju na głównego konsultanta i projektanta skoczni, która poddana została modernizacji. Budowa zakończona została jeszcze w tym samym roku (1931)³⁷⁸. Dodatkowo, Czech wyznaczył także miejsce pod stok slalomowy na terenie Iwonicza-Zdroju³⁷⁹.

³⁷⁴ (-) *Największe sportowe zawody świata*, „Przegląd Sportowy” 1930, nr 19, s. 2.

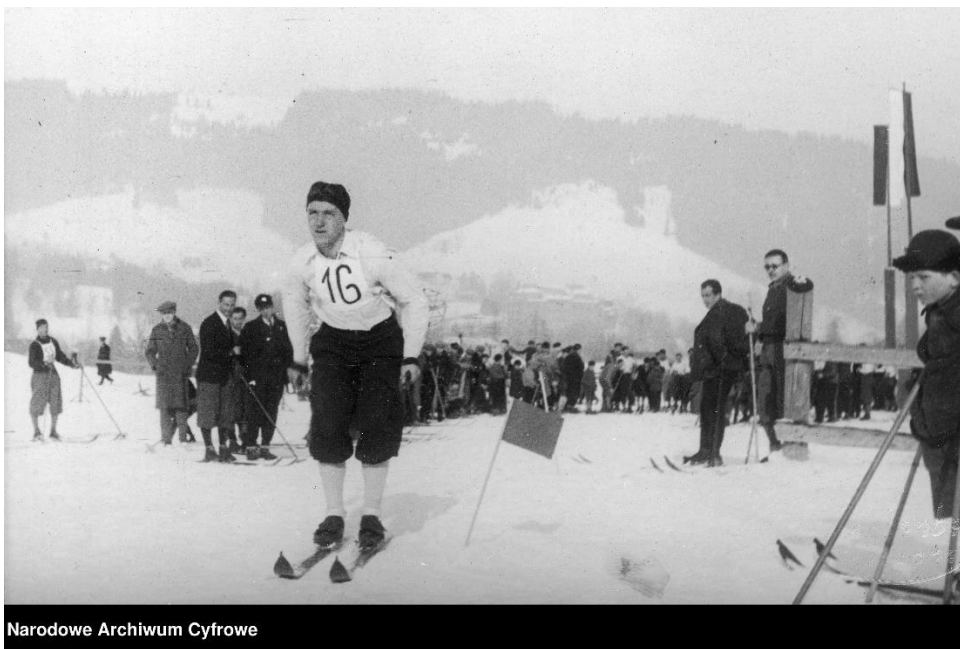
³⁷⁵ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 2.

³⁷⁶ Centralne Archiwum Wojskowe [dalej: CAW], Kolekcja Generałów i Osobistości, sygn. I.480.108, s. 2.

³⁷⁷ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 159.

³⁷⁸ S. Zaborniak, *op. cit.*, s. 226.

³⁷⁹ J. Michalak, *50 lat narciarstwa w Iwoniczu-Zdroju, Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925-1975*, KAW, Rzeszów 1975, s. 8.

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Fotografia 32. Bronisław Czech na zawodach narciarskich w Zakopanem w 1931 roku.

Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1572.

W 1931 roku wystartował również w mistrzostwach Czechosłowacji, gdzie zajął drugie miejsce w kombinacji klasycznej³⁸⁰. Ważnym wyjazdem zagranicznym w 1931 roku okazał się być międzynarodowy konkurs skoków w Ponte di Legno we Włoszech³⁸¹. PZN wybrał swoich trzech najlepszych zawodników: Stanisława Marusarza, Bronisława Czecha oraz Karola Szostaka. O tym, jak ważne to były zawody świadczyć może chociażby fakt, że do Ponte di Legno przybyło kilkadziesiąt tysięcy kibiców i entuzjastów narciarstwa. Czech zajął tam drugie miejsce, Marusarz czwarte, a Szostak siódme. Żaden ze skoczków w oficjalnej konkurencji nie pobił dotychczasowego rekordu skoczni, który wynosił 74 metry. Przyczyną były złe warunki pogodowe, które nie pozwoliły na odpowiednie przygotowanie skoczni. Organizatorzy wyszli z propozycją zorganizowania dodatkowej i nieoficjalnej konkurencji w skokach, która dałaby możliwość pobicia rekordu. Próbę podjęli jedynie polscy narciarze. Czech oddał skok na 79 metrów, jednakże zakończył go groźnym upadkiem, w wyniku którego stracił przytomność³⁸². Rekordowy skok został finalnie uznany przez gospodarzy zawodów i Bronisław Czech ustanowił nowy rekord świata na skoczni w Ponte di Legno. Otrzymał

³⁸⁰ (O.Ł.) *Narciarze polscy w Jilemnicy*, „Przegląd Sportowy” 1931, nr 9, s. 3.

³⁸¹ W. Żytkiewicz, *Sukces organizacyjny i propagandowy narciarskich Mistrzostw Polski w Wiśle*, „Przegląd Sportowy” 1931, nr 19, s. 6.

³⁸² H. Zdebska, *op. cit.*, s. 52-53.

w nagrodę puchar z napisem „Recordo Mondiale”³⁸³. Ostatnimi zawodami w sezonie zimowym 1931 były XII mistrzostwa Polski, podczas których Czech zdobył trzecie miejsce w kombinacji klasycznej.

Przełom 1931 i 1932 roku wiązał się z intensywnym przygotowaniem do III Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Lake Placid. Podobnie jak w przypadku poprzednich igrzysk, reprezentacja borykała się z problemami finansowymi. Ryzyko niewystąpienia Polaków w konkursie było wysokie. Z pomocą przyszedł amerykański podkomitet Polskiego Komitetu Olimpijskiego z Tadeuszem Styką na czele. Artysta, wraz z Polskim Komitetem Olimpijskim ustalił, że amerykański oddział zapłaci za pobyt polskich zawodników na całej imprezie, a narciarze, przy wsparciu finansowym PZN, opłacą sobie podróż do Stanów i powrót do kraju³⁸⁴.

Fotografia 33. Zawodnicy wytypowani na Igrzyska Olimpijskie w Lake Placid (Bronisław Czech pośrodku).

Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/896/2.

Sezon narciarski 1932 roku Bronisław Czech wraz z kolegami z drużyny rozpoczął od razu od wyjazdu na igrzyska olimpijskie. Złe warunki pogodowe sprawiły, że w Polsce nie było możliwości zorganizowania konkurencji kontrolnych. Na początku lutego narciarze wraz z reprezentacją Polski pojechali przez Berlin do Hawru, skąd statkiem „I’le de France” udali

³⁸³ A. Dworakowski, *Faszystowskie Włochy, wielka skocznia i „Recordo Mondiale” Bronisława Czecha* - <https://www.skijumping.pl/wiadomosci/27369/faszystowskie-wlochy-wielka-skocznia-i-recordo-mondiale-bronislawa-czecha/> (dostęp: 25.11.2023)

³⁸⁴ J. Szyszko, *Polscy narciarze na Olimpiadzie*, „Stadion” 1930, nr 2, s. 3–4.

się do Ameryki Północnej³⁸⁵. Podczas rejsu do Stanów Zjednoczonych, Bronisław Czech wziął udział w pokładowych zawodach ping-ponga, które finalnie wygrał, a w nagrodę otrzymał znaczących rozmiarów puchar³⁸⁶. Igrzyska olimpijskie odbywały się w dniach 4 -14 lutego 1932 roku. Warunki atmosferyczne były wyjątkowo niekorzystne. Temperatura utrzymywała się na poziomie około 4°C, co spowodowało szybkie topnienie śniegu. Polacy nie osiągnęli sukcesu. Wszystkie konkurencje ukończone zostały przez nich na odległych pozycjach. Bronisław Czech w biegu na 18 km zajął osiemnaste miejsce na czterdziestu czterech zawodników, a w otwartych skokach dwunaste miejsce na trzydziestu czterech skaczących³⁸⁷. Zmagania olimpijskie oglądało około osiem tysięcy widzów. Konkurs skoków trwał wyjątkowo długo, gdyż przeważnie po wystąpieniach pięciu skoczków, konieczne było poprawienie warunków spowodowanych brakiem śniegu i odwilżą. Dodatkowo, pojawiły się nieścisłości w ocenach zawodników, przez co poszczególne komitety rozpoczęły związane z tym protesty. Próbowano m.in. zdyskwalifikować Czecha za start z nieprawidłowym numerem na piersi³⁸⁸. Fatalna była również organizacja biegu na 50 km. Warunki śnieżne były wyjątkowo niesprzyjające. Trasa nie została przygotowana, co sprawiło, że pomimo śnieżycy, warstwa śniegu wynosiła nie więcej niż 40 cm. Miejscami śniegu nie było wcale, więc bieg wiązał się z wyjątkowo dużym niebezpieczeństwem. Na trasie nie było żadnej pomocy lekarskiej dla zawodników, ani stacji kontrolnych. Nie przygotowano również żywności dla wycieńczonych zmaganiem narciarzy³⁸⁹. Kombinację klasyczną Czech ukończył na ósmym miejscu i finalnie znalazł się na siódmym miejscu w klasyfikacji olimpijskiej³⁹⁰.

---

³⁸⁵ Erol, *Olimpijczycy żegnają Polskę*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 5, s. 4.

³⁸⁶ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Bronek...”, *op. cit.*, s. 1.

³⁸⁷ (W. K.) *Zimowa Olimpiada w Lake Placid*, „Stadion” 1932, nr 4, s. 6.

³⁸⁸ *Final Olimpiady Zimowej*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 14, s. 1.

³⁸⁹ *Saarinen (Finlandia) zwycięzca 50-tki*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 14, s. 2.

³⁹⁰ *Final...*, *op. cit.*, s. 1.

Fotografia 34. Bronisław Czech przed rozpoczęciem rejsu do Stanów Zjednoczonych na III Zimowe Igrzyska Olimpijskie.
Źródło: A. Filar, M. Leyko Laury... op. cit., s. 178.

Fotografia 35. Polscy narciarze na statku w drodze na III Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Lake Placid.
Źródło: A. Filar, M. Leyko Laury..., op. cit., s. 178.

W 1932 roku Czech wystartował jeszcze w międzynarodowych zawodach narciarskich w Czechosłowacji, gdzie w biegu zjazdowym zajął pierwsze miejsce³⁹¹. Został także oddelegowany do zawodów w biegu zjazdowym w Staroleśnej, jednakże finalnie wycofał się przed startem. Jego zachowanie zostało skrytykowane przez Zarząd Sekcji Narciarskiej PTT. Nagana udzielona przez władze SN PTT stała się powodem złożenia przez Czecha rezygnacji z członkostwa w Sekcji Narciarskiej. Zarząd finalnie ją odrzucił³⁹².

Czech zaczął coraz wyraźniej skłaniać się w kierunku działalności instruktorskiej niż tylko zawodniczej. We wrześniu 1932 roku Czech rozpoczął naukę w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie. Jak wynika z zapisów w książeczce legitymacyjnej, uczęszczał na zajęcia, które obejmowały swym zakresem wiedzę istotną z punktu widzenia pracy trenerskiej. Jako wolny słuchacz nie mógł jednakże zdobyć tytułu zawodowego³⁹³.

Fotografia 36. Bronisław Czech smaruje narty przed zawodami.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/1475/2.

³⁹¹ (-) *Przegląd wydarzeń sportowych*, „Stadion” 1932, nr 7, s. 12.

³⁹² Prawdopodobną przyczynę zachowania Bronisława Czecha przedstawił na zebraniu Zarządu SN PTT w dniu 6 maja 1932 roku Kazimierz Schiele. Czech zrezygnował ze startu ze względu na sytuację, która miała miejsce przed rozpoczęciem zawodów. Kierownictwo wystosowało do zawodników prośbę o racjonalne dysponowanie dostępnymi środkami finansowymi i dokonywanie jedynie niezbędnych (było to związane z bardzo ograniczonymi funduszami przeznaczonymi na potrzeby reprezentacji). Bronisław Czech uznał to za personalne odniesienie w kierunku jego osoby. W związku z czym opuścił start w zawodach, nie informując o tym kierownictwa. Zarząd SN PTT wymierzył zawodnikowi nagane, co spowodowało, że Bronisław Czech chciał wystąpić z SN PTT. Finalnie Zarząd SN PTT odrzucił jego postulat. Czech pozostał w szeregach SN PTT. H. Zdebska, *op. cit.*, s. 56-57

³⁹³ Patrz Rozdział I – Zarys biografii Bronisława Czecha, s. 26-28.

W grudniu 1932 roku Bronisław Czech został kapitanem sportowym SN PTT. Kwestie, które wchodziły w zakres jego kompetencji, dotyczyły przede wszystkim wypożyczania sprzętu, ustalania składu sztafet i opieki sportowej³⁹⁴. 27 grudnia 1932 roku poprowadził zajęcia praktyczne podczas szkolenia instruktorów PZN, które organizowane było w porozumieniu z Państwowym Urzędem Wychowania Fizycznego³⁹⁵. Mimo, iż Czech prowadził działalność trenerską dla PZN już w poprzednich sezonach, oficjalne uprawnienia trenera narciarstwa uzyskał dopiero 30 grudnia 1932 roku, o czym świadczy poniżej przedstawiona treść:

„P. Czech Bronisław zamieszkały w Zakopanem przy ul. Rynek mianowany został przez Komisję Sportową PZN na podstawie egzaminu z dnia 30 grudnia 1932 honorowym nauczycielem narciarstwa w stopniu trenera. Wymienionemu przysługuje prawo nauczania narciarstwa w zakresie przewidzianym dla stopnia j/w według zasad organizacyjnych dla nauczycieli narciarstwa, ustalonych przez Komisję Sportową PZN i zatwierdzonych przez PZN”³⁹⁶.

Sezon zimowy w 1933 roku rozpoczął się od mistrzostw narciarskiego okręgu podhalańskiego. Czech uzyskał najlepszy wynik i ukończył kombinację na pierwszym miejscu³⁹⁷. Czech wystartował także w mistrzostwach Polski w konkurencjach klasycznych, gdzie również wypadł dobrze, zajmując drugie miejsce w kombinacji³⁹⁸. Mimo wielu oczekiwań ze strony fanów sportów narciarskich, Polacy w tym sezonie nie odnosili sukcesów poza granicami kraju. Jednym z istotniejszych wydarzeń w sezonie zimowym 1933 były mistrzostwa Czechosłowacji, gdzie Bronisław Czech zajął piąte miejsce w kombinacji klasycznej, a także drugie miejsce w skokach narciarskich³⁹⁹. Równie ważnym wydarzeniem w środowisku narciarskim były mistrzostwa Polski w konkurencjach alpejskich, ale Bronisław Czech nie wziął w nich udziału – prawdopodobnie w wyniku nieporozumień wewnętrznych w SN PTT⁴⁰⁰. W grudniu 1933 roku Czech został trenerem kadry olimpijskiej pod kątem

---

³⁹⁴ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 57.

³⁹⁵ T. Siemianowski, *Szkolenie w narciarstwie wkracza w nowe drogi*, „Kurier Sportowy” – dodatek do „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” 1932, nr 35, s. 2.

³⁹⁶ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 105.

³⁹⁷ (-) *Gwiazda Br. Czecha jeszcze nie zaszła*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 4, s. 2-3.

³⁹⁸ (-) *Łuszczek (Wisła) rewelacją mistrzostw narciarskich Polski*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 8, s. 2-3.

³⁹⁹ (-) *Rewanż narciarzy Czechosłowacji*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 8, s. 2-3.

⁴⁰⁰ W protokołach z posiedzeń SNPTT nie było informacji wyjaśniających powstałe nieporozumienie. Prawdopodobnie był to konflikt pomiędzy samym zawodnikiem a Zarządem SNPTT. Marian Woyna-Orlewicz zapytany o szczegóły tamtych wydarzeń, nie wskazał żadnych informacji, które świadczyłyby o negatywnym oddźwięku w zakopiańskim środowisku. *Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie za okres od 1.IV.1932 R do 2.IV.1933 R*, Kraków 1933, s. 47-48 oraz H. Zdebska, *op. cit.*, s. 60.

zbliżających się IV Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Garmisch-Partenkirchen. Tygodnik sportowy „Raz, Dwa, Trzy” w następujących słowach opisywał działania Czecha:

„Broniek Czech przyjechał z CIWF-u na dwumiesięczne przeszło wakacje zimowe i będzie nie tylko startował, ale zarazem obejmuje kierownictwo treningów grupy olimpijskiej. Po połączeniu praktyki tego zawodnika – praktyki, która przeprowadziła go przez wszystkie wielkie skocznie świata, z teorią nabytą w pierwszej wyższej uczelni sportowej świata – w CIWF- ie w Warszawie, spodziewamy się wiele. (...) Trening suchy spełnił swe zadanie doprowadzenia do dobrej kondycji fizycznej. Obecnie podejmuje grupa olimpijska dalszą pracę pod kierownictwem Br. Czecha”⁴⁰¹.

Powyższa wypowiedź pokazuje, że w opinii ówczesnej prasy, Bronisław Czech był bardzo dobrym kandydatem na trenera polskiej reprezentacji. Wierzone, że wiedza, którą wówczas pobierał w CIWF w połączeniu z doświadczeniem zawodnika sportowego zaowocuje wysokimi wynikami polskich narciarzy na zbliżających się igrzyskach olimpijskich.

Przedostatni sezon przed igrzyskami olimpijskimi rozpoczął od zawodów o mistrzostwo Podhala w dniu 27 stycznia 1934 roku. Niemalże do ostatniej chwili nie wiadomo było, czy zawody odbędą się w Zakopanem, gdyż warunki śnieżne uznano za niekorzystne i planowano przenieść całe wydarzenie do Poronina. Finalnie jednak odbyły się one w pierwotnie ustalonym miejscu. Niepewność związana z ewentualnym odwołaniem lub przeniesieniem konkursu sprawiły, że na trybunach zasiadło jedynie około tysiąca osób. Narciarze konkurowali ze sobą w biegu na 16 km, skokach oraz w otwartym konkursie skoków (poza tym odbywał się jeszcze bieg na 8 km dla juniorów i bieg na dystansie 8 km dla pań). Bronisław Czech bieg ukończył na pierwszym miejscu z przewagą ponad dwóch minut nad konkurentami. Łącznie w tej konkurencji udział wzięło sześćdziesięciu zawodników. W kombinacji również zdobył pierwsze miejsce. Dziennikarze zwrócili uwagę, że pobyt Czecha w CIWF korzystnie wpłynął na jego przygotowanie i formę.

W dniach 2-4 lutego 1934 roku wystąpił wraz z reprezentacją Polski na mistrzostwach Czechosłowacji w Bańskiej Bystrzycy, zajmując pierwsze miejsce w biegu na 18 km, czwarte miejsce w skokach do kombinacji i finalnie zdobywając tytuł mistrza Czechosłowacji w kombinacji norweskiej. Nie powiodło mu się jedynie w otwartym konkursie skoków, gdyż skok zakończył się upadkiem⁴⁰². Kolejny sukces odniósł na mistrzostwach Polski w kombinacji (1934 rok). Czech wygrał konkurs otrzymując tytuł mistrza Polski w tej konkurencji⁴⁰³.

---

⁴⁰¹ (-) *Narciarskie Święta*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 51, s. 8-9.

⁴⁰² Roha, *op. cit.*, s. 2 i 6.

⁴⁰³ (K.K.) *Plan trzech wielkich prób narciarzy*, „Przegląd Sportowy” 1934, nr 15, s. 3.

Pod koniec sezonu reprezentacja Polski wzięła udział w mistrzostwach narciarskich FIS, które odbywały się w Solleftea w Szwecji, gdzie Czech zajął stosunkowo dobre miejsca (kombinacja norweska – trzynaste miejsce, sztafeta 4 x 10 km – piąte miejsce i skoki – trzydzieste siódme miejsce⁴⁰⁴).

W 1934 roku Bronisław Czech postanowił wraz z porucznikiem Arturem Kasprzakiem – współzałożycielem i działaczem zakopiańskiego oddziału TS Wisła Kraków, napisać podręcznik dla trenerów, instruktorów, zawodników pt. *Narciarska zaprawa biegowa i skokowa*⁴⁰⁵. Publikacja stanowiła uzupełnienie materiałów wykorzystywanych w procesie szkoleniowym narciarstwa polskiego. Autorzy zawarli w nim – oprócz własnych doświadczeń – wskazówki zagranicznych trenerów narciarstwa trenujących polskich narciarzy. Wśród nich znaleźli się m.in. Wilhelm Stolpe czy Per Klykken. Bronisław Czech napisał również dwa artykuły o tematyce narciarskiej⁴⁰⁶. Pierwszy ukazał się na łamach „Wychowania Fizycznego” w 1933 roku i nosił tytuł *Domowy wyrób nart*⁴⁰⁷. Czech zawarł w nim wiele uwag dotyczących przygotowania sprzętu narciarskiego w warunkach domowych. Drugi pt. *Jesienna zaprawa do biegu i skoku*⁴⁰⁸ opublikowany został w tym samym czasopiśmie w 1934 roku. Artykuł ten zawierał wskazówki i zalecenia dotyczące ćwiczeń fizycznych uzupełniających przygotowanie do sezonu zimowego. Czech zwracał uwagę na najważniejsze aspekty, które zapewniają zawodnikom osiągnięcie wysokiej formy w narciarstwie sportowym.

W 1934 roku działalność Bronisława Czecha obejmowała wówczas już głównie pracę trenera reprezentacji Polski. W grudniu 1934 roku zorganizował dla polskich zawodników narciarskich obóz treningowy w Dolinie Pięciu Stawów Polskich. Każdego dnia w ramach treningu odbywały się ćwiczenia na skoczni, slalom oraz biegi narciarskie. Narciarze brali również udział w górskich wędrówkach na nartach. Wiedza i doświadczenie Czecha były kluczowe w procesie trenowania zawodników. Do każdego narciarza podchodził bardzo indywidualnie. Skrupulatnie notował wszelkie szczegóły takie, jak przebieg trasy pokonanej przez narciarza, jej długość, czy tempo zawodnika. Bacznie obserwował ich reakcje na zmieniające się czynniki atmosferyczne i elementy techniki ruchu⁴⁰⁹. Skuteczność szkolenia

---

⁴⁰⁴ (-) Polak przed Szwedami. Piękne sukcesy St. Marusarza i Czecha w kombinacji na Igrzyskach FIS, „Przegląd Sportowy” 1934, nr 17, s. 3.

⁴⁰⁵ A. Kasprzyk, B. Czech, *Narciarska zaprawa biegowa i skokowa*, Nakładem Polskiego Związku Narciarskiego, Kraków 1934.

⁴⁰⁶ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 62.

⁴⁰⁷ B. Czech, *Domowy wyrób nart*, „Wychowanie Fizyczne” 1933, nr 11 i 12, s. 467-470.

⁴⁰⁸ B. Czech, *Jesienna zaprawa do biegu i skoku*, „Wychowanie Fizyczne” 1934, nr 9, s. 583-588.

⁴⁰⁹ (-) *Narciarze w Pięciu Stawach szybko zapomnieli o katastrofalnym braku śniegu na nizinach. B. Czech jest zadowolony z pobytu grupy narciarzy w górach*, „Przegląd Sportowy” 1934, nr 103, s. 1.

miała zostać zweryfikowana w nadchodzącym sezonie zimowym. Bronisław Czech tak opisywał na łamach „Przeglądu Sportowego” przebieg treningów obozowych:

„Kluczyliśmy po całej Dolinie Pięciu Stawów – między maliniakami, wyszukując ciekawe i ustawicznie odmienne trasy. Śnieg zlodowaciały, miejscami nawiany, tempo wolne, w rodzaju wycieczki, czas dwie i pół godziny. Trzeciego dnia mieliśmy najsilniejsze tempo podczas całego obozu. W piątek podeszliśmy na Kozi, zjechaliśmy na Wielki Staw, potem podejście na Kołową Turnię i z powrotem do schroniska. Codziennie oprócz tego wszyscy szli na skocznię. W pierwszym dniu trenowaliśmy odbicia bez progu; w następnych dniach, mając już do dyspozycji próg, ćwiczyliśmy tylko odbicie, nie bacząc na długości. Stylowo wszyscy są na ogół dobrzy. Osobno trenowali zjazdowcy i to zjazdy i poszczególne figury slalomowe. Kolesar trenował szusy by się przyzwyczaić do szybkości. Po południu po treningu skoków, następował bieg po płaskim naokoło Wielkiego Stawu. Biegali grupkami po dwóch, najwyżej trzech w lekkim tempie. Chodziło mi głównie o sprawdzenie stylu biegaczy i ekonomię ruchów. Muszę dodać, że wszyscy trenowali z wielkim zapałem i bardzo pilnie i wszyscy byli bardzo zadowoleni”⁴¹⁰.

Wypowiedź Czecha uwidacznia merytoryczne przygotowanie do prowadzenia treningu. W planie znalazły się ćwiczenia i aktywności pozwalające na zdobycie umiejętności niezbędnych we wszystkich konkurencjach narciarskich. Zapał do pracy i finalne zadowolenie zawodników po odbytym szkoleniu mogło być wynikiem usposobienia trenera. Bronisław Czech był znany ze swojej otwartości i łatwości w nawiązywaniu kontaktów, co niewątpliwie miało pozytywny wpływ na budowanie relacji z podopiecznymi, a także przekładało się na osiągnięte przez nich wyniki.

Fotografia 37. Polscy narciarze na zawodach w Garmisch-Partenkirchen w 1935 roku
(Czech pierwszy od prawej).

Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/1469/2.

---

⁴¹⁰ *Ibidem*.

Fotografia 38. Bronisław Czech (po prawej) i Stanisław Marusarz na zawodach w Garmisch-Partenkirchen w 1935 roku.

Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/1469/2.

W styczniu 1935 roku Bronisław Czech rozpoczął sezon zimowy udziałem w mistrzostwach Niemiec w Garmisch-Partenkirchen. Zajął tam ósme miejsce w kombinacji, zaś jego występ został uznany za duży sukces, gdyż lepsze wyniki uzyskało jedynie trzech Norwegów, dwóch Finów i jeden Niemiec, czyli przedstawiciele elity narciarstwa sportowego w Europie⁴¹¹. W 1935 roku wziął jeszcze udział w zawodach o „Wielką Nagrodę Czechosłowacji” (9-10 luty 1935), gdzie nie odniósł sukcesu⁴¹², a także w mistrzostwach Polski w Zakopanem (4 lutego 1935 roku). Na trasie biegu na dystansie 18 km uległ poważnemu wypadkowi upadając na leżące drzewo. Doznał w wyniku tego wielu poważnych obrażeń. Biegu nie ukończył⁴¹³. W 1935 roku Bronisław Czech zdecydował się jeszcze wystartować w zawodach o mistrzostwo Anglii odbywających się w Wengen na terenie Szwajcarii. Zajął wówczas drugie miejsce w biegu zjazdowym⁴¹⁴.

⁴¹¹ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 136-137.

⁴¹² *Ibidem*.

⁴¹³ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 63.

⁴¹⁴ (-) St. Marusarz czwarty w kombinacji zjazdowej o Mistrzostwo Anglii, „Przegląd Sportowy” 1935, nr 19, s. 1.

Fotografia 39. Bronisław Czech na mecie biegu zjazdowego na mistrzostwach Anglii w Wengen.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/1462.

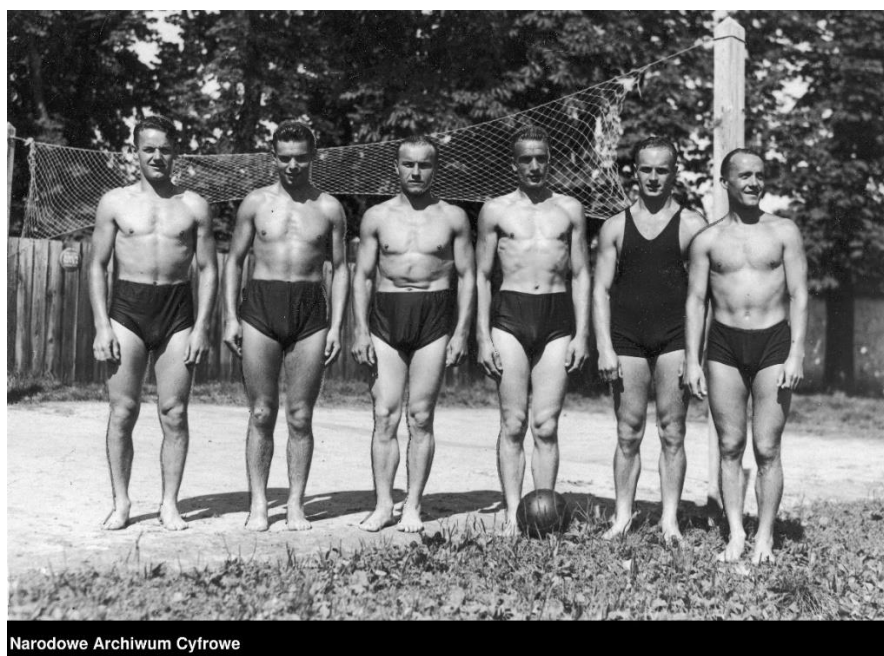
Latem 1935 roku PZN zorganizował w Krakowie zgrupowanie narciarzy wytypowanych na zbliżające się igrzyska olimpijskie. W tej grupie – oprócz Czecha – znaleźli się m.in. Jan Bochenek, Michał Górski, Stanisław Karpiel, Marian Woyna-Orlewicz, Andrzej Marusarz, Stanisław Marusarz. Bronisław Czech występował w roli trenera i mentora dla młodszych zawodników. Obóz trwał miesiąc i obejmował przede wszystkim zajęcia z zakresu gimnastyki szwedzkiej i przyrządowej, pływania oraz skoków z trampoliny. Rozgrywano także mecze siatkówki⁴¹⁵.

---

⁴¹⁵ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 141-142.

Fotografia 40. Kadrowicze podczas treningu na basenie (Bronisław Czech podczas skoku, Michał górski – na trampolinie, zaś w tle Jan Bochenek).
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1532/3.

Fotografia 41. Polscy narciarze podczas treningu na basenie ośrodka Wychowania Fizycznego w Łobzowie (Bronisław Czech – pierwszy po prawej).
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1532/2.

W 1936 roku najważniejszym sportowym wydarzeniem były igrzyska olimpijskie w Garmisch-Partenkirchen w Niemczech. PZN nosił się z zamiarem zorganizowania zawodów kontrolnych dla reprezentantów Polski, jednakże warunki pogodowe były na tyle niekorzystne, że Polacy zmuszeni byli wyjechać do Niemiec, bez uprzedniej weryfikacji poziomu przygotowania. Oficjalne otwarcie imprezy miało się odbyć 6 lutego 1936 roku⁴¹⁶, ale polscy narciarze byli na miejscu już pod koniec stycznia. Tak wczesny wyjazd podyktowany był potrzebą aklimatyzacji w warunkach alpejskich. Zawodnicy chcieli także przeprowadzić ostateczne treningi z wykorzystaniem niemieckiej infrastruktury. Bronisław Czech występował głównie w roli trenera. Jeden z zawodników – Marian Woyna-Orlewicz – tak wspominał jego zachowanie podczas igrzysk olimpijskich:

„Bronek był niezwykle zdyscyplinowany i zdyscyplinowania wymagał od nas. Dużą wagę przywiązywał do porządku podczas treningów. Mowy być nie mogło o tym, by któryś z jego podopiecznych kolegów był niestarannie ubrany lub miał chociażby niedopięty guzik. Ten iście wojskowy rygor, tłumaczył, jest konieczny, zwłaszcza tu, wśród obcych, gdzie reprezentujemy przecież Polskę i gdzie gospodarze bardzo dokładnie nam się przyglądają”⁴¹⁷.

Nie ulega wątpliwości, że Czech był bardzo wymagający zarówno wobec siebie samego, jak i swoich zawodników. Przywiązywał dużą wagę do utrzymywania dyscypliny i odpowiedniego poziomu zachowania. Profesjonalne podejście polskiej reprezentacji zostało zauważone przez publiczność podczas oficjalnego otwarcia wydarzenia 6 lutego. Pierwszy start polskich narciarzy miał miejsce w trzecim dniu igrzysk olimpijskich 8 lutego 1936 roku. Rozegrano wówczas zawody w kombinacji alpejskiej, na które składał się bieg zjazdowy i slalom. W tej konkurencji Bronisław Czech zajął dwudzieste miejsce. Następną konkurencją była sztafeta 4 x 10 km, w której Polska uzyskała siódme miejsce. Narciarze startowali także w kombinacji norweskiej. Bronisław Czech zajął dopiero szesnaste miejsce. Ostatnią konkurencją były otwarte skoki, które także zakończył z niskim wynikiem, gdyż był dopiero trzydziesty drugi⁴¹⁸.

---

⁴¹⁶ W. Długoszewski, *Przedolimpijskie nastroje*, „Raz, Dwa, Trzy” 1936, nr 6, s. 15.

⁴¹⁷ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 222.

⁴¹⁸ W. Długoszewski, *op. cit.*, s. 15.

Fotografia 42. Polscy narciarze podczas treningu na Hafelekar w okolicach Innsbrucka
(Czech – pierwszy od lewej).
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/1436/3.

Pod koniec lutego polscy zawodnicy wzięli jeszcze udział w mistrzostwach narciarskich FIS w Innsbrucku. Bronisław Czech zajął tam piętnaste miejsce w kombinacji alpejskiej⁴¹⁹. W tym samym miesiącu 28 lutego 1936 roku odbyły się również zawody międzynarodowe Polska – Niemcy, których głównym organizatorem był Akademicki Związek Sportowy (AZS) w Krakowie. Czech wygrał zarówno otwarty konkurs skoków, jak i bieg zjazdowy oraz zajął pierwsze miejsce w kombinacji. Sukces odniósł także na mistrzostwach Polski w 1936 roku, gdzie zwyciężył w kombinacji alpejskiej oraz zajął drugie miejsce w kombinacji norweskiej⁴²⁰. Były to ostatnie zawody z udziałem Czecha w 1936 roku, a także ostatni start w barwach SN PTT, gdyż Bronisław Czech zdecydował się przenieść do AZS Kraków i tam kontynuować swoją karierę trenerską.

Jesienią 1936 roku otwarta została kolejka linowa na Kasprowy Wierch. Miało to znaczący wpływ na możliwości prowadzenia treningów narciarskich. Dotychczas zawodnicy musieli pokonywać drogę na szczyt pieszo, co zajmowało bardzo dużo czasu i pochłaniało dużo energii, którą mogli spożytkować w czasie właściwego treningu. PZN zdecydował się na zatrudnienie zagranicznych trenerów, których zadaniem miało być wprowadzenie nowych metod szkolenia polskiej reprezentacji. Jednym z nich był Sepp Röhl, Austriak, który został

⁴¹⁹ Rominger i Pinching na czele zjazdów świata, „Raz, Dwa, Trzy” 1936, nr 8, s. 10.

⁴²⁰ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 65.

współpracownikiem Bronisława Czecha w nowo otwartej przez Polski Związek Narciarski szkole narciarstwa zjazdowego na Kasprowym Wierchu. Czech pełnił funkcję trenera. Pomiędzy trenerami wywiązał się konflikt, gdyż Austriak uważał, że polscy narciarze prezentują niski poziom. Twierdził, że nie posiadają odpowiednich umiejętności, z czym kategorycznie nie zgadzał się Bronisław Czech⁴²¹.

Fotografia 43. Organizatorzy i prowadzący kursu unifikacyjnego w Zakopanem 14-18 kwietnia 1937 roku (Czech znajduje się pośrodku grupy).
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1539/2.

W 1937 roku Bronisław Czech wystąpił w roli trenera Sekcji Narciarskiej AZS Kraków na obozie w Rabce. Przygotowywał zawodników do mistrzostw Polski⁴²², które odbyły się 31 stycznia 1937 roku. Sam również w nich wystartował i zajął pierwsze miejsce w kombinacji norweskiej⁴²³. Tej zimy wystąpił jeszcze w zawodach FIS w Chamonix we Francji (od 1937 roku nazywanych narciarskimi mistrzostwami świata). Zajął siódme miejsce w kombinacji norweskiej⁴²⁴. W marcu wziął także udział w mistrzostwach Polski w konkurencjach alpejskich (6 – 7 marca 1937 roku), gdzie zdobył mistrzostwo Polski w kombinacji alpejskiej⁴²⁵. W dniach 14 – 18 kwietnia 1937 roku poprowadził szkolenie

⁴²¹ A. Filar, M. Leyko, „Palace”..., *op. cit.*, s. 31.

⁴²² A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 287.

⁴²³ *Br. Czech detronizuje St. Marusarza zdobywając po raz trzeci tytuł Mistrza Polski w narciarstwie*, „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 5, s. 3.

⁴²⁴ (-) *Ostatnie dni Mistrzostw Narciarskich Świata*, „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 8, s. 8-9.

⁴²⁵ *Jeszcze jedno Mistrzostwo Br. Czecha*, „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 10, s. 6.

podczas kursu unifikacyjnego, organizowanego przez PZN w Zakopanem⁴²⁶. W szkoleniu tym udział wzięli przedstawiciele PZN, Ministerstwa Sprawy Wojskowych, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, a także Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego. Głównym celem było stworzenie jednolitego systemu kształcenia kadr oraz kategoryzacji kursów narciarskich⁴²⁷.

Fotografia 44. Bronisław Czech na trasie slalomu podczas mistrzostw Polski w konkurencjach alpejskich w 1937 roku.
Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/14/1553.

W związku ze zbliżającymi się narciarskimi mistrzostwami świata FIS w Zakopanem w 1939 roku, PZN powołało do życia kilka ośrodków szkoleniowych. Czech prowadził zajęcia i treningi głównie w ośrodku zakopiańskim, jednakże PZN powierzył mu również treningi w okręgu śląskim, gdzie działał razem z Janem Bochenkiem⁴²⁸. Istotne jest, iż okręg śląski był wówczas drugim (zaraz po okręgu zakopiańskim) najważniejszym okręgiem narciarskim w Polsce, zaś oddanie śląskich zawodników pod opiekę Bronisława Czecha było bardzo wyraźnym świadectwem uznania jego zasług, doświadczenia oraz umiejętności trenerskich.

---

⁴²⁶ Polski Związek Narciarski (PZN), ... *sezony 1935/36 i 1936/37*, *op. cit.*, s. 87.

⁴²⁷ *Ibidem*.

⁴²⁸ Polski Związek Narciarski (PZN), ... *sezony 1937 – 1939*, Kraków 1939, s. 44.

Według informacji zawartych w *Sprawozdaniu z działalności za sezony 1937/38 i 1938/39*⁴²⁹ Bronisław Czech od 18 września 1937 roku zasiadał w komisji szkoleniowej wchodzącej w skład władz centralnych PZN. Kapitanem sportowym PZN był wówczas dr Henryk Szatkowski.

W sezonie 1938 Czech prowadził tzw. suchą zaprawę i część treningu na śniegu przed mistrzostwami świata w Zakopanem oraz igrzyskami olimpijskimi, które miały się odbyć w 1940 roku. Były to głównie ćwiczenia z zakresu biegów i skoków⁴³⁰. Sam w tym sezonie nie odniósł już znaczących sukcesów jako zawodnik. Wystartował razem z Stanisławem Marusarzem, Stanisławem Karpielem oraz innymi czołowymi polskimi zawodnikami na zawodach w Garmisch-Partenkirchen w styczniu 1938 roku. Jednakże tym razem Czech zajął niskie pozycje. Najlepszym z Polaków okazał się być Stanisław Marusarz⁴³¹. Czech w mistrzostwach Polski już wtedy nie startował. W sezonie zimowym 1938 zdecydował się jeszcze na start w mistrzostw świata w biegach zjazdowych w Szwajcarii w Engelbergu (5 – 7 marca 1938 roku)⁴³², mistrzostwach Szwajcarii (11 – 13 marzec 1938 roku) i zawodach zjazdowych Arlberg – Kandahar w Sankt Anton (18 – 19 marca 1938 roku), jednakże bez sukcesów⁴³³. Wiosną i latem 1938 roku Bronisław Czech zintensyfikował działania związane ze zbliżającymi się mistrzostwami świata FIS w Zakopanem. W sprawozdaniu ze swojej działalności, władze PZN zawarły uzasadnienie dotyczące wyboru Bronisława Czecha na jednego z oficjalnych trenerów i członków Komitetu Organizacyjnego Narciarskich mistrzostw świata FIS w Zakopanem. Podkreślano, że zarówno jego wieloletnie doświadczenie zawodnicze, jak i wiedza zdobyta w Warszawie, są swoistą gwarancją kompetencji i pozwalają wnioskować, iż doskonale spełni powierzone mu funkcje⁴³⁴.

---

⁴²⁹ *Ibidem*, s. 17.

⁴³⁰ *Ibidem*, s. 44.

⁴³¹ *Ibidem*, s. 55.

⁴³² *Ibidem*.

⁴³³ *Ibidem*.

⁴³⁴ *Ibidem*, s. 56.

Fotografia 45. Bronisław Czech w skoku z małej skoczni podczas międzynarodowych zawodów narciarskich w Garmisch-Partenkirchen w 1938 roku.

Źródło: NAC, sygn. 3/1/0/5/1471.

Międzynarodowe mistrzostwa świata FIS były uważane za jedno z najważniejszych wydarzeń sportowych w ówczesnej Europie i już po raz drugi miały odbyć się w Polsce. Pierwsze propozycje dotyczące wyboru organizatora zawodów padły ze strony ówczesnego prezesa PZN Aleksandra Bobkowskiego w 1937 roku na posiedzeniu FIS w Chamonix. Motywował je perspektywą rozwoju Zakopanego oraz zwiększeniem atrakcyjności regionu na arenie międzynarodowej. 22 lutego 1938 roku podczas posiedzenia FIS w Helsinkach przyznano Polsce rolę głównego organizatora. PZN powołał specjalny komitet organizacyjny, który był odpowiedzialny za przygotowanie całego przedsięwzięcia⁴³⁵. W związku z pracami przygotowawczymi, 20 grudnia 1938 roku oddano do użytku wyciąg w Kotle Goryczkowym, nową nartostradę przez Halę Gąsienicową i przełęcz Oblaz do Kuźnic, hotel turystyczny na

---

⁴³⁵ *Ibidem*, s. 30.

Kalatówkach, do którego zbudowano specjalną drogę dojazdową, kolejkę widokową na Gubałówkę oraz stadion narciarski. Przebudowano także ulice: Kościuszki, Zamoyskiego i Chałubińskiego⁴³⁶. Czech jako członek Komitetu Organizacyjnego musiał angażować się w wiele działań związanych z przygotowaniem. Uczestniczył m.in. w opracowywaniu, wraz z Komisją Sportową PZN, planów treningowych dla polskich zawodników⁴³⁷. W międzyczasie zapisał się na kurs masażu sportowego, który organizowany był w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie w dniach 5 maja – 3 czerwca 1938 roku. Ponoć zdał egzamin kończący szkolenie z wynikiem dobrym i otrzymał uprawnienia do profesjonalnego wykonywania masażu⁴³⁸. Dodatkowo, zlecono mu szkolenie polskiej reprezentacji, którą miał przygotować do międzynarodowych narciarskich mistrzostw świata FIS. Patronami głównymi imprezy zostali prezydent Ignacy Mościcki oraz marszałek Polski Edward Śmigły-Rydz⁴³⁹.

Międzynarodowe narciarskie mistrzostwa świata FIS miały miejsce 11 lutego 1939 roku. Padał deszcz, a temperatura, jak na tę porę roku była stosunkowo wysoka. Wojsko zwoziło śnieg z wyższych partii górskich, by zapewnić odpowiednie warunki do rozegrania poszczególnych konkurencji⁴⁴⁰. Bronisław Czech zdecydował się wystartować już wtedy tylko w konkurencjach alpejskich, a i te nie zakończyły się sukcesem trenera polskiej kadry. Zajął dwudzieste miejsce na trzydziestu pięciu zakwalifikowanych zawodników, zaś w slalomie był dopiero na siedemnastej pozycji⁴⁴¹. Sezon narciarski zakończył prowadząc w dniach 1- 7 kwietnia 1939 roku kurs unifikacyjny dla instruktorów Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Analizując osiągnięcia sportowe Bronisława Czecha należy zwrócić również uwagę na jego osobowość i podejście do życia. Niejednokrotnie podkreślano ambicje i upór, ale też życzliwość i skromność. Bardzo dużo wymagał od samego siebie. Tego również oczekiwał od swoich kolegów i podopiecznych. W większości działań przejawiało się także pozytywne nastawienie oraz przywiązanie do miejsca pochodzenia. Chciał godnie reprezentować Polskę i rodzinne Zakopane. Jego siostra Stanisława Czech-Walczakowa w relacji dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau z dnia 8 października 1984 roku zeznała:

---

⁴³⁶ M. Baraniak, *op. cit.*, s. 93.

⁴³⁷ Polski Związek Narciarski (PZN), *...sezony 1937 – 1939*, *op. cit.*, s. 56.

⁴³⁸ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 70.

⁴³⁹ S. Faecher, *Rocznik PZN 1939*, Kraków 1939, s. 6.

⁴⁴⁰ M. Baraniak, *op. cit.*, s. 95.

⁴⁴¹ S. Faecher, *op. cit.*, s. 6.

„Jako zawodnik narciarski Bronek startował do 1939 r. Sukcesy, które w życiu osiągnął zawdzięczał wytrwałości i silnemu charakterowi. W sporcie cechowała go szlachetna ambicja. Był pracowity, życzliwy i koleżeński, a przede wszystkim skromny. Miał mocne poczucie więzi rodzinnej. Gdziekolwiek by nie przebywał, - a z Zakopanego wyjeżdżał często na treningi i zawody itp. – zawsze przysyłał do domu listy, choćby bardzo krótkie, ale pełne pogody ducha, młodzieńczego entuzjazmu, radości życia i optymizmu”⁴⁴².

Roman Serafin – znajomy Bronisława Czecha – opisywał prezentowany przez niego styl i umiejętności w następujący sposób:

„Bronka Czecha pamiętam dokładnie od 1925 roku, kiedy to już bardzo często chodziłem do Doliny Jaworzynki, gdzie znajdowała się pierwsza prawdziwa skocznia w Zakopanem (można było na niej osiągnąć ponad trzydzieści metrów). Siedemnastoletni wówczas Bronek uchodził za dobrego narciarza i skakał jak na owe czasy wspaniale. Od wielu innych ćwiczących tu zawodników różnił się przede wszystkim ładnym stylem... W tamtych czasach nie słyszało się jeszcze o jakimkolwiek teoretycznym tego zagadnienia. Każdy skakał, jak chciał i umiał. W większości skoczkowie odbijając się od progu machali szybko rękami, by przedrzeć się przez uderzający w klatkę piersiową pęd powietrza, który hamował w locie mało wychylonego do przodu narciarza. Dobry skok był więc uwarunkowany jak najszybszymi obrotami rąk. Bronek już wówczas skakał nieco inaczej: robił umiejętny wyrzut z progu i miał odwagę przy tym położyć się do przodu. Wyglądało to bardzo efektownie, zwłaszcza, że nie kręcił jak wiatrak, a tylko wyciągniętymi do przodu rękami parę razy rozganiał powietrze jakby płynął. W powietrzu był lekko złamany w biodrach, silnie wychylony do przodu z lekko podniesioną głową. Narty w locie utrzymywał Bronek w idealnie równej pozycji. Taki skok wyglądał ładnie. Nic więc dziwnego, że inni zawodnicy zaczęli wnet naśladować zarówno jego styl, jak i ubiór. Skok miał bardzo lekki i dobre lądowanie z prawą nogą nieco cofniętą i ugiętą w kolanie. Tak skakał Bronek od początku. Najprawdopodobniej korzystał nie tylko z doświadczenia własnego i trenerów, ale także podpatrywał pewne elementy stylu niezrównanego wówczas narciarza norweskiego Sigmunda Ruuda. Bronek ponadto przykładął wielką wagę do estetyki. Nie tylko, że się pięknie poruszał, ale też pięknie i bardzo schludnie się ubierał. Na nartach widziałem go zwykle w granatowych, zawsze odprasowanych spodniach i sweterku w podobnym kolorze, z białym kołnierzykiem koszuli wyłożonym na wierzch. Białe rękawiczki i białe wypustki skarpet nad cholewkami butów uzupełniały strój. Często skakał bez nakrycia głowy, a gdy padał śnieg, zakładał granatową tzw. norweską czapkę z białymi wokół pasami”⁴⁴³.

Powyższy opis Bronisława Czecha pokazuje, że występy sportowe traktował poniekąd jak artystyczne przedstawienie. Priorytetem była dla niego estetyka oraz odpowiednia kompozycja zarówno w kwestii stroju, jak i wykonywanych ruchów. Całość miała tworzyć obraz, który nie dość, że robił dobre wrażenie, to jeszcze pozwalał osiągnąć wysoki wynik w danej konkurencji. Z wypowiedzi Romana Serafina wynika również, że Czech wprowadził kilka nowatorskich rozwiązań do narciarstwa w Polsce. Zmiana pozycji podczas wykonywania skoków, czy też sposób poruszania rękami w czasie lotów były jednymi z ważniejszych zmian.

⁴⁴² APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 2.

⁴⁴³ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 47-48.

Szukał nowych rozwiązań także w kwestii sprzętu narciarskiego. Zapoczątkował również modę na używanie specjalnych półbutów, które miały wycięte cholewki. Takie obuwie bardzo dobrze sprawdzało się w przypadku biegów narciarskich, gdyż zapewniały ruchomość w stawie skokowym⁴⁴⁴.

Reasumując, ambicja i dokładność przejawiała się w zachowaniu sportowym Czecha już od pierwszych treningów. Nieustannie nad sobą pracował, starał się na bieżąco modyfikować i usprawniać działanie poszczególnych elementów mających wpływ na jego styl i wykonywane manewry. Wnikliwie rozważał kwestię stosowania wiązań oraz rodzaje smarów używanych do pokrywania powierzchni nart. Widział potrzebę dostosowania odpowiedniego obuwia do każdej z dyscyplin narciarskich. Miał świadomość, że na finalny sukces zawodnika składa się bardzo wiele zmiennych, które uzależnione są od szeregu czynników⁴⁴⁵.

Od momentu oficjalnego rozpoczęcia kariery zawodniczej można było zaobserwować dynamiczny rozwój Czecha jako narciarza oraz idące za tym kolejne zwycięstwa. Taki stan rzeczy utrzymywał się do 1930 roku. Wówczas zaobserwowano pewnego rodzaju załamanie. Niewykluczone, że wówczas Czech doświadczył nadmiernej eksploatacji swoich możliwości wysiłkowych na zawodach FIS w Holmenkollen. Wystartował wtedy w biegu na 50 km oraz konkursie skoków. Uzyskane przez niego wyniki były nad wyraz niskie. Przeciążenie organizmu w zawodach i brak odpowiedniej regeneracji mogły zdecydowanie osłabić rozwój dalszej kariery⁴⁴⁶. Przypuszczalnie, przy zastosowaniu mniej obciążającego trybu treningowego, rozwój zawodnika mógłby utrzymywać się na stałym poziomie, bez wystąpienia oznak przetrenowania.

Bronisław Czech był wielokrotnie nominowany w plebiscycie na najlepszego sportowca roku organizowanym przez Redakcję „Przeglądu Sportowego”. W latach 1927- 1932 znajdował się w czołówce najlepszych sportowców w Polsce:

- 1927 rok – 6 miejsce
- 1928 rok – 2 miejsce
- 1929 rok – 2 miejsce
- 1930 rok – 8 miejsce
- 1931 rok – 9 miejsce

---

⁴⁴⁴ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 48.

⁴⁴⁵ *Ibidem*, s. 28-29.

⁴⁴⁶ S. Ziemia, *Bronek*, „Dysk Olimpijski” 1968, nr 3, s. 6-7.

– 1932 rok – 5 miejsce⁴⁴⁷

Nie ulega wątpliwości, że Bronisław Czech był jednym z najlepszych i najbardziej wszechstronnych narciarzy spośród polskich zawodników w ówczesnych czasach. Niejednokrotnie Czech był uważany za faworyta w różnego rodzaju wydarzeniach sportowych na arenie krajowej i zagranicznej. W osiągniętych przez niego wynikach uwidacznia się pewna tendencja, która pokazuje, iż zdecydowanie wyższe pozycje zajmował w zawodach na terenie Polski. Przyczyną takiego stanu rzeczy mogła być chociażby znajomość lokalnej infrastruktury, czy rozeznanie w poziomie umiejętności potencjalnych konkurentów. Występy na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w zawodach o najwyższej randze, takich jak igrzyska olimpijskie z reguły nie przynosiły znaczących sukcesów. Należy zauważyć, że w zasadzie sytuacja ta dotyczyła całej polskiej reprezentacji. Narciarstwo sportowe w Polsce znajdowało się w początkowej fazie rozwoju. Bronisław Czech miał duży potencjał i możliwości wysiłkowe. Dawało to podstawy by sądzić, że na zawodach zagranicznych będzie osiągnął równie wysokie wyniki, jak w ojczyźnie. Możliwe, że nie bez znaczenia w tej sytuacji było przygotowanie psychiczne. Polscy zawodnicy mieli świadomość reprezentowanego przez siebie poziomu i porównywali go z osiągnięciami ówczesnej elity narciarstwa w Europie. W przypadku Bronisława Czecha mogła wystąpić zbyt duża presja polskiego społeczeństwa narciarskiego. Pokładano w nim nadzieję i oczekiwano najwyższych miejsc na podium. Kluczowymi czynnikami wpływającymi na finalne rezultaty w zagranicznych konkursach mogły być też odmienne warunki klimatyczne, wymagające aklimatyzacji, stan techniczny infrastruktury wykorzystywanej w zawodach, a także występujące w danym momencie warunki atmosferyczne. Niewykluczone, iż generowało to dodatkowy stres, który negatywnie wpływał na zachowanie Czecha, jego występ i osiągnięte wyniki.

3.3. Zestawienie startów zawodniczych Bronisława Czecha w latach 1925-1939

Ze względu na dużą liczbę startów zarówno krajowych, jak i zagranicznych oraz brak usystematyzowanego ich przedstawienia, podjęto próbę stworzenia zestawienia zawierającego najważniejsze zawody, w których Bronisław Czech brał udział w latach 1925-1939. W spisie nie zawarto zawodów międzyklubowych oraz mistrzostw Zakopanego. Głównym źródłem

---

⁴⁴⁷ *Zwierzciadło sportu polskiego w przekroju 9-ciu kolejnych list 10-ciu najlepszych „Przegląd Sportowy” 1935, nr 20, s. 5.*

wykorzystanym do stworzenia prezentowanego spisu stały się przede wszystkim doniesienia ówczesnej prasy. Posiłkowano się, także informacjami zawartymi w opracowaniach, w szczególności *Mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym i alpejskim 1920-2013*⁴⁴⁸ autorstwa Adama Więcka, wspomnianych już wcześniej monografiach Haliny Zdebskiej, Józefa Kapeniaka, Alfonsa Filara i Michała Leyko. Informacje przedstawiono według następującego schematu:

- Data – dzień/dni, w których odbywały się zawody bądź w przypadku braku konkretnych informacji, jedynie rok,
- Nazwa zawodów,
- Miejscowość – lokalizacja wydarzenia,
- Nazwa konkurencji,
- Zdobyte miejsce.

**Tabela 2. ZESTAWIENIE NAJWAŻNIEJSZYCH STARTÓW ZAWODNICZYCH
BRONISŁAWA CZECHA W LATACH 1925-1939**

Data	Nazwa zawodów	Miejscowość	Nazwa konkurencji	Zdobyte miejsce
31.01-02.02. 1925 r.	VI mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁴⁹	Krynica	Otwarty konkurs skoków (klasa juniorów)	1
1925 r.	Mistrzostwa Tatr Południowych ⁴⁵⁰	Westerów (Czechosłowacja)	Bieg na 4,5 km (klasa juniorów)	2
			Otwarty konkurs skoków (klasa juniorów)	2
			Sztafeta	1
13-14.02.1926 r.	Zawody o mistrzostwo Lwowa w narciarstwie klasycznym ⁴⁵¹	Lwów (obecna Ukraina)	Bieg na 18 km (klasa juniorów)	1
			Otwarty konkurs skoków (klasa juniorów)	1
28.02.1926 r.	Konkurs skoków na Krokwi ⁴⁵²	Zakopane	Otwarty konkurs skoków	1
05.01.1927 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie ⁴⁵³	Stary Smokowiec (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Bieg na 18 km	1
08-09.01.1927 r.	Mistrzostwa Zakopanego ⁴⁵⁴	Zakopanego	Bieg na 18 km (do kombinacji)	1

⁴⁴⁸ A. Więcek, *op. cit.*

⁴⁴⁹ *Mistrzostwa narciarskie...*, *op. cit.*, s. 13.

⁴⁵⁰ *Zawody o Mistrzostwo...*, *op. cit.*, s. 10.

⁴⁵¹ B. Steckow, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁵² J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 73.

⁴⁵³ (A.S.) *Sporty...*, *op. cit.*, s. 11.

⁴⁵⁴ *Ibidem*, s. 12.

			Klasyfikacja ogólna	2
			Kombinacja norweska	3
16.01.1927 r. 22-23.01.1927 r.	Zawody z okazji XX – lecia Karpackiego Towarzystwa Karpackiego	Lwów (obecna Ukraina)	Otwarty konkurs skoków	2
			Bieg na 18 km	1
			Otwarty konkurs skoków	1
28-30.01.1927	Międzynarodowe zawody o mistrzostwo Czechosłowacji ⁴⁵⁵	Novy Svet (Czechosłowacja – obecne Czechy)	Bieg na 18 km	3
			Otwarty konkurs skoków	6
			Kombinacja norweska	6
03-06.02.1927	Mistrzostwa Europy ⁴⁵⁶	Cortina d’Ampezzo (Włochy)	Bieg na 18 km	12
			Otwarty konkurs skoków	6
			Kombinacja norweska	6
17-20.02.1927 r.	VIII mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁵⁷	Zakopane	Bieg na 18 km	4
			Kombinacja norweska	1
25-27.02.1927 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie Tatr Południowych ⁴⁵⁸	Westerów (Czechosłowacja)	Sztafeta	2
			Bieg na 18 km	2
			Ogólna klasyfikacja	4
			Otwarty konkurs skoków	2
			Kombinacja norweska	3
			Bieg terenowy	1
25-26.03.1927 r.	Mistrzostwa Austrii ⁴⁵⁹	Rax-Plateau (Austria)	Otwarty konkurs skoków	3
			Bieg na 15 km	1
			Kombinacja norweska	1
08.01.1928 r.	Konkurs skoków na Krokwi ⁴⁶⁰	Zakopane	Otwarty konkurs skoków	1
14-15.01.1928 r.	Zawody narciarskie organizowane przez TS „Wisła” – eliminacje do II Zimowych Igrzysk Olimpijskich ⁴⁶¹	Zakopane	Kombinacja norweska	1
			Bieg na 18 km	1
			Otwarty konkurs skoków	1
19-22.01.1928 r.	Mistrzostwa Zakopanego ⁴⁶²	Zakopane	Bieg na 18 km	6
			Otwarty konkurs skoków	1
			Kombinacja norweska	1

⁴⁵⁵ K. Schiele, *Międzynarodowe...*, *op. cit.*, s. 14.

⁴⁵⁶ K. Schiele, *Zawody...*, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁵⁷ A. Więcek, *op. cit.*, s. 6.

⁴⁵⁸ (A.S.) *Międzynarodowe...*, *op. cit.*, s. 7.

⁴⁵⁹ (-) *Bronisław Czech...*, *op. cit.*, s. 4.

⁴⁶⁰ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 152.

⁴⁶¹ *Refleksje...*, *op. cit.*, s. 9.

⁴⁶² *Ze świata...*, *op. cit.*, s. 8-9.

28-29.01.1928 r.	Narciarskie mistrzostwa Krynicy ⁴⁶³	Krynica	Bieg na 18 km	1
			Otwarty konkurs skoków	1
			Kombinacja norweska	1
11-19.02.1928 r.	II Zimowe Igrzyska Olimpijskie ⁴⁶⁴	Sankt Moritz (Szwajcaria)	Bieg na 18 km	5
			Kombinacja norweska	10
15-18.03.1928 r.	IX mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁶⁵	Zakopane	Bieg na 18 km	2
			Sztafeta	1
			Otwarty konkurs skoków	1
			Kombinacja norweska	1
21.01.1929 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie ⁴⁶⁶	Stary Smokowiec (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Bieg na 15 km	1
			Otwarty konkurs skoków	2
			Kombinacja norweska	2
04 -10.02.1929 r.	Zawody Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS) ⁴⁶⁷	Zakopane	Otwarty konkurs skoków	10
			Bieg na 18 km	14
			Kombinacja norweska	4
			Bieg zjazdowy (poza konkursem)	1
05-10.02.1929 r.	X mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁶⁸	Zakopane	Bieg na 18 km	1
			Sztafeta	1
			Otwarty konkurs skoków	1
			Kombinacja norweska	1
06.02.1929 r.	IV mistrzostwa Polski w narciarstwie alpejskim ⁴⁶⁹	Zakopane	Bieg zjazdowy	1
17-18.02.1929 r.	Narciarskie mistrzostwa Czechosłowacji ⁴⁷⁰	Szczyrbskie Jezioro (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Bieg na 18 km	4
			Otwarty konkurs skoków	6
26-28.02.1929 r.	Mistrzostwa HDW ⁴⁷¹	Westerów (Czechosłowacja)	Otwarty konkurs skoków	1
			Bieg zjazdowy	1
08-09.03.1929 r.	Mistrzostwa Finlandii ⁴⁷²	Lathi (Finlandia)	Otwarty konkurs skoków	5
			Bieg na 15 km	9

⁴⁶³ K.S., *Igrzyska...*, *op. cit.*, s. 8-9.

⁴⁶⁴ (-) *Ostatnie...*, *op. cit.*, s. 2.

⁴⁶⁵ A. Więcek, *op. cit.*, s. 7.

⁴⁶⁶ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 153.

⁴⁶⁷ M. Baraniak, *op. cit.*, s. 88-89.

⁴⁶⁸ A. Więcek, *op. cit.*, s. 7-8.

⁴⁶⁹ *Ibidem*, s. 115.

⁴⁷⁰ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 118.

⁴⁷¹ *Echa...*, *op. cit.*, s. 3.

⁴⁷² *Świetny finał...*, *op. cit.*, s. 3.

			Kombinacja norweska	7
12.03.1929 r.	Międzynarodowy konkurs skoków narciarskich ⁴⁷³	Helsinki (Finlandia)	Otwarty konkurs skoków	2
01-02.01.1930 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie ⁴⁷⁴	Stary Smokowiec (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Bieg na 18 km	1
			Otwarty konkurs skoków	2
			Kombinacja norweska	1
04-09.02.1930 r.	Mistrzostwa Niemiec ⁴⁷⁵	Oberstdorf (Niemcy)	Bieg na 18 km	2
			Otwarty konkurs skoków	11
			Sztafeta	3
			Kombinacja norweska	8
12-16.02.1930 r.	XI mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁷⁶	Zakopane	Sztafeta	1
			Kombinacja norweska	2
13.02.1930 r.	V mistrzostwa Polski w narciarstwie alpejskim ⁴⁷⁷	Zakopane	Bieg zjazdowy	2
27.02-03.03.1930 r.	Zawody Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS) ⁴⁷⁸	Holmenkollen (Norwegia)	Bieg na 17 km	63
			Otwarty konkurs skoków	34
			Bieg na 50 km	53
			Kombinacja norweska	42
06.01.1931 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie ⁴⁷⁹	Stary Smokowiec (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Bieg na 18 km	2
16-22.01.1931 r.	Mistrzostwa Czechosłowacji ⁴⁸⁰	Jilemnica (Czechosłowacja – obecne Czechy)	Bieg na 18 km	5
			Kombinacja norweska	2
Luty 1931 r.	Międzynarodowy konkurs skoków narciarskich ⁴⁸¹	Ponte di Legno (Włochy)	Otwarty konkurs skoków ²	2
19.03.1931 r.	VI mistrzostwa Polski w narciarstwie alpejskim ⁴⁸²	Zakopane	Bieg zjazdowy	3
21-23.02.1931 r.	XII mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁸³	Wisła	Sztafeta	1
			Otwarty konkurs skoków	1
			Kombinacja norweska	2
04-13.02.1932 r.	III Zimowe Igrzyska Olimpijskie ⁴⁸⁴	Lake Placid (USA)	Otwarty konkurs skoków	12

⁴⁷³ *Ibidem*.

⁴⁷⁴ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 104-105.

⁴⁷⁵ (-) *Bronek Czech i Karol Szostak...*, *op. cit.*, s. 2.

⁴⁷⁶ A. Więcek, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁷⁷ *Ibidem*, s. 115.

⁴⁷⁸ (-) *Największe sportowe...*, *op. cit.*, s. 2.

⁴⁷⁹ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 159.

⁴⁸⁰ (O.L.) *Narciarze...*, *op. cit.*, s. 3.

⁴⁸¹ A. Dworakowski, *Faszystowskie Włochy...*, *op. cit.*

⁴⁸² A. Więcek, *op. cit.*, s. 115.

⁴⁸³ *Ibidem*, s. 9.

⁴⁸⁴ (W. K.) *Zimowa...*, *op. cit.*, s. 6.

			Bieg na 18 km	18
			Kombinacja norweska	7
18.02.1932 r.	Zawody Amerykańskiego Związku Narciarskiego ⁴⁸⁵	Pitsfield (USA)	Bieg na 18 km	1
5-6.03.1932 r.	XIII mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁸⁶	Zakopane	Sztafeta	1
20.03.1932 r.	VII mistrzostwa Polski w narciarstwie alpejskim ⁴⁸⁷	Zakopane	Bieg zjazdowy	1
28.03.1932 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie ⁴⁸⁸	Czechosłowacja	Bieg zjazdowy	1
22.01.1933 r.	Zawody o mistrzostwo narciarskiego okręgu podhalańskiego ⁴⁸⁹	Rabka	Otwarty konkurs skoków	3
			Kombinacja norweska	1
28.01.1933 r.	Mistrzostwa Jugosławii ⁴⁹⁰	Bochińskie Jezioro (Jugosławia - obecna Słowenia)	Bieg na 18 km	4
			Otwarty konkurs skoków	3
18-20.02.1933 r.	XIV mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁹¹	Zakopane	Bieg na 18 km	1
			Sztafeta	1
			Kombinacja norweska	2
05.03.1933 r.	Mistrzostwa Czechosłowacji ⁴⁹²	Harrachov (Czechosłowacja – obecne Czechy)	Otwarty konkurs skoków	2
			Kombinacja norweska	5
02-04.02.1934 r.	Mistrzostwa Czechosłowacji ⁴⁹³	Bańska Bystrzyca (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Kombinacja norweska	1
10-12.02.1934 r.	XV mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁴⁹⁴	Zakopane	Bieg na 18 km	3
			Otwarty konkurs skoków	1
			Kombinacja norweska	1
21-23.03.1934 r.	Zawody Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS) ⁴⁹⁵	Solleftea (Szwecja)	Otwarty konkurs skoków	37
			Sztafeta	5
			Kombinacja norweska 1	13

⁴⁸⁵ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 155.

⁴⁸⁶ A. Więcek, *op. cit.*, s. 10.

⁴⁸⁷ *Ibidem*, s. 116.

⁴⁸⁸ (-) *Przegląd...*, *op. cit.*, s. 12.

⁴⁸⁹ (-) *Gwiazda...*, *op. cit.*, s. 2-3.

⁴⁹⁰ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 155.

⁴⁹¹ A. Więcek, *op. cit.*, s. 10-11.

⁴⁹² (-) *Rewanż...* *op. cit.*, s. 2-3.

⁴⁹³ Roha, *op. cit.*, s. 2 i 6.

⁴⁹⁴ A. Więcek, *op. cit.*, s. 11.

⁴⁹⁵ (-) *Polak przed Szwedami...*, *op. cit.*, s. 3.

Styczeń 1935 r.	Mistrzostwa Niemiec ⁴⁹⁶	Garmisch-Partenkirchen (Niemcy)	Kombinacja norweska	8
09-10.02.1935 r.	Zawody o „Wielką Nagrodę Czechosłowacji” ⁴⁹⁷	Tatrzańska Łomnica (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Kombinacja alpejska	7
21-24.02.1935 r.	Zawody Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS) w konkurencjach klasycznych ⁴⁹⁸	Szczyrbskie Jezioro (Czechosłowacja – obecna Słowacja)	Kombinacja norweska	9
06.03.1935 r.	Mistrzostwa Anglii ⁴⁹⁹	Wengen (Szwajcaria)	Bieg zjazdowy	2
10.03.1935 r.	Zawody Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS) w konkurencjach alpejskich ⁵⁰⁰	Mürren (Szwajcaria)	Bieg zjazdowy	21
06-16.02.1936 r.	IV Zimowe Igrzyska Olimpijskie ⁵⁰¹	Garmisch-Partenkirchen (Niemcy)	Kombinacja alpejska	20
			Sztafeta	7
			Otwarty konkurs skoków	32
21-23.02.1936 r.	Zawody Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS) w konkurencjach alpejskich ⁵⁰²	Innsbruck (Austria)	Kombinacja alpejska	15
28.02.1936 r.	Międzynarodowe zawody Polska - Niemcy ⁵⁰³	Zakopane	Kombinacja alpejska	1
			Otwarty konkurs skoków	1
06-08.03.1936 r.	XVI mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁵⁰⁴	Zakopane	Bieg na 18 km	3
			Otwarty konkurs skoków	2
			Kombinacja norweska	2
14-15.03.1936 r.	XI mistrzostwa Polski w narciarstwie alpejskim ⁵⁰⁵	Zakopane	Slalom	1
			Bieg zjazdowy	2
			Kombinacja alpejska	1
30-31.01.1937 r.	XVII mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym ⁵⁰⁶	Zakopane	Bieg na 18 km	2
			Otwarty konkurs skoków	2
			Kombinacja norweska	1

⁴⁹⁶ J. Kapeniak, *op. cit.*, s. 136-137.

⁴⁹⁷ *Ibidem*.

⁴⁹⁸ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 156.

⁴⁹⁹ (-) *St. Marusz...*, *op. cit.*, s. 1.

⁵⁰⁰ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 156.

⁵⁰¹ W. Długoszewski, *op. cit.*, s. 15.

⁵⁰² *Rominger...*, *op. cit.*, s. 10.

⁵⁰³ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 156.

⁵⁰⁴ A. Więcek, *op. cit.*, s. 12-13.

⁵⁰⁵ *Ibidem*, s. 118.

⁵⁰⁶ *Ibidem*, s. 13.

13-17.02.1937 r.	Narciarskie mistrzostwa świata (FIS) ⁵⁰⁷	Chamonix (Szwajcaria)	Kombinacja alpejska	22
			Bieg na 18 km	35
			Kombinacja norweska	7
06-07.03.1937 r.	XII mistrzostwa Polski w narciarstwie alpejskim ⁵⁰⁸	Zakopane	Slalom	1
			Bieg zjazdowy	1
			Kombinacja alpejska	1
26-30.01.1938 r.	Międzynarodowe zawody narciarskie ⁵⁰⁹	Garmisch-Partenkirchen (Niemcy)	Otwarty konkurs skoków	23
05-07.03.1938 r.	Narciarskie mistrzostwa świata (FIS) ⁵¹⁰	Engelberg (Szwajcaria)	Kombinacja alpejska	18
			Slalom	16
			Bieg zjazdowy	20
11-13.03.1938 r.	Mistrzostwa Szwajcarii ⁵¹¹	Wengen (Szwajcaria)	Czwórkombinacja (kombinacja alpejska i kombinacja norweska)	8
18-19.03.1938 r.	Międzynarodowe zawody o Puchar Kandaharu ⁵¹²	Arlberg-Kandahar (Szwajcaria)	Bieg zjazdowy	32
11-19.02.1939 r.	Narciarskie mistrzostwa świata (FIS) ⁵¹³	Zakopane	Slalom	17
			Bieg zjazdowy	20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów zgromadzonych w wyniku kwerend archiwalnych i bibliotecznych.

⁵⁰⁷ (-) *Ostatnie dni...*, *op. cit.*, s. 8-9.

⁵⁰⁸ A. Więcek, *op. cit.*, s. 118.

⁵⁰⁹ Polski Związek Narciarski (PZN), ... *sezony 1937 – 1939*, *op. cit.*, s. 55.

⁵¹⁰ *Ibidem*

⁵¹¹ *Ibidem*.

⁵¹² *Ibidem*.

⁵¹³ S. Faecher, *op. cit.*, s. 6.

ROZDZIAŁ IV

Działalność konspiracyjna i śmierć w KL Auschwitz-I

4.1. Działalność konspiracyjna po wybuchu II Wojny Światowej i aresztowanie

1 września 1939 roku był dramatycznym dniem dla Polaków. Według relacji Henryka Josta już o godzinie 5:00 nad ranem Zakopane było patrolowane przez niemiecki samolot wojskowy⁵¹⁴. Zatrzymana została kolej. Przedstawiciele służb porządkowych i część administracji opuścili miasto w godzinach rannych⁵¹⁵. Jeszcze w tym samym dniu wielu mężczyzn wyruszyło rano z Zakopanego do Nowego Targu, aby rekrutować się do polskiej armii. Ochotnicy, którzy podjęli wędrówkę w godzinach okołopołudniowych, wrócili już wieczorem do Zakopanego, gdyż stacjonujące w Nowym Targu wojska niemieckie uniemożliwiły im dalszy marsz⁵¹⁶. Stanisława Czech-Walczakowa twierdziła, że pośród mężczyzn opuszczających Zakopane był również jej brat⁵¹⁷.

Bronisław Czech wywodził się z rodziny, dla której wartości patriotyczne były kwestią nadrzędną. Jego dziadek brał udział w Powstaniu Styczniowym walcząc z zaborcami, zaś kolejne pokolenia Czechów kultywowały miłość do ojczyzny. Wybuch II wojny światowej roku stał się powodem, dla którego Bronisław Czech przedłożył miłość do Polski nad wszystko inne w swoim życiu. 1 września 1939 roku około godziny 14:00 wyruszył razem z bratem Władysławem, Władysławem Majerem, Józefem Oppenheimem i Zygmuntem Leistenem na poszukiwanie polskiej jednostki wojskowej. Chcieli się przedostać samochodem Leistena do Krakowa. Podróż nie trwała jednak długo, gdyż w Nowym Targu zostali zaskoczeni przez niemieckich żołnierzy. Zostawili samochód przy moście przy ulicy św. Anny i dalszą część trasy odbyli pieszo⁵¹⁸. Wędrówka do Krakowa zajęła im kilka dni. Zakopiańczycy zmuszeni byli do zachowania szczególnej ostrożności w czasie marszu, ze względu na ostrzał Luftwaffe. Finalnie dotarli do Krakowa, jednakże polskie wojsko opuściło je już kilka dni wcześniej

---

⁵¹⁴ H. Jost, *Zakopane czasu okupacji*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1989, s. 164 oraz I. Paczyńska, *Polityka niemieckiego okupanta w Zakopanem*, [w:] *Zakopane czterysta lat dziejów* pod red. R. Dudkovej, Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków 1991, s. 294.

⁵¹⁵ *Ibidem*.

⁵¹⁶ I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 294.

⁵¹⁷ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List od Stanisławy Czech-Walczakowej z dnia 27 marca 1969 roku, sygn. TB-P_63, s. 2.

⁵¹⁸ *Ibidem*.

– 3 września. Decyzję o dalszej wędrówce w kierunku stolicy kraju podjęli już tylko bracia Czech i Majer. W poszukiwaniu jednostki wojskowej dotarli aż do Kowla, jednakże bez skutku. Zmuszeni byli wrócić na Podhale. W drodze powrotnej grupa zatrzymała się w Krakowie, gdyż Bronisław Czech i Władysław Majer zachorowali, w skutek czego nie byli w stanie kontynuować podróży. Starszy z braci Czechów sam na udostępnionym rowerze wrócił do Zakopanego, by przygotować inny środek transportu dla chorych. Po jednodniowym pobycie na Podhalu przyjechał do Krakowa na motorze wyposażonym w przyczepę. Stan chorych wykluczał natychmiastowy wyjazd w drogę powrotną, stąd też zmuszeni byli jeszcze kilka dni pozostać w mieście. Kiedy choroba ustąpiła, wybrali drogę okrężną przez powiat żywiecki, gdzie skorzystali z pomocy krewnych mieszkających w Jeleśni. Możliwe, iż wybór tej trasy nie był przypadkowy. Tereny między Krakowem a Zakopanem były stale monitorowane przez wojska okupanta. W dodatku, przejazd przez mniej nadzorowany obszar dawał możliwość zdobycia żywności, której wówczas w Zakopanem odnotowywano coraz większe braki. Tułaczka Bronisława Czecha i jego towarzyszy trwała miesiąc⁵¹⁹.

Trzecia Rzesza wiązała ze stolicą Tatr pewne plany. Przebieg działań okupacyjnych wyglądał na tym terenie zgoła inaczej, niż miało to miejsce w pozostałej części kraju. Wywiad niemiecki badał tereny Podhala już na kilka lat przed wybuchem II wojny światowej. Jednym z przykładów była działalność Seppa Röhla, czy narciarskie mistrzostwa świata FIS w 1939 roku. Do Zakopanego przyjechało wówczas wielu Niemców, pośród których znajdowali się nie tylko zawodnicy oraz kibice i turyści, ale także niemieccy agenci prowadzący działania szpiegowskie, zdobywający kontakty pod pretekstem aktywności turystycznej i rekreacyjnej, dokonujący rozpoznania terenu⁵²⁰.

W relacjach i wspomnieniach świadków pojawiają się dwie daty, w których nastąpiło przejście Zakopanego przez wojska niemieckiego okupanta. Jedni podają 2 września 1939 roku około godziny 16:00, zaś inni 1 września w godzinach popołudniowych (około godziny 14:00)⁵²¹. W pierwszej kolejności wkroczyli do miasta Słowacy, do których w niedługim czasie dołączyli Niemcy. W połowie września 1939 roku na terenie Zakopanego pozostali już tylko niemieccy żołnierze⁵²².

---

⁵¹⁹ *Ibidem*.

⁵²⁰ H. Jost, *op. cit.*, s. 14.

⁵²¹ H. Jost, *op. cit.*, s. 14 oraz I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 294.

⁵²² *Ibidem*.

Intensywna działalność szpiegowska prowadzona na terenie Podhala była związana ze strategicznym (z punktu widzenia okupanta) położeniem Zakopanego. Naturalna granica, którą stanowiły Tatry musiała być stale kontrolowana przez Niemców, w celu wychwycenia ewentualnej działalności przemytniczej i kurierskiej. Po wybuchu wojny, Niemcy postanowili przekształcić Zakopane w niemiecki kurort⁵²³, urządzając tutaj centrum wypoczynkowo-rehabilitacyjne dla Wehrmachtu⁵²⁴. Niemcy przejęli znaczną część miejskich zabudowań. Także mieszkania o wyższym standardzie i wyposażeniu, wybudowane na kilka lat przed wybuchem wojny, zostały zaadaptowane na potrzeby Trzeciej Rzeszy⁵²⁵. Szczególnie centrum miasta stało się ośrodkiem ludności niemieckiej. Wszystkie ogłoszenia i plakaty prezentowane były w języku niemieckim⁵²⁶.

Wybuch wojny, trudna sytuacja narodu polskiego, wyczerpanie fizyczne przebytą trasą oraz zapewne poczucie beznadziejnego położenia spowodowały, że Bronisław Czech ograniczył działalność społeczną i zajął się głównie malarstwem na szkle. Pracował jeszcze tylko w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego⁵²⁷. Swoje obrazki sprzedawał, jednakże z każdym miesiącem popyt na nie spadał. Pogarszała się sytuacja materialna mieszkańców. Bronisław Czech niejednokrotnie musiał udawać się do okolicznych miejscowości, aby zdobyć żywność dla swoich najbliższych⁵²⁸. Przed wybuchem wojny obowiązywała wolna sprzedaż i w zależności od możliwości finansowych mieszkańcy Zakopanego mogli zakupić nawet najlepszej klasy towary. Niemcy, zaraz po przejęciu miasta, wprowadzili kartki żywnościowe oraz obiady jednodaniowe w restauracjach w określone dni tygodnia⁵²⁹. Wdrożono także ograniczenia możliwości dokonywania zakupów⁵³⁰. Wobec wręcz głodowych racji żywnościowych, zakopiańczycy byli zmuszeni do zaopatrywania się na tzw. „czarnym rynku”, gdzie ceny podstawowych produktów były mocno wygórowane. Znaczna część ludności wyprzedawała swoje mienie oraz cenne przedmioty, by uzyskać środki niezbędne na zakup artykułów żywnościowych⁵³¹. Z czasem nawet zaopatrywanie się na „czarnym rynku” stawało

---

⁵²³ W Zakopanem mieszkało w czasie wojny około dwunastu tysięcy Polaków. Niemcy stanowili około 25% wszystkich mieszkańców miasta. Henry Jost przyjął, iż było to około cztery tysiące osób, jednakże liczba ta zmieniała się znacząco w zależności od sytuacji okupanta. I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 296-303 oraz H. Jost, *op. cit.*, s. 42.

⁵²⁴ I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 299 i 307-310 oraz H. Jost, *op. cit.*, s. 14.

⁵²⁵ *Ibidem*, s. 146.

⁵²⁶ I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 311-317 oraz H. Jost, *op. cit.*, s. 158.

⁵²⁷ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 3.

⁵²⁸ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 272.

⁵²⁹ H. Jost, *op. cit.* s. 27.

⁵³⁰ I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 316.

⁵³¹ H. Jost, *op. cit.*, s. 69-70 oraz I. Paczyńska, *op. cit.*, s. 316-317.

się coraz trudniejsze, ze względu na znaczącą pauperyzację społeczeństwa. Większość mieszkańców Zakopanego żyła w ubóstwie⁵³². Poważne braki zauważano nie tylko w zakresie żywności, ale także opału. Niemcy bardzo dokładnie kontrolowali wycinkę drzew w okolicznych lasach, bo drzewostan tatrzański był wykorzystywany dla potrzeb wojennych. Okupant zarządził obowiązek zwożenia drzew wyciętych przez zakopiańskich gazdów, którzy byli w posiadaniu koni i zaprzęgów. Miejscowa ludność miała całkowity zakaz wycinki drzew na prywatne potrzeby. Dopuszczano jedynie zbieranie suchych gałęzi pochodzących z wycinki w lesie w regłach. Zebrany materiał podlegał kontroli gajowych. Za 1 m³ gałęzi uiszczano opłatę 1 zł⁵³³. Częściowym rozwiązaniem braku opału okazały się tzw. „trociniaki” – blaszane piecyki opalane trocinami, które można było nabyć w tartaku⁵³⁴. Wkrótce po wybuchu wojny Niemcy zmienili nazwy zakopiańskich ulic. W listopadzie i grudniu 1939 roku na ulicach umieszczono dwujęzyczne drewniane, ciemnoniebieskie tabliczki z napisanymi nazwami ulic w białym kolorze. W górnej części tabliczki widniała napisana wielkimi literami niemiecka nazwa, zaś w dolnej – znacznie mniejszą czcionką polska⁵³⁵. Ulica Tytusa Chałubińskiego została zamieniona na Tatrastrasse. Przy niej pod numerem 7 – Gestapo ulokowało swoją główną siedzibę „Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD im Distrikt Krakau – Grenzpolizeikommissariat Zakopane” (Komenda Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Dystrykcie Kraków – Komisariat Policji Granicznej Zakopane). Mieściła się ona w budynku hotelu zwanym „Palace” – znajdował się tam główny areszt i miejsce przesłuchań. Obsada zakopiańskiego Gestapo był nadzwyczaj liczna, gdyż w jej skład wchodziło 40 osób. W październiku 1939 roku na czele zakopiańskiego Gestapo stanął Robert Weismann⁵³⁶, pochodzący z Drezna, który zasłużył się już w tego typu działalności na innych terenach okupowanych przez hitlerowców⁵³⁷. Gestapo rozwijało zorganizowaną na dużą skalę akcję terrorystyczną, która miała na celu zastraszyć i podporządkować sobie mieszkańców Podhala⁵³⁸. W aresztowaniach tych pomagał, działający od początku wojny kolaborant dr Henryk Szatkowski⁵³⁹, a także Wacław Krzeptowski, nazywany góralskim księciem.

---

⁵³² *Ibidem*, s. 70.

⁵³³ *Ibidem*, s. 106.

⁵³⁴ *Ibidem*, s. 106-107.

⁵³⁵ *Ibidem*, s. 35.

⁵³⁶ A. Filar, M. Leyko, „Palace”..., *op. cit.*, s. 51.

⁵³⁷ *Ibidem*, s. 49-50.

⁵³⁸ A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 272.

⁵³⁹ Przed wojną pracował w Zakopiańskim Zarządzie Miejskim jako urzędnik. Był mężem Marii Stópkówny spokrewnionej z Andrzejem Krzeptowskim – kurierem tatrzańskim i Andrzejem Krzeptowskim – gazdą i dzierżawcą doliny tatrzańskiej Pięciu Stawów Polskich. S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 68. oraz A. Filar, M. Leyko, *Laury...*, *op. cit.*, s. 273.

Bronisław Czech w okupowanym Zakopanem zajmował się przede wszystkim działalnością artystyczną. Według przekazów jego rodziny i znajomych, zaczął także angażować się w działania konspiracyjne. Relacje wskazują, iż Czech mógł być jednym z kurierów tatrzańskich. Nie udało się jednakże jednoznacznie ustalić zakresu tej działalności. Nie został oficjalnie zaprzysiężony jako kurier tatrzański. Według Grzegorza Rutkowskiego – historyka wojskowości specjalizującego się w okresie II wojny światowej, Bronisław Czech dokonywał przerzutów na Węgry przez tzw. „zieloną granicę”⁵⁴⁰. Wzmianki te są na tyle ogólne, że w rzeczywistości nie można połączyć Bronisława Czecha z konkretną trasą lub zadaniami. Kolejne niejasne informacje przekazała Stanisława Czech-Walczakowa w swoich zeznaniach dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau. Utrzymywała, iż rodzina nie posiada konkretnych dowodów, jednakże działalność ta była możliwa do zaobserwowania. Bronisław Czech miał bardzo wiele kontaktów i wówczas często opuszczał rodzinne strony. Nie zdradzał celu swojej podróży. Zazwyczaj mówił, że wyjeżdża do znajomych mieszkających w Rabce, bądź do narzeczonej Marii Łozy do Warszawy⁵⁴¹. Wracał z tych wyjazdów po dziesięciu, czasem czternastu dniach. Po powrocie był wygłodzony i wycieńczony. Między kolejnymi wyjazdami odbywał jedynie kilkudniowe przerwy. Według Stanisławy Czech-Walczakowej z każdym opuszczeniem Zakopanego rodzina nabierała podejrzeń, które po wojnie potwierdziła narzeczone Bronisława Czecha, mówiąc, że się z nim nie spotkała⁵⁴². Podobnie wypowiadał się jego siostrzeniec – Jacek Kapłan-Czech. Można przypuszczać, że Bronisław Czech podejmował działania jako kurier tatrzański przez około siedem miesięcy, jednakże nie odnaleziono dokumentów potwierdzających te informacje. W czasie okupacji, na terenie Podhala wiele osób doskonale znających górskie tereny, a niebędących oficjalnie członkami ruchu oporu, dokonywało przerzutów kurierskich przez Tatry na Węgry. Było to związane z silnym poczuciem patriotyzmu i chęcią walki z okupantem. Prawdopodobnie Czech prowadził właśnie tego typu działania kurierskie. Według relacji najbliższych przeprowadzał ludzi przez granicę w Muszynie koło Krynicy⁵⁴³. Potwierdził to w 1980 roku Kazimierz Czarkowski. Według niego Czech w miesiącach jesiennych

---

⁵⁴⁰ G. Rutkowski, *op. cit.*, s. 45-46.

⁵⁴¹ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 3.

⁵⁴² S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 65.

⁵⁴³ *Ibidem*.

(październik-listopad)⁵⁴⁴ 1939 roku przeprowadzał go na Węgry⁵⁴⁵. Znał Bronisława Czecha jedynie jako wybitnego sportowca. Informacja o tym, że Czech miał być przewodnikiem grupy wzbudziła jego zadowolenie. Według Czarkowskiego, razem przekraczali granicę trzykrotnie, kilka razy również powracali razem do ojczyzny. Trasa biegła zawsze przez Muszynę. Podczas ostatniego wspólnego przejścia w grupie znajdowali się także Adam Smoraczewski i Adam Smolakowski⁵⁴⁶. Próby ustalenia szczegółów z działalności kurierskiej podejmowała także rodzina. Jak pisał Jacek Kapłań-Czech:

„Moja mama miała tam [w Chicago] wystawę swoich obrazów na szkło i została poproszona do programu telewizji polonijnej, żeby opowiedziała o Bronisławie. Na zakończenie audycji poprosiła, żeby skontaktowały się z nią osoby, które wiedziały coś na temat konspiracyjnej działalności kurierskiej jej brata. Na ten apel odpowiedział Kazimierz Czarkowski, który oświadczył, że Bronisław Czech po raz pierwszy przeprowadził go na Węgry już w połowie października 1939 r. i przechodzili razem przez granicę jeszcze dwa razy. Za każdym razem przez Muszynę, a na swoje ubrania zakładali białe fartuchy lekarskie.⁵⁴⁷”

Sama Czech-Walczakowa twierdziła, że podczas oficjalnych spotkań kurierów tatrzańskich padły informacje o tym, że Bronisław Czech należał do „Orła Białego”⁵⁴⁸ w Nowym Sączu⁵⁴⁹. Nie podała jednakże żadnych szczegółów dotyczących daty oraz miejsca tych wydarzeń.

Enigmatyczne informacje na temat działalności kurierskiej podawał również Marian Woyna-Orlewicz. Twierdził on, że w maju 1940 roku, na około dwa tygodnie przed

---

⁵⁴⁴ W wymienionych źródłach pojawiły się dwie możliwe daty przejścia. W zeznaniach dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau podano, że Bronisław Czech przeprowadzał Czarkowskiego w listopadzie 1939 roku, zaś w książce *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu* podano, iż miało to miejsce w połowie października 1939 roku. Obydwie daty mogą być prawdopodobne, jednakże w tym wypadku można przyjąć, iż data pochodząca z zeznania dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau jest bardziej prawdopodobna. Czech-Walczakowa bardzo szczegółowo opisuje wydarzenia od wybuchu wojny, po śmierć w KL Auschwitz-I, zatem możliwe, że w przypadku tego wydarzenia podała bardziej precyzyjne informacje. APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 4 oraz S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 65.

⁵⁴⁵ *Ibidem*.

⁵⁴⁶ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 65.

⁵⁴⁷ 70. *Rocznica śmierci Bronisława Czecha, wybitnego sportowca, patrioty* - <https://dzieje.pl/aktualnosci/70-rocznica-smierci-bronislawa-czecha-wybitnego-sportowca-patrioty> (dostęp: 09.05.2025).

⁵⁴⁸ „Organizacja Orła Białego” (OOB), początkowo „Związek Orła Białego”, organizacja konspiracyjna, utworzona we wrześniu 1939 w Krakowie przez członków Związku Strzeleckiego i dywersji pozafrontowej. Działała głównie w południowej i środkowej Polsce. Tworzyła grupy dywersji, organizowała szlaki kurierskie (na Węgry, Śląsk i obszar okupacji sowieckiej), prowadziła wywiad, propagandę, a także organ prasowy: „Nakazy Dnia”. Przewodniczącym ZG był — mjr K. Kierzkowski, kierownikiem wydziału wojskowego (Komendy Głównej) — podpułkownik K. Pluta-Czachowski, kierownikiem wydziału społeczno-politycznego — mjr L. Muzyczka. OOB współpracowała z SZP (Służba Zwycięstwu Polski), w kwietniu 1940 wcielona została do ZWZ (Związku Walki Zbrojnej). <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Organizacja-Orla-Bialego;3951692.html> (dostęp: 09.05.2025).

⁵⁴⁹ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 65.

aresztowaniem Bronisława Czecha, spotkał się z nim w Zakopanem. Wówczas Czech przekazał mu, iż dwóch jego znajomych z czasów studiów w CIWF poprosiło go o pomoc w przejściu na Węgry, jednakże nie doprecyzował, czy finalnie zrealizował przerzut. Nadmienił jednak, że ma obawy związane z ewentualnymi konsekwencjami, które mogą wyniknąć z cyklicznych działań kurierskich⁵⁵⁰.

Również Stanisław Marusarz twierdził, że podczas jednej z odpraw kurierów tatrzańskich w Budapeszcie otrzymał polecenie przeprowadzenia Czecha na Węgry. Było to związane z intensyfikacją aresztowań pośród polskiej elity. Jak podaje H. Zdebska, po powrocie do Polski Marusarz przekazał rozkazy Bronisławowi Czechowi, ale ten kategorycznie odmówił ich wykonania. Został w Polsce⁵⁵¹. Informacje zawarte w wypowiedzi Marusarza budzą pewne wątpliwości. Pierwsza kwestia dotyczy konieczności przeprowadzenia Czecha na Węgry. Bronisław Czech mógłby samodzielnie dostać się poza granice okupowanej Polski, zaś asysta Marusarza nie byłaby w tej sytuacji konieczna. Druga niepewność dotyczy otrzymanego polecenia i reakcji Czecha w odpowiedzi na nie. Jeżeli byłby oficjalnie zaprzysiężony jako kurier tatrzański i otrzymałby rozkaz (nawet przekazany za pośrednictwem innego kuriera) od swoich dowódców, to nie wolno byłoby mu odmówić jego wykonania. Jako żołnierz musiałby być posłuszny. Sytuacja ta pozwala na stwierdzenie, że Czech nie był oficjalnie kurierem tatrzańskim.

G. Rutkowski zawarł szczegółowe informacje dotyczące tras, które były wykorzystywane jako główne kanały przerzutowe na Węgry. Jednym z najtrudniejszych pododcinków był Nowy Sącz („Lubań” – „Poprad” – „Sabina”), który wykorzystywany był na trasie prowadzącej z Zakopanego do Budapesztu. Szlaki kurierskie w tych wariantach biegły głównie przez Tatry Wysokie, stąd też w grupie kurierów pokonujących pododcinek Nowy Sącz znajdowali się przede wszystkim górale i sportowcy z okolic Zakopanego⁵⁵². Trasy, które według relacji bliskich pokonywał Bronisław Czech, pozostawiają szereg wątpliwości i rozbieżności. Twierdzono, że przeważnie dokonywał przerzutów przez Muszynę. Pośród tras wymienionych przez Rutkowskiego, żadna nie prowadzi przez wspomnianą miejscowość, zatem to kolejny dowód na to, że działalność Czecha nie miała oficjalnego charakteru, jeżeli w ogóle występowała.

---

⁵⁵⁰ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 87.

⁵⁵¹ *Ibidem*, s. 87-88.

⁵⁵² G. Rutkowski, *op. cit.*, s. 25-26.

Istotnym aspektem była postawa Czecha i przyjęty przez niego system wartości. Mogły one stać się bezpośrednią przyczyną podjęcia przez niego działań konspiracyjnych. Znany był bowiem jako gorliwy patriota, dla którego najważniejszy był honor i ojczyzna. Przystąpienie do ruchu oporu byłoby zgodne z jego systemem wartości oraz pozwoliłoby na przerwanie marazmu, w którym pozostawał od czasu powrotu z tułaczki w poszukiwaniu jednostki wojskowej. Działalność konspiracyjna byłaby dla niego czymś w rodzaju „terapii”, która dawałaby mu poczucie, że może przyczynić się do walki o wolność narodu. Nie ulega wątpliwości, że Czech posiadał szereg predyspozycji wymaganych do pełnienia roli kuriera tatrzańskiego. Rozległa znajomość terenów górskich oraz przygotowanie fizyczne dawały mu bardzo duże możliwości. Dodatkowo, fakt, iż był osobą sławną i zasłużoną w sporcie, pozwolił nawiązać wiele kontaktów, które później można było wykorzystać na potrzeby działań konspiracyjnych.

Okupanci z miesiąca na miesiąc intensyfikowali swoje działania na terenie Podhala. Zdążyli się już zorientować, że wielu polskich narciarzy może być zaangażowanych w działalność kurierską. W tym przekonaniu utwierdzał ich były trener reprezentacji Polski Sepp Röhl, który podczas wybuchu II wojny światowej przebywał w Warszawie, jednakże już w październiku 1939 roku oddelegowano go jako oficera Gestapo do Zakopanego, gdzie rozpoczął działania przeciwko ludności polskiej. Dzięki 2-letniej działalności trenerskiej, Röhl bardzo dobrze opanował język polski i stał się tłumaczem Gestapo. Okazało się również, że funkcja trenera polskich narciarzy była w rzeczywistości „przykrywką” dla jego działalności szpiegowskiej. Szkoląc Polaków, przeprowadził dokładny wywiad środowiskowy i rozeznanie w społeczeństwie. Poznał teren górski oraz mógł zaobserwować wszystkie możliwości i umiejętności prezentowane przez polskich zawodników. Wiedział, że takie przygotowanie daje podstawy do angażowania się w działalność przeciwko Trzeciej Rzeszy, a znając nazwiska, mógł ukierunkować akcje poszukiwawcze na konkretnych jednostkach, dzięki czemu skuteczniej wyłapywano potencjalnych kurierów. Zimą 1939-1940 bardzo często ludność miejscowa widywała Röhlą w cywilnym stroju na nartach w okolicy Kasprowego Wierchu. Patrolował najpopularniejsze miejsca oraz szukał śladów kurierów polskich przechodzących na Węgry. Gestapo planowało zasadzki w wielu strategicznych miejscach⁵⁵³.

Jednym z pierwszych podejrzanych byłego trenera stał się jego współpracownik z okresu międzywojennego – Bronisław Czech. Relacje pomiędzy nimi były napięte

---

⁵⁵³ A. Filar, M. Leyko, „Palace”..., *op. cit.*, s. 31.

od pierwszych chwil wspólnej pracy. W Zakopanem podczas zajęć w szkołkach narciarskich czy na kursach przygotowawczych Röhl nie krył pogardliwego stosunku do polskich sportowców. Podważał też kompetencje polskich instruktorów, zarzucając im posiadanie niskich kwalifikacji. Czech kategorycznie sprzeciwiał się Austriakowi, broniąc rodaków. Dochodziło między nimi do potyczek słownych. Konflikt zaogniał fakt, iż Bronisław Czech nie ustępował Röhlowi w żadnej konkurencji, a często był od niego lepszy, co podważało autorytet obcokrajowca⁵⁵⁴.

W porozumieniu z kolaborantami rozpoczęto akcję „Goralenvolk”. Podstawy ideologiczne tejże inicjatywy wywodziły się z błędnie propagowanych przekonań o odrębności etnicznej górali⁵⁵⁵. Podejmowano próby przypisania im korzeni germańskich, na co wskazywać miały rzekome podobieństwa kulturowe, takie jak muzyka, tańce, ubiór, budownictwo oraz gwara. Jako potwierdzenie teorii „Goralenvolku” przedstawiono na pozór germańskie cechy w spinkach góralskich, góralskim zaśpiewie, który porównywany był z tyrolskim jodłowaniem, a także w nazwach okolicznych miejscowości, takich jak Dursztyn, Falsztyn itd⁵⁵⁶. Intensyfikowane działania propagandowe związane z ideą „Goralenvolk” w kwestii odrębności etnicznej i kulturowej miały podłoże rasistowskie, zaś ich celem w rzeczywistości było wprowadzenie silnych podziałów w polskim społeczeństwie. Niemcy chcieli wyodrębnić „naród góralski”, który stałby się sprzymierzeńcem Trzeciej Rzeszy⁵⁵⁷. Działania w ramach tej akcji zaczęto wdrażać jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. Delegowano szpiegów, których zadaniem było budowanie ideologii przedsięwzięcia, a także pozyskiwanie entuzjastów, którzy mieli do niej przystąpić. Jedynym z najważniejszych agentów niemieckich okazał się być Witalis Wieder. Swoimi prospołecznymi działaniami wzbudził sympatię i zaufanie u wielu szanowanych wówczas mieszkańców Zakopanego⁵⁵⁸. W niedługim czasie do tworzenia „Goralenvolku” przystąpił także Wacław Krzeptowski, pochodzący z bogatej i znanej góralskiej rodziny. Miał liczne kontakty w obozie rządzącym, a także współpracował z Wincentym Witosem i osobiście znał prezydenta Ignacego Mościckiego. Jako jeden z ważniejszych przedstawicieli „narodu góralskiego” stanął na czele delegacji, która 7 listopada 1939 roku złożyła na Wawelu hołd Hansowi Frankowi, uznając

---

⁵⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵⁵ J. A. Szczepański, *O góralach i Goralach*, „Odrodzenie” 1945, nr 29, s. 4-5.

⁵⁵⁶ W. Władyka, *Goralenvolk – wstydliva karta Podhala*, „Polityka” 2012, nr 29, s. 54.

⁵⁵⁷ W. Szatkowski, *Goralenvolk. Historia zdrady*, Firma Księgarsko-Wydawnicza Kanon, 2012, Zakopane, s. 87- 123.

⁵⁵⁸ W. Władyka, *op. cit.*, s. 54 oraz H. Jost, *op. cit.*, s. 13.

zwierchność Trzeciej Rzeszy⁵⁵⁹. 12 listopada 1939 roku osobiście witał gubernatora w Zakopanem i składał podziękowania w imieniu ludności góralskiej za „oswobodzenie górali od ucisku polskich władz”⁵⁶⁰. Razem z Krzeptowskim kluczowym działaczem był Józef Cukier, a także drugi lider „Goralenvolk” – dr Henryk Szatkowski⁵⁶¹. Szatkowski opracował adresowany do nowych władz niemieckich memoriał, postulujący uznanie odrębności narodowej góralszczyzny i wzmocnienie jej przez regulacje prawne oraz decyzje polityczne⁵⁶². Rozpoczęto działania mające na celu ugruntowywanie idei utworzenia „narodu góralskiego”⁵⁶³. Otwarto specjalne ośrodki edukacyjne, w których uczono języka góralskiego, góralskiej historii oraz kultury. Dokonano spisu ludności. W związku z tym Komitet Góralski, na którego czele stanął Wacław Krzeptowski zarządził złożenie deklaracji narodowościowej. Każdy osoba przystępująca do spisu otrzymywała tzw. kartę rozpoznawczą kennkarte (kenkarta). Osoby deklarujące się dobrowolnie lub przymusowo jako członkowie „narodu góralskiego” otrzymywali niebieskie karty z literą „G”⁵⁶⁴. Dokument ten stworzono przede wszystkim na potrzeby zbioru danych statystycznych. Posiadacze góralskiej kenkarty nie mieli w związku z tym żadnych przywilejów⁵⁶⁵. H. Jost podaje, że w Zakopanem wydano łącznie osiem tysięcy kart rozpoznawczych, z czego dwa tysiące siedemset stanowiły kenkarty góralskie⁵⁶⁶. Góralska społeczność decydowała się na taki krok w skutek gróźb i nacisków ze strony Komitetu Góralskiego, który dla buntowników przewidział surowe kary. Ludności groziło wysiedlenie, aresztowanie, czy też konfiskata mienia⁵⁶⁷. Przedstawiciele Komitetu prowadzili wzmożoną agitację pośród górali, jednakże nie przyniosła ona oczekiwanego sukcesu. Pozostawiła jednakże cień na wojennej historii Podhala. Podobny obrót przybrały działania prowadzone na rzecz stworzenia tzw. Legionu Góralskiego (Goralische Freiwilligen Waffen SS Legion) w 1943 roku⁵⁶⁸.

Bronisław Czech kategorycznie nie zgadzał się z germanizującym projektem „Goralenvolk” i zabraniał swojej rodzinie przystępowania do niego. Podejście to pokazuje,

---

⁵⁵⁹ W. Szatkowski, *op. cit.*, s. 178-188.

⁵⁶⁰ *Ibidem*, s. 55-68.

⁵⁶¹ IPN, sygn. Kr 502/866 – zeznanie J. Zborowskiego o spotkaniu H. Franka z W. Krzeptowskim i delegacją górali w listopadzie 1939 roku.

⁵⁶² W. Szatkowski, *op. cit.*, s. 55-68.

⁵⁶³ *Ibidem*.

⁵⁶⁴ MT, sygn. AR/NO/135 – Zarządzenie Zarządu Miasta Zakopane dotyczące spisu konsumentów oraz W. Szatkowski, *op. cit.*, s. 255-288.

⁵⁶⁵ *Ibidem*.

⁵⁶⁶ H. Jost, *op. cit.*, s. 21.

⁵⁶⁷ *Ibidem*.

⁵⁶⁸ H. Jost, *op. cit.*, s. 21 oraz W. Władyka, *op. cit.*, s. 54.

że dla Czecha Polska była jedna i wspólna. Nie chciał uczestniczyć w jej podziale i współdziałać z wrogiem. Nie miał zamiaru także uciekać. Jako człowiek honoru i oddany patriota chciał zostać i walczyć, nawet jeśli tę walkę miałby przypłacić życiem.

Czech miał świadomość, iż sytuacja na Podhalu robi się coraz bardziej niebezpieczna i jego działalność konspiracyjna może zostać w krótkim czasie ujawniona. Dodatkowych obaw przysporzyła mu oferta złożona przez dr Henryka Szatkowskiego. Jesienią 1939 roku (październik-listopad)⁵⁶⁹ Bronisław Czech otrzymał wiadomość od Szatkowskiego. Kolaborant chciał, aby Czech jako kurier tatrzański i przewodnik, przeprowadził grupę dwudziestu bądź dwudziestu pięciu osób na Węgry⁵⁷⁰. Czech od początku przewidywał, iż propozycja ta jest zasadzką i może być dowodem na jego działalność konspiracyjną. Jak się okazało, grupa, którą miał prowadzić Czech, wyruszyła w góry z innym przewodnikiem. Podczas wędrówki w pewnym momencie przewodnik opuścił towarzyszy, a czekające w okolicy Gestapo aresztowało wszystkich i wywiozło do zakopiańskiego więzienia⁵⁷¹.

Bronisław Czech, według relacji rodziny, w połowie maja 1940 roku planował wyjechać do Warszawy, by wziąć ślub z Marią Łozą, jednakże wyjazd nie doszedł do skutku, gdyż 14 maja o godzinie 9:00⁵⁷² zakopiańskie gestapo przyjechało dokonać jego aresztowania. Jednym z przedstawicieli okupanta był znajomy rodziny Czechów – Józef Dumaradzki⁵⁷³. Moment aresztowania dokładnie opisywała Stanisława Czech-Walczakowa, która była świadkiem zdarzenia. Jak twierdziła, jej brat zajmował się wówczas malowaniem krokusów na szkle⁵⁷⁴. Kiedy zorientował się, że gestapo przyjechało go aresztować, zabrał swój płaszcz i wyszedł na zewnątrz, gdzie czekał już samochód okupanta⁵⁷⁵.

Bronisław Czech został przewieziony do zakopiańskiej siedziby gestapo mieszczącej się w willi „Palace”. Poddano go tam wstępnym przesłuchaniom i torturom. Następnie osadzono w areszcie przy ulicy Nowotarskiej. Stanisława Czech-Walczakowa

---

⁵⁶⁹ W wymienionych źródłach pojawiły się dwie daty możliwego spotkania Bronisława Czecha z dr Henrykiem Szatkowskim. W swoim liście do doc. dra Bolesława Chwaścińskiego siostra Czecha wskazała listopad 1939 roku, zaś w swojej książce zamieściła informacje o październiku 1939 roku. TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List..., *op. cit.*, s. 2. oraz S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 68.

⁵⁷⁰ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List..., *op. cit.*, s. 2-3 oraz S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 68-69.

⁵⁷¹ Bronisław Czech spotkał w KL Auschwitz-I Tomasza Kadłubka oraz Tadeusza Ciesielskiego. Obaj mężczyźni zostali zamordowani przez Niemców. Ciesielskiego aresztowano z pomocą Henryka Szatkowskiego. S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 69.

⁵⁷² MT-ZA, Życiorys Bronisława Czecha..., *op. cit.*, s. 4.

⁵⁷³ Józef Dumaradzki – Ukrainiec. Absolwent zakopiańskiego gimnazjum. W 1936 roku zdał maturę w Zakopanem. Był tłumaczem w Gestapo i asystował przy przesłuchaniach. H. Jost, *op. cit.*, s. 174.

⁵⁷⁴ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 4.

⁵⁷⁵ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 74.

podjęła kilka prób uwolnienia brata, jednakże bezskutecznie⁵⁷⁶. Nazajutrz (15 maja 1940 roku) wczesnym rankiem Czech-Walczakowa udała się ponownie do więzienia, jednakże Bronisława Czecha już tam nie było⁵⁷⁷. Przekazano jej informacje, że o 5:00 rano wszystkich więźniów przewieziono do Nowego Targu. Finalnie Czech został osadzony na trzy tygodnie w więzieniu w Tarnowie⁵⁷⁸. Rodzina Czecha nie ustawała w próbach uwolnienia go⁵⁷⁹.

4.2. Pobyt w Obozie Koncentracyjnym KL Auschwitz-I i śmierć

Nienawiść do Żydów, komunizmu, demokracji oraz przekonanie o wyższości narodu niemieckiego nad innymi narodami stały się głównymi motywami działania Trzeciej Rzeszy. Kiedy w 1933 roku władzę przejął Adolf Hitler – twórca partii nazistowskiej (NSDAP), rozpoczęły się działania na rzecz stworzenia społeczeństwa czystego rasowo. W tym celu zaplanowano całkowitą eksterminację Żydów, Słowian, Romów oraz innych narodów, które w ideologii nazistowskich Niemiec nie miały prawa bytu⁵⁸⁰. Pierwsze obozy koncentracyjne pojawiły się na terenie Rzeszy Niemieckiej już w 1933 roku i przeznaczone były dla osób uznawanych za „elementy niepożądane” – przeciwników politycznych, kryminalistów i Żydów. Po wybuchu II wojny światowej rozpoczęto tworzenie podobnych obozów na terenach okupowanych⁵⁸¹.

Na ziemiach polskich jednym z głównych obozów koncentracyjnych był znajdujący się w Oświęcimiu Auschwitz. Na etapie decyzyjnym, przy wyborze lokalizacji do założenia obozu brano pod uwagę dwa główne czynniki. Jako pierwszy i kluczowy okazał się fakt, iż na tym terenie istniała już infrastruktura należąca przed wojną do wojska polskiego, którą można było zaadaptować na potrzeby KL Auschwitz. Drugim czynnikiem była możliwość transportu

---

⁵⁷⁶ Udało się jej jedynie zobaczyć brata, który przez dziurę w oknie podał jej gryps i polecił jej, by unikała zbyt częstego przychodzenia do aresztu. Poprosił siostrę również o koc, sweter i ciepłą bieliznę. Treść przekazanego grypsu zawierała prośbę od Bronisława Czecha do rodziny. Konieczne było odnalezienie doktora Mastalerza i wzięcie od niego świadectwa zdrowia. Lekarz ten zajmował się leczeniem złamań kończyny górnej i dolnej u Czecha oraz nadzorował jego problemy kardiologiczne. Następnie mieli złożyć podanie do Gestapo w Zakopanem. Poprosił także o przesyłanie podstawowych produktów żywnościowych. APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 4. oraz S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 75. oraz TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List..., *op. cit.*, s. 4. oraz H. Zdebska, *op. cit.*, s. 89.

⁵⁷⁷ *Ibidem*, s. 4.

⁵⁷⁸ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List..., *op. cit.*, s. 4.

⁵⁷⁹ *Ibidem*.

⁵⁸⁰ T. Świebicka, J. Pinderska-Lech, J. Mensfelt, *Auschwitz-Birkenau. Historia i teraźniejszość*, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Oświęcim 2008, s. 3.

⁵⁸¹ *Ibidem*, s. 4.

kolejowego więźniów, żywności, paliw i materiałów budowlanych. Oprócz Auschwitz, jako alternatywne miejsce na główny obóz koncentracyjny brano pod uwagę Stuthoff położony na północ od Gdańska. Finalnie jednak wybrano Auschwitz⁵⁸². Początkowo KL Auschwitz miał być obozem koncentracyjnym dla ludności polskiej. Z czasem niemieckie władze zaczęły wysyłać do Auschwitz więźniów z innych okupowanych państw, a także Romów (Cyganów) i sowieckich jeńców wojennych⁵⁸³.

Okupanci dokonywali coraz więcej aresztowań na terenie Polski. Więzienia były przepełnione, brakowało miejsc, by osadzić kolejnych więźniów, dlatego też podjęto decyzję o otwarciu obozu koncentracyjnego w Auschwitz⁵⁸⁴. Celem była eksterminacja ludności poprzez kombinację ciężkiej pracy fizycznej, głodowych racji żywnościowych oraz tragicznych warunków życiowych. Więźniowie umierali z głodu, wycieńczenia lub ewentualnie jako ofiary egzekucji, czy też eksperymentów medycznych⁵⁸⁵.

Po przybyciu do obozu, wszyscy, którzy przetrwali podróż, byli poddawani pobieżnej selekcji. Osoby zdolne do wykonywania katorżniczej pracy na rzecz Trzeciej Rzeszy były rejestrowane w obozie, zaś osoby starsze, chore, kobiety w ciąży, dzieci (z wyjątkiem tych, które mogły być wykorzystywane na potrzeby eksperymentów medycznych) natychmiast uśmiercano w komorach gazowych zlokalizowanych głównie na terenie KL Auschwitz II – Birkenau. Największy odsetek ofiar pochodził z Węgier (ok. 438 tys.), Polski (ok. 300 tys.), czy też Francji (60 tys.)⁵⁸⁶.

Pierwszy transport Polaków do Niemieckiego Nazistowskiego Obozu Koncentracyjnego Auschwitz – I przyjechał 14 czerwca 1940 roku. Pośród 728 polskich więźniów znalazła się elita okupowanego narodu. Byli to działacze polityczni, duchowni, artyści, sportowcy i wiele innych osób, które mogły mieć znaczący wpływ na działalność konspiracyjną i motywować rodaków do tworzenia ruchu oporu. Transport ten był o tyle istotny, iż wraz z nim nastąpiło oficjalne otwarcie działalności KL Auschwitz. W tej grupie znalazł się również Bronisław Czech. Otrzymał numer obozowy 349⁵⁸⁷. Jak twierdził Robert Weismann w czasie procesu zbrodniarzy hitlerowskich, który odbył się w 1965 roku we

---

⁵⁸² I. Bartosik, Ł. Martyniak, *Początki Auschwitz w świetle nowych badań historycznych*, „Memoria” 2020, Nr 33, s. 12.

⁵⁸³ *Ibidem*.

⁵⁸⁴ T. Świebicka, J. Pinderska-Lech, J. Mensfelt, *op. cit.*, s. 4.

⁵⁸⁵ *Ibidem*, s. 8.

⁵⁸⁶ *Ibidem*, s. 11.

⁵⁸⁷ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 5 oraz wpis z książki bloku szpitalnego 28 z dnia 6 grudnia 1941 roku – pozycja 149, s. 72.

Freibergu – zesłanie Bronisława Czecha do obozu w Oświęcimiu miało charakter profilaktyczny (Załącznik nr 10). Chodziło o to, aby Czech, jako znawca górskich terenów granicznych, nie przeprowadzał przez Słowację Polaków podążających na Zachód do polskich formacji wojskowych⁵⁸⁸. KL Auschwitz otrzymał specjalną misję eksterminacji polskich warstw inteligenckich oraz członków rodzących się organizacji podziemnych⁵⁸⁹. Biorąc pod uwagę te założenia, można wnioskować, że Czech został wywieziony do Auschwitz w zasadzie z obydwu powodów. Był przedstawicielem elity sportowej Polski, osobą znaną, lubianą, która mogła wywierać istotny wpływ na społeczeństwo, a także, jak podają dostępne źródła, prawdopodobnie zaangażowaną w działania ruchu oporu.

Informacji na temat pobytu Bronisława Czecha w KL Auschwitz I dostarczyć mogą jedynie wysyłane przez niego (cenzurowane) listy oraz zeznania więźniów, którzy razem z nim byli osadzeni. Źródła te należy traktować z dużą dozą sceptycyzmu, ze względu na występujący niejednokrotnie osobisty stosunek do osoby Bronisława Czecha oraz ewentualne zniekształcenia informacji wynikające z faktu, iż zeznania byłych więźniów składane były wiele lat po wyzwoleniu obozu, które miało miejsce 27 stycznia 1945 roku. Należy też wziąć pod uwagę emocjonalność, subiektywizm, a także ewentualne wpływy polityczne.

Na podstawie listów otrzymywanych od brata, Stanisława Czech-Walczakowa wyszczególniła numery bloków, w których zamieszkiwał Bronisław Czech.

- 1940 rok – lipiec – blok nr 3, sierpień – blok nr 5, wrzesień-październik – blok nr 3, listopad – blok nr 20, grudzień – blok nr 3;
- 1941 rok – styczeń – wrzesień – blok nr 3, październik – listopad – blok nr 20a, grudzień – blok nr 10;
- 1942 rok – styczeń – luty – blok nr 10, kwiecień – blok nr 22, lipiec – blok nr 17, wrzesień – listopad – blok nr 24, grudzień – blok nr 17;
- 1943 rok – styczeń – maj – blok nr 24, czerwiec – blok nr 14, lipiec – grudzień – blok nr 3a;
- 1944 rok – styczeń – luty – blok nr 3a, marzec – maj – blok nr 20.

---

⁵⁸⁸ W aktach dotyczących aresztowania ze zbiorów archiwalnych Instytutu Pamięci Narodowej znalazły się błędne informacje dotyczące numeru obozowego, który otrzymał Bronisław Czech. W aktach widniał numer 435, zaś w rzeczywistości przyznano mu numer 349. IPN, sygn. IPN, Aresztowania – Bronisław Czech, *op. cit.*, Załącznik nr 10 w Aneksie.

⁵⁸⁹ I. Bartosik, Ł. Martyniak, *op. cit.*, s. 15.

Pierwszy list od Bronisława Czecha dotarł do Zakopanego 25 lipca 1940 roku. Napisany został po niemiecku na zwykłym papierze. Następny otrzymano już 4 sierpnia 1940 roku. Zawierał następujące informacje:

„Moi najukochańsi! Znajduję się w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu. Jestem zdrowy. Piszcie do mnie wyłącznie w języku niemieckim. Zwróćcie uwagę na regulamin korespondencji na kopercie. Napiszcie mi, czy wszyscy w Zakopanem są zdrowi. Przesyłam pozdrowienia dla wszystkich i dla Maryśki. Mój adres: Bronisław Czech, ur. 25 VII 1908 r., nr: 349, Oświęcim – Blok 5”⁵⁹⁰.

Kolejne listy od Czecha przychodziły przeważnie raz w miesiącu. Te z kolei były pisanie już na specjalnych formularzach. Łącznie było ich ponad sześćdziesiąt. Utrzymywane były w tonie serdecznej troski o rodzinę. Bronisław Czech używał zwięzłych sformułowań i nie dokonywał szczegółowych opisów wydarzeń z życia obozowego⁵⁹¹.

Rodzina podejmowała próby uwolnienia Bronisława Czecha. Stanisława Czech-Walczakowa napisała łącznie siedemdziesiąt podań do różnych instytucji z prośbą o uwolnienie brata. W akcie desperacji napisała nawet specjalne pismo do Kancelarii Hitlera, ale i to nie przyniosło żadnych rezultatów⁵⁹². Jacek Kapłan-Czech wspominał, że także próby wyciągnięcia go z obozu przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż zakończyły się niepowodzeniem⁵⁹³.

Po rejestracji w KL Auschwitz I więźniowie, w zależności od ewentualnych predyspozycji lub preferencji władz obozowych, zostali przydzieleni do poszczególnych bloków, a także do pracy w różnych komandach. Na terenie KL Auschwitz I zlokalizowanych wówczas było dwadzieścia bloków, które w późniejszym czasie zostały rozbudowane⁵⁹⁴. Rosnąca liczba więźniów wymusiła rozbudowę obozu o kolejne osiem budynków⁵⁹⁵. Bronisław Czech, ze względu na swoje zdolności artystyczne został przydzielony w pierwszej kolejności do komanda o nazwie „Tischlerei”. W gronie więźniów wchodzących w skład „Tischlerei”, znajdowało się kilku artystów zawodowych oraz amatorów. Było to komando, w którym więźniowie mieli zdecydowanie lepsze warunki pracy. O korzyściach płynących

---

⁵⁹⁰ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 90.

⁵⁹¹ Starał się przekazywać rodzinie informacje dotyczące znajomych osadzonych razem z nim w obozie. Robił to używając wymijających zwrotów, tak żeby nie powiedzieć bezpośrednio o śmierci – tak było w przypadku Jana Gnojka i Tadeusza Ciesielskiego. Odnośnie tego pierwszego napisał, że „Jaśka przenieśli do innego lepszego miejsca i już o nim wiadomości mieć nie będziecie”, zaś o drugim, że „jego żona najlepiej zrobi, jeśli znajdzie sobie innego męża”, TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List..., *op. cit.*, s. 7.

⁵⁹² *Ibidem*.

⁵⁹³ 70. *Rocznica śmierci...*, *op. cit.*

⁵⁹⁴ *The Auschwitz-Birkenau Memorial*, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Oświęcim 2019, s. 11.

⁵⁹⁵ W jednym dwupiętrowym bloku mieszkało według założeń teoretycznych około siedmiuset więźniów, jednakże w rzeczywistości liczba ta była znacznie większa. W związku z tym warunki bytowania były niezwykle ciężkie. *Ibidem*, s. 29.

z pracy w tej grupie wspominał w swoim raporcie rotmistrz Witold Pilecki. Więźniowie pracowali z reguły pod dachem, w cieple i otrzymywali dodatkowe racje żywnościowe, a także części garderoby, takie jak skarpetki, czy czapki. Dawało to zdecydowanie większe szanse na przetrwanie. Warunkiem dostania się do tego komanda było posiadanie artystycznych zdolności⁵⁹⁶. Jak relacjonuje były więzień KL Auschwitz I – Franciszek Targosz w swoich wspomnieniach dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau z dnia 31 października 1968 roku:

„Z Tischlerei” wyodrębniono z czasem jakby oddzielne komando „Schnitzerei”. Pracami tego nowego komanda kierował więzień Polak / z pierwszego transportu Polaków-tarnowski / Tadeusz Myszkowski, pracował tam więzień Tadeusz – nazywany „Mopek”, dwu braci Kupców z Zakopanego, Wincenty Gawron, Czech Bronek, Łuszczek Izidor, Jaworski z Zakopanego, Józef Putek i Ksawery Dunikowski. Ci koledzy w późniejszym czasie pracowali w innych komandach. (...) W „Schnitzerei” oficjalnie wykonywano łyżki drewniane dla więźniów, ale rzeźbiono i talerze, figurki oraz znane drogowskazy obozowe „Dalli Dalli-strasse”⁵⁹⁷ – co jeśli się nie mylę było m. innymi dziełem więźnia Lecha, który później został w obozie rozstrzelany. Rzeźbiono tam też kasetki na biżuterię, na karty, papierosnice, cygarniczki itp.”⁵⁹⁸.

Relacje z pracy w komandzie „Schnitzerei” przedstawiali więźniowie Wincenty Gawron (15 lipca 1967 roku)⁵⁹⁹ oraz Alojzy Gołka (25 kwietnia 1980 roku)⁶⁰⁰. Gawron podkreślił, że dzięki zatrudnieniu w komandzie „Schnitzerei” więźniowie mogli liczyć na lepsze warunki. Praca wykonywana była w zamkniętym pomieszczeniu, a jej efekty były niejednokrotnie wywożone poza teren obozu przez Kapo sprawującego nadzór nad grupą. Korzystając z możliwości, jakie dawał wyjazd, przemycał on dla uwięzionych otrzymane od kontrahentów jedzenie, m.in. gotowane mięso⁶⁰¹.

Warunki żywieniowe w Niemieckim Nazistowskim Obozie Koncentracyjnym i Zagłady Auschwitz-Birkenau były na zatrważającym poziomie. Więźniowie otrzymywali racje żywnościowe pozwalające na podtrzymanie podstawowych funkcji życiowych. Było to działanie mające chronić przed ewentualnym buntem ze strony osadzonych. Znikome ilości

---

⁵⁹⁶ R.W. Pilecki, *op. cit.*, s. 52-61.

⁵⁹⁷ Opisu tego znaku dokonał Mieczysław Kościelniak : „(...) Jeżeli idzie o kierunkowskaz: „Dali-dali-strasse” to stał on zaraz za bramą obozu Auschwitz I, na której widniał napis: „Arbeit macht frei”. Na dębowym słupie umocowany był kierunkowskaz, jego ramię miało głębiony napis stylizowanym gotykiem. „Dali Dali Strasse”. Na tym ramieniu było kilka figurek w ujęciu karykaturalnym. Pamiętam, że to były rzeźby przedstawiające: księdza, żyda, chłopca. Szczegółów nie pamiętam, lecz jestem pewien, że kierunkowskaz stał tuż za bramą – po prawej stronie, przy krawężniku”. APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 22 i 23 października 1970 roku, s. 2.

⁵⁹⁸ APMA-B, sygn. Ośw./Targosz/7626, Relacja Franciszka Targosza z dnia 31 października 1968 roku, s. 4.

⁵⁹⁹ APMA-B, Relacja Wincentego Gawrona z dnia 15 lipca 1967 roku, s. 2.

⁶⁰⁰ APMA-B, Relacja Alojzego Gołki z dnia 25 kwietnia 1980 roku, sygn. Ośw./Gołka/2223, s. 2.

⁶⁰¹ APMA-B, Relacja Wincentego Gawrona..., *op. cit.*, s. 2.

jedzenia oraz katorżnicza praca doprowadzała do skrajnego wycieńczenia, które w wielu przypadkach kończyło się do śmiercią⁶⁰².

Praca w „Schnitzerei” miała odmienny charakter. Więźniowie mieli przypisany szereg oficjalnych obowiązków z zakresu stolarstwa i rzeźbiarstwa. Wielokrotnie wykonywali też tzw. „nieoficjalne zlecenia”. Były to z reguły specjalne zamówienia od władz obozowych lub poszczególnych SS-manów⁶⁰³. Niemcy byli zafascynowani sztuką, szczególnie taką, której tematyka nawiązywała do szeroko pojętego folkloru góralskiego. Otrzymanego zlecenia nie wolno było odrzucić. W zamian za wykonane dzieła, zleceniodawcy zaopatrywali artystów w narzędzia niezbędne w procesie tworzenia, stwarzali lepsze warunki pracy lub przymykali oko na różne sytuacje, które mogłyby zostać uznane za niezgodne z obowiązującymi w obozie zasadami⁶⁰⁴. Członkowie „Schnitzerei”, dzięki swoim talentom, byli uznawani przez władze obozowe za wartościowych, z powodu korzyści czerpanych z ich twórczości. Dzięki temu artyści jako jedni z nielicznych mogli liczyć na opiekę medyczną w obozie⁶⁰⁵.

Włączenie do grona obozowych artystów było dla Bronisława Czecha swego rodzaju ratunkiem, gdyż ze względu na sposób i miejsce wykonywania pracy nie był narażony na tak silną eksploatację, jak więźniowie pracujący w innych komandach. Brak kierunkowego wykształcenia nie przeszkodził Bronisławowi Czechowi w zyskaniu uznania dla swojego talentu i zainteresowania ze strony SS-manów. Prawdopodobnie możliwość wytwarzania prac artystycznych, stała się dla Czecha czymś w rodzaju odskoczni od tragicznych warunków, w jakich go osadzono. Natchnieniem dla niego była jego miłość do gór. Analizując dostępne źródła⁶⁰⁶ można domniemywać, iż to właśnie te uczucia dawały mu motywację i siłę do dalszej walki o przetrwanie. Tęsknotę za ukochanymi Tatrami przejawiał w swoich rzeźbach i obrazach. Opinie na temat niektórych prac Bronisława Czecha wykonanych w KL Auschwitz I wyraził w swoich wspomnieniach Aleksander Schiele:

„Oglądam ze zrozumiałym wzruszeniem i pietyzmem cztery powiększone fotografie pejzaży tatrzańskich, które Bronek stworzył w Oświęcimiu. Tylko straszliwa tęsknota za wolnością i górami

---

⁶⁰² *The Auschwitz-Birkenau...*, *op. cit.*, s. 26.

⁶⁰³ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 8 stycznia 1971 roku, s. 10 oraz Relacja Franciszka Targosza..., *op. cit.*, s. 4 oraz Relacja Wincentego Gawrona..., *op. cit.*, s. 2.

⁶⁰⁴ *Ibidem*.

⁶⁰⁵ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka..., *op. cit.*, s. 3.

⁶⁰⁶ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Bronek...”, *op. cit.*, s. 2 oraz MT-ZA, Z pamiętnika dr. Stanisława Kłodzińskiego o śp. Bronisławie Czechu..., *op. cit.*, s. 1-2 oraz APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka..., *op. cit.*, s. 11 oraz APMA-B, Relacja Izidora Łuszczka z dnia 8 stycznia 1971 roku, s. 3 i 9.

mogła pokierować ręką artysty tak, by wywołać w patrzącym wrażenie potęgi, piękna i grozy gór. Co za wyczucie i zrozumienie posiadał Bronek w dziedzinie sztuki.⁶⁰⁷

Podobne informacje zostały przekazane również przez współwięźnia i kolegę Czecha – Mieczysława Kościelniaka w jego relacji dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz- Birkenau z 22 i 23 października 1970 roku. Kościelniak niejednokrotnie spotykał Czecha podczas pobytu w KL Auschwitz I. Podkreślał, że definitywnie głównym i ukochanym tematem twórczości Bronisława Czecha były góry. „W twórczości Bronka widzi się i czuje jego tęsknotę za wolnością, za przyrodą, otwartą przestrzenią”. Podczas pobytu w KL Auschwitz, Czech pobierał u Kościelniaka lekcje rysunku.⁶⁰⁸

Bronisław Czech wykazywał się wieloma talentami z zakresu sztuki, gdyż poza rzeźbiarstwem zajmował się także malarstwem na szkle oraz wykonywaniem zdobień na listach wysyłanych na zewnątrz do rodzin więźniów⁶⁰⁹. Większość jego prac była związana z kulturą góralską oraz górską naturą⁶¹⁰. Pejzaże tatrzańskie, górska roślinność, czy wydarzenia oraz zwyczaje charakterystyczne dla Podhala przedstawione w dziełach Czecha były wyrazem jego bólu związanego z oddzieleniem go od miejsca, które było mu bliskie. Twórczość dawała mu nadzieję na wyjście z obozowego terroru.

Czech wielokrotnie przejawiał zachowania świadczące o wręcz rozdzierającej tęsknocie za domem rodzinnym i Tatrami. Szczegóły z tym związane można znaleźć w pamiętniku dra Stanisława Kłodzińskiego:

„Znosił trud lagrowy ze stoickim spokojem, stał zawsze na boku, cichy, skromny, ten wielokrotny mistrz narciarski Polski, wzór sportowca-amatora. Nie wykorzystał swej sławy, bo chciał być przeciętnym, szarym „heftlingiem”. Mógł zostać jako stary numer „capo”, „verarbeiterem”, mógł pracować w lukratywnych komandach, mógł / bo mu proponowano / sprzedać się Niemcom i ćwiczyć alpejskich narciarzy Trzeciej Rzeszy. Z pogardą sportowca, prawdziwego Polaka odrzucał wszystko. Zamknięty w sobie, żył bliżej z kilkoma zakopiańskimi przyjaciółmi. Spotykali się wieczorem, spacerując. Najczęściej o niczym nie mówili, każdy z nich myślał o Tatrach, śniegu i nartach... On, człowiek gór, przestrzeni, który z wichrem i śnieżycą przelatywał z hali na halę, który jak ptak wylatywał z zakopiańskiej Krokwi – teraz zamknięty, otoczony drutami nizinnego / Auschwitzu. Nie żalił się nigdy, nie opowiadał o Tatrach. Wychodził, by nie słyszeć, gdy ktoś mówił o nartach i śniegu. W listopadzie ranek rok 1941, gdy było jeszcze wcześniej przed apelem, a ciemności obozu przeszywały snopy promieniami reflektorów strażniczych, spadł pierwszy śnieg pokrywając obóz, ulice lagrowe cienką, kilkucentymetrową powłoką. Pierwszy, puszysty, dziewiczy śnieg. „Heftlindzy” tłoczyli się na korytarzach bloków, szczelnie zapinali bluzki, oczekując na gong apelowy. Nikt nie chciał nosa za wcześniej wystawić, każdy chciał zatrzymać w sobie resztki nocnego ciepła. Na placu

⁶⁰⁷ TPN ODT, Materiały od doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „Bronek...”, *op. cit.*, s. 2.

⁶⁰⁸ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka..., *op. cit.*, s. 11.

⁶⁰⁹ APMA-B, Relacja Pawła Ludwiga z dnia 25 kwietnia 1980 roku, s. 1.

⁶¹⁰ APMA-B, Relacja Izzydora Łuszczka..., *op. cit.*, s. 10.

apelowym i ulicach było więc całkiem pusto i cicho. Z bloku wymknął się chyłkiem tylko Bronek Czech. Popatrzył na pierwszy śnieg, oglądnął zachmurzone niebo, zwrócił twarz w stronę gór, usiłując przebić wzrokiem mgłę ciemności walczącego dnia z nocą. Bronek oglądnął się naokoło czy go ktoś nie śledzi i szybkim krokiem przeszedł ku końcowi placu obozowego aż na skraj Birkenalei. „Post” poprawił się w budce, pogonił szybko reflektorem za nim i zwrócił ku niemu karabin. „Nie, to jednak nie samobójca”. Zatrzymał się parę metrów przed drutami Bronek, oglądnął się szybko i bystro raz jeszcze. Posta na budce zdawał się nie widzieć. Po prostu nie zwracał na niego uwagi. Ukląkł na świeżym śniegu, nabrał go w pełne garście. W ten sposób Bronek Czech przywitał się z zimą, pozdrawiając pierwszy śnieg. Z jego jasnych drobnych oczu spłynęły perliste łzy. Uspokojony, że nikt go nie widział, szybkim krokiem wrócił na blok. Był spokojny i poważny. Nie słyszał nic, co do niego mówiono. Wtem odezwał się gong na apel. Głośny krzyk „eintreten”, ruch, zgiełk, hałas, przekleństwa. Bronek zmieszał się z tłumem i zniknął z oczu. Misterium powitania zimy zostało zakończone...⁶¹¹

Opis Kłodzińskiego pokazuje, jak silna więź łączyła Czecha z górami. Pozwala to sądzić, iż Tatry były dla niego czymś rodzaju miejsca *sacrum*. W jego zachowaniu widać przejawy głębokiego szacunku. Był to wyraz ogromnej tęsknoty i próby duchowej łączności z ukochanymi Tatrami. Postępowanie to wiązało się z bardzo dużym ryzykiem. Gdyby Czech został zauważony przez władze obozowe, musiałby liczyć się z poważnymi konsekwencjami karnymi.

Artystyczne predyspozycje Czecha zaowocowały przydzieleniem go do specjalnej grupy, która zajmowała się pracami na rzecz utworzenia tzw. muzeum obozowego, co potwierdza jego kolega, jeszcze z czasów przed aresztowaniem, Izydor Łuszczek w swojej relacji z dnia 8 stycznia 1971 roku. Początki powstania muzeum datuje się na luty-marzec 1941 roku. Komendant KL Auschwitz I Franz Rudolf Höss wydał decyzję odnośnie gromadzenia eksponatów w takim obiekcie⁶¹². Inicjatywa ta miała głównie charakter propagandowy⁶¹³.

„Pewnego dnia – nie umiem podać daty – zabrano ze stolarni Bronka Czecha i przydzielono do pracy w tak zwanym muzeum obozowym. Bronek poinformował z kolei mnie o tym zajęciu i bodając następnego dnia i ja odszedłem ze stolarni i rozpocząłem pracę w Muzeum obozowym na bloku 24 /parter/. Wówczas to oprócz Bronka Czecha i mnie pracował w muzeum obozowym więzień Franciszek Targosz pochodzący z Bielska. (...) Z Bronkiem łączył nas nie tylko okres nauki, treningi i udział w zawodach w reprezentacji kadry narodowej. Moja znajomość i przyjaźń z Bronkiem Czechem trwała też w czasie naszego pobytu w obozie Auschwitz. Gdy przywieziono mnie do Oświęcimia 20.VI.1940 r. od razu spotkałem Bronka. Ja pomogłem mu dostać się do stolarni i tutaj kapo Balkemu zwróciłem uwagę na to, że jesteśmy rzeźbiarzami. (...) Ja i Bronek nie mieliśmy wobec siebie tajemnic i staraliśmy się zawsze być razem i wzajemnie sobie pomagać. Nawet wówczas kiedy w początkach 1944 r. przestaliśmy nocować w muzeum obozowym los nas nie rozdzielił. Mimo, że na kalfaktorów do Lagerführera oraz Arbeitseinsatz wybierano Reichsdeutsche i Volksdeutsche – myśmy tę pracę uzyskali. Przez cały czas pobytu w obozie nie posługiwaliśmy się językiem niemieckim, a mimo to

⁶¹¹ MT-ZA, Z pamiętnika dr. Stanisława Kłodzińskiego o śp. Bronisławie Czechu..., *op. cit.*, s. 1-2.

⁶¹² APMA-B, sygn. Ośw./Targosz/7626, Relacja Franciszka Targosza..., *op. cit.*, s. 1- 4.

⁶¹³ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka..., *op. cit.*, s. 6.

Bronek do swojej śmierci /5.VI.1944 r./, a ja do chwili ewakuacji z Oświęcimia /28.X.1944 r./ utrzymywaliśmy się jako tzw. „Kalifaktorzy”. Zarówno Lagerführer Aumeier jak i szef biura zatrudnienia /Arbeitseinsatz/ Sell mieli do nas pewnego rodzaju zaufanie. Możliwe, że wiedziano, że kiedyś odnosiliśmy znaczne sukcesy sportowe, ale to nie dawało nam żadnych specjalnych uprawnień w obozie. Raczej pomogły nam uzdolnienia rzeźbiarskie i te nasze zdolności bardzo w obozie eksploatowano. Pierwszymi pracami jakie ja i Bronek wykonywaliśmy to były podstawki na kałamarze i listy. Były one bogato zdobione ornamentami w stylu góralskim i to był początek naszej kariery rzeźbiarskiej. Bronek malował wiele na szkłe. Tutaj wypracował sobie własny styl charakteryzujący się tym, że śmiałą czarną linią odcinał płaszczyzny poszczególnych nakładanych na szkło kolorów. Tematyka jego malarstwa to prawie wyłącznie góry i ludzie gór. Bronek był artystą mającym zdolność widzenia oraz odtwarzania piękna regionu, z którego pochodził. (...) Ponieważ Bronek malował dość naturalistyczne przeto trafił na gust SS-manów i prace jego miały duży popyt⁶¹⁴.

To, że Czech przeżył w obozie niemalże cztery lata było efektem jego przygotowania kondycyjnego. Był przyzwyczajony do bardzo dużych obciążeń organizmu, stąd przydzielane mu w KL Auschwitz I bardzo wyczerpujące prace fizyczne był w stanie wykonać. Według relacji jego współwięźniów, Bronisław Czech czuł się jak przysłowiowy „ptak w klatce”. Podkreślano, że mimo początkowej nadziei i optymizmu, które towarzyszyły mu od momentu aresztowania, aż do umieszczenia w obozie koncentracyjnym, Czech zaczął się załamywać, bo szansa na wyjście z niewoli stawała się coraz bardziej odległa. Koledzy opisywali go jako zamkniętego w sobie, cichego, małomównego, pogrążonego w myślach. Obraz ten jest całkowitym przeciwieństwem Bronisława Czecha z czasów przedwojennych, kiedy to był przedstawiany jako człowiek pełen energii, entuzjazmu, optymizmu, który bardzo często przejmował rolę lidera. Niewykluczone, że w wyniku ciężkich warunków bytowych panujących w obozie, połączonych z przemocą fizyczną i psychiczną, Bronisław Czech doświadczał stanów depresyjnych, które w dłuższej perspektywie wpłynęły na drastyczne pogorszenie jego stanu zdrowia.

Wspomnienia związane z zachowaniem i postawą Czecha w stosunku do współwięźniów oraz otaczającej go rzeczywistości zawarł w swojej relacji Edmund Zabawski (nr obozowy 19 547):

„(...) Jesienią 1941 roku dostałem się do komanda Tischlerei, czyli stolarzy. Wcześniej pracowałem ma tzw. Banhofie, przy rozładunku materiałów budowlanych. Ciężka praca, warunki obozowego życia, znęcanie się na nas przez kapo – wszystko to powodowało, iż byłem zupełnie wycieńczony. Czułem, że zbliża się mój koniec. Wielu moich kolegów dobrowolnie poszło na druty (...) Pamiątałem jednak, że zaraz po przybyciu do obozu wszyscy mówili, że chcąc przeżyć – trzeba dostać się do pracy pod dachem. Poszedłem więc do Arbeitsdiensta i przypomniałem mu, że zgłaszałem swój zawód stolarza, obiecując mu przy tym wykonanie zdobionej, inkrustowanej kasetki. Po kilku dniach przeniesiono mnie do stolarni (...) Pewnego dnia po apelu pobiegłem do mojego komanda, które właśnie formowało się przed wyjściem do pracy. W pewnym momencie wpadłem w błoto, nie mając

---

⁶¹⁴ APMA-B, Relacja Izzydora Łuszczka..., *op. cit.*, s. 3 i 9.

zupełnie siły się podnieść. Nagle poczułem, że ktoś mnie odwrócił, mocno chwycił pod rękę, energicznym ruchem postawił na nogach i krzyknął: - Ty gdzie, do Tischlerei? Chodź szybko za mną, bo Bruno za nami. – Ciągną mnie umoczonego w błocie do kolumny, gdzie już odliczali. Wpakował mnie do środka kolumny i kazał trzymać pod rękę w czasie marszu. Koledzy powiedzieli mi, że gdyby nie Bronek, byłoby już po mnie. Zobaczywszy moje zdziwienie, popatrzyli na mój wysoki numer (19 547), a ja po prostu nie byłem w stanie zwrócić uwagi na człowieka, który pomógł mi wstać, bo prawie nic nie widziałem. Kiedy już wiedziałem, że to Bronkowi Czechowi zawdzięczam życie, wzbierała we mnie wdzięczność dla tego człowieka, którego znałem z prasy, ze zdjęć, którego podziwiałem za wspaniałą karierę sportową. Tego dnia obudziła się we mnie nadzieja, że może dzięki takim ludziom przetrwam. Po zakończeniu pracy odszukałem go, żeby mu podziękować. Umówiliśmy się na wieczór po apelu na spotkanie przy bloku 25. Gdy już porozmawialiśmy, powiedział, żebym chwilę poczekał. Przyniósł mi pół porcji swojego chleba. Nie chciałem wziąć, wcisnął mi w kieszeń na pożegnanie. (...) Później spotykaliśmy się prawie codziennie między blokiem 24 a 15. Dołączył do nas jego kolega z CIWF-u, Bruno Grey. Dużo rozmawialiśmy, dzieliliśmy się wiadomościami, a później – paczuszkami z domu. Bronka polubiłem bardzo, był mi jak brat. Nawet po jakichś smutnych wydarzeniach w obozie starał się nas podtrzymać na duchu, rozweselić. Nigdy mu tego nie zapomnę. Najczęściej opowiadał o górach, nartach, o CIWF-ie, o szybowcach, no i oczywiście o domu. Życzliwy, pogodny, koleżeński – był dla nas „odtrutką” na życie obozowe. Wszyscy więźniowie mu się kłaniali, był bardzo znany. (...) Unikał zakopiańczyków (z wyjątkiem Łuszczka, z którym pracował), gdyż oni zazdrościli mu sukcesów sportowych, ale według mojej oceny, on był po prostu na innym (wyższym) poziomie. Cieszył się dużym zaufaniem wśród więźniów, wiedział nawet o planowanych ucieczkach. Pewnego wieczoru powiedział do mnie: „Syreny będą wyły. Chłopcy dzisiaj pójdą”. Ja sam rozważałem możliwość podjęcia takiej próby, ale po głębszym zastanowieniu – zrezygnowałem. Dla Bronka natomiast świadomość, iż konsekwencje jego ucieczki mogliby ponieść inni (rodzina, koledzy z bloku), od początku wykluczały ucieczkę”⁶¹⁵.

Opisane wydarzenia pokazują, że Czech nawet w warunkach obozowych starał się zachowywać jak człowiek honoru i wykazywał się dużą empatią w stosunku do współwięźniów. Prowadzone z nimi rozmowy oraz spotkania dawały mu możliwość dzielenia się wspomnieniami i zamiłowaniem do gór. Nie ulega wątpliwości, iż była to dla niego odskocznia od obozowego życia, która pozwalała na wizualizację pragnień i uwolnienie emocji związanych z tęsknotą za wolnością.

W obozowej rzeczywistości niewiele osób podzieliłoby się jedzeniem. Więźniowie otrzymywali rację żywnościową, która składała się z trzech posiłków dziennie. Rano wydawano im pół litra „kawy” – gotowanej wody z namiastką kawy zbożowej bądź „herbaty” – naparu z ziół. Posiłek popołudniowy składał się z zupy, której podstawowym składnikiem były ziemniaki, brukiew oraz niewielkie ilości kaszy jaglanej, mąki żytniej czy też ekstraktu spożywczego. Warzywa dodawane do zupy niejednokrotnie były już w stanie nie nadającym się do spożycia. Kolację zaś stanowiło około 300 gram czarnego chleba, do którego dodawano około 25 gram najgorszego gatunku kielbasy lub margaryny. Zamiennie wydawano

---

⁶¹⁵ Relacja Edmunda Zabawskiego (na podstawie wywiadu z dnia 24 sierpnia 1990 roku przeprowadzonego przez H. Zdebską). H. Zdebska, *op. cit.*, s. 92-93.

również łyżkę stołową marmolady lub sera. W zamyśle władz obozowych, porcja żywności otrzymywana wieczorem miała stanowić również śniadanie na dzień następny. W rzeczywistości jednak więźniowie byli w stanie tak silnego wygłodzenia, że konsumowali całą rację wieczorem. Wartość odżywcza całodziennego wyżywienia więźnia była tak niska, że nie wystarczała nawet na zaspokojenie potrzeb organizmu i podtrzymywanie funkcji życiowych w spoczynku⁶¹⁶. Żywność w obozie było towarem luksusowym. Więźniowie byli gotowi wiele poświęcić za zdobycie dodatkowego kawałka chleba. Natomiast Bronisław Czech potrafił oddać swoją porcję osobie, która w danym momencie bardziej tego potrzebowała. W takich okolicznościach są to czyny postrzegane w kategoriach heroicznych. Takie akty pomocy ze strony Czecha miały miejsce niejednokrotnie. Przypuszczalnie postawa ta przyczyniła się do szacunku, jakim darzono w obozie jego osobę. Wzmianki o życzliwości i empatii Czecha do współwięźniów znaleźć można również w relacjach Jerzego Urbanka (nr 3378), który osadzony był razem z nim w tarnowskim więzieniu oraz Ludwika Piotrowskiego, który trafił do obozu wiosną 1942 roku. Urbanek wspominał, iż Bronisław Czech zorganizował dla niego porcję chleba ze smalcem⁶¹⁷. Z kolei Piotrowski wspominał po wielu latach od wyzwolenia:

„Pocieszał mnie jak mógł. Podarował mi 30 sztuk papierosów i powiedział, że gdybym czegoś potrzebował, to mam się zgłosić do niego. Ten objaw życzliwości ze strony Czecha bardzo mnie wzmocnił na duchu”⁶¹⁸.

Czech kierując się dobrem innych więźniów nigdy nie podjął prób ucieczki z KL Auschwitz I. Miłość do Ojczyzny sprawiła, że nawet w obozie podejmował działania na rzecz ruchu oporu i angażował się w akcje konspiracyjne. Według wspomnień jednego z więźniów – Antoniego Suchanka (nr obozowy 139388), Bronisław Czech tworzył zbiory danych dotyczących ludobójstwa w Auschwitz, które później stały się jednym ze źródeł dla rotmistrza Witolda Pileckiego do sporządzenia słynnego raportu⁶¹⁹. Pilecki został przeniesiony do komanda rzeźbiarzy i szybko nawiązał dobre relacje z członkami grupy. Oprócz Czecha członkami Związku Organizacji Wojskowej (ZOW) byli m.in. Xawery Dunikowski, Izidor

---

⁶¹⁶ Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, Historia – Życie w obozie – Wyżywienie, <https://www.auschwitz.org/historia/zycie-w-obozie/wyzywienie/> (dostęp: 09.05.2025)

⁶¹⁷ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 285.

⁶¹⁸ *Ibidem*.

⁶¹⁹ Autorzy nie wykluczają, iż Antoni Suchanek i Bronisław Czech mogli poznać się jeszcze przed zesłaniem do KL Auschwitz-I. Suchanek był taternikiem, członkiem PTTK, a także wytoczył w Tatrach szlaki. Malował również tatrzańskie pejzaże. M.A. Badowicz, A.M. Badowicz, *op. cit.*

Łuszczek, Henryk Tomaszewski czy Zbigniew Rożak⁶²⁰. Ze względu na sławę i popularność, jaką wypracował sobie w latach międzywojennych, Czech otrzymywał szereg propozycji od działaczy sportowych Trzeciej Rzeszy. Oczekiwano, iż Bronisław Czech obejmie funkcję trenera dla niemieckich narciarzy. Propozycja uwolnienia w zamian za współpracę była mu przedstawiana kilkakrotnie podczas pobytu w obozie. Prawdopodobnie Niemcy zsyłając Czecha do KL Auschwitz liczyli na to, iż w obliczu trudów obozowego życia zdecyduje się na odstępstwo od patriotycznych wartości i dołączy do okupanta. Większość więźniów w sytuacji odrzucenia propozycji współpracy z Trzecią Rzeszą byłaby w trybie natychmiastowym skazana na karę śmierci lub w najlepszym wypadku inne „niehumanitarne” ograniczenia i sankcje, z których więzień wyszedłby albo martwy albo w stanie kalectwa. Tak się jednak nie stało w przypadku Czecha. Analizując motywacje okupanta, można wysnuć wniosek, że Bronisław Czech był w oczach Trzeciej Rzeszy niezwykle wartościowym sportowcem. Ponawiane przez okupanta propozycje miały na celu także zdiagnozowanie stanu psychicznego więźnia. Niemcy liczyli, że finalnie Czech zgodzi się na współpracę. Zgoda na trenowanie byłaby argumentem pokazującym, że „wielcy” Polacy są słabi i można ich przeciągnąć na stronę Trzeciej Rzeszy. Byłby to cios dla pozostałych więźniów.

Jedno ze spotkań, podczas którego Czech miał otrzymać warunek zwolnienia, opisał jego współwięzień i kolega Mieczysław Kościelniak:

„Od Bronka wiem, że w obozie pewnego dnia został wezwany do Lagerkommendanta Hössa, u którego znajdowało się 2 oficerów SS. Pytali oni Bronka Czecha, czy ich poznaje, zaproponowali Bronkowi zwolnienie z obozu, które mieli rzekomo posiadać – pod warunkiem, że podejmie się szkolenia i trenowania żołnierzy. Bronek nie mówił po niemiecku – a więc przez tłumacza – odmówił – nie przyjął propozycji i został w obozie. Według słów Bronka komendant Höss początkowo denerwował się tym, że przybyli SS-mani pertraktują z więźniem a jeszcze bardziej zdenerwował się, gdy Bronek Czech nie przyjął propozycji”⁶²¹.

Bronisław Czech bardzo źle znosił wydarzenia, których przyszło mu doświadczyć w KL Auschwitz I. Jego kolejne zachowania opisywał Mieczysław Kościelniak w następujący sposób:

„Bronek zdobył światową sławę jako narciarz. Twierdzę, że nie był przygotowany do dźwigania tego olbrzymiego balastu sławy, co objawiało się czasem w jego nerwowych reakcjach. Nie umiał się pogodzić z poniżeniem godności człowieka, wymagał czasami uznawania jego sławy. Sława ta kosztowała go wiele upokorzeń. Mógł być zwolniony z obozu pod warunkiem, że podejmie się

---

⁶²⁰ R.W. Pilecki, *op. cit.*, s. 229.

⁶²¹ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 24 maja 1968 roku, s. 5.

trenowania SS-manów. W tym celu przybyło do obozu 2 dygnitarzy SS-mańskich – prawdopodobnie „olimpijskich kolegów”, którzy namawiali go do podjęcia się roli instruktora narciarskiego. Ten szlachetny, prawy i surowy dla siebie góral odmówił i pieniał się ze złości, że ktoś śmiał mu coś podobnego zaproponować”⁶²².

W innej relacji Kościelniak także przedstawił zachowanie Bronisława Czecha, który może świadczyć o tym, że oczekiwał on traktowania z należnym szacunkiem ⁶²³.

Za każdym razem, gdy przedstawiciele okupanta ponawiali propozycję współpracy, Bronisław Czech był oburzony i podkreślał, że woli zginąć jako Polak niż żyć jako zdrajca polskiego narodu. Szczegóły dotyczące jego postawy zawarła w swojej relacji także Stanisława Czech-Walczakowa, która szczegółowo opisała spotkanie z jednym z SS-manów:

„Wspomniany pejzaż „Przez potoczek gęsi gnała” otrzymałam w Zakopanem wiosną 1942 r. Bardzo to wówczas przeżyłam. Przyniosła mi go do domu mała dziewczynka, podała w progu i zaraz uciekła. Kiedy zorientowałam się, że to od Bronka z obozu, pobiegłam za nią, żeby się czegoś więcej dowiedzieć. Zobaczyłam, że ona siada w parku na ławce koło mężczyzny w mundurze SS. Zdobyłam się na odwagę, podeszłam do nich i spytałam, skąd dziecko wzięło obrazek namalowany przez brata. Esesman powiedział mi, że zna brata i całą naszą rodzinę, ponieważ przed wojną 10 lat przebywał w Zakopanem u piekarza Krupy. Teraz należy do załogi pilnującej obozu oświęcimskiego. Widział tam Bronka, który pracuje w izbie, gdzie Polacy wykonują różne ładne przedmioty z drewna i obrazki, ale nie chce z nim rozmawiać, mimo, że wiele mógłby dla niego zrobić, przekazać jakiś list czy inną przesyłkę. Obrazek, który dało jej dziecko, zamówił u niego za pośrednictwem kolegi, gdyż Bronek na pewno by odmówił. Wtedy powiedziałam, że skoro jest Bronkowi życzliwy, to dlaczego nie pomoże mu wydostać się z obozu. Zaproponowałam mu nawet nasz dom za pomoc w ucieczce. Odpowiedział, że brat nigdy by się na to nie zgodził, bo wie, że za niego poszliby na śmierć koledzy z bloku. Mówił mi również, że do obozu przyjechało 2 oficerów niemieckich i Bronek został w związku z tym wezwany do komendanta, gdzie odbyła się rozmowa, której część doskonale zapamiętałam z relacji tego esesmana. Mówili tak: „Panie Czech, jesteśmy ludźmi ze wspólnych tras narciarskich w kraju i za granicą, chcemy Panu pomóc, żal nam, że Pan tutaj jest. Niech Pan się zgodzi uczyć naszą młodzież jeździć na nartach”. Ale Bronek odmówił, wolał zostać w obozie”⁶²⁴.

Nie ulega wątpliwości, że Bronisław Czech był wierny swoim wartościom. Dumę z bycia Polakiem starał się okazywać cały czas, co może potwierdzić sytuacja opisana przez współwięźnia Pawła Musialskiego, będącego świadkiem rozmowy pomiędzy Bronisławem Czechem a Izydorem Łuszczkiem. Rozważali oni otrzymaną propozycję zatrudnienia w charakterze „Stubendienst” w określonych pomieszczeniach mieszkalnych SS-manów, które znajdowały się poza obozem. Do ich obowiązków miało należeć sprzątanie

---

⁶²² APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka..., *op. cit.*, s. 11.

⁶²³ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 24 maja..., *op. cit.*, s. 4.

⁶²⁴ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 8-9.

pokoju oraz czyszczenie ubrań i butów. Bronisław Czech kategorycznie nie zgadzał się na taką pracę twierdząc, „że nie będzie czyścił butów Niemcom”⁶²⁵.

Czech pogrążał się coraz bardziej w swoim smutku i beznadziei, czego dowodem są wspomnienia współwięźniów. Dla przykładu Jerzy Adam Brandhuber, który trafił do obozu w połowie 1943 roku, tak przedstawił stan Czecha:

„Możliwość wytwarzania artystycznych drobiazgów utrzymywała Bronka Czecha na duchu. Więzień ten znajdował się w dziwnym stanie. Był załamany jakkolwiek bardzo o niego dbano i starano się mu pomóc. Mógł wychodzić na spacer po alejce brzoź, usiłowano go w jakiś sposób rozweselić i wyrwać z przygnębienia. Ale próżne były to wysiłki. Ożywał się jedynie w momencie, gdy – najczęściej w niedzielę – opowiadał o górach, zawodach i swoich narciarskich sukcesach. Może dla niego wytwarzanie drobiazgów, jak kasetki, malowanie na szkło, dawało także chwilę zapomnienia”⁶²⁶.

W podobnym tonie wypowiedział się również inny więzień KL Auschwitz – Józef Cyrankiewicz (nr 62933):

„Jeśli chodzi o Bronka Czecha, to miał bardzo dobre warunki w obozie, stworzone mu także przez więźniów Polaków. Niezależnie od tego umiał rzeźbić, a takie umiejętności przydawały się w obozie. A więc Bronek Czech miał wszelkie możliwości przetrwania obozu, nie mówiąc o rozstrzeliwaniach. Osoba Bronka była dość dramatycznym przykładem, jak izolacja i brak swobody zabijały w więźniach chęć życia. Bronek dosłownie gasł w obozie nie na skutek warunków życiowych. Był to bardzo spokojny człowiek, mógł mieć także pewne fizyczne słabości ze względu na poprzednią działalność wyczynowca – lecz w jego przypadku decydowało to, że nie czuł się wolny. W jakimś stopniu Bronek Czech był jakby ofiarą swojej sterylności – jeśli chodziło o poczucie wolności. W obozie zawsze marzył za nartami, śniegiem i ruchem. Tego wszystkiego brakowało mu w obozie”⁶²⁷.

Wypowiedzi współwięźniów wyraźnie pokazują, że izolacja i niewola bardzo źle oddziaływały na Czecha. Jediną „ucieczką” od rzeczywistości stawały się opowieści o dawnym życiu oraz możliwość podzielenia się przeżyciami. Mimo tego, Czech popadał w coraz większy marazm i nawet starania jego kolegów, mające na celu pocieszenie go, nie były w stanie zminimalizować obciążenia psychicznego, jakiego doświadczał.

Jego siostra wspominała, że współwięźniowie przekazali jej po wyzwoleniu informacje dotyczące brata. Twierdzili, że Bronisław Czech był skryty, zamknięty w sobie, a wiosną 1944 roku jego stan zdrowia zaczął się gwałtownie pogarszać⁶²⁸. Mimo wcześniejszych oporów, Bronisław Czech na dwa miesiące przed zgłoszeniem się do szpitala, musiał rozpocząć pracę porządkową dla SS-manów tzw. „Blockführerstube”. Do jego zadań należało przynoszenie wody i jedzenia oficerom oraz sprzątanie cel. Zajęcie to było uważane w obozie

---

⁶²⁵ AMPA-B, Relacja Pawła Musialskiego z dnia 22 września 1986 roku, s. 3.

⁶²⁶ D. Jaroń, *op. cit.*, s. 299-300.

⁶²⁷ *Ibidem*.

⁶²⁸ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 9.

za stosunkowo lekkie, jednakże coraz gorszy stan zdrowia Czecha powodował, że praca ta bardzo go męczyła. Mimo gorączki, zdołał przepracować cały miesiąc. Choroba jednak nie ustępowała, a Bronisław Czech stawał się coraz słabszy. W czerwcu 1944 roku zgłosił się do szpitala obozowego. Przebieg wydarzeń od momentu zgłoszenia się Czecha aż do momentu jego śmierci szczegółowo opisał dr Stanisław Kłodziński w swoim pamiętniku:

„Gdy w czerwcu 1944 r. były już w obozie unormowane stosunki, gdy życie stawało się coraz więcej znośne, Bronek Czech, ten zdrowy góral zgłasza się do mnie na rewir. Skarży się na ból serca, duszność, lekką, lecz stałą gorączkę. (...) Gruntowne przebadanie Bronka wykazało kolosalnie przerosłe serce, rozszerzenie aorty, a lewa komora sięgała daleko poza linię pachową. Słuchając tego serca, stwierdzić można było wszelkie możliwe patologiczne szmery nad zastawkami i nad całą lewą połową klatki piersiowej. Coraz silniej występująca sinica, ujawniająca się na wargach i paznokciach wskazywała na posuwającą się sprawę chorobową. Po długich badaniach wszystkich chyba lekarzy rewiru obozowego, ustalono fatalną diagnozę: endocarditis lenta. Diagnoza, której nie powiedzieliśmy Bronkowi, była dla niego wyrokiem śmierci. Zapalenie wsierdza, śmiertelne prawie w 100% na wolności, musiało w szybszym czasie w obozie skończyć się śmiercią. Ratowano Bronka według zasad wiedzy lekarskiej /nie była jeszcze znana penicilina [LK – oryginalny zapis autora], ale słabł z dnia na dzień, choć dla niego były wszystkie leki, choć odżywał się możliwie i koledzy przynosili mu wszystko. Bronek leżał cichy, skromny, zawstydzony dobrocią i życzliwością kolegów. Mówił bardzo niewiele, czytał często zawsze trzymane przy sobie listy z domu, cieszył się paczkami jak dziecko. W piękne niedzielne popołudnie wrześnieowe [sic!] „heftlindzy” wypoczywali. Naprzeciw okien 3 Sali 20 bloku było rojno i gwarno. Cyganki zamieszkujące wówczas na męskim obozie blok 9 i 10 wyszły także opalać się w słońcu. Tylko kilka rzędów drutów dzieliło je od bloków rewiru. „Heftlindzy” przychodzili na rewir, by z placu oglądać te cuda w spódnicach. Flirtowali, rzucali żywność, a złagodzona i rozluźniona dyscyplina pozwoliła patrzeć essemanon na te wybryki przez palce. W owe piękne popołudnie niedzielne leżał Bronek Czech dziwnie zmęczony, spoglądając i smutnie uśmiechając się do słońca, czy do cyganek [sic!] ze swego piętrowego łóżka. Męska orkiestra obozowa odegrawszy essmanon służbowe „kawalki”, podeszła teraz pod rewir. Tłumy więźniów z obozu wychyliły swe głowy z okien rewiru i słuchając koncertu patrzyło na opalone cyganki [sic!], które w swych wolnościowych, barwnych strojach zapominały o lagrze i szczyrzyły swe białe zęby do chłopców w pasiakach. Przy dźwiękach „Carmen”, zwycięskiej pieśni wolnych górali hiszpańskich, Bronek zaczął rzezić. Jęki konania, szeroko otwarte jeszcze oczy, prężące się muskularne ciało oświetlone promieniami wrześnieowego słońca wskazywały na nieubłagany koniec. Nie pomogły natychmiastowe zastrzyki. Trzy, cztery minuty konania. Dusza Bronka uleciała w dal, razem z dźwiękami dumnej, triumfującej „Carmen”. Cyganki i heftlindzy bili głośnie brawa koncertującym, oklaski padały z okien i od cyganek [sic!]. Orkiestra zabisowała „Carmen” potężnie i wspaniale, nie wiedząc, że dźwiękami tymi żegnała Bronka Czecha... Gdy się rozeszła tragiczna wieść o Bronku, przyszło kilku kolegów pożegnać go i pomodlić się za swojego kochanego druha. Bronka zasłoniliśmy kocem, chcąc choć symbolicznie oddzielić martwe ciało od tłumy więźniów, dla których Bronek był tylko skreślonym z ewidencji żyjącym w Auschwitzu numerem”⁶²⁹.

Szczegóły dotyczące śmierci Bronisława Czecha zawarła również w swojej książce pt. *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu* jego siostra – Stanisława Czech- Walczakowa. Jej opis wydarzeń w większości pokrywał się z wersją dra Kłodzińskiego. Dodatkowo, można odnaleźć informacje dotyczące tego, co stało się z ciałem zmarłego:

---

⁶²⁹ MT-ZA, Z pamiętnika dr. Stanisława Kłodzińskiego o śp. Bronisławie Czechu..., *op. cit.*, s. 2-3.

„Broniek już nie żył. Samochód ciężarowy zabrał ciało człowieka z wytatuowanym numerem 349. Izydor Łuszczek zdążył jedynie kilkoma krokami odprowadzić przyjaciela w stronę dymiących kominów pieca krematoryjnego. Samochód ruszył z miejsca szybko. U nóg Bronka podskakiwał samotnie bukiet żółtych nagietek. Taki pogrzeb miał Broniek w Oświęcimiu”⁶³⁰.

Także Izydor Łuszczek opisał moment śmierci Bronisława Czecha w swoich zeznaniach dla Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau:

„W dniu 5.VI.1944 r. jeden z pielęgniarzy szpitala obozowego zawiadomił mnie, że w stanie zdrowia Bronka – przebywającego w bloku 20 szpitala obozowego – nastąpiło znaczne pogorszenie. Gdy przyszedłem do szpitala Broniek usiłował wstać z łóżka na moje powitanie i wtedy to nastąpiła tragedia – zmarł w mej obecności. Koledzy obozowi, a szczególnie dr Władysław Tondos pochodzący z Zakopanego, chcieli Bronkowi oddać ostatnią przysługę. Wiadomo, że ciała wszystkich zmarłych wrzucano na wóz i odwożono do krematorium do spalenia. Ciało Bronka Czecha złożono na wozie jako ostatnie, na ciele jego znalazły się kwiaty i koledzy obozowi w głębokim i pełnym szacunku milczeniu pożegnali Bronka. Ciało zawieziono do krematorium na spopielenie, a prochy znalazły się wśród prochów innych kolegów spalonych w tym dniu”⁶³¹.

Z kolei jeden z członków orkiestry obozowej – Adam Kopyciński tak zrelacjonował dzień śmierci Czecha:

„Pewnego dnia koncertowaliśmy chorem stojąc za blokiem 20 i 21. Wówczas to Bronisław Czech poprosił / przez któregoś z kolegów/ abyśmy mu zagrali fragment z opery Carmen. Zagraliśmy mu wstęp do opery Carmen. Jak się dowiedziałem w czasie grania tego fragmentu w tym dniu Broniek Czech zmarł”⁶³².

Rodzina Bronisława Czecha została poinformowana o jego śmierci przez Gestapo kilka dni później. Więcej informacji na temat śmierci Czecha dostarczył rodzinie list od Xawerego Dunikowskiego z 27 marca 1945 roku, w którym napisał:

„Szanowna Pani. Niestety, muszę z przykrością donieść, że brat pani, p. Bronisław Czech, nie żyje. Znałem go bardzo dobrze, wielce mi go żał, był to bardzo miły, młody człowiek. Razem przebywaliśmy w szpitalu, zmarł nagle, przy mnie, na udar serca, bez bóleści. Stało się to 5 czerwca 1944 roku o godzinie drugiej w południe /a nie o 8-mej/. Wzruszający był moment jego zgonu. Siedzieliśmy w oknie, piękny, słoneczny dzień. Przed naszym barakiem na placu, obozowali Cyganie, grali bez przerwy na instrumentach rozmaite wesołe utwory muzyczne. Dowiedziawszy się o nagłym zgonie p. Bronisława przerwali granie i za chwilę zagrali marsz żałobny Szopena. Proszę mi wierzyć, że z prawdziwą przykrością tę wiadomość Pani przesyłam. Z poważaniem Xawery Dunikowski”⁶³³.

---

⁶³⁰ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 78.

⁶³¹ APMA-B, Relacja Izydora Łuszczka..., *op. cit.*, s. 10-11.

⁶³² APMA-B, Relacja Adama Kopycińskiego, s. 4-5.

⁶³³ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 9-10.

Opis zawarty w liście Dunikowskiego w pewnych aspektach różni się od relacji pozostałych świadków zdarzenia. Niewykluczone, iż Dunikowski chciał przekazać tragiczne wieści w delikatny sposób. Emocjonalny stosunek do Czecha mógł mieć wpływ na odbiór okoliczności jego śmierci. Bliższe rzeczywistości są opisy dra Kłodzińskiego i Izzydora Łuszczka. Kłodziński sprawował opiekę medyczną w obozowym szpitalu i obserwował postępującą chorobę. Razem z Łuszczkiem byli świadkami jego śmierci, stąd ich relacje, mimo dużego nacechowania emocjonalnego, przypuszczalnie najdokładniej odzwierciedlają to zdarzenie. Postępująca choroba coraz bardziej wyniszczała organizm Czecha. Nie był w stanie wstać. Przypuszczalnie próba podniesienia się z łóżka była zbyt dużym obciążeniem i spowodowała zatrzymanie akcji serca. Taka sytuacja mogła mieć miejsce właśnie w momencie, w którym do szpitala przybył Łuszczek. Czech ucieszył się widząc przyjaciela i chciał tę radość okazać wstając i witając się z nim.

Powyższe opisy pokazują wyraźnie, że Bronisław Czech był osobą, która cieszyła się dużą sympatią w obozie. Darzono go powszechnie szacunkiem i z wieloma więźniami pozostawał w bliskich koleżeńskich relacjach. Troska jego kolegów, opieka medyczna, która w ciężkich obozowych warunkach była trudno dostępna, a także emocje związane z pogarszającym się stanem zdrowia Czecha pozwalają wnioskować, że wiele opisów dotyczących jego osoby można uznać za prawdziwe. Z pewnością dodatkowy szacunek przyniosła mu odmowa szkolenia zawodników narciarskich Trzeciej Rzeszy oraz pozostanie w KL Auschwitz I, by nie narażać na śmierć swoich współwięźniów.

Nie ulega wątpliwości, iż głównym motywem utrzymującym Bronisława Czecha przy życiu przez tyle lat w Niemieckim Nazistowskim Obozie Koncentracyjnym i Zagłady Auschwitz-Birkenau była miłość do gór, a także nadzieja na wyzwolenie. Z drugiej zaś strony, można stwierdzić, że w dużym stopniu motywacja ta przyczyniła się do jego śmierci. W pewnym momencie Bronisław Czech stracił nadzieję i tym samym chęć do walki o przetrwanie.

Bronisław Czech w obozie zaangażował się również w działania ruchu oporu organizowanego przez rotmistrza Witolda Pileckiego. Jego członkostwo w Związku Organizacji Wojskowej może być uznane za dowód w kwestii prowadzenia działań konspiracyjnych po wybuchu wojny. Z racji tego, iż zaprzysiął się do walki w szeregach państwa podziemnego dopiero w KL Auschwitz I, nie mógł prowadzić oficjalnej działalności jako kurier tatrzański w wymiarze takim, jakim robili to zarejestrowani kurierzy.

Potwierdzałoby to przypuszczenia, że dokonywał pojedynczych przerzutów działając indywidualnie, tak jak robiło to wielu Polaków, którzy doskonale znali góry.

ROZDZIAŁ V

Bronisław Czech – „człowiek Renesansu”

Bronisław Czech jest uznawany za jednego z najwszechstronniejszych zawodników narciarskich 20-lecia międzywojennego. Jego predyspozycje i umiejętności w połączeniu z samodyscypliną i wytrwałością zaowocowały objęciem przez Czecha wiodącej pozycji wśród polskich narciarzy sportowych na wiele lat. Badając jego postać należy jednak zwrócić uwagę nie tylko na zawodniczą stronę jego życia. Bronisław Czech był człowiekiem wszechstronnym nie tylko w kwestii narciarstwa. Sława sportowa skutecznie odwróciła uwagę od wielu innych pasji i zainteresowań, których początki można zaobserwować już na wczesnych etapach życia Czecha. Można przypuszczać, że szeroki wachlarz zainteresowań wynikał z jego osobowości i charakteru.

Ze względu na mnogość działań i chęć dokładnego przybliżenia konkretnych rodzajów działalności, przedstawiono każdą z pasji w formie osobnej charakterystyki. Wyszczególniono dwa zasadnicze obszary zainteresowań: sztuka oraz szybownictwo. W tej części pominięte zostały zainteresowania dotyczące turystyki, taternictwa i narciarstwa, gdyż były one przedmiotem rozważań w poprzednich rozdziałach⁶³⁴.

Jako szczególnie ważną pasję w życiu Bronisława Czecha scharakteryzowano działalność artystyczną. Jak wiadomo, była ona źródłem pocieszenia w ostatnich chwilach jego życia. Dawała możliwość mentalnej ucieczki od tragicznej obozowej rzeczywistości.

Sztuka

Nie ulega wątpliwości, że sztuka stanowiła bardzo ważną część życia Bronisława Czecha. Na wczesnych etapach rozwoju stała się motywacją do podjęcia działań mających na celu zdobycie wykształcenia artystycznego, stąd też podjęcie nauki w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego. Młody Czech wykonywał różne dzieła, a sprzedając je zdobywał dodatkowe środki na utrzymanie rodziny. W kolejnych etapach życia i działalności sztuka nie była wiodącym aspektem jego działalności, jednakże zawsze stanowiła istotny element. Kiedy Czech po wybuchu II wojny światowej powrócił do Zakopanego po miesięcznej tułaczce, to właśnie działalność artystyczna okazała się głównym zajęciem, a możliwość tworzenia

---

⁶³⁴ Patrz: Rozdział II – Działalność turystyczna, taternicka i sportowa.

pozwalala na chwilowe odizolowanie się od dramatycznej wojennej rzeczywistości. Finalnie, gdy zesłano go do KL Auschwitz, Bronisław Czech dzięki swoim zdolnościom mógł liczyć na nieco lepsze warunki życia i zaliczany był do tzw. „elity obozowej”. Podczas pobytu w obozie koncentracyjnym stał się autorem wielu obrazów i rzeźb. Nieznana jest dokładna ich liczba.

Bronisław Czech będąc uzdolnionym artystą niejednokrotnie otrzymywał propozycje podjęcia studiów w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Motywowany sugestiami dyrektora Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego – Karola Stryjeńskiego, a także najbliższego otoczenia, wziął udział w procesie rekrutacyjnym na wspomnianej uczelni, jednakże ostatecznie obrał inną ścieżkę rozwoju zawodowego i nie stawiał się na egzaminie wstępnym⁶³⁵. Nie było to jednoznaczne z zaprzestaniem indywidualnych działań artystycznych.

Fotografia 46. Obraz autorstwa Bronisława Czecha – Limba nad Morskim Okiem

Źródło: <http://archiwalna.muzeumtatrzańskie.pl/index.php?strona,doc,pol,glowna,1376,0,258,1,1376,ant.html>

---

⁶³⁵ Według rozmów prowadzonych z Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Bronisław Czech wziął udział w procesie rekrutacyjnym w 1932 roku, jednakże nie stawiał się na egzaminie wstępnym. MPZ, świadectwo moralności..., *op. cit.*

Czech zajmował się przede wszystkim malarstwem na szkło, co w zasadzie było u niego w domu rodzinne, gdyż także jego siostry wykonywały takie obrazy. Tematyka prac obejmowała przede wszystkim górskie krajobrazy, folklor, florę i faunę. Jak relacjonowali znajomi Czecha, miał on niezwykłą zdolność do odwzorowywania górskich widoków, czym zdobył uznanie wielu odbiorców. Jako jeden z nielicznych wypracował sobie własny styl, który stał się jego znakiem rozpoznawczym i wybitnie przypadł do gustu władzom i personelowi KL Auschwitz. Prace jego autorstwa cieszyły się dużym zainteresowaniem SS-manów, dlatego otrzymywał od nich zlecenia na wykonanie artystycznych przedmiotów. Jego znakiem rozpoznawczym była wyraźna czarna linia oddzielająca płaszczyzny poszczególnych nakładanych na szkło kolorów⁶³⁶.

Szczególnie w obozie Czech chętnie wykonywał prace twórcze, gdyż pozwalało mu to na mentalny powrót w ukochane Tatry. W swoich pracach wyrażał tęsknotę za wolnością i podtrzymywał swoją nadzieję na rychły powrót do domu. W początkowej fazie działalności zajmował się głównie wytwarzaniem podstawek na kałamarze i listy. Były one bogato zdobione ornamentami w góralskim stylu⁶³⁷. Bronisław Czech malował także na szkło. Używał do tego farb olejnych dostarczanych przez współwięźnia Franciszka Targosza. Obrazy jego autorstwa były ponoć niezwykle naturalistyczne⁶³⁸.

Fotografia 47. Pejzaż tatrzański autorstwa Bronisława Czecha – otoczenie Morskiego Oka.

Źródło: <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/wirtualna-paczka-edukac/pierwszy-transport-do-a/artykuly/101064,Tabakierka-z-sygnatura-skoczka.html>

⁶³⁶ APMA-B, Relacja Izzydora Łuszczka..., *op. cit.*, s. 10.

⁶³⁷ *Ibidem.*

⁶³⁸ *Ibidem.*

W relacjach jego współwięźniów oraz siostry znajdują się liczne wzmianki dotyczące konkretnych prac wykonywanych przez niego w czasie pobytu w KL Auschwitz. Stanisława Czech-Walczakowa wyszczególniła następujące zachowane pozycje:

- Sześć listów zdobionych barwnymi rysunkami na pierwszej stronie, które przedstawiały:
  - Kobiętę w okularach szyjącą przy oknie
  - Kobiętę kołyszącą dziecko
  - Pracę w kuźni
  - Gałązkę bzu
  - Gałązkę róż
  - Szarotki na skałach
- Autoportret Bronisława Czecha wykonany w 1941 roku ołówkiem na papierze w formacie 15 cm x 20 cm, posiadający na odwrocie dedykację – „Kochanej Mamusi Bronek 14.I.44”.
- Barwny pejzaż z młodą góralką, zatytułowany „Przez potoczek gęsi gnała”, o wymiarach 18 cm x 30 cm.
- Kartkę zdobioną wiązką kwiatów z napisem – „Herzliche Wünsche zum Namenstag Lieber Mutti und Schwester Gesundheit”, datowaną na 3 maja 1944 roku, w formacie o wymiarach 12 cm x 15 cm.
- Kilkanaście maleńkich fotografii obrazków, które Czech namalował w obozie⁶³⁹.

Innymi wspomnianymi przez współwięźniów pracami były: artystyczny talerz drewniany o średnicy 40 cm, wykonany przez Czecha i Izydora Łuszczka. Był to prezent dla współwięźnia Pawła Musiańskiego w dowód przyjaźni⁶⁴⁰. Bronisław Czech razem z Łuszczkiem wykonali jeszcze dwie inne prace, w których głównym motywem była roślinność⁶⁴¹.

W relacjach pojawiły się również wzmianki o bogato zdobionym nożu do rozcinania listów, który uległ zniszczeniu podczas próby przemycenia go na zewnątrz obozu koncentracyjnego⁶⁴².

---

⁶³⁹ APMA-B, Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej..., *op. cit.*, s. 7-8.

⁶⁴⁰ AMPA-B, Relacja Pawła Musiańskiego..., *op. cit.*, s. 4.

⁶⁴¹ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka..., *op. cit.*, s. 3.

⁶⁴² APMA-B, Relacja Alojzego Gołki..., *op. cit.*, s. 2.

Fotografia 48. Krokusy namalowane przez Bronisława Czecha w KL Auschwitz.
Źródło: <https://blog.mnk.pl/krokusy-w-auschwitz/>.

Więzień Paweł Ludwig opisał prace autorstwa Bronisława Czecha, które były wykorzystane jako ozdobniki w listach. Były to list z dnia 4 września 1943 roku, na którym widniał obrazek malowany akwarelą, przedstawiający dziecko podlewające kwiaty w ogródku⁶⁴³, a także list z dnia 5 marca 1941 roku, gdzie motywem przewodnim był kwiat róży⁶⁴⁴. Wspominał również o tym, że Bronisław Czech i Izydor Łuszczek wykonywali wspólnie szkice do rzeźby, która przedstawiała postacie na kształt jeźdźców apokalipsy. Rzeźba ta została przez nich wykonana na terenie obozu w późniejszym czasie⁶⁴⁵. W Auschwitz wyrzeźbił także w drewnie lipowym figurkę św. Teresy, która mimo podjętych prób nie została przesłana na zewnątrz obozu⁶⁴⁶. Większość dzieł została zrobiona na nieoficjalne zlecenie i weszła w posiadanie SS-manów. Jako jedno z większych zleceń otrzymanych w formie oficjalnej od władz obozu, Bronisław Czech wraz z Dunikowskim, Kościelniakiem i Łuszczkiem miał za zadanie ozdobić trumnę dębową, która była przeznaczona na pogrzeb dygnitarza Trzeciej Rzeszy. Zaprojektowaną przez Dunikowskiego dekorację z liści dębu

---

⁶⁴³ APMA-B, Relacja Pawła Ludwiga..., *op. cit.*, s. 2.

⁶⁴⁴ *Ibidem*, s. 3.

⁶⁴⁵ *Ibidem*.

⁶⁴⁶ APMA-B, Relacja Alojzego Gołki..., *op. cit.*, s. 2.

wykonywał przede wszystkim Czech⁶⁴⁷. Praca, która zachowała się dla potomnych, to obraz na szkle „Janosik”, w opinii prasy wyrażający głęboką tęsknotę za Tatrami i wolnością⁶⁴⁸.

Część prac Bronisława Czecha z okresu pobytu w obozie koncentracyjnym znajduje się obecnie w zbiorach Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Fotografia 49. Autoportret Bronisława Czecha wykonany w KL Auschwitz.
Źródło: A. Filar, M. Leyko Laury..., op. cit., s. 276.

Szybownictwo

Bronisław Czech był zafascynowany wolnością i swobodą, jaką dawała otwarta przestrzeń górskich terenów. Prowadząc działalność zawodnika narciarskiego oraz na późniejszym etapie – trenera, zawsze starał się brać pod uwagę szereg aspektów, które wpływają na finalny sukces narciarski oraz budować w swojej psychice i umysłach szkolonych reprezentantów Polski odpowiedni odbiór przestrzeni. Działania związane z aktywnością

---

⁶⁴⁷ APMA-B, Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 24 maja..., *op. cit.*, s. 3.

⁶⁴⁸ (PAP), *Twórczość Bronisława Czecha*, „Trybuna” 1990, nr 33, s. 6.

fizyczną, skłonność do podejmowania ryzyka oraz chęć ciągłego samodoskonalenia sprawiła, że w 1932 roku Bronisław Czech zainteresował się szybownictwem. Nie bez znaczenia jest fakt, iż uwagę Czecha na ten sport zwrócił jeden z jego przyjaciół – Kazimierz Schiele⁶⁴⁹. Opowiedział on Czechowi o swoim udziale w kursie organizowanym w Bezmiechowej Górnej⁶⁵⁰. Z racji odległej lokalizacji, Czech nie mógł wziąć udziału w tamtejszym kursie. Wrażenia oraz doświadczenia zrelacjonowane przez przyjaciela zachęciły go do zapisania się na podobne szkolenie, które zorganizowano w dniach od 19 września do 30 października 1932 roku w Biegonicach koło Nowego Sącza⁶⁵¹. Jak sam wspominał w wypowiedzi dla „Przeglądu Sportowego”:

„Do pewnego stopnia zasmakowałem w lataniu podczas skoków na nartach i pomyślałem sobie, że to musi być coś podobnego, a może jeszcze miłszego”⁶⁵².

Bronisław Czech zdobył uprawnienia pilota szybowcowego w kategoriach „A” i „B” na kursie, którego organizatorem była Sekcja Kolejowa Aeroklubu Krakowskiego. Przebieg szkolenia skrupulatnie relacjonował swojej rodzinie w listach. Zakończenie tego przedsięwzięcia miało bardzo uroczysty charakter. Pośród zebranych znaleźli się m.in. przedstawiciele władz Krakowa, Nowego Sącza oraz kompania honorowa I Pułku Strzelców Podhalańskich. Podczas uroczystości zostało poświęcone szybowisko oraz szybowce, a następnie rozegrany został konkurs lotów. Wzięło w nim udział siedemnastu pilotów z kategorii „B” – był wśród nich także Bronisław Czech, który zajął drugie miejsce.

Wrażenia Bronisława Czecha po odbytych kursie opisała jego siostra Stanisława Czech-Walczakowa:

„Pewnego dnia Bronek zniknął z domu. Nie wiedzieliśmy, gdzie się „ulotnił”. Nie było go miesiąc. Gdy zjawił się, opowiedział nam o swojej nowej namiętności – szybownictwie. Wciągnął w to Bronka Kaziu Schiele (miał fabrykę nart w Zakopanem). Kaziu był na kursie szybowcowym w Bezmiechowej. Było to trochę daleko, ale kiedy Bronek dowiedział się o szybowisku w Winnej Górze⁶⁵³ koło Nowego Sącza, „prysnął” tam natychmiast. Nabrał Bronek ochoty do latania, myślał,

---

⁶⁴⁹ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 82.

⁶⁵⁰ Bezmiechowa Górna – miejscowość w województwie podkarpackim, w powiecie leskim, gminie Lesko. Ośrodek szybowcowy w Bezmiechowej istnieje już od 1929 r. W początkach istnienia znane było jako Polska Akademia Szybownictwa. Występujące tam korzystne prądy termiczne umożliwiły latanie na tzw. termikę. Obecnie na tym terenie działa lądowisko Bezmiechowa, zarządzane przez Akademicki Ośrodek Szybowcowy Politechniki Rzeszowskiej. Położone jest na jednym z szczytów widokowych Gór Słonnych – Kamionce (631 m.n.p.m.), z którego rozciąga się widok na panoramę całych Bieszczadów łącznie z połoninami Bieszczadzkiego Parku Narodowego. <https://podkarpackie.travel/produkt/szybowisko-w-bezmiechowej> (dostęp: 10.05.2025).

⁶⁵¹ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 82.

⁶⁵² (-) *Bronek Czech szybuje*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 85, s. 3.

⁶⁵³ Miejsce to znajduje się w Biegonicach koło Nowego Sącza.

że będzie mu to pomocne przy skokach, a może okaże się jeszcze ciekawsze od nich. Opowiadaniom nie było końca. Pogoda im dopisywała. Wstawali o 4.30 i „harówka” do 19. W ciągu czterech tygodni uzyskał kategorię A i B w szybownictwie. Na pytanie: - co teraz będziesz robił, odpowiedział – będziemy z Kaziem robić „ruch” w Zakopanem. Był przekonany, że Zakopane niebawem będzie ważnym ośrodkiem szybownictwa w Polsce. Na razie wypożyczyli „Wróbla” i rozpoczęli szkolenie grupki morowych chłopców i dziewcząt. Znaleźli tereny szybowcowe na Bachłówce na Furmanowej. Bronkowi zaś, jak mi mówił, odpowiadałyby Czerwone Wierchy, ale o tym się w domu nie wspominało ze względu na Mamę, bo dosyć miała zmartwienia, jak się zabił Mietek Kowalski w czasie lotu w Ustianowej. Z „latających” dziewcząt pamiętam Zosię Stopkównę. (...) A jak przebiegała pierwsza wyprawa w Winnę Górę, zorganizowana przez Sekcję Kolejową Aeroklubu Krakowskiego? Przez sześć tygodni pięćdziesięciu kandydatów na pilotów kategorii A i B szkoliło się w lataniu. 30 października 1932 roku nastąpiło uroczyste zakończenie połączone z poświęceniem szybowiska i chrztem szybowców. Na uroczystość przybyli: wojewoda Kwaśniewski [Mikołaj], generał Orlicz Dreszer [Gustaw], generał Łuczyński [Aleksander], prezydent Krakowa – Belina-Prażmowski [Władysław], dyrektor krakowskiej kolei – inżynier Bobkowski [Aleksander], major Kwieciński [Jerzy], starosta – dr Łach [Maciej], dowódca 1 Pułku Strzelców Podhalańskich – pułkownik Krudowski [Zygmunt], prezydent Nowego Sącza – Sichrawa [Roman], wiceprezydent sądu – dr Smolik. Przed kościołem gdzie odbywała się msza święta, ustawiły się: kompania honorowa 1 Pułku Strzelców Podhalańskich, kompania piechoty i pododdział Kolejowego Przysposobienia Wojskowego, od których to oddziałów generał Dreszer odebrał raport. Po poświęceniu szybowiska przez księdza dziekana Odzianka nastąpił chrzest czterech nowych szybowców, którym nadano imiona: „Narbut”, „Beliniak”, „Bob”, „Ślżak”. Jako rodzice chrzestni wystąpili: prezydentowa Prażmowska z wojewodą Kwaśniewskim, generałowa Łuszczyńska z generałem Dreszerem, generałowa Dreszerowa z generałem Łuszczyńskim, pułkownikowa Krudowska ze starostą Łachem, inżynierowa Rawecka z prezydentem Sichrawą i naczelnikowa Skulska z inżynierem Kaweckim. Następnie uczestnicy uroczystości udali się na pole wzlotu, na którym rozpoczął się konkurs. Wzięło w nim udział 17 pilotów kategorii B, ostatnio wyszkolonych. Pierwsze miejsce zajął inżynier Skwarczyński, drugie Bronisław Czech, trzecie Waław Gebel, czwarte Kurt Stopczyński. Po zakończeniu zawodów przemówił do zebranych inżynier Bobkowski. Zwycięzcom wręczył nagrody generał Dreszer. W czasie uroczystości krążyły nad Winną Górą dwie awionetki Aeroklubu Krakowskiego”⁶⁵⁴.

Szczegóły dotyczące przebiegu uroczystości zawarto także w historii Aeroklubu Podhalańskiego:

„W 1932 r. w Warsztatach Kolejowych pod kierunkiem A. Bajdo zostały zbudowane pierwsze cztery szybowce CWJ. W tymże roku, wspólnie z Kolejową Sekcją Lotniczą Aeroklubu Krakowskiego zorganizowano w okresie od 18.09 do 17.10 wyprawę szybowcową na Winną Górę w Biegonicach pomiędzy Starym a Nowym Sączem. Kierownikiem i instruktorem wyprawy był znany pionier szybowiska w Ustianowej por. pil. Tadeusz Kurowski z Sekcji Dęblińskiej. Uroczyste zakończenie szkolenia odbyło się w dniach 29-30.10.1932 r. Po nabożeństwie i poświęceniu szybowiska ochrzczono 4 CWJ-tki, polewając je szampanem. Było również wbijanie gwoździ pamiątkowych i efektowne loty popisowe uczniów, którym rozdano dyplomy pamiątkowe i nagrody. Po południu odbył się wspólny obiad w Nowym Sączu, a wieczorem tańce w Magistracie Przeszkolono 53 adeptów sztuki latania. Byli wśród nich również Jerzy Iszkowski, Leopold Kwiatkowski, Edmund Wabik, Bronisław Czech znany polski narciarz, który później zginął w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu. 39 osób uzyskało kategorię A, 17 kat. B. Wykonano 6116 lotów w czasie 14 godzin”⁶⁵⁵.

⁶⁵⁴ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 60-61.

⁶⁵⁵ *Aeroklub Podhalański Nowy Sącz – Początki działalności i okres przedwojenny* – <http://www.aeroklubpodhalanski.pl/Historia> (dostęp: 29.08.2023).

Bronisław Czech niewątpliwie posiadał również łatwość nawiązywania kontaktów. Jeden z uczestników – Edmund Wabik opisywał znajomość z Czechem w następujący sposób:

„ (...) Mieszkaliśmy z Bronkiem w namiocie wojskowym obok siebie. Był wzorem kolegi – sportowca. Polubiliśmy się serdecznie do tego stopnia, że zimę spędzałem w Zakopanem i tu korzystałem z jego rad, jako wspaniałego narciarza. W lecie latałem, a w zimie uprawiałem narciarstwo. Zawsze pamiętam przestrogi Bronka: nie pij, nie pal, a kiedy przed tobą start – nie zadawaj się z dziewczynkami”⁶⁵⁶.

Wspomnienia Wabika pokazują, że Czech był osobą, która potrafiła zjednywać sobie ludzi. Uznawano go za autorytet i chętnie sięgano po jego opinię w różnych kwestiach. Wyraźnie widać, że do wszystkiego co robił, podchodził bardzo profesjonalnie i stosował dyscyplinę wykorzystywaną w narciarstwie, do innych aspektów swojego życia.

Fotografia 50. Bronisław Czech podczas szkolenia szybowcowego w Ustianowej w 1937 roku.

Źródło: A. Filar, M. Leyko Laury..., op. cit., s. 221.

Bronisław Czech głęboko wierzył w potencjał Zakopanego i podjął konkretne działania mające na celu powstanie organizacji, która pozwoliłaby na rozwój szybownictwa na Podhalu. W październiku 1932 roku razem z innymi entuzjastami szybownictwa oraz narciarzami i taternikami – Kazimierzem Schiele, Mieczysławem Kowalskim oraz Mieczysławem Lewandowskim założyli Koło Szybowcowe. Działalność popularyzacyjna bardzo szybko

---

⁶⁵⁶ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 83.

przyciągnęła nowych członków zainteresowanych szybownictwem. Wkrótce Koło Szybowcowe zrzeszało dwustu członków⁶⁵⁷. Założenie tej organizacji wspominała również Czech-Walczakowa:

„25 października 1932 roku zawiązało się Koło Szybowcowe w Zakopanem. Po powrocie z Winnej Góry rozpoczął w nim Bronek swoją działalność. Był instruktorem razem z Rudolfem Bujakiem – pilotem rezerwy. Przez cztery dni trwało szkolenie młodzieży. W piątym dniu odczyt o szybownictwie wygłosił pilot major Lepszy. W niedzielę zaś odbył się pokaz szybowców na Blachówce. Było bardzo dużo osób. Między innymi zawodom przyglądał się major Dziadosz”⁶⁵⁸.

Szybownictwo cieszyło się coraz większym zainteresowaniem, co doprowadziło do zawiązania się w 1933 roku Aeroklubu Zakopiańskiego, którego aktywnym członkiem był Bronisław Czech. Klub ten stał się filią Aeroklubu Krakowskiego, obejmującą swoim zasięgiem obszar powiatu nowotarskiego, Tatr, Spisza i Orawy⁶⁵⁹. Jako członek Aeroklubu Zakopiańskiego Bronisław Czech wziął udział w kolejnym kursie, który zorganizował CIWF w dniach 1-15 sierpnia 1936 roku w Ustianowej. Podczas tego szkolenia uzyskał kategorię „C” oraz odznakę pilota szybowcowego. Doświadczenie zdobyte podczas lotów znacznie wzbogaciło jego metodykę szkolenia zawodników narciarskich. Zaczął traktować szybownictwo jako element dodatkowy w szkoleniach skoczków i zjazdowców, którzy powinni doświadczyć wolności i bycia w przestrzeni powietrznej. Zasugerował nawet władzom PZN zorganizowanie tego typu szkolenia (z zakresu kategorii „A” i „B”) dla zawodników, gdyż według niego przyniosłoby to wymierne korzyści i stanowiło element przygotowania do zbliżającego się sezonu narciarskiego. Propozycja Czecha została zaaprobowana przez PZN i w dniach 10 – 24 października 1936 roku w Ustianowej odbył się specjalny kurs dla polskich zawodników narciarskich⁶⁶⁰.

Sukcesy z zakresu szybownictwa stawały się dla Bronisława Czecha motywacją do brania udziału w następnych szkoleniach. W dniach od 1 czerwca do 2 lipca 1937 roku był uczestnikiem kursu unifikacyjnego w Ustianowej. Odbył wówczas 31 lotów w czasie około 11 godzin. Zaraz potem w dniach od 2 lipca do 3 sierpnia 1937 roku wziął udział w kursie Przysposobienia Wojskowego, także w Ustianowej, gdzie odbył 94 loty w czasie 445 minut⁶⁶¹.

---

⁶⁵⁷ (-) *Pierwsze szybowce w Zakopanem*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1932, nr 300, s. 10.

⁶⁵⁸ S. Czech-Walczakowa, *op. cit.*, s. 60.

⁶⁵⁹ H. Zdebska, *op. cit.*, s. 84.

⁶⁶⁰ *Ibidem*.

⁶⁶¹ ANK– ONS, Czech Bronisław..., *op. cit.* oraz H. Zdebska, *op. cit.*, s. 84-85.

Profesjonalne podejście oraz umiejętności Czecha zostały zauważone przez Departament Lotnictwa Cywilnego przy Ministerstwie Komunikacji w Warszawie. 5 lipca 1937 roku wydana została decyzja, na mocy której został upoważniony do pełnienia funkcji instruktora szybowcowego w zakresie II stopnia (start z liny gumowej)⁶⁶².

Bronisław Czech dokonywał także pierwszych próbnych lotów na szybowcach, które w październiku 1937 roku zostały przydzielone przez Aeroklub Krakowski dla harcerskiego plutonu szybowcowego w Zakopanem. Były to trzy szybowce, które miały być używane w celach szkoleniowych i treningowych. Loty próbne Czech odbywał na stokach Gubałówki⁶⁶³.

W dniach 24 czerwca – 24 lipca 1939 roku Bronisław Czech wziął udział w kolejnym kursie Przysposobienia Wojskowego w Ustianowej. Łączny czas odbytych lotów wyniósł 10 godzin. Ostatni kurs odbył się w dniach od 19 lipca do 3 sierpnia 1939 roku w Polichnie. Podczas tego szkolenia pilotów poddano specjalistycznym badaniom, które miały na celu ogólną ocenę stanu zdrowia oraz zdolności do odbywania lotów. Wówczas stwierdzono, iż Bronisław Czech przy wzroście 168 cm, wadze 65 kg był „zdolny do służby w powietrzu jako pilot szybowcowy II stopnia”. W tamtym momencie zostało również wyszczególnione, że u Czecha widoczny jest „przerost sportowy mięśnia sercowego bez upośledzenia sprawności ustroju”⁶⁶⁴.

Dalszy rozwój pasji Bronisława Czecha do szybownictwa zatrzymał wybuch II wojny światowej. W ciągu zaledwie siedmiu lat zdobył w zasadzie większość dostępnych wówczas uprawnień z zakresu tego sportu. Fakt ten pokazuje, że miał niezwykłą zdolność uczenia się oraz bardzo duże predyspozycje pedagogiczne. Szybko rozpoczął działalność instruktorską. Potrafił przekazać wiedzę na temat lotów i wykorzystać ją także w innych dziedzinach życia, takich jak narciarstwo. Potrafił rozpatrywać pewne zjawiska wieloaspektowo i analizować je pod kątem bieżących wydarzeń, a także potrzeb społeczności, w której się znajdował. Zależało mu na popularyzowaniu Zakopanego i Podhala jako ośrodków atrakcyjnych z punktu widzenia różnego rodzaju aktywności sportowych i rekreacyjnych. Podejmował w związku z tym konkretne działania, które odzwierciedlały się w powstających organizacjach zrzeszających kolejnych entuzjastów.

---

⁶⁶² *Ibidem*, s. 85.

⁶⁶³ *Ibidem*.

⁶⁶⁴ *Ibidem*.

Fotografia 51. Bronisław Czech z kursantami podczas szkolenia szybowcowego Ustianowej w 1937 roku.
Źródło: A. Filar, M. Leyko Laury..., op. cit., s. 221.

ROZDZIAŁ VI

„Bronisław Czech – życie, działalność i pasje”

Badanie kwestionariuszowe

6.1. Cel badania

Jedną z istotnych kwestii podejmowanych w niniejszej pracy jest dziedzictwo, jakie pozostawił po sobie Bronisław Czech. Jako postać, która miała wiele osiągnięć, zarówno w zakresie sportu wyczynowego, jak i turystyki czy taternictwa, a także człowiek, który wykazał się patriotyczną postawą, powinien być upamiętniony i rozpoznawalny mimo upływu lat. W toku badań postawiono sobie pytania uszczegóławiające związane ze znajomością życiorysu i działalności Bronisława Czecha:

- Czy w dzisiejszych czasach, kiedy dostęp do szeroko rozumianej informacji jest tak powszechny i łatwy, społeczeństwo uzyskało informacje dotyczące jego osoby?
- Czy i w jakim stopniu znane są losy Czecha?
- Czy znana jest jego działalność turystyczna i taternicka?
- Czy wiadomo, jakie miał pasje, czym się interesował?
- Z czym kojarzy się jego nazwisko (z jakim rodzajem działalności)?
- Czy stanowi swego rodzaju wzór do naśladowania?

Celem przeprowadzonego badania było zdiagnozowanie poziomu wiedzy dotyczącej Bronisława Czecha w ujęciu całościowym. Powinno to pozwolić na określenie, jakie dziedzictwo po sobie pozostawił w polskiej przestrzeni społecznej.

6.2. Metoda badawcza

Badania ankietowe są jedną z metod badań społecznych, która wykorzystywana jest w celu zbierania informacji od respondentów za pomocą ustandaryzowanego kwestionariusza odpowiedzi⁶⁶⁵. Najważniejszą rolę z punktów widzenia zawartości merytorycznej prowadzonego badania odgrywa sam kwestionariusz. Pozwala on na zbieranie informacji o charakterze ilościowym i podlega pewnym zasadom budowy⁶⁶⁶. Osiągnięcie celu

---

⁶⁶⁵ W. F. Samuelson, Stephen G. Marks, *Ekonomia menedżerska*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 155.

⁶⁶⁶ E. Krok, *Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań*, „Studia Informatica”, Zeszyty Naukowe Uniwersytet Szczeciński 2015, nr 37, s. 55–73.

badawczego i zweryfikowanie postawionej hipotezy możliwe jest jedynie po zastosowaniu odpowiedniej konstrukcji formularza. Część informacyjna powinna zawierać dane dotyczące celu badania, anonimowości respondentów, sposobu udzielania odpowiedzi, a także inne wskazówki istotne z punktu widzenia poprawnego wypełnienia ankiety. Szczegóły związane z podjętą problematyką badawczą powinny być zawarte w pytaniach merytorycznych, które stanowią główną część kwestionariusza. Istotne jest także wydzielenie odrębnej części, która stanowi tzw. metryczkę respondenta. Z reguły zawiera ona pytania dotyczące płci, wieku, wykształcenia, pochodzenia, statusu materialnego, statusu społecznego itp. Powinna być ona dostosowana do celu i problematyki badania, tak aby uzyskane dane pozwalały na weryfikację założeń⁶⁶⁷.

Wyróżnia się szereg rodzajów badań ankietowych zależnych od specyfiki pozyskiwania informacji od respondentów. Pierwszy podział, to klasyfikacja ze względu na dostęp informacji o respondencie:

- Jawne (imienne) – zawarte w nich pytania mogą identyfikować lub kategoryzować respondenta.
- Anonimowe (bezimienne) – nie zawierają pytań, które pozwalają na kategoryzację lub identyfikację.

Następny podział dotyczy częstotliwości prowadzenia badania ankietowego:

- Jednorazowe – przeprowadzone raz na konkretnej grupie, w określonych warunkach otoczenia.
- Okresowe – przeprowadzane kilkakrotnie na tej samej grupie w określonych okresach czasowych w celu zaobserwowania zmiennych.

Badania ankietowe można podzielić również ze względu na sposób przekazywania kwestionariusza respondentom:

- Ankieta pocztowa – kwestionariusze są wysyłane do respondentów pocztą i tą samą drogą zwracane.
- Ankieta prasowa – kwestionariusze publikowane są w prasie codziennej lub czasopiśmie, a następnie po wypełnieniu jest odsyłany do jednostki przeprowadzającej badanie.

---

⁶⁶⁷ Z. Szyjewski, *Metody badania zachowań społecznych*, Studia i Prace WNEIZ US 2018, nr 54/2, , s. 147– 162.

- Ankieta dołączona do kupowanego towaru – konsumenci decydując się na wypełnienie ankiety stają się respondentami, a następnie odsyłają kwestionariusz bądź zostawiają w miejscu zakupu towaru.
- Ankieta rozdawana – ankieter rozdaje ankiety osobiście respondentom w określonych miejscach, zaś po wypełnieniu, odsyłane są one pocztą pod wskazany adres, wrzucane do urny lub wręczane ankieterowi.
- Ankieta telefoniczna, radiowa, telewizyjna – jest formą na pograniczu ankiety i wywiadu. Pytania zostają podane respondentom poprzez media. Zwrot odpowiedzi następuje z reguły tą samą drogą.
- Ankieta audytoryjna – respondenci gromadzeni są w jednym miejscu np. podczas konferencji i szkolenia. Wypełnione przez nich arkusze zwracane są bezpośrednio do ankietera.
- Ankieta ogólnodostępna – kwestionariusze udostępniane są w miejscach publicznych, a ich zwrot następuje na adres podany w ankiecie, bądź do urny znajdującej się w miejscu udostępniania.
- Ankieta internetowa – kwestionariusz udostępniany jest respondentom za pomocą Internetu (portale społecznościowe, platformy i komunikatory).

Ostatni podział został stworzony ze względu na stopień uczestnictwa ankietera:

- Ankiety nadzorowane – badacz może zmniejszyć liczbę błędów poprzez udzielanie wskazówek respondentom.
- Ankiety nienadzorowane – respondenci nie mogą konsultować się z kompetentną osobą⁶⁶⁸.

Badanie związane ze znajomością życia, działalności i pasji Bronisława Czecha zostało przeprowadzone za pomocą kwestionariusza ankiety (Załącznik nr 13), który udostępniono za pośrednictwem platformy Microsoft Forms jako formularz internetowy. Grupę badawczą stanowili studenci, absolwenci, doktoranci oraz pracownicy Akademii Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie, a także studenci i pracownicy wszystkich Akademii Wychowania Fizycznego na terenie Polski. Kluczowe było skierowanie ankiety do osób, które są w większym stopniu powiązane z kulturą fizyczną, gdyż spodziewać się można, iż pośród takiej grupy, większość respondentów posiada jakąkolwiek wiedzę na temat Bronisława

---

⁶⁶⁸ Z. Szyjewski, *op. cit.*, s. 151- 153.

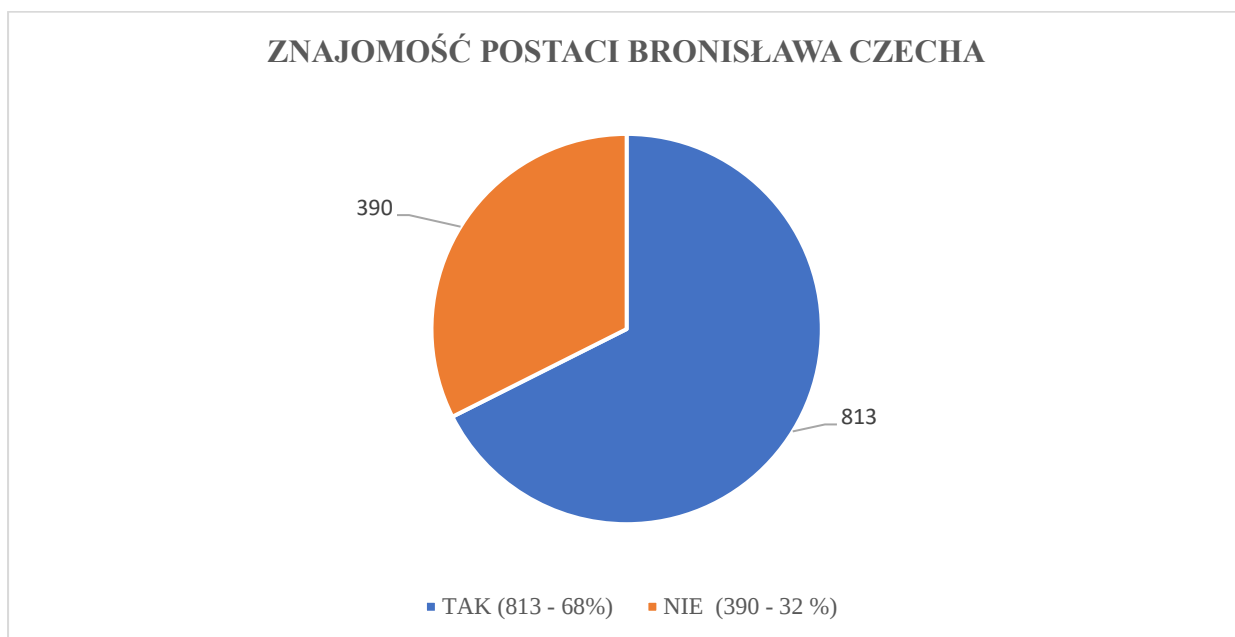
Czecha, przy czym ważny jest poziom znajomości jego osoby, a nie jedynie fakt, że dana jednostka miała okazję o nim usłyszeć.

Respondentom przedstawiono zaprezentowany w aneksie kwestionariusz ankiety. Dzięki wykorzystaniu narzędzia internetowego, możliwe było ułożenie różnych sekwencji pytań w zależności od udzielanych przez badaną jednostkę odpowiedzi. W przypadku udzielenia odpowiedzi negatywnej na pierwsze pytanie, respondent przenoszony był natychmiastowo do części zawierającej metryczkę. Natomiast, jeżeli odpowiedź była twierdząca, formularz prowadził ankietowanego do kolejnych pytań, które miały za zadanie zdiagnozowanie znajomości tematu i szczegółowych informacji. W zależności od wybieranych wariantów odpowiedzi, respondent otrzymywał również pytania, które pozwalały bezpośrednio określić jego znajomość konkretnego zagadnienia. Każda badana osoba była zobligowana do wypełnienia metryczki.

6.3. Wyniki badań

Badanie ankietowe prowadzone było przez pięć tygodni. W tym czasie respondenci będący studentami, absolwentami, doktorantami i pracownikami AKF w Krakowie oraz studenci, doktoranci i pracownicy AWF w Polsce mieli dostęp do kwestionariusza ankiety. W rezultacie uzyskano 1203 wypełnionych arkuszy. Próba badawcza obejmowała grupę, którą można określić jako ściśle powiązaną z szeroko pojętą kulturą fizyczną.

Ankietę rozpoczynało pytanie dotyczące tego, czy respondent kiedykolwiek słyszał o Bronisławie Czechu. W toku badań uzyskano 813 odpowiedzi pozytywnych oraz 390 negatywnych. Zestawienie to zostało przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 5.3.1. Znajomość postaci Bronisława Czecha. Procentowy i liczbowy rozkład odpowiedzi respondentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego „Bronisław Czech – życie, działalność, pasje”

Biorąc pod uwagę silne powiązania grupy z naukami o kulturze fizycznej, liczba 390 osób na 1203 ankietowanych powinna być uznana za nad wyraz dużą. Stanowi to ponad 32% wszystkich respondentów, w związku z czym wyraźnie widać, że jest to prawie 1/3 badanych, która nigdy nie uzyskała jakiegokolwiek informacji związanej z postacią Czecha.

ANALIZA DANYCH METRYCZKOWYCH

W pierwszej kolejności analizie poddano informacje zawarte w metryczce kwestionariusza ankietowego. Dane te pozwoliły na stworzenie przybliżonych profili respondentów i wykrycie ewentualnych powiązań pomiędzy poszczególnymi zmiennymi a udzielanymi odpowiedziami.

Rozpoczynając od miejsca zamieszkania respondentów podział uzyskanej próby kształtuje się następująco:

Tabela 3. Miejsce zamieszkania respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

MIEJSCE ZAMIESZKANIA RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				Różnica TAK-NIE	
	N	%	Liczba z N NIE	Liczba z N TAK	NIE %	TAK %	N	%
miasto do 50 tys. mieszkańców	174	14,5	69	105	17,7	12,9	36	-4,8
miasto powyżej 100 tys. do 500 tys. mieszkańców	117	9,7	27	90	6,9	11,1	63	4,1
miasto powyżej 50 tys. do 100 tys. mieszkańców	81	6,7	18	63	4,6	7,7	45	3,1
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	642	52,9	207	435	53,1	52,8	228	-0,3
wieś	189	15,7	69	120	17,7	14,8	51	-2,9
SUMA KOŃCOWA	1203	100%	390	813	100%	100%	423	0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Największy udział w ogóle stanowią osoby mieszkające w miastach powyżej 500 tysięcy mieszkańców. W szczegółowych informacjach dotyczących konkretnych miejscowości najczęściej pojawiały się m.in. nazwy takie jak: Warszawa i jej okolice, Kraków, Gdańsk, Łódź i Otwock.

Kolejne pytanie w metryczce dotyczyło wieku ankietowanych. Każdy respondent był zobowiązany wpisać liczbę ukończonych lat. Nie narzucono z góry określonych przedziałów wiekowych, jednakże uzyskane odpowiedzi dały możliwość wyróżnienia najpopularniejszych grup, co prezentuje poniższa tabela:

Tabela 4. Wiek respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

Wiek RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	Liczba z N NIE	Liczba z N TAK	NIE %	TAK %	N	%
wiek 17-20'	297	24,7%	141	156	36,20%	19,20%	15	-17,00%
wiek 21-22'	216	18%	93	123	23,80%	15,10%	30	-8,70%
wiek 23-25'	195	15,5%	57	138	14,60%	15,90%	81	1,30%
wiek 26-35'	120	10%	33	87	8,50%	10,70%	54	2,20%
wiek 36-45'	156	13%	36	120	9,20%	14,80%	84	5,50%
wiek 46-55'	126	10,5%	27	99	6,90%	12,20%	72	5,30%
wiek 56-76'	93	7,7%	3	90	0,80%	11,10%	87	10,30%
SUMA KOŃCOWA	1203	100%	390	813	100%	100%	423	0,00%

Legenda

Najwyżej

Najniżej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Podobnie, jak w przypadku poprzedniego kryterium, w przypadku obydwu grup mamy podobny rozkład udziałów w poszczególnych grupach wiekowych. Zarówno w przypadku osób znających Czecha, jak i tych, którzy o nim nigdy nie słyszeli najczęściej osób znalazło się w przedziale między 17 a 20 lat. Drugi w kolejności był przedział wiekowy 21-22 lata, trzeci 23-25 lat. Wskazany wiek pokazuje, że największy udział ogółem stanowiła grupa ludzi młodych, którzy mogą być jeszcze na końcowych etapach edukacji lub wchodzących dopiero na rynek pracy zawodowej. W przypadku osób, które zadeklarowały znajomość postaci Bronisława Czecha widać także duży udział osób w wieku od 36 roku życia wzwyż. Łączna liczba respondentów w tym przypadku stanowi ponad 38% całej grupy, która udzieliła odpowiedzi twierdzącej. Najczęściej podawany wiek przez respondentów to 19, 20, 22, 21 i 23 lata.

Kolejną analizę poddano odpowiedzi dotyczące płci ankietowanych. Wybór obejmował możliwość wskazania płci męskiej i żeńskiej.

Tabela 5. Płeć respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

PŁEĆ RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	NIE	TAK	NIE %	TAK %	N	%
MĘŻCZYZNA	397	33,0%	111	286	28,5%	35,2%	175	6,7%
KOBIETA	806	67,0%	279	527	71,5%	64,8%	248	-6,7%
SUMA KOŃCOWA	1203	100,0%	390	813	100,0%	100,0%	423	0,0%

Legenda

Najwyżej

Najniżej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Według powyższych danych, zarówno w jednej, jak i drugiej grupie, większość stanowiły kobiety. Panie stanowiły łącznie grupę 806 osób, czyli 67% wszystkich badanych. Niewielkie dysproporcje widać w przypadku grupy, która zaznaczyła, że nigdy nie słyszała o Czechu. W tym przypadku większy udział przypada grupie żeńskiej, która uzyskała 71,5%. Warto zauważyć, że kobiety częściej wyrażały chęć wypełnienia formularza, niż panowie.

Następnie analizowano sytuację zawodową. Każdy z respondentów mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź, która pasowała do jego osoby. Do wyboru były następujące kategorie: uczeń, student, pracujący/a w pełnym wymiarze czasu pracy, pracujący/a w niepełnym wymiarze czasu pracy, właściciel/ współwłaściciel firmy, zajmuję się domem, bezrobotny(a), emeryt i rencista.

Tabela 6. Sytuacja zawodowa respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

SYTUACJA ZAWODOWA RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	NIE	TAK	NIE %	TAK %	N	%
EMERYT	9	0,7%		9	0,0%	1,1%	9	1,1%
NIE PRACUJE	354	29,4%	147	207	37,7%	25,5%	60	-12,2%
NIEPEŁNY ETAT	357	29,7%	147	210	37,7%	25,8%	63	-11,9%
PEŁNY ETAT	474	39,4%	96	378	24,6%	46,5%	282	21,9%
RENCISTA	3	0,2%		3	0,0%	0,4%	3	0,4%
(puste)	6	0,5%		6	0,0%	0,7%	6	0,7%
SUMA KOŃCOWA	1203	100,0%	390	813	100,0%	100,0%	423	0,0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Powyższa tabela nie zawiera kategorii „student”, gdyż grupa ta była na tyle liczna (708 osób łącznie), że jej szczegółowy podział przedstawiono w odrębnej tabeli. Każdy ze studentów zaznaczył dodatkowo inną opcję, pod którą został przedstawiony w tabeli 6.5.3. W grupie deklarującej nieznajomość Bronisława Czecha wyklarowały się dwie grupy uzyskujące taki sam udział – bezrobotni i pracujący w niepełnym wymiarze czasu pracy. Na trzecim miejscu znaleźli się respondenci, którzy pracują na pełen etat. W przypadku grupy, która zaznaczyła odpowiedź „TAK” zdecydowaną większość stanowią osoby pracujące w pełnym wymiarze czasu pracy, co wynikać też może z faktu, iż dużą część tej grupy stanowiły osoby w wyższych przedziałach wiekowych. Pośród deklarujących znajomość Bronisława Czecha znalazło się również kilku emerytów i rencista, czego nie można zaobserwować w przeciwnej grupie. W ogólnym zestawieniu osoby pracujące na pełen etat stanowiły większość wszystkich respondentów. Na drugim miejscu, niemalże z identycznymi udziałami procentowymi i liczbowymi znaleźli się bezrobotni i pracujący w niepełnym wymiarze czasu pracy.

708 osób spośród wszystkich respondentów zaznaczyło dodatkowo opcję „student”, w związku z czym istotne było dokonanie bardziej szczegółowej analizy ich sytuacji zawodowej.

Tabela 7. Sytuacja zawodowa studentów versus znajomość postaci B. Czecha

SYTUACJA ZAWODOWA STUDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	NIE	TAK	NIE	TAK	N	%
NIE PRACUJE	351	49,6%	144	207	49,0%	50,0%	63	1,0%
NIEPEŁNY ETAT	327	46,2%	144	183	49,0%	44,2%	39	-4,8%
PEŁNY ETAT	27	3,8%	6	21	2,0%	5,1%	15	3,0%
RENCISTA	3	0,4%		3	0,0%	0,7%	3	0,7%
SUMA KOŃCOWA	708	100,0%	294	414	100,0%	100,0%	120	0,0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

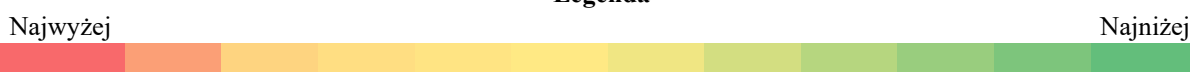
Powyższa tabela wyraźnie pokazuje, że ogółem dominująca część studentów jest bezrobotna. Łącznie 327 osób pracuje w niepełnym etacie (46,2%). Zaledwie 27 osób pracuje w pełnym wymiarze czasu pracy.

Respondenci mieli również dokonać subiektywnej oceny swojej sytuacji materialnej. Wyboru dokonywano spośród pięciu opcji – od bardzo dobrej sytuacji do bardzo złej.

Tabela 8. Sytuacja materialna respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

SYTUACJA MATERIALNA RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	NIE	TAK	NIE %	TAK %	N	%
bardzo dobra	216	18,0%	57	159	14,6%	19,6%	102	4,9%
bardzo zła	6	0,5%	3	3	0,8%	0,4%	0	-0,4%
dobra	600	49,9%	219	381	56,2%	46,9%	162	-9,3%
przeciętna	351	29,2%	105	246	26,9%	30,3%	141	3,3%
zła	30	2,5%	6	24	1,5%	3,0%	18	1,4%
Suma końcowa	1203	100,0%	390	813	100,0%	100,0%	423	0,0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

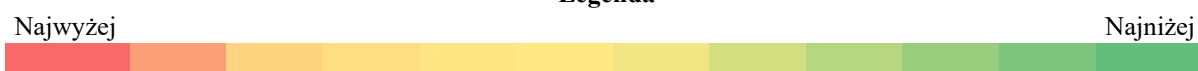
W obydwu grupach respondentów widać, że najwięcej z nich ocenia swoją sytuację materialną jako ogólnie dobrą. Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią była „przeciętna”. Stosunkowo liczna grupa przyznała ocenę bardzo dobrą. Oceniający całkowicie negatywnie znaleźli się w zdecydowanej mniejszości (2,5% ze wszystkich respondentów).

Jednym z ostatnich kryteriów, które mogły być istotne z punktu widzenia poruszanej problematyki było pochodzenie góralskie. Bronisław Czech jako zakopiańczyk mógł być zdecydowanie bardziej kojarzony przez osoby pochodzące z tego samego regionu. Podział badanych wygląda następująco:

Tabela 9. Góralskie pochodzenie respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

GÓRALSKIE POCHODZENIE RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	NIE	TAK	NIE %	TAK %	N	%
NIE	1071	89,0%	378	693	96,9%	85,2%	315	-11,7%
TAK	132	11,0%	12	120	3,1%	14,8%	108	11,7%
SUMA KOŃCOWA	1203	100,0%	390	813	100,0%	100,0%	423	0,00%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

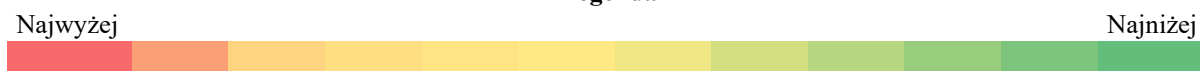
Tabela 9.5.3. pokazuje, że zdecydowana większość wszystkich respondentów (89%) nie była pochodzenia góralskiego. W przypadku grupy „NIE” niemalże 97% to osoby pochodzące z innych regionów. Pośród osób, deklarujących znajomość Czecha 85,2% nie miało pochodzenia góralskiego, zaś jedynie 120 osób zaznaczyło, że takowe pochodzenie ma. Łączna liczba „górali” była stosunkowo niska w porównaniu do całej grupy badawczej, jednakże widać, że osoby te z reguły o Bronisławie Czechu kiedykolwiek słyszały.

Ankieta zawierała także pytanie dotyczące wykształcenia respondentów. Ankietowani wybierali spośród kilku opcji. Wyróżniono wykształcenie podstawowe, średnie ogólne, średnie techniczne, wyższe licencjackie (inżynierskie), wyższe magisterskie, wyższe ponadmagisterskie i inne.

Tabela 10. Wykształcenie respondentów versus znajomość postaci B. Czecha

WYKSZTAŁCENIE RESPONDENTÓW	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA TAK-NIE	
	N	%	NIE	TAK	NIE %	TAK %	N	%
Inne	15	1,2%	3	12	0,8%	1,5%	9	0,7%
Podstawowe	3	0,2%	3	0	0,8%	0,0%	-3	-0,8%
Średnie ogólne	501	41,6%	240	261	61,5%	32,1%	21	-29,4%
Średnie techniczne	66	5,5%	21	45	5,4%	5,5%	24	0,2%
Wyższe licencjackie (inżynierskie)	141	11,7%	30	111	7,7%	13,7%	81	6,0%
Wyższe magisterskie	273	22,7%	57	216	14,6%	26,6%	159	12,0%
Wyższe ponadmagisterskie	204	17,0%	36	168	9,2%	20,7%	132	11,4%
Suma końcowa	1203	100,0%	390	813	100,0%	100,0%	423	0,00%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

W przypadku powyższej tabeli uwidacznia się większa różnorodność pomiędzy udziałami poszczególnych kategorii. W grupie „NIE” największy udział mają osoby, które posiadają wykształcenie średnie ogólne (ponad 60%), co też jest prawdopodobnie powiązane z faktem, iż ogólnie większość respondentów to studenci. Dane te pozwalają wnioskować, iż są dopiero na pierwszym stopniu studiów. Na drugim miejscu w tej grupie znalazły się osoby posiadające wykształcenie wyższe magisterskie (ponad 14%), zaś na trzecim – wyższe ponadmagisterskie. W grupie „TAK” także dominuje wykształcenie średnie ogólne (ponad 30%), ale jego udział nie jest tak dominujący jak w grupie poprzedniej. Duże udziały (ponad 20%) uzyskały także kategorie wskazujące wykształcenie wyższe magisterskie i wyższe ponadmagisterskie, co pokazuje, że prawdopodobnie w procesie edukacji osoby te uzyskały informacje związane z Bronisławem Czechem.

Ostatnie pytanie w metryczce było nieobowiązkowe, w związku z tym nie wszyscy respondenci zdecydowali się udzielić na nie odpowiedzi. Głównym celem zastosowania tego pytania było zbadanie na jakich kierunkach i uczelniach studiują respondenci, jeżeli taka sytuacja ma miejsce. Spośród wszystkich respondentów z grupy „NIE” odpowiedzi udzieliło 24 osoby. Głównie wskazywano AKF w Krakowie oraz AWF w Warszawie, zaś kierunki to Pielęgniarstwo, Turystyka i Rekreacja, Terapia Zajęciowa i Fizjoterapia. Więcej wyników uzyskano w grupie „TAK” (87). Najczęściej podawaną uczelnią była krakowska AKF i AWF

Warszawa, zaś kierunki to Turystyka Zdrowotna, Turystyka i Rekreacja, Terapia Zajęciowa, Wychowanie Fizyczne, Kosmetologia, Fizjoterapia i studia doktoranckie.

ANALIZA WYNIKÓW W GRUPIE DEKLARUJĄCEJ ZNAJOMOŚĆ POSTACI BRONISŁAWA CZECHA

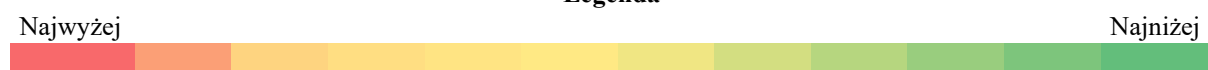
Wstępne pytanie wykazało, że przynajmniej 1/3 ankietowanych nigdy nie słyszała o postaci Bronisława Czecha. Na podstawie danych metryczkowych stworzono przybliżone profile tej grupy. Znajomość postaci zadeklarowało 813 osób, w związku z czym w dalszej części prezentacji wyników skupiono się tylko na respondentach, którzy zaznaczyli odpowiedź „TAK”.

Przechodząc do dalszej części ankiety respondenci otrzymali pytanie „Która z uczelni w Polsce nosi imię Bronisława Czecha?”. Odpowiedzi respondentów zostały w tym pytaniu rozdzielone według płci.

Tabela 11. Uczelnia w Polsce nosząca imię B. Czecha

Która uczelnia w Polsce nosi imię Bronisława Czecha?	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				Różnica mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
AWF Katowice	15	1,8%	9	6	1,7%	2,1%	-3	0,4%
AWF Kraków	753	92,6%	491	262	93,2%	91,6%	-229	-1,6%
AWF Warszawa	6	0,7%	3	3	0,6%	1,0%	0	0,4%
AWF Wrocław	6	0,7%	0	6	0,0%	2,1%	6	2,1%
AWFiS Gdańsk	3	0,4%	0	3	0,0%	1,0%	3	1,0%
Nie wiem	30	3,7%	24	6	4,6%	2,1%	18	-2,5%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-205	0,00%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Odpowiedzi udzielane przez badanych wyraźnie pokazują, że niemalże 93% wie, że imię Czecha nosi krakowska Akademia Kultury Fizycznej. Jak widać w tabeli, pojawiły się również przypadki przyporządkowania patronatu Bronisława Czecha AWF w Katowicach, Wrocławiu, Warszawie, czy też AWFIS w Gdańsku. 30 osób nie potrafiło wskazać żadnej uczelni. Łączny udział ankietowanych, którzy udzielili odpowiedzi błędnej bądź nie wskazali żadnej

uczelni wynosi około 7%, co stanowi nieznaczny odsetek w stosunku do wskazujących AWF Kraków (obecnie AKF). Widoczna jest niewielka dysproporcja pomiędzy odpowiedziami kobiet i mężczyzn. Panie częściej (1,6%) wskazywały poprawną odpowiedź niż panowie.

Następnie pojawiło się pytanie z prośbą o wskazanie miejsca (miasta), w którym postawiony został pomnik przedstawiający Bronisława Czecha. Również w tym przypadku podzielono respondentów ze względu na płeć.

Tabela 12. Lokalizacja pomnika Bronisława Czecha w Polsce

W którym mieście stoi pomnik Bronisława Czecha?	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
Biała Podlaska	3	0,4%	3	0	0,6%	0,0%	-3	-0,6%
Innym	3	0,4%	0	3	0,0%	1,0%	3	1,0%
Katowice	6	0,7%	0	6	0,0%	2,1%	6	2,1%
Kraków	642	79,0%	413	229	78,4%	80,1%	-184	1,7%
Nie wiem	156	19,2%	108	48	20,5%	16,8%	-60	-3,7%
Warszawa	3	0,4%	3	0	0,6%	0,0%	-3	-0,6%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-241	0,00%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Około 79% (642) badanych wskazało poprawną odpowiedź. Pozostałe miasta uzyskały pojedyncze głosy, przy czym należy zauważyć, że w porównaniu do pytania poprzedniego, znacząco wzrósł (ponad pięciokrotnie) udział osób, które nie potrafiły wskazać żadnego konkretnego miasta. Udział tej grupy wyniósł około 19% (156 osób). Pozwala to sądzić, że o ile zdecydowana większość, wie, że Czech jest patronem AKF w Krakowie, to zagłębiając się w tematykę związaną z jego osobą, stopniowo spada poziom wiedzy deklarowany przez respondentów.

Następne pytanie dotyczyło pasji i zainteresowań respondentów. Miało ono na celu zbadanie ewentualnych powiązań pomiędzy sferą hobbistyczną osób badanych a ich poziomem wiedzy związanej z Bronisławem Czechem. Każda osoba mogła wskazać kilka możliwości, w związku z tym odpowiedzi zostały przedstawione w formie tabeli, aby uwydatnić, które zainteresowania i pasje są najbliższe ankietowanym. Ułożone zostały w kolejności od tych

ciesząc się największym udziałem, to tych pozostających w mniejszości i nie sumują się do 100%. W tym przypadku przedstawiono wyniki w ujęciu całościowym.

Tabela 13. Deklarowane przez respondentów zainteresowania/pasje

L.P.	Zainteresowania/Pasja	Liczba wskazań	% z liczby wskazań	% z liczby respondentów „TAK”
1.	Sport/ćwiczenia fizyczne (aktywność własna)	546	10,8%	67,2%
2.	Podróże	426	8,4%	52,4%
3.	Zdrowie	399	7,9%	49,1%
4.	Muzyka	372	7,3%	45,8%
5.	Sport/ćwiczenia fizyczne (kibic/obserwator)	357	7,1%	43,9%
6.	Kultura	243	4,8%	29,9%
7.	Życie towarzyskie	240	4,7%	29,5%
8.	Literatura	231	4,6%	28,4%
9.	Kino	228	4,5%	28,0%
10.	Rozrywka	207	4,1%	25,5%
11.	Nauki biologiczne	171	3,4%	21,0%
12.	Społeczeństwo	153	3,0%	18,8%
13.	Historia	150	3,0%	18,5%
14.	Teatr	135	2,7%	16,5%
15.	Moda	126	2,5%	15,5%
16.	Polityka	123	2,4%	15,1%
17.	Nowe technologie	123	2,4%	15,1%
18.	Gry komputerowe	111	2,2%	13,7%
19.	Nauki humanistyczne	108	2,1%	13,3%
20.	Motoryzacja	102	2,0%	12,5%
21.	Sztuki plastyczne	99	2,0%	12,2%
22.	Religia	93	1,8%	11,4%
23.	Architektura	81	1,6%	10%
24.	Przedsiębiorczość	81	1,6%	10%
25.	Inne	81	1,6%	10%
26.	Nauki ścisłe	75	1,5%	9,2%
SUMA		5061	0,0%	0,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Powyższe zestawienie pokazuje, że zdecydowana większość respondentów jest przede wszystkim zainteresowana sportem i ćwiczeniami fizycznymi, w szczególności w aspekcie bezpośredniego uczestnictwa w danej aktywności. Kibicowanie w rywalizacjach sportowych znalazło się na piątym miejscu, niemniej jednak jest to główny obszar zainteresowań respondentów. Duży udział uzyskały także kategorie „Podróże” i „Zdrowie”, co bardzo często idzie w parze z najchętniej wskazywanymi pasjami, jakimi są sport i ćwiczenia fizyczne. Celem było sprawdzenie, czy wiedza dotycząca Czecha deklarowana przez respondentów wynika z realizowanych przez nich pasji i zainteresowań.

W następnej kolejności zadano pytanie dotyczące formy aktywności fizycznej lub rekreacyjnej w ciągu ostatniego roku. Ponownie pojawiła się możliwość udzielenia kilku odpowiedzi. Ogólne zestawienie od najczęściej uprawianej aktywności do najrzadziej wybieranej zostało zaprezentowane poniżej.

Tabela 14. Deklarowane przez respondentów formy aktywności sportowo-rekreacyjnej

L.P.	Forma aktywności sportowo-rekreacyjnej	Liczba wskazań	% z liczby wskazań	% z liczby respondentów
1.	Jazda na rowerze	564	12,3%	69,4%
2.	Pływanie	510	11,1%	62,7%
3.	Ćwiczenia siłowe	465	10,1%	57,2%
4.	Bieganie	441	9,6%	54,2%
5.	Wędrówki piesze	396	8,6%	48,7%
6.	Ćwiczenia fitness	381	8,3%	46,9%
7.	Narciarstwo	234	5,1%	28,8%
8.	Siatkówka	234	5,1%	28,8%
9.	Kajakarstwo	189	4,1%	23,2%
10.	Piłka nożna	171	3,7%	21,0%
11.	Koszykówka	156	3,4%	19,2%
12.	Tenis	147	3,2%	18,1%
13.	Łyżwiarstwo	132	2,9%	16,2%
14.	Inne	120	2,6%	14,8%
15.	Nordic walking	111	2,4%	13,7%
16.	Żeglarsstwo	96	2,1%	11,8%
17.	Wspinaczka	96	2,1%	11,8%
18.	Snowboard	87	1,9%	10,7%
19.	Wind surfing	54	1,2%	6,6%
20.	Paralotniarstwo	9	0,2%	1,1%
21.	Szybownictwo	6	0,13%	0,7%
SUMA		4599	0,0%	0,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Największa część respondentów zadeklarowało, że w ciągu ostatniego roku jeździła na rowerze. Wiele wskazań dotyczyło także pływania, ćwiczeń siłowych, biegania, wędrówek pieszych oraz ćwiczeń fitness. Ciekawy jest fakt, iż dyscypliny, które można byłoby określać jako powiązane z Bronisławem Czechem, typu narciarstwo, snowboard, czy też wspinaczka, otrzymały stosunkowo niedużą liczbę wskazań. W związku z tym nie można jednoznacznie stwierdzić, że uprawiane formy sportowo-rekreacyjne mają znaczący wpływ na poziom wiedzy respondentów na temat Czecha.

Kluczowa z punktu widzenia przeprowadzonego badania była kwestia dotycząca źródła, z którego ankietowani uzyskali informacje na temat Bronisława Czecha. Ponownie możliwe było wybranie kilku odpowiedzi. Ogólne zestawienie, od najczęściej podawanego źródła przedstawiono poniżej.

Tabela 15. Deklarowane przez respondentów źródła informacji dotyczących B. Czecha

L. P.	Skąd respondent uzyskał wiedzę nt. B. Czecha?	Liczba wskazań	% z liczby wskazań	% z liczby respondentów
1.	Ze szkoły, uczelni	603	43,4%	74,2%
2.	Z zasobów internetowych	183	13,2%	23,2%
3.	Z książek	114	8,2%	14,0%
4.	Z telewizji	75	5,4%	9,2%
5.	Z prasy	66	4,8%	8,1%
6.	Od znajomych	60	4,3%	7,4%
7.	Nie wiem/trudno powiedzieć	60	4,3%	7,4%
8.	Inne	54	3,9%	6,6%
9.	Z mediów społecznościowych	45	3,2%	5,5%
10.	Z filmu	39	2,8%	4,8%
11.	Od rodziny	33	2,4%	4,1%
12.	Z radia	30	2,2%	3,7%
13.	Od rodziców	27	1,9%	3,3%
SUMA		1389	0,0%	0,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Powyższe odpowiedzi pokazują, że najwięcej respondentów uzyskało informacje na temat Bronisława Czecha przede wszystkim na etapach edukacji w szkole i na studiach. Liczba wskazań w tym przypadku jest dominująca i uzyskała wyjątkowo duży wynik (603 wskazania) w porównaniu do pozostałych opcji. Na drugim miejscu znalazły się zasoby internetowe, niemniej jednak liczba odpowiedzi jest ponad trzykrotnie niższa niż w przypadku opcji poprzedniej. Wyraźnie widać, że głównym źródłem informacji są placówki oświatowe i materiały zamieszczone w sieci. Niewielu respondentów wykazało, że o Czechu dowiedzieli się od rodziców, rodziny, czy chociażby znajomych, stąd też można sądzić, że jego życie i działalność nie stanowi tematyki rozmów towarzyskich i rodzinnych.

Ankietowani dokonali również subiektywnej oceny własnego poziomu wiedzy dotyczącej życiorysu Bronisława Czecha. Skala oceny obejmowała wartości od 1 do 5, przy czym 5 odpowiadało bardzo dobrej znajomości, a 1 całkowitej nieznajomości. Wyniki przedstawiono zgodnie z wcześniejszym podziałem na płeć respondentów.

Tabela 16. Deklarowany przez respondentów poziom znajomości życiorysu B. Czecha

Na ile oceniasz swoją znajomość życiorysu Bronisława Czecha?	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
1	285	35,1%	202	83	38,3%	29,0%	-119	-9,3%
2	363	44,6%	232	131	44,0%	45,8%	-101	1,8%
3	129	15,9%	75	54	14,2%	18,9%	-21	4,7%
4	30	3,7%	12	18	2,3%	6,3%	6	4,0%
5	6	0,7%	6	0	1,1%	0,0%	-6	-1,1%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-241	0,0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Jak przedstawiono w powyższej tabeli ponad 35% ankietowanych nie zna wcale życiorysu Bronisława Czecha, a prawie 45% wskazuje, że ich ewentualna znajomość jest na niskim poziomie. Zaledwie 1% badanych wykazał, że bardzo dobrze znana jest mu przedstawiona tematyka. Łączny udział procentowy ankietowanych, którzy ocenili swoją wiedzę na 1 lub 2 wynosi 80%, co jest wynikiem bardzo wysokim deklarowanej nieznajomości życiorysu Bronisława Czecha. Średnia poziomu wiedzy wszystkich respondentów z grupy, która zadeklarowała jakąkolwiek znajomość życia, działalności i pasji Czecha wynosi 1,9 (suma ocen/liczbę respondentów), zatem nie uzyskano nawet wyniku na poziomie odpowiadającym niskiemu poziomowi wiedzy. Istotne jest, że odpowiedzi udzielane przez respondentów miały charakter subiektywny. Analizując podział ze względu na płeć widać dużą dysproporcję w odpowiedzi na poziomie 1. Panie częściej bardzo negatywnie oceniały swoją wiedzę na temat życiorysu Czecha. Różnica w tym przypadku wynosi ponad 9%.

W toku badania istotnym było także sprawdzenie, jakie respondenci mają skojarzenia z nazwiskiem Czecha. Zaprezentowanych zostało kilka możliwości. Każda osoba mogła wskazać kilka odpowiedzi, które były zgodne z jej skojarzeniami. Tabela poniżej prezentuje ranking najczęściej wybieranych skojarzeń.

Tabela 17. Ranking najczęściej wybieranych skojarzeń związanych z postacią B. Czecha

L. P.	Działalność/aktywność kojarzona z postacią B. Czecha	Liczba wskazań	% z liczby wskazań	% z liczby respondentów
1.	Narciarstwo	585	40,0%	72,0%
2.	Taternictwo	330	22,6%	40,6%
3.	Turystyka górską	309	21,1%	38,0%
4.	Nie wiem/trudno powiedzieć	117	8,0%	14,4%
5.	Szybownictwo	57	3,9%	7,0%
6.	Sztuka	36	2,5%	4,4%
7.	Inne	27	1,8%	3,3%
SUMA		1461	0,0%	0,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Zdecydowana większość respondentów kojarzy Czecha przede wszystkim z narciarstwem, niemniej jednak duże wartości uzyskało także taternictwo i turystyka górską. Niewielkie grupy wskazały również szybownictwo i sztukę, jednakże w stosunku do chociażby narciarstwa stanowi to mały odsetek. W odniesieniu do pytania poprzedniego – związanego z oceną poziomu znajomości życiorysu Czecha, można uznać, że skojarzenia te związane są z rodzajem działalności, która Czechowi była przypisywana w mediach i różnego rodzaju źródłach. Niewiele osób łączy go z innymi polami działalności. Zdecydowana większość nie posiada szerszej wiedzy z zakresu jego życia. Nie ulega wątpliwości, że głównym skojarzeniem jest niewątpliwie narciarstwo.

Dalszą diagnozę wiedzy respondentów umożliwią odpowiedzi na pytanie „Czy znasz pasje (hobby) Bronisława Czecha?”. Zastosowano pytanie o charakterze zamkniętym w celu uzyskania konkretnej odpowiedzi, która w zależności od wybranego wariantu umożliwiała doprecyzowanie jej i rozwinięcie w formie otwartej. Wyniki podzielono ze względu na płeć respondentów.

Tabela 18. Deklarowana przez respondentów znajomość pasji (hobby) B. Czecha

Czy znasz pasje (hobby) B. Czecha?	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
NIE	726	89,3%	473	253	89,8%	88,5%	-220	-1,3%
TAK	87	10,7%	54	33	10,2%	11,5%	-21	1,3%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-241	0,0%

Legenda

Najwyżej

Najniżej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Około 89% ankietowanych zaznaczyło, iż nie zna pasji Bronisława Czecha. W przypadku obu płci rozkład odpowiedzi kształtował się na podobnym poziomie. Każda z osób, która wskazała opcję „TAK” została poproszona o podanie szczegółów dotyczących tematu w formie otwartej. Spośród osób, które wskazały, że wiedzą coś na temat jego zainteresowań i hobby wyróżniono kilka najczęściej wskazywanych kategorii. Głównie wymieniano narciarstwo (48 wskazań), góry/turystyka górska (21 wskazań), szybownictwo (21 wskazań), sztuka (18 wskazań), taternictwo (12 wskazania) oraz sport, ze szczególnym wskazaniem na lekkoatletykę i tenisa stołowego (9 wskazania). Istotne jest, że z reguły większość badanych podawała po kilka pasji, pojedyncze osoby wskazywały tylko jedną, stąd też widać wyraźnie, że były to osoby, które posiadają przynajmniej przeciętną znajomość życiorysu Czecha. Nie zmienia to faktu, iż grupa osób, które jego zainteresowania znają jest bardzo mała i wynosi zaledwie 129 osób.

Kolejne pytanie dotyczyło identyfikacji Bronisława Czecha według subiektywnej opinii ankietowanego. Można było wskazać tylko jedną odpowiedź, stąd wyraźnie zarysował się udział procentowy poszczególnych opcji.

Tabela 19. Struktura identyfikacji narodowości B. Czecha deklarowana przez respondentów

Czy B. Czech według Ciebie był...	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
Czechem	6	0,7%	3	3	0,6%	1,0%	0	0,4%
Litwinem	3	0,4%	0	3	0,0%	1,0%	3	1,0%
nie wiem/ trudno powiedzieć	45	5,5%	31	14	5,9%	4,9%	-17	-1,0%
Polakiem	756	93,0%	493	263	93,5%	92,0%	-230	-1,5%
Ukraińcem	3	0,4%	0	3	0,0%	1,0%	3	1,0%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-241	0,0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

W przypadku odpowiedzi udzielanych na to pytanie, nie ulega wątpliwości, że zdecydowana większość ankietowanych (około 93%) wie, że Bronisław Czech był Polakiem. Grupa, która wskazała błędne odpowiedzi bądź nie była w stanie przyporządkować żadnej narodowości liczyła łącznie 57 osób. Nie wykazano wyraźnej dysproporcji w odpowiedziach kobiet i mężczyzn.

Poproszono ankietowanych także o przyporządkowanie do osoby Bronisława Czecha jednego z określeń, które uwydatniałyby jego system wartości i podejście do polityki państwa. Ponownie każda osoba mogła wybrać tylko jedną opcję.

Tabela 20. Deklarowana przez respondentów postawa społeczno-polityczna B. Czecha

Określenia dotyczące B. Czecha	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
faszysta	9	1,1%	0	9	0,0%	3,1%	9	3,1%
komunista	3	0,4%	3	0	0,6%	0,0%	-3	-0,6%
kosmopolita	15	1,8%	12	3	2,3%	1,0%	-9	-1,3%
nacjonalista	12	1,5%	9	3	1,7%	1,0%	-6	-0,7%
patriota	522	64,2%	334	188	63,4%	65,7%	-146	2,3%
trudno powiedzieć	252	31,0%	169	83	32,1%	29,0%	-86	-3,1%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-241	0,0%

Legenda

Najwyżej

Najniżej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

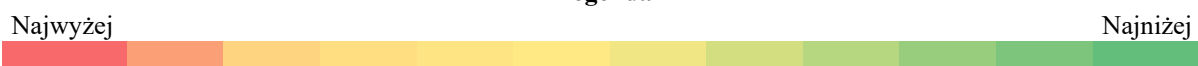
Ponad 64% badanych określiło Czecha jako patriotę. Na drugim miejscu znalazła się duża grupa (31%), która nie była w stanie przyporządkować żadnego z przedstawionych określeń. Znalazły się również jednostki, które zaznaczyły, iż Bronisław Czech był faszystą, komunistą, nacjonalistą, czy też kosmopolitą. Łącznie około 36% grupy nie było w stanie udzielić konkretnej odpowiedzi. Biorąc pod uwagę poprzednie pytania i dotyczące ich wyniki (w szczególności bardzo niski poziom wiedzy na temat życia), udział osób uważających Czecha za patriotę jest wymiennie wysoki.

Ostatnie pytanie związane bezpośrednio z Bronisławem Czechem dotyczyło znajomości prowadzonej przez niego działalności turystycznej i taternickiej. Respondenci mieli udzielić odpowiedzi twierdzącej lub zaprzeczającej. W przypadku wyboru odpowiedzi twierdzącej, ankietowani mieli możliwość doprecyzowania jej w formie otwartej.

Tabela 21. Deklarowana przez respondentów znajomość działalności turystycznej i taternickiej B. Czecha

Czy znasz działalność turystyczną i taternicką B. Czecha?	RAZEM		Znajomość postaci B. Czecha				RÓŻNICA mężczyźni-kobiety	
	N	%	kobieta	mężczyzna	kobieta %	mężczyzna %	N	%
NIE	750	92,3%	494	256	93,7%	89,5%	-238	-4,2%
TAK	63	7,7%	33	30	6,3%	10,5%	-3	4,2%
Suma końcowa	813	100,0%	527	286	100,0%	100,0%	-241	0,0%

Legenda

Źródło: Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi respondentów udzielonych w badaniu ankietowym.

Prezentowane zestawienie ukazuje bardzo dużą dysproporcję pomiędzy osobami, które deklarują znajomość działalności turystycznej i taternickiej, a tymi, którzy jej nie deklarują. Ponad 92% wybrało opcję „NIE”. Stanowi to niezwykle wysoki udział, ale może wynikać z bardzo słabej znajomości życiorysu Czecha, która uwidoczniła się w odpowiedziach na wcześniej prezentowane pytania. Podział ze względu na płeć uwydatnił, iż panowie częściej twierdzili, że znają działalność turystyczną i taternicką. Spośród 63 osób, które zaznaczyły opcję „TAK”, większość zdecydowała się udzielić dodatkowej otwartej wypowiedzi, przy czym widać, iż niektórzy uznali, że należy wymienić wszystkie rekordy i działania Czecha, również te niezwiązane z turystyką górską i taternictwem. Ta grupa ankietowanych najczęściej wspominała, że Czech był trzykrotnie na igrzyskach olimpijskich i zasłynął jako zawodnik narciarski. Jedynie 31 osób podało jakiekolwiek informacje dotyczące treści pytania. Najczęściej padały stwierdzenia związane z działaniami w TOPR, wspinaczką na Kozi Wierch i Żabiego Konia, jednakże bez żadnych szczegółów, a także działalnością jako kurier tatrzański w czasie II wojny światowej. Informacje doprecyzowujące, podane przez respondentów były bardzo ogólnikowe, raczej w formie haseł, które nie dawały możliwości konkretnego opisanie danego działania lub wydarzenia. Jeżeli brałoby się pod uwagę jedynie przedstawione odpowiedzi, można by stwierdzić na poziomie ogólnym, że ewentualna znajomość działań taternickich wśród respondentów jest jednak znikoma.

6.4. Podsumowanie

Badanie ankietowe przeprowadzone na grupie badawczej (1203 respondentów), w skład której wchodziło studenci, doktoranci i pracownicy Akademii Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie oraz studenci, doktoranci i pracownicy pozostałych Akademii Wychowania Fizycznego w Polsce, dało stosunkowo zaskakujący wynik. Ankietowani byli osobami bezpośrednio związanymi z szeroko pojętą kulturą fizyczną, co pozwalało na hipotezę roboczą, iż poziom wiedzy dotyczący postaci Bronisława Czecha będzie na poziomie przynajmniej przeciętnym. Uzyskane odpowiedzi zweryfikowały początkowe hipotezy badawcze oraz założenia dotyczące poziomu wiedzy na temat znajomości egzystencji Czecha i jego dziedzictwa oraz pozwoliły na wysnucie wniosków.

Jak się okazało ponad 32% wszystkich ankietowanych nigdy nie słyszało o Bronisławie Czechu, co daje wynik niemalże 1/3 grupy badawczej. Osoby, które zadeklarowały, iż słyszały o Czechu posiadają z reguły znikomą wiedzę na jego temat. Średni poziom znajomości życiorysu Bronisława Czecha wyniósł 1,9, co nie pozwala nawet na uzyskanie łącznej oceny 2, dającej niski poziom znajomości jego postaci. Widocznie respondenci nie zagłębiali się w badaną tematykę bądź nie uzyskali dostępu do rzetelnych źródeł informacji, które by pozwoliły na zdobycie odpowiedniej wiedzy.

Respondenci wykazali również subiektywne skojarzenia związane z nazwiskiem i osobą Czecha. Niewątpliwie jest kojarzony przede wszystkim z narciarstwem. Łączy się go również z turystyką górską i taternictwem, przy czym 92% deklarujących znajomość tematu nie posiada żadnej wiedzy dotyczącej jego działalności turystycznej i taternickiej, a jedynie 8%, które stwierdziło, że wie cokolwiek więcej w tym zakresie, w rzeczywistości podawało jedynie hasłowe i szczątkowe informacje, które nie pozwalają na dokładne zweryfikowanie informacji. Zatem należy stwierdzić, że analizowana działalność turystyczna i taternicka jest z reguły nieznaną ankietowanym.

Podobnie kształtowały się wyniki dotyczące pasji (hobby) Czecha. Ponad 89% ankietowanych z grupy deklarującej, że o nim słyszało, wykazało, że nie zna w ogóle żadnych jego zainteresowań. Zaledwie około 11% było w stanie podać ogólnikowe informacje dotyczące narciarstwa, taternictwa, turystyki górskiej, szybownictwa czy też działalności artystycznej. Zatem okazało się, że badani mimo, iż o Czechu słyszeli, nie znają szczegółów dotyczących jego zainteresowań hobbistycznych.

W toku badań ustalono, że głównym źródłem wiadomości dotyczących Bronisława Czecha były placówki oświatowe, takie jak szkoły, czy uczelnie. Biorąc pod uwagę poziom wiedzy zaprezentowany przez respondentów, należy zauważyć, że najwyraźniej sposób przekazu tych informacji i/lub też źródła, z których dane placówki korzystały nie były wystarczająco rzetelne, co wiąże się z niezwykle niską znajomością respondentów prezentowanej tematyki. Drugim popularnym źródłem informacji wskazanym przez badanych były zasoby internetowe (z wyłączeniem mediów społecznościowych). Z materiałami zamieszczonymi w sieci wiąże się niejednokrotnie szereg problemów, przede wszystkim dotyczących weryfikacji prawdziwości danych przedstawionych w konkretnych publikacjach. Autorzy często posiłkują się jednym lub kilkoma najpopularniejszymi i powielanymi źródłami, które nie zawsze zostały w wiarygodny sposób przygotowane i sprawdzone pod względem merytorycznym i historycznym.

W przypadku badanych, którzy zaznaczyli, że postaci Bronisława Czecha w ogóle nie znają dominowały osoby w młodym wieku (18-25 lat), które z reguły znajdują się jeszcze na końcowym etapie edukacji. W grupie, która zadeklarowała, że słyszała o Czechu, rozkład udziałów poszczególnych grup wiekowych był bardziej zróżnicowany. Osoby w najniższym przedziale wiekowym (18-25), które zdecydowanie dominowały w poprzedniej grupie, tym razem uzyskały 50%. W tym przypadku przedziałów wiekowych było zdecydowanie więcej, gdyż najstarszy respondent miał 76 lat. Grupy od 26 roku życia wzwyż łącznie uzyskały 50%, co pokazuje, że tematyka badania jest również szerzej znana w starszych grupach wiekowych.

W toku badań sprawdzono również ewentualne powiązania pomiędzy poziomem wiedzy a zainteresowaniami ankietowanych. Większość z nich wykazała, że interesuje się sportem i ćwiczeniami fizycznymi, w szczególności w kontekście własnej aktywności, a także zdrowiem, podróżami i muzyką. Odpowiedzi respondentów pozwalają sądzić, że pasje i zainteresowania nie miały wpływu na poziom wiedzy dotyczącej Bronisława Czecha.

Analizując wszystkie odpowiedzi i uzyskane wyniki należy stwierdzić, iż respondenci albo Bronisława Czecha nie znają albo poziom znajomości jego osoby jest stosunkowo niski. Jest on kojarzony przede wszystkim z karierą sportową. Źródła, z których respondenci czerpali wiedzę należy uznać za niewystarczająco rzetelne i sprawdzone. Bronisław Czech mógłby stać się autorytetem i wzorem do naśladowania dla wielu młodych ludzi, jednakże przez brak odpowiedniego przekazu informacji na jego temat, możliwości te są znacząco ograniczone. Niski poziom wiedzy respondentów jest świadectwem tego, iż dziedzictwo i dorobek życia, które pozostawił po sobie Czech systematycznie zanika. Sytuacja ta pokazuje, iż wykonane

badania są zasadne i pozwalają stwierdzić, że konieczne jest przygotowanie rzetelnych materiałów biograficznych, a także prowadzenie działań mających na celu popularyzację życiorysu Bronisława Czecha, jako postaci godnej naśladowania i stanowiącej inspirację dla młodych pokoleń. Istotne jest podkreślenie wszechstronnego charakteru jego działalności, a także prezentowanego przez Czecha systemu wartości, który wywierał decydujący wpływ na całokształt jego egzystencji.

ZAKOŃCZENIE

Bronisław Czech był człowiekiem wyjątkowo utalentowanym i otwartym. Mimo, że jego rodzina nie pochodziła z Zakopanego, to jednak on sam był i czuł się góralem w pełnym tego słowa znaczeniu. Nie dziwi zatem fakt, że od najmłodszych lat kształtowało się w nim zamiłowanie do gór, turystyki i eksploracji. Pasje związane z górami nie wynikały tylko i wyłącznie z tego, iż Bronisław Czech urodził się i wychował w Zakopanem. Bardzo duży wkład w ich rozwój wnieśli bliscy Czecha. Stanisława i Józef Czech spędzali czas wolny z dziećmi zabierając je na wycieczki górskie, zaś w późniejszych latach również najstarsza siostra z rodzeństwa Czechów w ten sposób organizowała czas dla Bronisława Czecha i jego towarzystwa. Dzieci i młodzież, z którą Czech utrzymywał relacje była zafascynowana górami i z entuzjazmem przystępowała do aktywności pozwalających na ich lepsze poznanie. Możliwości eksploracji stwarzali także nauczyciele pracujący w placówkach, do których uczęszczał Czech. Niewątpliwie zachowanie zarówno bliskich, jak i rówieśników sprawiło, że Bronisław Czech pokochał góry tak mocno, iż można stwierdzić, że była to miłość jego życia.

Relacja Bronisława Czecha z górami miała niezwykle emocjonalny charakter. Tatry były dla niego czymś w rodzaju *sacrum*. Odnajdywał w nich samego siebie, sens życia i spełnienie. Jego artystyczna dusza rozpatrywała piękno górskiej natury w kategoriach doznań estetycznych. Czerpał z nich inspirację do twórczości, którą potem uwydatniał w swoich dziełach. Tatry były jego ukochanym motywem w malarstwie na szkło. Góry kojarzyły się Czechowi także z wolnością, dlatego też podczas pobytu w KL Auschwitz stale przenosił się myślami do górskich wędrówek, wspinaczki i tatrzańskich krajobrazów. Wówczas jego największym marzeniem było znalezienie się znów w Tatrach. Bronisław Czech jako turysta, taternik i narciarz zwracał uwagę przede wszystkim na aspekt rekreacyjny i interdyscyplinarny działalności górskiej. Odrzucał usportowienie taternictwa, gdyż według niego taternictwo miało być formą pozwalającą na kształtowanie własnego charakteru i tężyzny fizycznej, ale także okazją do uświadomienia sobie potęgi natury i niebezpieczeństwa w niej drzemiącego. Skupiał się na kontemplacji i satysfakcji uzyskanej w wyniku pokonywania własnych barier. Zdobywanie nowych rekordów nie stanowiło dla niego priorytetu. Góry były dla Czecha także ulubionym miejscem do odbywania treningów. Poprzez turystykę i taternictwo nie tylko rozwijał swoje pasje, ale także podtrzymywał kondycję fizyczną

w okresach przestoju pomiędzy kolejnymi sezonami narciarskimi. Jak wynika z relacji najbliższych Czecha, starał się być turystą odpowiedzialnym. Ważne były dla niego kwestie ochrony przyrody, utrzymania infrastruktury turystycznej i bezpieczeństwo. Bronisław Czech podejmował różnego rodzaju działania mające na celu popularyzację Podhala pod kątem sportowym i turystycznym.

Doświadczenie przestrzeni górskiej miało fundamentalny wpływ na definiowanie tożsamości Bronisława Czecha. Niejednokrotnie podkreślał swoje silne powiązania z górami i przez ich pryzmat podejmował kluczowe życiowe decyzje. Poprzez różnego rodzaju formy górskiej aktywności kształtował swój charakter, uczył się wytrzymałości, odpowiedzialności, współpracy, a także lojalności. Góry stanowiły dla niego także wyzwanie, z którym ochoczo się mierzył. Każde kolejne przejście, pokonana (nawet powtórnie) ściana, krótszy czas wspinaczki czy wędrówki sprawiał, że Czech przekraczał własne granice, a co za tym idzie ugruntowywał poczucie własnej wartości i wiarę w swoje możliwości. Regularna aktywność pozwalała mu także monitorować swoją formę. Wszystko to wpływało również na postrzeganie siebie jako Polaka i rozbudzanie miłości do ojczyzny. Górale szczycili się wartościami patriotycznymi, co doskonale obrazuje chociażby zachowanie polskiej reprezentacji narciarskiej na różnego rodzaju międzynarodowych wydarzeniach sportowych. Czech dbał o dyscyplinę i prezencję zarówno w kontekście własnej osoby, jak i swoich kolegów i podopiecznych. Doświadczenie górskiej przestrzeni i uprawianie różnych form działalności górskiej było wręcz obowiązkiem każdego zawodnika zajmującego się narciarstwem wyczynowym. Góry stanowiły nieodłączną część tożsamości każdego usportowionego zakopiańczyka.

W wielu relacjach i wspomnieniach Bronisław Czech przedstawiony został jako osoba pełna życia, entuzjastyczna, otwarta i łatwo nawiązująca kontakty międzyludzkie. Na każdym etapie życia zauważa się, iż posiadał grono przyjaciół i znajomych, z którymi spędzał czas – z reguły w górach, uprawiając turystykę i taternictwo. Już jako nastolatek wykazywał szereg predyspozycji taternickich, co zostało odnotowane i pozytywnie zaopiniowane przez ówczesną elitę taternictwa z Mieczysławem Świerzem na czele. Świerz był dla Czecha nie tylko mentorem, ale i przyjacielem. W gronie najbliższych znajomych Bronisława Czecha można odnaleźć wielu znakomitych turystów, taterników i „ludzi gór” m.in. Wiesława Stanisławskiego, Lidę i Marzenę Skotnicówny, Jerzego Ustupskiego, Aleksandra i Kazimierza Schiele, a także Stanisława Marusarza. Niejednokrotnie podkreślano niezwykle umiejętności Czecha i jego zachowanie w górach. Fakt, że Bronisław Czech wielokrotnie wspinał się z tymi

samymi partnerami jest dowodem na to, że pozostawali w bliższych relacjach i darzyli się zaufaniem, co jest kluczowe w tak wymagającej dyscyplinie, jak taternictwo. W ogólnej ocenie działalność Czecha była postrzegana pozytywnie. Korzystano z jego doświadczenia i sięgano po rady. Również aktywność w szeregach Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego również świadczyła o tym, że był człowiekiem godnym zaufania, odpowiedzialnym, chętnym do niesienia pomocy, a także, że opanował sztukę taternictwa na wysokim poziomie.

Działalność górską Bronisława Czecha miała przede wszystkim charakter rekreacyjny i wywierała wpływ w gruncie rzeczy przede wszystkim na jego najbliższe otoczenie. Fakt, iż w tej grupie znajdowali się przedstawiciele szeroko definiowanych „ludzi gór” sprawiał, że w pewnym stopniu oddziaływał na młode pokolenia turystów i taterników. Czech osobiście organizował wycieczki i wspinaczki dla swojego rodzeństwa i znajomych, przez co rozwijali oni swoje zainteresowanie górami. Wykorzystywał różnego rodzaju aktywności w górskim terenie jako formę treningu nie tylko dla siebie, ale później także i swoich podopiecznych z polskiej reprezentacji, przez co przekazywał młodym zawodnikom wartości kluczowe z punktu widzenia nie tylko sportu wyczynowego, ale także ogólnej działalności górskiej. Wspinając się z elitą taternictwa dokonał kilku ważnych przejść, które zapisane zostały w historii międzywojennego taternictwa jako pionierskie, zaś grupa taterników, której był członkiem, była jedną z najważniejszych pośród ówczesnie istniejących w środowisku „ludzi gór”. Jako narciarz wyznaczył kilka nowych trendów w technice skoków oraz rozwiązaniach technicznych (wiązania, smarowanie, obuwie narciarskie). Zaproponowane przez niego rozwiązania w pewnym stopniu przyczyniły się do unowocześnienia narciarstwa na Podhalu.

Bronisław Czech, jak i jego najbliżsi wielokrotnie podkreślali, że taternictwo było jedną z jego największych pasji i że uprawiał je dla przyjemności. Nie dołączył do taterników nurtu sportowego, w którym głównym założeniem było zdobywanie kolejnych rekordów i pokonywanie najbardziej niedostępnych ścian. Niemniej jednak, mimo rekreacyjnego charakteru taternictwa Bronisława Czecha, odnotowanych zostało kilka istotnych przejść dla ówczesnego środowiska „ludzi gór”, czy szerzej dla dziejów taternictwa. Zdecydowanie do najważniejszych zalicza się wszystkie nowe drogi, w wytyczaniu których brał udział. Ponadto, dziesięciokrotnie dokonał przejścia drogi klasycznej na południowej ścianie Zamarłej Turni. Część jego dokonań taternickich miała charakter pionierski i zapisana została jako istotna w annałach dziejów eksploracji Tatr, co potwierdza ich znaczenie dla rozwoju turystyki

górskiej i taternictwa. Szczególnie istotne było wytyczenie drogi na północnej ścianie Żabiego Konia. Przejście to miało symboliczny charakter – przełamało mit niedostępności ściany. Co ważne, droga ta nawet współcześnie stanowi wyzwanie dla adeptów taternictwa. Podkreślić należy również, że większość przejść taternickich Czecha, dokonana została na ścianach ocenianych jako jedne z najbardziej wymagających w ówczesnych czasach, zatem niewątpliwie można uznać go za wytrawnego taternika.

Bronisław Czech z pewnością może być określany mianem „człowieka gór” w pełnym tego słowa znaczeniu. Przemawiają za tym nie tylko osobiste pasje, jakimi była turystyka górską (piesza i narciarska), taternictwo i narciarstwo, czy także twórczość artystyczna, w której głównym motywem była górska natura i folklor góralski, ale również szereg cech jego charakteru.

„Ludzie gór” przede wszystkim cechują się pełną aprobatą dla natury górskiej i chronią je przed antropopresją. Zachowanie autentyczności i ochrona środowiska jest dla nich kwestią kluczową⁶⁶⁹. Bronisław Czech wielokrotnie podkreślał swoje zamiłowanie do gór i chęć ich ochrony. Wartości z tym związane przekazywał także swoim najbliższym. „Człowiek gór” posiada rozległą wiedzę na ich temat, zna doskonale topografię terenu, bez problemu opisuje rozciągający się przed nim krajobraz, a także charakteryzuje specyfikę górskiej natury. Góry są dla niego wartością samą w sobie, a nie jedynie środkiem do czerpania innych, wymiernych korzyści. Czech darzył Tatry ogromnym szacunkiem i miłością. Góry były jego życiem. Tatrzańskie pejzaże potrafił idealnie odwzorować z pamięci m.in. tworząc swoje obrazy w KL Auschwitz. Doskonale znał Tatry, dlatego też domniemywano, że prowadził działalność kurierską. Uważany był za autorytet i korzystano z jego doświadczenia z zakresu taternictwa, turystyki i narciarstwa.

Definicje ethosu „ludzi gór” podają, że jedną z kluczowych cech wyróżniającą członków tej społeczności jest honor, szczególnie rozpatrywany w kontekście przysięgi składanej poprzez ratowników Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego⁶⁷⁰. Pojęcie „honoru” można rozpatrywać w różnoraki sposób. Bertrand Russel określił, iż honor to „(...) coś, co pomaga człowiekowi zachować osobistą prawość i szerzyć wzajemne zachowanie w stosunkach społecznych”⁶⁷¹. W przypadku Czecha zaobserwować można wiele zachowań noszących znamiona honorowych. Począwszy od działalności w szeregach TOPR,

---

⁶⁶⁹ A. Sebesta, *op. cit.*, s. 24-25.

⁶⁷⁰ *Ibidem*, s. 46.

⁶⁷¹ B. Russel, *Human society in ethics and politics*, Allen & Unwin, Londyn 1954, s. 42-43.

przez godne reprezentowanie Polski, zachowanie wobec najbliższej społeczności, po działalność konspiracyjną i wierność patriotycznym wartościom.

Inną wyróżniającą „człowieka gór” cechą jest odpowiedzialność. Jednostka udająca się w góry i podejmująca jakiegokolwiek działania z tym związane powinna zawsze mieć na uwadze nie tylko siebie, ale także świat, który ją otacza, ze szczególnym uwzględnieniem innych ludzi⁶⁷². W relacjach najbliższych osób Czecha wielokrotnie pojawiały się informacje świadczące o tym, że był odpowiedzialny i w wielu niebezpiecznych, a także trudnych sytuacjach potrafił działać w taki sposób, aby zapewnić przede wszystkim bezpieczeństwo innym. Ten wzorzec zachowań przejawiał się także w innych sytuacjach, m.in. podczas więzienia w KL Auschwitz (rezygnacja z ucieczki, ze względu na konsekwencje, które ponieśliby jego współwięźniowie, dzielenie się żywnością itp.). W kwestie odpowiedzialności włączyć należy także niesienie innym pomocy, niezależnie od okoliczności i sytuacji, w jakiej dana jednostka się znajduje. Prezentowane w niniejszej pracy informacje wykazały, iż Czech posiadał wszystkie cechy przypisywane „ludziom gór”.

Bronisław Czech zdecydowanie największą popularność w ówczesnych czasach zyskał dzięki karierze sportowca wyczynowego w narciarstwie. Było to także jego zasadnicze zajęcie w kontekście zawodowym i profesjonalnym. Nie ulega wątpliwości, że Czech zainteresował się narciarstwem, gdyż dawało mu ono możliwość uprawiania turystyki także zimą. Początkowo było ono środkiem do rozwoju pasji związanej z eksploracją gór. Z czasem okazało się, że Bronisław Czech posiada wyjątkowy talent i umiejętności, które w połączeniu z fachowym planem treningowym zaowocowały licznymi sukcesami w zawodach krajowych i zagranicznych. Kariera narciarska Czecha rozwijała się od początku dynamicznie. Występował we wszystkich rodzajach konkurencji (zarówno klasycznych, jak i alpejskich). W ciągu około czternastu lat zdobył większość najważniejszych nagród narciarskich polskiego sportu, a także wiele istotnych pozycji w konkursach zagranicznych. W końcowych latach swojej działalności wyczynowej zaczął łączyć funkcję zawodnika i trenera. Do dnia dzisiejszego uważany jest za jednego z najlepszych zawodników narciarskich 20-lecia międzywojennego.

Wielokrotnie podkreślano, że góry były największą miłością w życiu Bronisława Czecha. Miłość ta była także połączona z bardzo silnymi wartościami patriotycznymi. Nie dziwi zatem fakt, że w momencie wybuchu II wojny światowej, Czech podjął

---

⁶⁷² A. Sebesta, *op. cit.*, s. 43-46.

natychmiastowe działania w walce z okupantem. Nie była to jedynie walka o góry, jako obszar terytorialny. Miała to być walka o wolność, kulturę, a także tożsamość narodową, która była dla Czecha powodem do dumy i którą z honorem reprezentował na arenie międzynarodowej. Rozpoczęta 1 września 1939 roku tułaczka w poszukiwaniu jednostki wojska polskiego zakończyła się rozczarowaniem i bezowocnym powrotem do Zakopanego, niemniej jednak, jak wykazały badania, Czech nie porzucił planów zaangażowania się w działania ruchu oporu. Zresztą, finalnie właśnie ta działalność (niepotwierdzona konkretnymi dowodami i dokumentacją) stała się powodem aresztowania Czecha, w ramach tzw. profilaktyki przed prowadzeniem przerzutów kurierskich przez Tatry. Jego emocjonalny stosunek do Tatr był znany szerszej społeczności, zaś doskonała orientacja w terenie i przygotowanie kondycyjne tylko ugruntowało podejrzenia okupanta. Miłość do gór dawała Czechowi wolę walki o przetrwanie i wiarę w zwycięstwo. Jej silny wpływ bardzo wyraźnie widać w opisach wydarzeń rozgrywających się podczas więzienia Czecha w Obozie Koncentracyjnym KL Auschwitz I. Dzięki uczuciom i przywiązaniu do górskiej natury Bronisław Czech przez stosunkowo długi czas nie uległ załamaniu psychicznemu w obliczu tragicznej obozowej rzeczywistości. Motywacja ta sprawiała, że był w stanie podnosić na duchu także współwięźniów i podtrzymywać morale grupy. Nie bez znaczenia była także możliwość uzewnętrzniania swoich pragnień i tęsknoty poprzez twórczość artystyczną. Praca ta pozwalała na chwilowe skupienie uwagi na inspiracji i natchnieniu, którym z reguły były pejzaże tatrzańskie i kultura góralska. Współwięźniowie wspominali entuzjazm i zaangażowanie, z jakim Czech opowiadał im o górskiej eksploracji i karierze sportowej. Z upływem czasu i z powodu pogarszającego się zdrowia, nadzieja i chęć walki przekształcała się w poczucie żalu, straty i rozpacz. Zaczął unikać rozmów na temat swojej przeszłości w Zakopanem, oddalał się od grupy, gdy koledzy przywoływali swoje doświadczenia związane z górami, gdyż były one dla niego zbyt bolesne i pogłębiały jego smutek. Czech coraz bardziej uświadamiał sobie swoje beznadziejne położenie i dopuszczał do siebie myśl, że wyzwolenie nie nadejdzie, a on sam już nigdy nie wróci do Zakopanego i w Tatry. Perspektywa ta sprawiała, że Bronisław Czech się poddał, a po likwidacji „komanda artystów” i odebraniu mu możliwości tworzenia, jego stan gwałtownie się pogorszył. Bezpośrednią przyczyną śmierci była choroba mięśnia sercowego, niemniej jednak kluczowy był tu także aspekt psychologiczny. Czech nie miał już możliwości odreagowania w postaci wyrabiania artystycznych przedmiotów związanych z górami. Nie mógł znieść zniewagi, upokorzenia i okrucieństwa, którego doświadczali więźniowie. Ponadto, w wyniku cięższej pracy,

jego organizm także odmawiał posłuszeństwa. Wszystkie te okoliczności przyczyniły się do jego zgonu.

Bronisław Czech pozostawił po sobie okazałe dziedzictwo. W jego skład wchodzi zarówno wytwory materialne, jak i pamięć o nim, wiedza i postawa, którą prezentował. Przedmioty osobiste i otrzymane nagrody są obecnie w zbiorach wielu instytucji. Trofea w postaci medali, odznaczeń, dyplomów i pucharów znajdujące się w nieistniejącej już Izbie Pamięci Bronisława Czecha, są obecnie w posiadaniu Muzeum „Palace” w Zakopanem. Wartość tych przedmiotów jest niewątpliwie bardzo wysoka. Stanowią one nie tylko potwierdzenie osiągnięć i działalności Czecha, ale również pozwalają uzyskać informacje na temat międzywojennego narciarstwa. Mnogość jego pasji i zainteresowań zaowocowała także w postaci dzieł artystycznych, spośród których kilka zachowało się do czasów współczesnych i prezentowane są m.in. w Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, czy Muzeum Tatrzańskim im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem.

Bronisław Czech został upamiętniony na wiele sposobów. Powodem było postrzeganie jego postaci jako wartościowej dla społeczeństwa i historii. Oprócz wielu zainteresowań i różnorodnej działalności, był przede wszystkim człowiekiem honoru. Ku pamięci Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny zainicjowano w 1946 roku cykl imprez sportowych noszących nazwę „Memoriał Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny”. Były to uroczyste i prestiżowe wydarzenia organizowane do końca lat 70-tych XX wieku. Uczestniczyli w nich najlepsi przedstawiciele narciarstwa klasycznego i alpejskiego. Później ranga Memoriału zdecydowanie zmalała, co sprawiło, że na jakiś czas zaprzestano jego organizacji. Tatrzański Związek Narciarski postanowił reaktywować tradycje związane z organizacją wydarzenia, jednakże zawody nie uzyskały już nigdy tak dużego prestiżu, jak te organizowane w latach 70 - tych. Ostatni Memoriał zorganizowano w 1994 roku⁶⁷³. Zarówno Czech, jak i Marusarzówna byli nie tylko wybitnymi sportowcami, ale także patriotami, którzy oddali życie za ojczyznę. Impreza sportowa organizowana pod ich patronatem nie tylko podtrzymywała tradycje związane z narciarstwem (sportem, którym zawodowo się zajmowali), ale także kultywowała pamięć o nich. 25 lipca 2008 roku imieniem Bronisława Czecha

---

⁶⁷³ M. Zdziarski (red.), *Małopolska. Kolebka polskiego sportu*, Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków 2023, s. 217.

nazwano Średnią Krokiew w Zakopanem. Odsłonięto wówczas pamiątkową tablicę mu poświęconą, a także zorganizowano Mały Memoriał Bronisława Czecha⁶⁷⁴.

29 września 1977 roku decyzją Rady Ministrów Bronisław Czech został wybrany na patrona Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie (obecnie Akademia Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie)⁶⁷⁵. Wspomniano o tym w uroczystym przemówieniu z okazji Jubileuszu 50-lecia istnienia uczelni:

„Rada Ministrów nadaje naszej Uczelni nową nazwę Akademia Wychowania Fizycznego, a następnie nadaje Akademii imię Bronisława Czecha, imię wszechstronnego sportowca, wielokrotnego mistrza Polski, olimpijczyka, żarliwego patrioty, który swe życie oddał za ojczyznę, zamordowany przez zbrodniarzy hitlerowskich w Oświęcimiu.”⁶⁷⁶

W przemówieniu podkreślono godną postawę, wartości i osiągnięcia Czecha, które zadecydowały o przyznaniu jego patronatu krakowskiej AWF (obecnie AKF). 27 kwietnia 1988 roku przed gmachem głównym uczelni odsłonięto również pomnik Bronisława Czecha wykonany przez Bronisława Chromego⁶⁷⁷. Cieszy się on dużą popularnością wśród studentów AKF. Zgodnie z wieloletnią tradycją, każda osoba, która z sukcesem ukończyła studia na wspomnianej uczelni, zaraz po obronie pozuje do zdjęcia z popiersiem „Bronka”.

Czech jest patronem także innych placówek edukacyjnych. W niemalże każdym przypadku podkreślano, że wybór Bronisława Czecha wynikał z jego wyjątkowej postawy i życia, które mogłoby być wzorcem dla młodych pokoleń. Informacje dotyczące przyczyn wyboru znajdują się na stronach internetowych szkół. Dla przykładu w witrynie internetowej Szkoły Podstawowej nr 86 w Warszawie przy ul. Korynckiej widnieje taka informacja dotycząca jego osoby:

„W 1970 roku szkoła otrzymała patrona, którym do dziś jest Bronisław Czech (1908 - 1944) - wybitny polski sportowiec, patriota, bohater. Narciarz, taternik - trzykrotny olimpijczyk, wielokrotny mistrz Polski. Oprócz narciarstwa czynnie uprawiał taternictwo, szybownictwo, znakomicie rzeźbił w drewnie, pisał także wiersze. W 1944 roku został zamordowany przez hitlerowców.”⁶⁷⁸

---

⁶⁷⁴ Średnia Krokiew im. Bronisława Czecha w Zakopanem. <https://www.skokinarcarskie.pl/index.php?a=news&b=pokaz&id=6996> (dostęp: 24.04.2025)

⁶⁷⁵ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 1977 r. w sprawie nadania Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie imienia Bronisława Czecha*, Dz.U. 1977 nr 30 poz. 132.

⁶⁷⁶ Akademia Kultury Fizycznej im. Bronisława Czecha w Krakowie – zbiory archiwalne [dalej: AKF-ZA] – Jubileusz 50-lecia AWF, „50 lat Akademii Wychowania Fizycznego imieniem Bronisława Czecha w Krakowie” – przemówienie wygłoszone podczas uroczystej Akademii Jubileuszowej w 1978 roku, sygn. R-041, spis 330/23, s. 9.

⁶⁷⁷ *Popiersie Bronisława Czecha*, „Wierchy” R. 57:1988-1991, s. 236.

⁶⁷⁸ Szkoła Podstawowa nr 86 im. Bronisława Czecha. <https://sp86.edupage.org/a/o-szkole> (dostęp: 24.04.2025).

Powyższy opis jest dosyć ogólnikowy, a informacja dotycząca śmierci Czecha jest niedoprecyzowana. Na stronie internetowej zamieszczono również film z najważniejszymi informacjami dotyczącymi życia patrona. Czech patronuje również Szkole Podstawowej nr 56 w Łodzi przy ul. Turoszowskiej. W przypadku tej placówki na stronie zamieszczono jeszcze bardziej lakoniczny opis patrona, skupiając się przede wszystkim na jego osiągnięciach sportowych. Zapis dotyczący śmierci również jest niejasny⁶⁷⁹. Wśród wspomnianych placówek jest także Szkoła Podstawowa nr 15 w Jeleniej Górze przy ul. Kamiennogórskiej. Informacje dotyczące jego osoby po raz kolejny zostały przedstawione w sposób ogólnikowy i stanowią wrywyki najważniejszych danych dotyczących życia Czecha. Skupiono się głównie na osiągnięciach sportowych:

„Bronisław Czech urodził się 25 lipca 1908 roku. Bronek zaczął jeździć na nartach około 8-go roku życia, a jego pierwsze narty wykonane były z wygładzonych sztachet lub klepek ze starych wysokich beczek po węgierskim winie. Przez 19 lat był najlepszym narciarzem w Polsce i jednym z najlepszych na świecie, a do II wojny światowej najlepszym w Europie. Wybrane informacje:

- W 1920 w wieku 12 lat wygrał swoje pierwsze narty.
- 1927 Mistrz w Kombinacji [sic!] Norweskiej (Mistrzostwo Austrii).
- W latach 1927-30 brał udział w wyprawach w Tatry jako ratownik-ochotnik.
- W 1929 ustanowił rekord skoczni w Zakopanem (61 metrów).
- 1929 Mistrz Polski w Kombinacji Norweskiej.
- 1930 Powołany do wojska.
- 1934 Mistrz Polski w Kombinacji Norweskiej i Mistrzostwo Czechosłowacji.
- 1937 Mistrz Polski w Kombinacji Norweskiej (Wisła).
- Bronek działał w czasie wojny w „Orle Białym”, gdzie przeprowadzał ludzi przez granicę w Muszynie na Węgry.
- 14 maja 1940 roku został aresztowany i umieszczony w więzieniu na Nowatorskiej, a następnie przewieziono go do obozu w Oświęcimiu. Odmówił trenowania narciarzy „III Rzeszy” i za to był bity i znieważany. Zawsze Powtarzał „Jestem Polakiem..”.
- W 1941 Bronek dostał się do muzeum obozowego, gdzie malował na szkło.
- 5 czerwca 1944 roku Bronek skonał w obozowym szpitalu na udar serca.
- Był wspaniałym sportowcem i prawdziwym Polakiem. Nie znał lęku śmierci, żaden trud nie był dla niego duży, gdyż czerpał swe siły z miłości do ojczyzny.
- Nie ugiął się przed okupantem hitlerowskim, poświęcił swe życie dla ojczyzny.
- To w oparciu o te cechy opracowaliśmy model absolwenta naszej szkoły, ponieważ stanowi on wzór godny naśladowania⁶⁸⁰.

Również i tutaj widać powielanie informacji dotyczących działalności kurierskiej. Niewłaściwe są też daty działalności Czecha w TOPR. Niezależnie od popełnionych błędów

---

⁶⁷⁹ Szkoła Podstawowa nr 56 w Łodzi. <https://sp56lodz.wikom.pl/strona/o-patronie> (dostęp: 24.04.2025)

⁶⁸⁰ W oryginalnym opisie użyto kropek jako punktorów. Szkoła Podstawowa nr 15 w Jeleniej Górze. <https://sp15.sobieszow.pl/nasz-patron/> (dostęp: 24.04.2025).

uwagę zwraca przyczyna wyboru jego postaci na patrona, która pokazuje, iż jest on uważany za godny wzór do naśladowania. Kolejną placówką noszącą imię Bronisława Czecha jest Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Pleśnej. Tak motywuje się wybór jego osoby:

„Bronisław Czech najwszechstronniejszy polski narciarz należy do postaci, którymi Polacy mogą się szczycić. Trzykrotny olimpijczyk, wielokrotny mistrz Polski, człowiek o szerokich horyzontach i zainteresowaniach. Był i jest wzorcem do naśladowania dla naszej młodzieży. Stał się bohaterem sportowym, najlepszym, obok Stanisława Marusarza, polskim narciarzem przełomu lat dwudziestych i trzydziestych”⁶⁸¹.

Oprócz powyższych informacji, zamieszczono także ogólną biografię Bronisława Czecha, która uwzględnia przede wszystkim sukcesy sportowe. Jeszcze cztery szkoły przyjęły Czecha jako swojego patrona: Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha nr 2 w Zakopanem, Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi i Oddziałami Sportowymi im. Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny w Dusznikach-Zdroju, Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Rokicinach Podhalańskich, a także Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Nowym Bystrem. W przypadku każdej z nich biografia patrona zawiera błędne informacje dotyczące edukacji w CIWF, działalności konspiracyjnej w czasie II wojny światowej, czy okoliczności śmierci⁶⁸².

W 2013 roku Zjazd Delegatów Polskiego Związku Narciarskiego na mocy uchwały pośmiertnie uhonorował Bronisława Czecha tytułem Członka Honorowego PZN jako Ikony Związku.⁶⁸³ Przyznając takie odznaczenie podkreślono jego wybitne osiągnięcia i wszechstronność jako zawodnika narciarskiego oraz trenera polskiej reprezentacji⁶⁸⁴.

Nazwiskiem Czecha nazwano również szlak turystyczny w Karkonoszach, który prowadzi od Starej Polany do Karpacza, a także nieistniejące obecnie schronisko na Starej

---

⁶⁸¹ Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Pleśnej. <http://spplesna.szkolnastrona.pl/index.php?c=page&id=35> (dostęp: 24.04.2025).

⁶⁸² Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Nowym Bystrem <https://spnowebystre.pl/o-nas> (dostęp: 24.04.2025); Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha nr 2 w Zakopanem <https://sp2zakopane.edupage.org/a/nasz-patron-bronislav-czech> (dostęp: 24.04.2025); Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi i Oddziałami Sportowymi im. Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny w Dusznikach-Zdroju https://www.mzs.duszniki.pl/sp/o_nas.html (dostęp: 24.04.2025); Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Rokicinach Podhalańskich <https://www.zsprokiciny.pl/szkoła-podstawowa.html> (dostęp: 24.04.2025).

⁶⁸³ PZN, A. Kosman, *Nadano tytuły Członka Honorowego PZN*. <https://web.archive.org/web/20131020200833/http://www.pzn.pl/strefa-pzn/aktualnosci/art241,nadano-tytuły-członka-honorowego-pzn.html> (dostęp: 24.04.2025).

⁶⁸⁴ *Czech Bronisław* https://archive.is/20130416091105/http://www.skijumping.pl/pokaz.php?show=pokaz_mistrz&id=139 (dostęp: 24.04.2025)

Polanie⁶⁸⁵. W kilku miastach w Polsce (w Warszawie, w Zakopanem, w Łodzi [osiedle Stoki], Radlinie, Częstochowie, Krakowie, Gdańsku, Słupsku, Radomiu, Katowicach, Jaworznie, Jeleniej Górze, Bielsku-Białej, Świdniku, Puławach, Nowym Sączu, Bydgoszczy i Mielcu) znajdują się również ulice noszące imię Bronisława Czecha.

Postawiono mu także grób z obeliskiem na Cmentarzu Zasłużonych przy ul. Kościeliskiej w Zakopanem. Jego budowa zakończyła się w 1974 roku⁶⁸⁶. Można to uznać za symboliczny powrót Bronisława Czecha pod Tatry, gdyż jego prochy rozrzucone zostały po terenach należących do Niemieckiego Nazistowskiego Obozu Koncentracyjnego i Zagłady Auschwitz- Birkenau.

Fotografia 52. Symboliczny grób Bronisława Czecha na Cmentarzu Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku w Zakopanem.

Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/3.

⁶⁸⁵ *Schronisko PTTK im. Bronisława Czecha (dawne).*
org.pl/525766,Karpacz,Schronisko_Bronka_Czecha_nieistniejace.html (dostęp:24.04.2025).

<https://polska->

⁶⁸⁶ MT-ZA, fotografia i opis zdjęcia przedstawiającego symboliczny grób Bronisława Czecha.

Jednym z najważniejszych przedsięwzięć związanych z uczczeniem pamięci była otwarta w marcu 1983 roku Izba Bronisława Czecha w domu rodzinnym sportowca w Zakopanem. Mieściła się przy Placu Zwycięstwa 4 i funkcjonowała jako Oddział Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem. Powstała z inicjatywy siostry Czecha – Stanisławy Czech-Walczakowej, która razem z najmłodszą z rodzeństwa Czechów Janiną Czech-Kapłan zgromadziła w niej najcenniejsze pamiątki dotyczące życia, działalności i kariery sławnego brata. W zbiorach były dzieła artystyczne, trofea, zdjęcia, dokumenty, listy z KL Auschwitz oraz wiele innych osobistych przedmiotów, takich jak sprzęt narciarski czy taternicki. Izbę utworzono, aby pokazać następnym pokoleniom dorobek Czecha i jego osiągnięcia. Obiekt ten zakończył swoją działalność w latach dziewięćdziesiątych XX wieku⁶⁸⁷, a zbiory tam znajdujące się zostały przejęte przez Muzeum „Palace” będące filią Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chałubińskiego.

Bronisław Czech stał się również patronem statku. Uroczyste wodowanie miało miejsce 6 września 1985 roku w Stoczni im. Adolfa Warskiego w Szczecinie⁶⁸⁸. Nośność statku wynosiła 33 700 ton, długość około 200 metrów, zaś szerokość 23 metry. Na statku znajdowało się kilka pomieszczeń ogólnego użytku m.in. jadalnię załogową i oficerską, salony, świetlicę, bibliotekę, pokój hobbistów, salę gimnastyczną z basenem kąpielowym, saunę z pełnym wyposażeniem itp.⁶⁸⁹. Na uroczystość wodowania zaproszone zostały obydwie siostry Czecha, zaś starsza – Stanisława Czech-Walczakowa została „Matką Chrzestną” statku i odbyła nawet na nim wielomiesięczny rejs, który opisała w książce *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Cechu*, która była już przywoływana we wcześniejszych częściach niniejszej rozprawy. Niestety statek nie zachował się do czasów współczesnych. Nadanie patronatu Czecha jednostce pływającej po międzynarodowych wodach (m.in. do Ameryki Północnej i Południowej) miało wymiar symboliczny. Podkreślono w ten sposób fakt, że przez całe swoje życie Czech godnie reprezentował Polskę i był wybitną osobistością.

---

⁶⁸⁷ Z. Radwańska-Paryska, W.H. Paryski, *op. cit.*, s. 441.

⁶⁸⁸ MT-ZA, Zaproszenie na uroczyste wodowanie statku m/s „Bronisław Czech” przekazane przez adresatów – Izabelę i Stanisława Hiwów.

⁶⁸⁹ W. Jarzębowski, *Narodziny statku „Bronisław Czech”*, „Dziennik Polski”, R. 41:1985, nr 188, s. 6.

Fotografia 53. Statek M/S Bronisław Czech
Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/3.

Fotografia 54. Stanisława Czech-Walczakowa na pokładzie statku „M/S Bronisław Czech”.
Źródło: MT-ZA, sygn. AR/NO/1452/3.

Wyrazem zasług dla Polski było także odsłonięcie gwiazdy Bronisława Czecha w Alei Gwiazd Sportu we Władysławowie w 2016 roku⁶⁹⁰, zaś 21 września 2019 roku podczas gali 100-lecia PZN prezydent Rzeczypospolitej Polski Andrzej Duda odznaczył Bronisława Czecha pośmiertnie Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski za wybitne zasługi dla niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, osiągnięcia sportowe oraz działalność na rzecz rozwoju sportów zimowych⁶⁹¹.

Mimo tak wielu aktów podtrzymania pamięci o Bronisławie Czechu, znajomość jego postaci systematycznie zanika. Zapisał się on najbardziej w pamięci najbliższych przyjaciół, znajomych i rodziny. Osoby te podejmowały próby utrwalenia wspomnień o Bronisławie Czechu w formie pamiętników, relacji i innych zapisków. W ich opinii był człowiekiem życzliwym, otwartym, pełnym energii i entuzjazmu, a także gorliwym patriotą. Wielokrotnie podkreślano jego upór, osiągnięcia, a także ambicje i pasję. Z czasem jednak obrazy te uległy zatarciu, ze względu na stopniowe wykruszanie się grona osób, które Czecha znały osobiście. Wraz z ich śmiercią, postępowała bezpowrotna utrata przekazów, które przybliżały jego życie i działalność. Mimo istnienia szeregu publikacji o charakterze biograficznym, wielu przedstawicieli młodych pokoleń nigdy o Czechu nie słyszało, a jeżeli ktoś spotkał się z jego nazwiskiem, to nie był w stanie podać wielu szczegółowych informacji na temat jego życia i działalności, nie mówiąc już o postrzeganiu Bronisława Czecha jako człowieka i Polaka. Czech kojarzony jest przede wszystkim z karierą sportowca wyczynowego. Szerokie spectrum jego zainteresowań bardzo rzadko jest opisywane. Taki stan rzeczy jest prawdopodobnie związany z niedostępnością rzetelnych i udokumentowanych materiałów biograficznych.

Osobiste zainteresowania życiem Bronisława Czecha, a także jego działalnością stały się powodem podjęcia badań mających na celu sprawdzenie społecznej wiedzy o nim. Wyniki wykazały, że pamięć o Bronisławie Czechu stopniowo zanika. Informacje związane z jego osiągnięciami na arenie sportowej utrwalone zostały w różnego rodzaju dokumentach i publikacjach. Pozostałe obszary działalności były najczęściej pomijane, w związku z czym nie ma wielu materiałów pozwalających na bliższe ich poznanie. Nie bez znaczenia jest także fakt, że Bronisław Czech nie zdążył założyć rodziny. Możliwe, że w przeciwnej sytuacji, jego potomkowie dołożyliby wszelkich starań, by upamiętnić wyjątkową postać swojego ojca.

---

⁶⁹⁰ *Bronisław Czech* <http://www.alejagwiazdsportu.pl/posts/bronislaw-czech-131.php> (dostęp: 24.04.2025).

⁶⁹¹ *Uroczyste wręczenie odznaczeń na gali 100-lecia PZN.* <https://www.skijumping.pl/wiadomosci/26885/uroczyste-wreczenie-odznaczen-na-gali-100-lecia-pzn/> (dostęp: 24.04.2025).

Czech w ujęciu całościowym – jako Polak, patriota, sportowiec, ale przede wszystkim „człowiek gór” stanowi wspaniały wzorzec i inspirację dla młodego pokolenia. W wielu aspektach wyprzedzał on swoje czasy. Rozwinął tak wiele zainteresowań i działalności w stosunkowo krótkim czasie – mając niespełna 32 lata (zmarł mając 34 lata – 5 czerwca 1944 roku) trafił do obozu koncentracyjnego KL Auschwitz. Nie ulega wątpliwości, że może być przykładem człowieka, który przez całe życie pracował nad sobą, poszerzał horyzonty, działał na rzecz lokalnego środowiska, odnosił sukcesy w sporcie wyczynowym, miał wiele zainteresowań (oprócz taternictwa i turystyki, można wyróżnić również szybownictwo, sztukę i lekkoatletykę), a także był gotowy poświęcić wszystko dla walki o wolność ojczyzny. Jego postawa w KL Auschwitz również jest godna pochwały. Jak wynika z relacji współwięźniów, potrafił zachować się godnie i honorowo w obliczu tragicznych wydarzeń. Czecha bez wątpienia można nazwać i „człowiekiem gór”, ale także „człowiekiem renesansu”.

Konkludując należy podkreślić, że konieczna jest popularyzacja osoby Bronisława Czecha. Jego postać powinna być rozpatrywana nie tylko w kategoriach sportowca wyczynowego, ale przede wszystkim człowieka, który całe swoje życie był wierny swoim wartościom i dążył do ciągłego samorozwoju. Zachowanie pamięci o Bronisławie Czechu jest tym bardziej istotne, gdyż jako patron placówek oświatowych i edukacyjnych powinien być stawiany za wzór kolejnym pokoleniom uczniów i studentów, którzy w jego postaci będą poszukiwać inspiracji i motywacji do działania. Czech jest także przykładem człowieka, który mimo przeciwności losu (w tym wypadku głównie finansowych) był w stanie osiągnąć bardzo wiele, poprzez stałą pracę nad sobą i dążenie do wyznaczonego celu. Może być wzorem samodyscypliny, wiary we własne siły i zaangażowania, ale także otwartości. Jego życie, w rzeczywistości zbyt krótkie, obfitowało w różnego rodzaju osiągnięcia i sukcesy. Przypuszczalnie, gdyby nie wybuch II wojny światowej, a także wada serca, Bronisław Czech, po zakończeniu kariery zawodniczej, założyłby rodzinę, rozwijał swoje zainteresowania, które (niewykluczone) wpłynęłyby pozytywnie na dalszy rozwój poszczególnych dyscyplin (np. szybownictwa), a także dożyłby sędziwego wieku i finalnie zmarł u podnóża swoich ukochanych Tatr w otoczeniu najbliższych.

To, jaki obraz Bronisława Czecha zarysuje się w umysłach następnych pokoleń, a także w jaki sposób społeczeństwo będzie potrafiło czerpać z jego życia inspiracje zależy w głównej mierze od rzetelności i dokładności w przygotowaniu materiałów biograficznych, a także umiejętnym ich przekazie. Należy pokazać Czecha, jako postać atrakcyjną i interesującą, podkreślając przede wszystkim jego człowieczeństwo. Bronisław Czech był jednym z nas

– Polakiem, Zakopiańczykiem, „człowiekiem gór”, synem, bratem, przyjacielem, artystą, narciarzem, turystą, taternikiem, ale przede wszystkim po prostu człowiekiem. To właśnie jego człowieczeństwo uczyniło go wyjątkowym i przez ten pryzmat powinien być on postrzegany – jako człowiek w ujęciu całościowym.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

1. Źródła archiwalne

Tatrzański Park Narodowy Ośrodek Dokumentacji Tatrzańskiej im. Zofii Radwańskiej- Paryskiej i Witolda Henryka Paryskiego w Zakopanem

- Materiały doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „*Bronek... mało znany...*” – wspomnienia Aleksandra Schiele’ego, sygn. TB-P_63.
- Materiały doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, „*Spotkania z Bronkiem Czechem*” – wspomnienia Aleksandra Schiele’ego, sygn. TB-P_63.
- Materiały doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, List od Stanisławy Czech- Walczakowej z dnia 27 marca 1969 roku, sygn. TB-P_63.
- Materiały doc. dr Bolesława Chwaścińskiego, Zapis rozmowy ze Stanisławą Czech-Walczakową z dnia 22.08.1969 r., sygn. TB-P_63.
- Przejścia Bronisława Czecha – zbiór niekompletny, sygn. TB-P_63.

Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem – zbiory archiwalne

- Przyrzeczenie członka czynnego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, sygn. TOPR_KP_1_1_056.
- Z pamiętnika dr. Stanisława Kłodzińskiego o śp. Bronisławie Czechu, mistrzu polskiego narciarstwa – „Pożegnanie Tatr w Oświęcimiu”, sygn. AR/NO/1452/3,
- Zapis w księdze Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, sygn. TOPR_KP_1_1_056a.
- Zaproszenie na uroczyste wodowanie statku m/s „Bronisław Czech” przekazane przez adresatów – Izabelę i Stanisława Hiwów.
- Zarządzenie Zarządu Miasta Zakopane dotyczące spisu konsumentów, sygn. AR/NO/135.

- Życiorys Bronisława Czecha opracowany przez jego starszą siostrę – Stanisławę Czech – Walczakową, sygn. AR/N0/1452/3.

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau – zbiory archiwalne

- Książka bloku szpitalnego nr 28.
- Relacja Adama Kopycińskiego.
- Relacja Alojzego Gołki z dnia 17 lipca 1980 roku, , sygn. Ośw./Gołka/2223.
- Relacja Alojzego Gołki z dnia 25 kwietnia 1980 roku, sygn. Ośw./Gołka/2223.
- Relacja Franciszka Targosza z dnia 31 października 1968 roku, sygn. Ośw./Targosz/7626.
- Relacja Izydora Łuszczka z dnia 8 stycznia 1971 roku.
- Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 22 i 23 października 1970 roku.
- Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 24 maja 1968 roku.
- Relacja Mieczysława Kościelniaka z dnia 8 stycznia 1971 roku.
- Relacja Pawła Ludwiga z dnia 25 kwietnia 1980 roku.
- Relacja Pawła Musiańskiego z dnia 22 września 1986 roku.
- Relacja Stanisławy Czech-Walczakowej z dnia 8 października 1984 roku sygn. Ośw./Walczak/2552.
- Relacja Wincentego Gawrona z dnia 15 lipca 1967 roku.

Instytut Pamięci Narodowej – Oddział w Krakowie

- Aresztowania – Bronisław Czech, sygn. IPN bu 2448/513, Zh III/31/35/68.
- Zeznanie J. Zborowskiego o spotkaniu H. Franka z W. Krzeptowskim i delegacją górali w listopadzie 1939 roku, sygn. Kr 502/866.

Archiwum Narodowe w Krakowie – siedziba przy ul. Rakowickiej 22E

- Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszej Rodziny w Zakopanem, Księga małżeństw 1890-1925, Tom I, sygn. 29/3675/5.
- Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszej Rodziny w Zakopanem, Księga urodzeń 1890-1910, sygn. 29/3675/4.

Archiwum Narodowe w Krakowie Oddział w Nowym Sączu

- Czech Bronisław – „Umowa o pracę zawarta w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem dnia 1 lipca 1939 r. między inż. Marianem Wimmerem – dyrektorem Szkoły, działającym w imieniu Skarbu Państwa, jako pracodawcy, a p. Bronisławem Czechem jako pracownikiem, sygn. 29/3253/316.
- Czech Bronisław – Wykaz służbowy, sygn. 29/3253/316.

Archiwum Narodowe w Warszawie Oddział w Milanówku

- „Materiały dotyczące powstania C.I.W.F [Połączenie Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1929-1930]”, sygn. 72/1033/0/1.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

- Kolekcja Generałów i Osobistości, sygn. I.480.108.
- Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, „Tymczasowa organizacja Przysposobienia Wojskowego Lotniczego; korespondencja dotycząca Przysposobienia Wojskowego Lotniczego, obozów szybowcowych; plan kursów Przysposobienia Wojskowego Lotniczego” – Warszawa, dnia 14 maja 1936 r.
- Obozy szybowcowe i obozy silnikowe p.w. lotn., sygn.. I.300.69.226.

- Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, „Sprawozdania z działalności klubów sportowych 1929-1933”, sygn. I.300.69.132.

Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem.

Muzeum „Palace” – zbiory archiwalne

- Książeczka legitymacyjna Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, zbiory nieskatalogowane,
- Polska Rzeczpospolita Ludowa - Legitymacja nr L-4754 wydana dnia 3 marca 1967 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Walecznych, zbiory nieskatalogowane.
- Polska Rzeczpospolita Ludowa – Legitymacja nr 188-87-115 KO wydania dnia 22 kwietnia 1987 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Oświęcimskim, zbiory nieskatalogowane.
- Armia Krajowa Komenda Główna Oddział VK Łączności Zagranicznej „ZAGRODA”, Legitymacja nr XVII, odznaka honorowa za wybitną postawę w latach okupacji: 1939- 44, zbiory nieskatalogowane.
- Świadectwo moralności z dnia 9 września 1932 roku przeznaczone do przedłożenia na Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.
-

Akademia Kultury Fizycznej

im. Bronisława Czecha w Krakowie – zbiory archiwalne

- Jubileusz 50-lecia AWF, „50 lat Akademii Wychowania Fizycznego imieniem Bronisława Czecha w Krakowie” – przemówienie wygłoszone podczas uroczystej Akademii Jubileuszowej w 1978 roku, sygn. R-041, spis 330/23.

2. Źródła drukowane

- Czech-Walczakowa S., *Dziennik z rejsu. Wspomnienia o Bronisławie Czechu*, Wydawnictwo „Libra”, Warszawa 1992.
- Faecher S., *Rocznik PZN 1939*, Kraków 1939.
- *Informacyjny kalendarz narciarski na sezon 1937-38*, R. 10:1937, Wydawnictwo Polskiego Związku Narciarskiego.
- Kasprzyk A., Czech B., *Narciarska zaprawa biegowa i skokowa*, Nakładem Polskiego Związku Narciarskiego, Kraków 1934.
- Pilecki R.W., *Raport Witolda*, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki/Londyn 2016.
- Polski Związek Narciarski (PZN), *Sprawozdanie z działalności za sezony 1935/36 i 1936/37*, Kraków 1937.
- Polski Związek Narciarski (PZN), *Sprawozdanie z działalności za sezony 1937 – 1939*, Kraków 1939.
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 1977 r. w sprawie nadania Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie imienia Bronisława Czecha*, (Dz.U. 1977 nr 30 poz. 132).
- *Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie za okres od 1.IV.1932 R do 2.IV.1933 R*, Kraków 1933.
- *Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494. Poz. 6, Ogłoszona 10 VIII 1920 r. Weszła w życie 15 IX 1920 r. Nowelizowana 11 razy: *Ustawą z dnia 29 lipca 1921 r. w przedmiocie zmiany art. 9 ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1921 r. Nr 69, poz. 447); *Ustawą z dnia 26 września 1922 r. w sprawie częściowego zawieszenia art. 47 ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1922 r. Nr 90, poz. 830); *Ustawą z dnia 18 lipca 1924 r. o przedłużeniu dawnego trybu egzaminów w szkołach akademickich* (Dz.U. z 1924 r. Nr 70, poz. 678); *Ustawą z dnia 16 lipca 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1925 r. Nr 2, poz. 10); *Ustawą z dnia 23 lipca 1926 r. zmieniającą art. 112 ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich* (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1926 r. Nr 93, poz. 536); *Ustawą z dnia 2 marca 1927 r. zmieniającą art. 1 ustawy z dnia 23 lipca 1926 r.* (Dz.U.R.P. Nr 93, poz. 536), zmieniającej art. 112 ustawy z dnia 13 lipca 1920

roku o szkołach akademickich (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1927 r. Nr 32, poz. 287); *Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół* (Dz.U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204); *Ustawą z dnia 22 stycznia 1929 r. zmieniającą art. 1 ustawy z dnia 23 lipca 1926 r.* (Dz.U.Rz.P. Nr 93, poz. 536) oraz art. 1 ustawy z 2 marca 1927 r. (Dz.U.R.P. Nr 32, poz. 287) o zmianie art. 112 ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich (Dz.U.Rz.P. Nr 72, poz. 494) (Dz.U. z 1929 r. Nr 11, poz. 87); *Ustawą z dnia 18 marca 1932 r. o Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie* (Dz.U. z 1932 r. Nr 30, poz. 305); *Ustawą z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa* (Dz.U. z 1932 r. Nr 38, poz. 389) oraz *Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247). Uchylona 1 IX 1933 r. *Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247).

- *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247. Ogłoszona 29 IV 1933 r. Weszła w życie 1 V 1933 r., a w pełnym zakresie 1 IX tegoż roku. Była nowelizowana 5 razy, w tym 2 w latach 1933–1939: *Ustawą z dnia 29 marca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1937 r. Nr 27, poz. 192) oraz *Ustawą z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406). Została raz ujednoliconą *Obwieszczeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz.U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6). Uchylona 30 X 1947 r. *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* (Dz.U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).
- *Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* – Dz.U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406. Weszła w życie z dniem ogłoszenia 14 VII 1937 r. Uchylona 30 X 1947 r. *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* – Dz.U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415.

II. CZASOPISMA

- „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 23” 1989.

- „Dysk Olimpijski” 1968.
- „Dziennik Polski” 1957, 1985 i 1998.
- „Gazeta Krakowska” 1989.
- „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1932.
- „Kurier Sportowy” – dodatek do „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” 1932 i 1934.
- „Memoria” 2020.
- „Odrodzenie” 1945.
- „Polityka” 2012.
- „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2010 i 2013.
- „Przegląd Sportowy” 1927 – 1935.
- „Raz, Dwa, Trzy” 1933 – 1937.
- „Sport” Lwowski 1927.
- „Stadion” 1925 – 1932.
- „Stolica” 1987.
- „Taternik” 1909 – 1936.
- „Tatry: kwartalnik Tatrzańskiego Parku Narodowego” 2008.
- „Trybuna” 1990 i 1994.
- „Wierchy” 1927 – 1930, 1980 i 1988-1991.
- „Wrocławski Tygodnik Katolików” 1959.
- „Wychowanie Fizyczne” 1933 – 1934.

III. Opracowania

- (-) *B. Czech najwszechstronniejszym narciarzem świata*, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 9, s. 3.
- (-) *Bronek Czech i Karol Szostak o swym dramacie na trasie i skoczni w Oberstdorfie*, „Przegląd Sportowy” 1930, nr 18, s. 2.
- (-) *Bronek Czech szybuje*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 85, s. 3.
- (-) *Bronisław Czech, mistrz Austrii, o dniach swych triumfów narciarskich*, „Przegląd Sportowy” 1927, nr 52, s. 4.
- (-) *Gwiazda Br. Czecha jeszcze nie zaszła*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 4, s. 2-3.

- (-) *Łuszczyk (Wisła) rewelacją mistrzostw narciarskich Polski*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 8, s. 2-3.
- (-) *Największe sportowe zawody świata*, „Przegląd Sportowy” 1930, nr 19, s. 2.
- (-) *Narciarskie Święta*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 51, s. 8-9.
- (-) *Narciarze w Pięciu Stawach szybko zapomnieli o katastrofalnym braku śniegu na nizinach. B. Czech jest zadowolony z pobytu grupy narciarzy w górach*, „Przegląd Sportowy” 1934, nr 103, s. 1.
- (-) *Ostatnie dni Mistrzostw Narciarskich Świata*, „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 8, s. 8-9.
- (-) *Ostatnie wiadomości z Saint Moritz*, „Stadion” 1928, nr 8, s. 2.
- (-) *Pierwsze szybownice w Zakopanem*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1932, nr 300, s. 10.
- (-) *Polak przed Szwedami. Piękne sukcesy St. Marusarza i Czecha w kombinacji na Igrzyskach FIS*, „Przegląd Sportowy” 1934, nr 17, s. 3.
- (-) *Przegląd wydarzeń sportowych*, „Stadion” 1932, nr 7, s. 12.
- (-) *Rewanż narciarzy Czechosłowacji*, „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 8, s. 2-3.
- (-) *St. Marusarz czwarty w kombinacji zjazdowej o Mistrzostwo Anglii*, „Przegląd Sportowy” 1935, nr 19, s. 1.
- (A.S.) *Międzynarodowe Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Tatr Południowych*, „Stadion” 1927, nr 10, s. 7.
- (A.S.) *Sporty zimowe*, „Stadion” 1927, nr 2, s. 11-12.
- (K.K.) *Plan trzech wielkich prób narciarzy*, „Przegląd Sportowy” 1934, nr 15, s. 3.
- (O.Ł.) *Narciarze polscy w Jilemnicy*, „Przegląd Sportowy” 1931, nr 9, s. 3.
- (PAP), *Twórczość Bronisława Czecha*, „Trybuna” 1990, nr 33, s. 6.
- (W. K.) *Zimowa Olimpiada w Lake Placid*, „Stadion” 1932, s. 6.
- Ayer A., *Problem poznania*, Warszawa 1965.
- B. R., „*Ananasy*” sportowe w Tatrach, „Wierchy” R. 6:1928, s. 187-188.
- Baraniak M., *Mistrzostwa Świata Międzynarodowej Federacji w Zakopanem w 1929 r. i 1939 r.*, „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, Seria: Kultura Fizyczna 2010, nr 9, s. 87-100.
- Bartosik I., Martyniak Ł., *Początki Auschwitz w świetle nowych badań historycznych*, „Memoria” 2020, Nr 33, s. 11-21.
- Bednarz M.B., *Bronek Czech dziecko gór*, „Tatry: kwartalnik Tatrzańskiego Parku Narodowego” 2008, nr 3, s. 82-85.

- Bednarz M.B, *Bronek Czech artysta taternik*, „Lider” 2011, nr 248-249, s. 28-29.
- *Br. Czech detronizuje St. Marusarza zdobywając po raz trzeci tytuł Mistrza Polski w narciarstwie*, „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 5, s. 3.
- *Bronisław Czech (SN PTT) najlepszym narciarzem Podhala*, „Raz, Dwa, Trzy” 1934, nr 5, s. 10.
- Bujak I., *Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w roku 1928*, „Wierchy” R. 6:1928, s. 183-185.
- Bujak I., *Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w roku 1929*, „Wierchy” R. 7: 1929, s. 190-195.
- Bujak I., *Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Sekcja P.T.T., 1929/30*, „Wierchy” R. 8:1930, s. 191-196.
- Bujak I., *Tatrzańskie Pogotowie Ratunkowe*, „Wierchy” R. 5:1927, s. 192-193.
- Chojnacki K., Krzemińska M., Matuszyk A., *Bronisław Czech (1908-1944): materiały Konferencji Naukowej poświęconej uczczeniu pamięci Bronisława*, Kraków, listopad 1979, Zeszyty Naukowe AWF Kraków 1983, nr 29, s. 13-27.
- Czech B., *Domowy wyrób nart*, „Wychowanie Fizyczne” 1933, nr 11 i 12, s. 467- 470.
- Czech B., *Jesienna zaprawa do biegu i skoku*, „Wychowanie Fizyczne” 1934, nr 9, s. 583-588.
- „Długoszewski W., *Przedolimpijskie nastroje*, „Raz, Dwa, Trzy” 1936, nr 6, s. 15.
- *Echa wyprawy do Czechosłowacji*, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 10, s. 3.
- Erol, *Olimpijczycy żegnają Polskę*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 5, s. 4.
- Filar A., Leyko M., *„Palace” Katownia Podhala*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1970.
- Filar A., Leyko M., *Laury na śniegu. Opowieść o Bronisławie Czechu i Helenie Marusarzównie*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1982.
- *Final Olimpiady Zimowej*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 14, s. 1.
- Hądzelek K. (red.), *Mała Encyklopedia Sportu*, T. 1, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1984.
- J. O., *Spis ważniejszych wypraw tatrzańskich Wiesława Stanisławskiego*, „Taternik” 1933, nr 4, s. 112-115.
- Jaroń D., *Skoczowie. Przerwany lot*, Wydawnictwo Marginesy, Warszawa 2020.
- Jarzębowski W., *Bronek. Opowieść o Bronisławie Czechu*, Wydawnictwo „Na szczyt”, Gdańsk 2019.

- Jarzębowski W., *Narodziny statku „Bronisław Czech”*, „Dziennik Polski” R. 41:1985, nr 188, s. 6.
- *Jeszcze jedno Mistrzostwo Br. Czecha*, „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 10, s. 6.
- Jost H., *Zakopane czasu okupacji*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1989.
- *Jubileuszowe Zawody KTN-u*, Lwowski „Sport” 1927, nr 201, s. 22-24.
- K.S., *Igrzyska Zimowe IX Olimpiady*, „Stadion” 1928, nr 5, s. 8-9.
- Kapeniak J., *Tatrzańskie diabły*, Wydanie II, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1973.
- Kielkowska M., Kielkowski J., *Wielka Encyklopedia Gór i Alpinizmu. Ludzie Gór*, T. 6, Wydawnictwo STAPIS, Katowice 2013.
- Kolbuszewski J., *Człowiek gór – od archetypu do stereotypu*, [w:] *Góry – literatura – kultura*, T. 16, pod red. E. Grzędy, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2023.
- Kordys R., *Rozwój narciarstwa polskiego. Dokończenie*, „Taternik” 1909, nr 5, s. 110- 116.
- Kordys R., *Taternictwo wczoraj dziś i jutro*, „Taternik” 1929, s. 50-59.
- Kowalik T., Słowiński P., *Bohaterowie Auschwitz. Opowieść o ludziach, którzy potrafili stawić opór piekłu*, Fronda PL, Warszawa 2021.
- Krok E., *Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań*, „Studia Informatica”, Zeszyty Naukowe Uniwersytet Szczeciński 2015, nr 37, s. 55–73.
- Krygowski W., *Zarys dziejów polskiej turystyki górskiej*, Sport i Turystyka, Warszawa 1973.
- Leśniak J., *Leonardo na śniegu*, „Dziennik Polski” R. 54:1998, nr 16274, s. 16.
- Łąkowski R (red.), *Encyklopedia Popularna PWN*, Wydanie dziewiętnaste, PWN, Warszawa 1982.
- Majorek C., *Metoda porównawcza w badaniach historyczno-dydaktycznych*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 23” 1989, Zeszyt 198, s. 33-41.
- Malczewski R., *Po lecie i przed zimą w górach*, „Przegląd Sportowy” 1928, nr 52, s. 5.
- Matuszyk A., *Taternictwo Bronisława Czecha. Historia i mit*, „Wierchy” R. 49:1980, nr 87, s. 127-142.
- Michalak J., *50 lat narciarstwa w Iwoniczu-Zdroju, Z dziejów iwonickiego narciarstwa 1925-1975*, KAW, Rzeszów 1975.

- *Międzynarodowe Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Polski*, „Stadion” 1926, nr 11, s. 8-9.
- *Mistrzostwa narciarskie Polski w Krynicy*, „Stadion” 1925, nr 7, s. 13.
- Muchowski W.Z., *Bronisław Czech*, „Stolica” 1987, nr 14, s. 20-21.
- *Narciarski Memoriał im. Bronisława Czecha i Heleny Marusarzówny*, „Wrocławski Tygodnik Katolików” R. 7:1959, nr 11, s. 5.
- *Narciarskie Mistrzostwa Polski*, „Stadion” 1930, nr 8, s. 6.
- Nieciecki J., *Bronek Czech pływa...*, „Kurier Sportowy” 1934, nr 42, s. 2.
- *Nowa skala trudności najtrudniejszych dróg tatrzańskich*, „Taternik” 1929, nr 4, s. 89- 92.
- *Odrodzenie narciarstwa we Lwowie. Zawody Jubileuszowe Karpackiego Tow. Narc.*, „Przegląd Sportowy” 1927, nr 4, s. 6.
- Paczyńska I., *Polityka niemieckiego okupanta w Zakopanem*, [w:] *Zakopane czterysta lat dziejów* pod red. R. Dudkovej, Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków 1991, s. 293-320.
- Paryski W.H., *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. I, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992.
- Paryski W.H., *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. II, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992.
- Paryski W.H., *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. III, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992.
- Paryski W.H., *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. VII, Sklep Podróżnika, Warszawa 1992.
- Paryski W.H., *Tatry Wysokie Przewodnik Taternicki*, Cz. XXI, Sklep Podróżnika, Warszawa 1977.
- Paryski W.H., *Zakopane jako ośrodek taternictwa*, [w:] *Zakopane czterysta lat dziejów* pod red. R. Dudkovej, Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków 1991, s. 53-66.
- Pisarek S., *Od wydawcy*, [w:] *Wielka encyklopedia gór i alpinizmu* T. 6 *Ludzie gór*, pod red. M. i J. Kiełkowskich, Wydawnictwo STAPIS, Katowice 2013.
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK), Zarząd Główny, Komisja Historii i Tradycji, *Słownik biograficzny prekursorów turystyki oraz działaczy PTT, PTK i PTTK*, Warszawa 1988.
- *Popiersie Bronisława Czecha*, „Wierchy” R. 57:1988-1991, s. 236.

- Pręgowski Z., *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 r.*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 1994.
- Radwańska-Paryska Z., Paryski W.H., *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, Wydawnictwo Górskie, Poronin 1995.
- *Refleksje Zakopiańskie*, „Stadion” 1928, nr 4, s. 9.
- Roha, *Triumf polskiego narciarstwa w Czechosłowacji*, „Raz, Dwa, Trzy” 1934, nr 6, s. 2 i 6.
- *Rominger i Pinching na czele zjazdów świata*, „Raz, Dwa, Trzy” 1936, nr 8 s. 10.
- Roszkowska E., *Taternictwo polskie. Geneza i rozwój do 1914 roku*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2013.
- Russel B., *Human society in ethics and politics*, Allen & Unwin, Londyn 1954.
- Rutkowski G., *Polska Walcząca. Historia Polskiego Państwa Podziemnego. Tatrzańscy kurierzy*, tom 22, Wydawnictwo Edipresse Kolekcje Sp. z o.o., 2016.
- *Saarinien (Finlandia) zwycięzcą 50-tki*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 14, s. 2.
- Samuelson, W. F., Marks S.G., *Ekonomia menedżerska*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009.
- Saysse-Tobiczyk K., *Chronologiczny wykaz ważniejszych polskich osiągnięć w górach Europy*, [w:] *W skałach i lodach świata*, pod red. K. Saysse-Tobiczyka T.1: *Na szczytach gór Europy*, Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1959, s. 362-378.
- Schiele K., *Międzynarodowe Mistrzostwa Czechosłowacji*, „Stadion” 1927, nr 6, s. 14.
- Schiele K., *Zawody narciarskie w Cortina d’Ampezzo*, „Stadion” 1927, nr 7, s. 8.
- Sebesta A., *Etyka i ethos „ludzi gór”*, Fundacja im. Zofii i Witolda Paryskich, Zakopane 2014.
- Siemianowski T., *Szkolenie w narciarstwie wkracza w nowe drogi*, „Kurier Sportowy” – dodatek do „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” 1932, nr 35, s. 2.
- *Skalne drogi*, „Taternik” 1929, nr 3, s. 63-66.
- Sokołowski M., *Uwagi o sezonie taternickim 1928*, „Wierchy” R. 6: 1928, s. 186- 187.
- Steckow B., *Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Lwowa*, „Stadion” 1926, nr 9, s. 8.
- Szatkowski W., *Goralenvolk. Historia zdrady*, Firma Księgarsko-Wydawnicza Kanon, Zakopane 2012.
- Szatkowski W., *Od Marusarza do Małysza. Polscy skoczkowie 1924 – 2002*, Wydawnictwo Fall, Zakopane 2003.

- Szczepański J. A., *O góralach i Goralach*, „Odrodzenie” 1945, nr 29, s. 4-5.
- Szczepański J.A., *Nowe drogi w Tatrach w r. 1929*, „Taternik” 1930, nr 1, s. 14-18.
- Szczepański J.A., *Odkrycie i zdobycie Tatr*, [w:] *W skałach i lodach świata*, pod red. K. Sayssse-Tobiczyka T.1: *Na szczytach gór Europy*, Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1959.
- Szczepański J.A., *Z aktualnych zagadnień taternictwa*, „Taternik” 1929, nr 4, s. 81- 89.
- Szujecki K., *Życie sportowe*, Bellona, Warszawa 2012.
- Szyjewski Z., *Metody badania zachowań społecznych*, Studia i Prace WNEIZ US 2018, nr 54/2, , s. 147– 162.
- Szymkiewicz A., *Bronek*, „Trybuna” 1994, nr 128 s. 16.
- Szyszko J., *Polscy narciarze na Olimpiadzie*, „Stadion” 1930, nr 2, s. 3-4.
- Świebocka T., Pinderska-Lech J., Mensfelt J., *Auschwitz-Birkenau. Historia i teraźniejszość*, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Oświęcim 2008.
- Świerz M., *Nowe drogi w Tatrach w latach 1925-1927*, „Taternik” 1928, nr 1, s. 13 - 25.
- Świerz M., *Przewodnik po Tatrach Polskich i Zakopanem*, Nakładem własnym autora, Zakopane 1919.
- Świerz M., *Skalne drogi*, „Taternik” 1928, nr 3, s. 67-70.
- *Świetny finał sezonu narciarskiego. Szczegóły wyprawy Czecha i Szostaka do Finlandii*, „Przegląd Sportowy” 1929, nr 13, s. 3.
- *Takim był Bronek Czech...* , „Dziennik Polski” R.13:1957, Nr. 122, s. 6.
- *Taternictwo w latach 1929 i 1930*, „Wierchy” R.8:1930, s. 188-190.
- *The Auschwitz-Birkenau Memorial*, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Oświęcim 2019.
- Topolski J., *Metodologia historii*, PWN, Warszawa 1976.
- Topolski J., *Metodologia historii*, PWN, Warszawa 1984
- *Walka o prymat w narciarstwie*, „Stadion” 1928, nr 12.
- Więcek A., *Mistrzostwa Polski w narciarstwie klasycznym i alpejskim 1920-2013*, PZN, Zamość 2014.
- Władyka W., *Goralenvolk – wstydliva karta Podhala*, „Polityka” 2012, nr 29, s. 54.
- *Z Tatr*, „Taternik” 1933, nr 1, s. 16-17.
- Zaborniak S., Król P., *Skoki narciarskie w Polsce (1907-1939)*, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna 2013, nr 2, t. XII, s. 45-61.

- Zaborniak S., *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907-1939*, PWSZ im. Stanisława Pigonia w Krośnie, Rzeszów-Krosno 2013.
- *Zawody o Mistrzostwo Tatr Południowych w Westerowie*, „Stadion” 1925, nr 11, s. 10.
- Zdebska H., *Bohater sportowy. Studium indywidualnego przypadku Bronisława Czecha (1908-1944)*, Wydawnictwo Naukowe – Fall, Kraków 1996.
- Zdebski J., *Stary Cmentarz w Zakopanem Przewodnik Biograficzny*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa–Kraków 1986.
- Zdziarski M.(red.), *Małopolska. Kolebka polskiego sportu*, Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków 2023.
- *Ze świata narciarskiego*, „Stadion” 1928, nr 4, s. 8-9.
- Ziemba S., *Bronek*, „Dysk Olimpijski” 1968, nr 3, s. 6-7.
- *Zwierciadło sportu polskiego w przekroju 9-ciu kolejnych list 10-ciu najlepszych*, „Przegląd Sportowy” 1935, nr 20, s. 5.
- Źdźarski J. (red.), *Najlepsi z najlepszych (1920-2020) 100 lat polskiego sportu*, Oficyna Wydawnicza Przybylik, 2023.
- Źytkiewicz W., *Sukces organizacyjny i propagandowy narciarskich Mistrzostw Polski w Wiśle*, „Przegląd Sportowy” 1931, nr 19, s. 6.

IV. Netografia

- 70. Rocznicą śmierci Bronisława Czecha, wybitnego sportowca, patrioty - <https://dzieje.pl/aktualnosci/70-rocznica-smierci-bronislawa-czecha-wybitnego-sportowca-patrioty>
- Aeroklub Podhalański Nowy Sącz – Początki działalności i okres przedwojenny <http://www.aeroklubpodhalanski.pl/Historia>
- Badowicz M.A., Badowicz A.M., Wojenne losy Antoniego Suchanka, „Rzeczpospolita”, 2022 <https://www.rp.pl/historia/art36524071-wojenne-losy-antoniego-suchanka>
- *Bronisław Czech* <http://www.alejagwiazdsportu.pl/posts/bronislaw-czech-131.php>
- *Czech Bronisław* https://archive.is/20130416091105/http://www.skijumping.pl/pokaz.php?show=pokaz_mistrz&id=139

- Dworakowski A., *Faszystowskie Włochy, wielka skocznia i „Recordo Mondiale” Bronisława Czecha* <https://www.skijumping.pl/wiadomosci/27369/faszystowskie-wlochy-wielka-skocznia-i-recordo-mondiale-bronislawa-czecha/>
- *Encyklopedia PWN* <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kotlarstwo;3926502.html>
- FIS – (skrót od: Fédération Internationale de Ski) Międzynarodowa Federacja Narciarska - <https://sjp.pl/FIS>
- Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, Historia – Życie w obozie – Wyżywienie, <https://www.auschwitz.org/historia/zycie-w-obozie/wyzywienie/>
- Organizacja Orła Białego - <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Organizacja-Orla-Bialego;3951692.html>
- PZN, A. Kosman, *Nadano tytuły Członka Honorowego PZN.* <https://web.archive.org/web/20131020200833/http://www.pzn.pl/strefa-pzn/aktualnosci/art241,nadano-tytuły-członka-honorowego-pzn.html>
- *Schronisko PTTK im. Bronisława Czecha (dawne).* https://polska-org.pl/525766,Karpacz,Schronisko_Bronka_Czecha_nieistniejace.html
- Szkoła Podstawowa im. Bronisława Czecha w Pleśnej. <http://spplesna.szkolnastrona.pl/index.php?c=page&id=35>
- Szkoła Podstawowa nr 15 w Jeleniej Górze. <https://sp15.sobieszow.pl/nasz-patron/>
- Szkoła Podstawowa nr 56 w Łodzi. <https://sp56lodz.wikom.pl/strona/o-patronie>
- Szkoła Podstawowa nr 86 im. Bronisława Czecha. <https://sp86.edupage.org/a/o-szkole>
- Średnia Krokiew im. Bronisława Czecha w Zakopanem. <https://www.skokinarciarskie.pl/index.php?a=news&b=pokaz&id=6996>
- *Uroczyste wręczenie odznaczeń na gali 100-lecia PZN.* <https://www.skijumping.pl/wiadomosci/26885/uroczyste-wreczenie-odznaczen-na-gali-100-lecia-pzn/>
- Wiesław Stanisławski - <https://schroniskoroztoka.pl/wieslaw-stanislawski/>
- *Wielki Słownik Języka Polskiego* <https://wsjp.pl/haslo/podglad/43244/kombinacja-norweska>

WYKAZ TABEL

Tabela 1. ZESTAWIENIE PRZEJŚĆ TATERNICKICH BRONISŁAWA CZECHA	67
Tabela 2. ZESTAWIENIE NAJWAŻNIEJSZYCH STARTÓW ZAWODNICZYCH BRONISŁAWA CZECHA W LATACH 1925-1939.....	122
Tabela 3. Miejsce zamieszkania respondentów versus znajomość postaci B. Czecha	175
Tabela 4. Wiek respondentów versus znajomość postaci B. Czecha	175
Tabela 5. Płeć respondentów versus znajomość postaci B. Czecha.....	176
Tabela 6. Sytuacja zawodowa respondentów versus znajomość postaci B. Czecha.....	177
Tabela 7. Sytuacja zawodowa studentów versus znajomość postaci B. Czecha.....	178
Tabela 8. Sytuacja materialna respondentów versus znajomość postaci B. Czecha.....	178
Tabela 9. Góralskie pochodzenie respondentów versus znajomość postaci B. Czecha.....	179
Tabela 10. Wykształcenie respondentów versus znajomość postaci B. Czecha	180
Tabela 11. Uczelnia w Polsce nosząca imię B. Czecha	181
Tabela 12. Lokalizacja pomnika Bronisława Czecha w Polsce	182
Tabela 13. Deklarowane przez respondentów zainteresowania/pasje	183
Tabela 14. Deklarowane przez respondentów formy aktywności sportowo-rekreacyjnej.....	184
Tabela 15. Deklarowane przez respondentów źródła informacji dotyczących B. Czecha	185
Tabela 16. Deklarowany przez respondentów poziom znajomości życiorysu B. Czecha	186
Tabela 17. Ranking najczęściej wybieranych skojarzeń związanych z postacią B. Czecha..	187
Tabela 18. Deklarowana przez respondentów znajomość pasji (hobby) B. Czecha.....	187
Tabela 19. Struktura identyfikacji narodowości B. Czecha deklarowana przez respondentów	188
Tabela 20. Deklarowana przez respondentów postawa społeczno-polityczna B. Czecha	189
Tabela 21. Deklarowana przez respondentów znajomość działalności	190

WYKAZ FOTOGRAFII

Fotografia 1. Bronisław Czech	2
Fotografia 2. Dom rodzinny Bronisława Czecha przy Placu Niepodległości 4 (lata 90-te XX wieku).	27
Fotografia 3. Bronisław Czech w latach szkolnych.	29
Fotografia 4. Bronisław Czech z siostrami (po lewej – Stanisława, po prawej – Janina).	30
Fotografia 5. Bronisław Czech na stoku.	33
Fotografia 6. Bronisław Czech uprawiający narciarstwo.	35
Fotografia 7. Bronisław Czech z towarzyszem w Tatrach zimą.	36
Fotografia 8. Bronisław Czech z Karolem Szostakiem w czasie służby wojskowej.....	37
Fotografia 9. Zawodnicy CIWF na zawodach lekkoatletycznych w Wilnie (Czech – trzeci od prawej).	41
Fotografia 10. Czech gra na akordeonie podczas rejsu na obozie żeglarskim z CIWF.	41
Fotografia 11. Bronisław Czech z towarzyszami na wspinaczce w Tatrach (pierwszy od lewej).....	47
Fotografia 12. Czech w Tatrach (pierwszy od prawej).	49
Fotografia 13. Bronisław Czech z kolegami (pierwszy od prawej) w Tatrach.	50
Fotografia 14. Bronisław Czech na wspinaczce z kolegami (pośrodku na drugim planie).	53
Fotografia 15. Bronisław Czech (pierwszy od prawej) podczas wspinaczki w Tatrach.	56
Fotografia 16. Czech z koleżankami nad Czarnym Stawem Gąsienicowym.	59
Fotografia 17. Bronisław Czech z towarzyszką od liny.....	61
Fotografia 18. Czech z siostrą Janiną na wspinaczce w Tatrach.	63
Fotografia 19. Bronisław Czech z kolegami w Tatrach.	64
Fotografia 20. Bronisław Czech (pierwszy od prawej) z towarzyszami na Zmarzłej Przełęczy. W tle południowa ściana Zamarłej Turni.	65
Fotografia 21. Bronisław Czech (drugi od lewej) z kolegami na Hali Gąsienicowej.....	77
Fotografia 22. Czech (po prawej) wraz z towarzyszem podczas wędrowki.....	78
Fotografia 23. Czech (po lewej) na tatrzańskej grani w towarzystwie kolegi.	79
Fotografia 24. Bronisław Czech – narciarz.....	80
Fotografia 25. Bronisław Czech podczas wędrowki na nartach z towarzyszką.	81
Fotografia 26. Bronisław Czech na nartach.	83

Fotografia 27. Bronisław Czech (po lewej) i Stanisław Marusarz podczas treningu w górach.	85
Fotografia 28. Bronisław Czech (po lewej) i Stanisław Marusarz podczas treningu w górach.	85
Fotografia 29. Bronisław Czech (po lewej) z bratem Władysławem na Kasprowym Wierchu.	86
Fotografia 30. Bronisław Czech na zawodach narciarskich.	88
Fotografia 31. Bronisław Czech – portret z trofeami.	94
Fotografia 32. Bronisław Czech na zawodach narciarskich w Zakopanem w 1931 roku.	100
Fotografia 33. Zawodnicy wytypowani na Igrzyska Olimpijskie w Lake Placid.....	101
Fotografia 34. Bronisław Czech przed rozpoczęciem rejsu.....	103
Fotografia 35. Polscy narciarze na statku w drodze na III Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Lake Placid.....	103
Fotografia 36. Bronisław Czech smaruje narty przed zawodami.	104
Fotografia 37. Polscy narciarze na zawodach w Garmisch-Partenkirchen w 1935 roku.....	108
Fotografia 38. Bronisław Czech (po prawej) i Stanisław Marusarz na	109
Fotografia 39. Bronisław Czech na mecie biegu zjazdowego na mistrzostwach Anglii w Wengen.....	110
Fotografia 40. Kadrowicze podczas treningu na basenie (Bronisław Czech podczas skoku, 111	
Fotografia 41. Polscy narciarze podczas treningu na basenie ośrodka Wychowania Fizycznego w Łobzowie (Bronisław Czech – pierwszy po prawej).....	111
Fotografia 42. Polscy narciarze podczas treningu na Hafelekarr w okolicach Innsbrucka.....	113
Fotografia 43. Organizatorzy i prowadzący kursu unifikacyjnego w Zakopanem 14-18 kwietnia 1937 roku (Czech znajduje się pośrodku grupy).....	114
Fotografia 44. Bronisław Czech na trasie slalomu podczas mistrzostw Polski.....	115
Fotografia 45. Bronisław Czech w skoku z małej skoczni podczas międzynarodowych zawodów narciarskich w Garmisch-Partenkirchen w 1938 roku.	117
Fotografia 46. Obraz autorstwa Bronisława Czecha – Limba nad Morskim Okiem.....	159
Fotografia 47. Pejzaż tatrzański autorstwa Bronisława Czecha – otoczenie Morskiego Oka.	160
Fotografia 48. Krokusy namalowane przez Bronisława Czecha w KL Auschwitz.	162
Fotografia 49. Autoportret Bronisława Czecha wykonany w KL Auschwitz.	163

Fotografia 50. Bronisław Czech podczas szkolenia szybowcowego w Ustianowej w 1937 roku.	166
Fotografia 51. Bronisław Czech z kursantami podczas szkolenia szybowcowego Ustianowej w 1937 roku.	169
Fotografia 52. Symboliczny grób Bronisława Czecha na Cmentarzu Zasłużonych.....	204
Fotografia 53. Statek M/S Bronisław Czech.....	206
Fotografia 54. Stanisława Czech-Walczakowa na pokładzie statku „M/S Bronisław Czech”.	206

INDEKS NAZWISK

- Barabasz Stanisław 31, 32
Bednarski Henryk 24
Belina-Prażmowski Władysław 165
Bernadzkiewicz Stefan 75
Birkenmajer Wincenty 51
Bobkowski Aleksander 95, 117, 165
Bochenek Jan 83, 110, 111, 115
Bośniacki Tadeusz 74
Bośniacki Zygmunt 74
Brach Wilhelm 57, 72
Bracken William 95
Brandhuber Jerzy Adam 153
Bujak Franciszek 90
Bujak Józef 87, 93
Bujak Rudolf 167

Chramiec Andrzej 24
Chwaściński Bolesław 67
Ciesielski Tadeusz 74
Cukier Józef 138
Cyrankiewicz Józef 153
Czarkowski Kazimierz 133, 134
Czech Antoni 23, 24
Czech Jan 23, 24
Czech Józef 23, 24, 26, 194
Czech Łukasz 23, 24
Czech Władysław 26, 30, 42, 75, 84, 86, 87, 129
Czech-Kapłan Janina 26, 30, 50, 60, 61, 63, 68, 204
Czech-Walczakowa Stanisława 8, 10, 23, 25, 27, 46, 54, 58, 60, 72, 73, 75, 78, 84, 118, 129, 134, 139, 140, 142, 152, 161, 164, 167, 204, 205, 206
Ćwikliński Zefir 31

Darowski Kazimierz 50, 67
Dumaradzki Józef 139
Dunikowski Xawery 43, 144, 150, 155, 156, 162

Faecher Stanisław 86, 91
Frank Hans 137
Frelek Paweł 28, 47
Fristoff Włodzimierz 74

Gawron Wincenty 144
Gąsienica-Sieczka Stanisław 28, 92, 93
Gebel Wacław 165
Gnojek Jan 35, 52, 56, 68, 69, 70, 71, 74, 143
Gołka Alojzy 144
Górski Michał 110, 111

Höss Rudolf Franz 147, 151
Iszkowski Jerzy 165

Karpiel Stanisław 110, 111
 Karpowicz Adam 26
 Kasprzak Artur 107
 Kawa Franciszek 93
 Kenar Antoni 28, 32, 35, 50, 62, 67, 68, 73
 Klykken Per 107
 Kłodziński Stanisław 44, 146, 147, 154, 156
 Koprowski Mieczysław 24
 Kopyciński Adam 155
 Kościelniak Mieczysław 43, 144, 146, 151, 152, 162
 Kowalski Jan 24
 Kowalski Mieczysław 166
 Kownacki Adam 75
 Koźmian Maria 23
 Krudowski Zygmunt 165
 Krzeptowski I Andrzej 93, 132
 Krzeptowski II Andrzej 93, 132
 Krzeptowski Wacław 132, 137, 138
 Kurowski Tadeusz 165
 Kwaśniewski Mikołaj 165
 Kwiatkowski Leopold 165
 Kwieciński Jerzy 165

Leisten Zygmunt 129
 Leporowski Jerzy 73
 Lewandowski Mieczysław 166
 Ludwig Paweł 162

Łach Maciej 165
 Łoza Maria 40, 133, 139

 Łuszczek Izidor 43, 144, 147, 149, 151, 152, 155, 156, 161, 162
 Łuszczyński Aleksander 165

Majer Władysław 129, 130
 Marusarz Andrzej 83, 110
 Marusarz Stanisław 57, 71, 85, 100, 109, 110, 116, 135, 195, 203
 Mietelski Władysław 28
 Mościcki Ignacy 95, 118, 137
 Motyka Stanisław 50, 67, 68, 74, 87, 93, 97
 Motyka Zdzisław 93
 Müller Gustav 97
 Myszkowski Tadeusz 144

 Namysłowska Stanisława 25, 26, 28
 Německy Otakar 90, 94
 Novak Vladimír 91, 92

Oppenheim Józef 129
 Orlicz-Dreszer Gustaw 165

Paryski Witold Henryk 51, 84
 Pawłowski Tadeusz 50, 68, 69
 Piechowicz Tadeusz 73
 Pilecki Witold 11, 12, 44, 144, 150, 156
 Piłsudski Józef 95
 Piotrowski Ludwik 150
 Pławecki Jan 24
 Putek Józef 144

Radkiewicz Stefan 63

Ramert Jerzy 73	Szostak Karol 37, 93, 96, 97
Röhl Sepp 43, 113, 130, 136, 137	Świerz Mieczysław 32, 48, 67, 74, 195
Rozmus Aleksander 90, 92, 93	Targosz Franciszek 144, 147, 160
Rożak Zbigniew 151	Tomaszewski Henryk 151
Rydz-Śmigły Edward 118	Trojanówna Helena 58, 71, 72
Sawicki Jan 70	Urbanek Jerzy 150
Schiele Aleksander 31, 48, 57, 58, 72, 82, 145, 195	Ustupski Jerzy 32, 35, 52, 53, 54, 55, 62, 68, 69, 70, 73, 75, 76, 195
Schiele Kazimierz 48, 67, 87, 90, 97, 164, 166, 195	Wabik Edmund 165, 166
Serafin Roman 119	Wagner Franciszek 36
Sichrawa Roman 165	Weismann Robert 132, 141
Skotnicówna Lida 35, 51, 52, 53, 54, 55, 68, 69, 70, 74, 195	Wieder Witalis 137
Skotnicówna Marzena 35, 53, 54, 55, 74, 195	Wilczyński Stanisław 93
Skupień Stanisław 97	Witos Wincenty 137
Smolakowski Adam 134	Woyna-Olewicz Marian 105, 110, 112, 134
Smoraczewski Adam 134	Wójcik Józef 32, 50, 52, 53, 54, 55, 67, 68, 69, 70
Stanisławski Wiesław 50, 51, 52, 56, 57, 67, 68, 69, 71, 72, 77, 195	Zabawski Edmund 148
Stopczyński Kurt 165	Zamoyski Władysław 24
Stople Wilhelm 107	Zaruski Mariusz 73, 81
Stópkówna Zofia 57, 70, 71	Zdyb Stanisław 81
Stryjeński Karol 32, 159	Ziętkiewicz Władysław 86
Styka Tadeusz 101	Żytkowicz Władysław 28
Suchanek Antoni 44, 150	
Szatkowski Henryk 86, 116, 132, 138, 139	
Szczepańczyk Stefan 50, 67, 69	
Szczuka Mieczysław 73	

ANEKS

Prezentowany aneks zawiera szereg materiałów, które wykorzystane zostały do sporządzenia niniejszej pracy. Są to w wielu przypadkach dokumenty osobiste Bronisława Czecha bądź bezpośrednio powiązane z jego działalnością. Stanowią one uzupełnienie treści przedstawionych w części głównej rozprawy, a zarazem potwierdzenie rzetelności przekazu i informacji. Większość zamieszczonych w Aneksie dokumentów nie była dotychczas publikowana.

Ponadto, znajduje się tutaj kwestionariusz ankiety, który był wykorzystany w badaniu ankietowym „Bronisław Czech – życie, działalność i pasje”.

W skład Aneksu wchodzi 13 załączników:

- Załącznik nr 1 – Wykaz służbowy sporządzony przez Bronisława Czecha, jako załącznik do umowy zatrudnienia w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego, Czech Bronisław – Wykaz służbowy, sygn. 29/3253/316, (w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie – Oddział Nowy Sącz). Zawiera on informacje dotyczące: daty urodzenia, pochodzenia, stanu cywilnego, rodziny, wykształcenia, doświadczenia zawodowego i kwalifikacji. Dokument ten stanowił suplement do umowy o pracę w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego, w której znajdują się dane dotyczące stron objętych umową, a także okresu zatrudnienia, stawki wynagrodzenia, warunków zatrudnienia oraz ewentualnych przyczyn rozwiązania umowy.
- Załącznik nr 2 – Czech Bronisław – „Umowa o pracę zawarta w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem dnia 1 lipca 1939 r. między inż. Marianem Wimmerem – dyrektorem Szkoły, działającym w imieniu Skarbu Państwa, jako pracodawcy, a p. Bronisławem Czechem jako pracownikiem, sygn. 29/3253/316, (w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie – Oddział Nowy Sącz).
- Załącznik nr 3 – Świadectwo moralności z dnia 9 września 1932 roku wystawione do przedłożenia w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem). Obejmuje on informacje dotyczące postawy i zachowania Bronisława Czecha.
- Załącznik nr 4 – Książeczka legitymacyjna Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem) – jest to indeks potwierdzający status Bronisława Czecha jako studenta CIWF, zawierający dane o przebiegu jego studiów i uzyskanych ocenach/zaliczeniach.

- Załącznik nr 5 – Legitymacja nr L-4754 wydana dnia 3 marca 1967 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Walecznych, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).
- Załącznik nr 6 – Legitymacja nr 188-87-115 KO wydana dnia 22 kwietnia 1987 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Oświęcimskim, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).
- Załącznik nr 7 – Armia Krajowa Komenda Główna Oddział VK Łączności Zagranicznej „ZAGRODA”, Legitymacja nr XVII, odznaka honorowa za wybitną postawę w latach okupacji: 1939-44, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).
- Załącznik nr 8 – Przyrzeczenie członka czynnego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, sygn. TOPR_KP_1_1_056 (w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem), w którym oprócz daty zaprzysiężenia, tekstu przysięgi znajdują się szczegóły dotyczące śmierci Bronisława Czecha.
- Załącznik nr 9 – Zapis z księgi TOPR – Bronisław Czech – sygn. TOPR_KP_1_1_056a (w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem). Dokument ten pokazuje szczegóły dotyczące daty akcji ratunkowych, w których brał udział Czech (data wyprawy ratunkowej, nazwiska poszkodowanych i ofiar, miejsce wypadku).
- Załącznik nr 10 – Aresztowania – Bronisław Czech, sygn. IPN bu 2448/513, Zh III/31/35/68 – Akta osobowe (w zbiorach Instytutu Pamięci Narodowej – Oddział w Krakowie).
- Załącznik nr 11 – Materiały dotyczące powstania C.I.W.F [Połączenie Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1929-1930]”, sygn. 72/1033/0/1. Warunki przyjęcia do Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego (w zbiorach Archiwum Narodowego w Warszawie – Oddział w Milanówku). Szczegółowo przedstawione są tutaj opisy egzaminów sprawnościowych, wymogi formalne przyjęcia na studia, wysokość opłat.
- Załącznik nr 12 - Materiały dotyczące powstania C.I.W.F [Połączenie Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1929-1930]”, sygn. 72/1033/0/1 – Warunki studiów dla słuchaczy i słuchaczek Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie

na Bielanach (w zbiorach Archiwum Narodowego w Warszawie – Oddział w Milanówku).

- Załącznik nr 13 – kwestionariusz ankiety wykorzystany w badaniach „Bronisław Czech – życie, działalność i pasje”,

Dr. Czech

Wykaz służbowy 9

Nazwisko i imię Czech Bronisław
Adres Zakopane Pl. Niepodległości 5
Data i rok urodzenia 25. VII. 1908 Miejsce urodzenia Zakopane Wyznanie rzym. Kat. Przynależność państwowa polska
Stan rodzinny/żonaty, nieżonaty, wzgl. zamężna, wdowiec i. t. p. nieżonaty
Imię i zawód męża, wzgl. imię i nazwisko redow. żony/należy zaznaczyć, czy żona nie zajmuje posady państwowej/
Dzieci/imię, data urodzenia/
Dzieci powyżej lat 18, uczące się w średnich lub wyższych zakładach naukowych/wskazać nazwę zakładu.
W y k z a ł c e n i e
Niższe Średnie Wyższe Specjalne C. J. W. F.
Data uzyskania i rodzaj świadectw kwalifikacyjnych
Ukończył ..... klas Ukończył ..... klas Ukończył ..... Ukończył C. J. W. F. ....
szkoły ..... szkoły ..... świadectwo ..... świadectwo .....
w dn. .... l. .... r. w dn. .... l. .... r. z dn. .... l. .... r. z dn. 22. X. 1936
Praca przed wstąpieniem do Państwowych Szkół Rzemieślniczo-Przemysłowych w Zakopanem/w szkolnictwie i w innych zawodach z wymienieniem terminów i rodzaju przedstawionego świadectwa/:
1. Od dn. .... 1934 r. do dn. .... l. .... r. w .....
w charakterze .....
2. Od dn. .... 1938 r. do dn. .... l. .... r. w .....
w charakterze .....
3. Od dn. .... 1934 r. do dn. .... 1939 r. w Zakopanem
w charakterze .....
4. Od dn. .... l. .... r. do dn. .... l. .... r. w .....
w charakterze .....
Prawdziwość danych, dotyczących studiów oraz prac przed wstąpieniem p. ....
..... na służbę państwową, stwierdzają przedstawione mi dokumenty.
Podpis pracownika kontraktowego Pieczęć szkolna Dyrektor:
Czech Bronisław

Załącznik nr 2 – Czech Bronisław – „Umowa o pracę zawarta w Państwowej Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem dnia 1 lipca 1939 r. między inż. Marianem Wimmerem – dyrektorem Szkoły, działającym w imieniu Skarbu Państwa, jako pracodawcy, a p. Bronisławem Czechem jako pracownikiem, sygn. 29/3253/316.

U M O W A

o pracę, zawartą w ^{w Zakopanem} Państw. Szkole Przem. Drzewnego dnia 1 lipca 1939 r.
między inż. Marianem Wimmerem, dyrektorem Szkoły
działającym w imieniu Skarbu Państwa, jako pracodawcy, a p. Bronisławem
Czechem jako pracownikiem.

- 1) Pan Bronisław Czech zwan y w dalszej treści umowy niniejszej pracownikiem, przyjmuje na siebie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 sierpnia 1940 r. obowiązki nauczyciela, asystenta, instruktora, wychowawcy przedszkół w Zakopanem
- a) w wymiarze 9 godzin zasadniczych i — godzin nadliczbowych tygodniowo w pierwszym półroczu nauki szkolnej, w miesiącach: wrzesniu i październiku 1939 r. kwietniu i maju 1940 r.
- b) w wymiarze 13 godzin zasadniczych i — godzin nadliczbowych tygodniowo w drugim półroczu nauki szkolnej, w miesiącach: listopadzie, grudniu 1939 r., styczniu, lutym i marcu 1940 r.
- c) w wymiarze 8 godzin zasadniczych w czerwcu 1940 r.
- 2) Pracownik będzie otrzymywał wynagrodzenie, równające się uposażeniu funkcjonariuszów państwowych grupy, wypłacane miesięcznie z góry przez czas trwania umowy.

Za godziny nadliczbowe pracownik będzie otrzymywał dodatkowe wynagrodzenie, wypłacane miesięcznie z góry w wysokości zł ..... za jedną godzinę tygodniowo, z wyjątkiem miesięcy wakacyjnych, kiedy za każdy objęty umową miesiąc, przysługuje mu to wynagrodzenie — o ile zajęcia w godzinach nadliczbowych trwały przez co najmniej 5 miesięcy roku szkolnego — w wysokości kwoty, równającej się iloczynowi, powstałemu z pomnożenia wymienionej wyżej stawki przez iloraz, otrzymany z podzielenia przez 10 sumy ilości godzin nadliczbowych tygodniowo w poszczególnych miesiącach kalendarzowych roku szkolnego (miesiące bez godzin nadliczbowych = 0).

*) Pracownik będzie otrzymywał wynagrodzenie ryczałtowe, płatne miesięcznie z góry, w wysokości złotych 7.80 za jedną godzinę tygodniowo, z wyjątkiem miesięcy wakacyjnych, kiedy za każdy objęty umową miesiąc, przysługuje mu wynagrodzenie w wysokości, równającej się iloczynowi, powstałemu z pomnożenia stawki miesięcznej przez średnią liczbę godzin tygodniowo w miesiącach przepracowanych.

W razie podróży służbowych lub delegacji przysługują pracownikowi należności według norm, obowiązujących dla funkcjonariuszów państwowych, pobierających uposażenie grupy .....

UWAGA: Ustęp oznaczony *) ważny jest tylko dla umów, zawieranych z nauczycielami o niepełnym wymiarze godzin. W tych wypadkach skreślić należy dwa pierwsze ustępy punktu 2).

3) W razie niemożności pełnienia obowiązków wskutek powołania do pełnienia czynności sędziego przysięgłego, ławnika sądu pracy, albo innych obowiązków obywatelskich, nałożonych przepisami prawa publicznego, albo też wskutek wykluczenia od zajęć przez władzę sanitarną dla zapobieżenia rozwleczenia choroby zaraźliwej, pracownik zachowuje przez okres 3-ch miesięcy prawo do wynagrodzenia zmniejszonego o kwoty, otrzymane ze Skarbu Państwa na skutek powołania do pełnienia wyżej wymienionych obowiązków obywatelskich, albo też wykluczenia od zajęć przez władze sanitarne. We wszystkich wymienionych wyżej wypadkach niemożności pełnienia obowiązków prawo do wynagrodzenia gaśnie przed upływem 3-ch miesięcy, jeżeli w ciągu tych 3-ch miesięcy umowa niniejsza ulegnie rozwiązaniu wskutek upływu czasu, na który ją zawarto.

W razie powołania na przeszkolenie lub na ćwiczenia wojskowe na podstawie ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, zatrzymuje pracownik na czas tego przeszkolenia lub ćwiczeń wynagrodzenie, określone w punkcie 2) z zastrzeżeniem postanowień art. 135 wspomnianej ustawy. W razie powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej, jak również w razie powołania do czynnej służby wojskowej ze względu na bezpieczeństwo Państwa na podstawie powołanej wyżej ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym, przestanie pracownik otrzymywać wynikające z niniejszej umowy wynagrodzenie, z końcem miesiąca, w którym nastąpiło wcielenie.

4) Pracownik zobowiązuje się ściśle stosować do ustaw, regulaminów, instrukcji i innych przepisów, obowiązujących nauczycieli szkoły, w której pracuje, oraz do zarządzeń władz nad tą szkołą przełożonych.

5) W razie uchybienia warunkom umowy, mogą być nałożone na pracownika kary pieniężne do wysokości 10% wynagrodzenia, niezależnie od możliwości stosowania innych rygorów.

6) Rozwiązanie stosunku pracy z niniejszej umowy następuje:

- a) wskutek upływu czasu, na który umowę zawarto,
- b) w razie przejścia pracownika do służby o charakterze publiczno-prawnym, z dniem poprzedzającym dzień, od którego będzie przysługiwało pracownikowi uposażenie na podstawie nominacji,
- c) w razie powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej, jeżeli stosunek pracy w chwili powołania trwał nieprzerwanie mniej aniżeli 6 miesięcy z dniem wcielenia,
- d) z chwilą śmierci pracownika.

Umowa nie ulega rozwiązaniu z powodu:

- a) powołania do odbycia zasadniczej służby wojskowej, jeżeli stosunek pracy w chwili powołania trwał nieprzerwanie co najmniej 6 miesięcy,
- b) powołania pracownika na przeszkolenie lub na ćwiczenia wojskowe, oraz
- c) powołania żołnierzy rezerwy lub pospolitego ruszenia do czynnej służby wojskowej ze względu na bezpieczeństwo Państwa.

Po upływie trzech miesięcy nie pełnienia obowiązków z powodu choroby lub nieszczęśliwego wypadku, może *która z stron* uznać umowę za rozwiązaną.

Umowa niniejsza może być każdej chwili rozwiązana przed upływem czasu, na jaki została zawarta. W tym wypadku rozwiązanie stosunku pracy następuje po wypowiedzeniu umowy przez pracodawcę lub pracownika. Wypowiedzenie dokonane być winno na piśmie najpóźniej na 6 tygodni naprzód na koniec kwartału kalendarzowego.

13

W razie popełnienia przez pracownika zaniedbania lub czynu, który bądź to podpada pod powszechnie obowiązujące ustawy karne i ścigany [ma być w drodze karno-sądowej, bądź też stanowiłby, jeśli się go dopuścił funkcjonariusz państwowy, występki służbowy w rozumieniu odnoszących ustaw i przepisów, służyć będzie *Władzy Zgodnie* prawo jednostronnego uznania niniejszej umowy za rozwiązana natychmiast. Decyzja ta, która winna być umotywowana i doręczona na piśmie, powoduje rozwiązanie stosunku pracy z chwilą jej doręczenia i wstrzymanie z tą chwilą określonego w punkcie 2) wynagrodzenia. O ile decyzja ta nie wyszła od władzy naczelnej (której decyzja nie podlega dalszemu tokowi instancyj), będzie pracownikowi służyło prawo odwołania się od tej decyzji w ciągu 14 dni od dnia następującego po dniu doręczenia do władzy bezpośrednio wyższej. Orzeczenie wydane w II instancji jest ostateczne. Odwołanie nie ma w żadnym wypadku mocy wstrzymującej, a tylko w razie uchylecia decyzji pierwszej przez władzę wyższej instancji będzie pracownikowi służyło prawo żądania przywrócenia go do pełnienia obowiązków na warunkach niniejszej umowy, przy czym wynagrodzenie, jakie należałoby się od chwili zwolnienia, winno być dodatkowo wypłacone. Poza tym zrzeka się pracownik prawa podnoszenia z powodu wyżej unormowanego jednostronnego natychmiastowego rozwiązania umowy jakichkolwiek zarzutów względnie żądania jakiegokolwiek odszkodowania.

7) W razie rozwiązania stosunku pracy, pracownik będzie obowiązany zwrócić otrzymane zaliczki i uregulować zaciągnięte względem pracodawcy (Skarbu Państwa) zobowiązania pieniężne i inne.

8) Dla wszystkich sporów, jakie mogą wynikać z niniejszej umowy, będą w I instancji kompetentne Sądy przedmiotowo-właściwe, mające siedzibę w *Łodzi* *Łódź*

Zakończono, dnia *1 lipca* 1939 r.

Podpis przedstawiciela władzy:

[Signature]

Podpis pracownika:

[Signature]

Załącznik nr 3 – Świadcstwo moralności z dnia 9 września 1932 roku wystawione do przedłożenia w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).

Świadcstwo moralności,

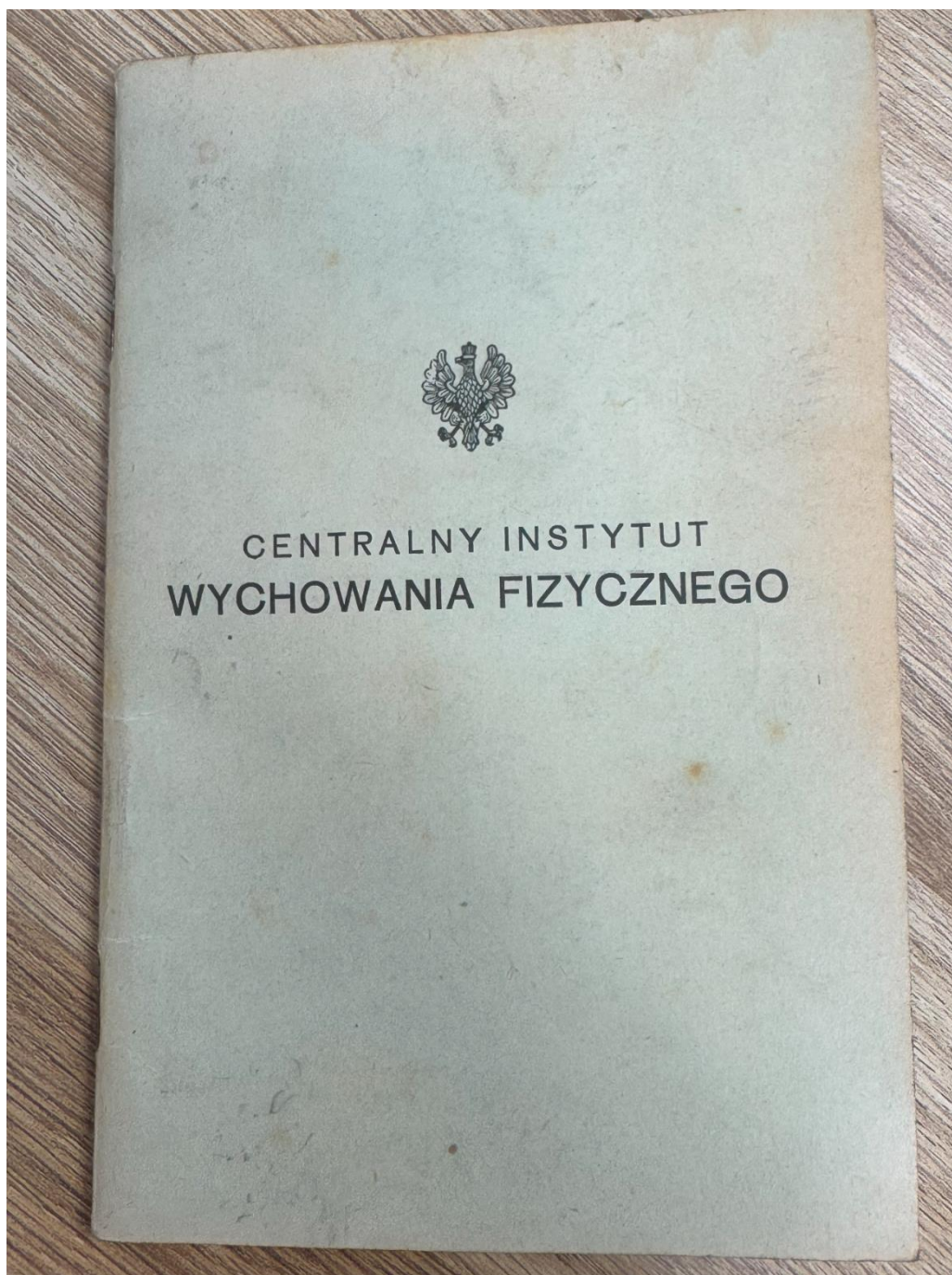
osoba, którego stwierdza się, że *J. Bronisław Czech*
urodzony 1908 r. w Zakopanem, syn Stanisława
Józef, zam. stale w Zakopanem. -
zachowywał (a) się przez przeciąg swego pobytu w tutejszej gminie
tak jak względem moralności jak politycznej
bez zarzutu

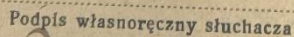
Niniejsze świadectwo wydaje się potentatowi (ce) w celu *przedłożenia*
Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie

Zakopane, dnia *9. IX - 1932 r.*

 Gajnor

Załącznik nr 4 – Książeczka legitymacyjna Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).

Podpis własnoręczny słuchacza

Nr 124

Imię *Bronisław*

Nazwisko Czech

rodem z *Lakopanego*

rok urodzenia 1908

Warszawa dn. 19 czerwiec 1932
Bielany

Dyrektor Centr. Inst. Wych. Fiz.

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

Nazwisko wykładowego	Tytuł wykładu	Ilość godz.	Poświadczenie zgłoszenia się
Dr. A. Wójcicki	Anatomia	7 1/2	
Dr. W. Cygan	Fizyka	7 1/2	
Dr. J. Jędrski	Biologia	20	
Dr. J. Jędrski	Historia	80	
Dr. J. Jędrski	H. p.		
Dr. J. Jędrski	Domoc	5	
Dr. J. Jędrski	donarino		
Dr. J. Jędrski	Tereno	20	
Dr. J. Jędrski	znastro		
Dr. J. Jędrski	Nasaz	6	
Dr. J. Jędrski	Metod	9	
Dr. J. Jędrski	Ginn.		
Dr. J. Jędrski	Teoria	10	
Dr. J. Jędrski	Historia		
Dr. J. Jędrski	Ginn	7 1/2	
Dr. J. Jędrski	L. att	20	
Dr. J. Jędrski	Gay		
Dr. J. Jędrski	Mich. J.	3 1/2	

ROK AKADEMICKI 1988/89 SEMESTR I

Ocena wynik egzaminów i kolokwium	Potwierdzenie i uwagi	Stwierdzenie wniesienia opłat szkolnych
Dobre Łopniak		
bardzo dobre	Hronitzki, 3.49.5	
Bardzo dobry		
Bardzo dobry		
Bardzo dobry	określony	

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

[illegible]

ROK AKADEMICKI 19 32/33 ^{tri} SEMESTR I

[illegible]

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

Nazwisko wykładającego	Tytuł wykładu	Ilość godz.	Poświadczenie zgłoszenia się
Jac	Amia-	62	
Artyciachowski	tomija		
Dr. mjr			
W. Cyga	Chemia	51	
Dr.			
Lehydlarski	Biologia	22	
Kpt. Dr.	Genetyka		
Dr. Zaworski	Genose	14	
	dworalska		
Kpt. Dr.			
J. Masurek	Nasaz	20	
Kpt			
R Szuszkiewicz	Metod	22	
	gimn.		
W. Humen	Teoria	10	
Kpt	Sportni		
Sleerhold	Gry	11	
Kpt	Sportni ruch		
Sleerhold	Gimn.	62	
Kpt			
Sleerhold	Zabawy	10	
	ruch		
Kpt			
Sleerhold	Strelectio	19	
por.			
R Laskowski	Szerm.	26	

ROK AKADEMICKI 19 32/33 ^{ty} SEMESTR II

[illegible]

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

[illegible]

ROK AKADEMICKI 19 32/33 ^{tr} SEMESTR II

[illegible]

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

Nazwisko wykładającego	Tytuł wykładu	Ilość godz.	Poświadczenie zgłoszenia się
Doc	Ana-		
A Wojciechowski	tomija	41	
Dr. mjr.			
Wł. Cyga	Chemija	39	
Dr. mjr.			
Wł. Ci. Missiuro	Fizjologia	20	
Dr.			
Jelhydlański	Biologia	8	
Dr.			
Jelhydlański	Antropo-		
Dr.	logja	10	
Gustaw Szule	Hygiena	20	
Dr.			
A. Kelus	Terapi-	2	
Dr.	euastwo		
A. Kelus	Krojo-	20	
Kpt	euastwo		
R. Szewkiewicz	Systaw i	10	
	dydakty-		
	gimm.		
W. J. J. J. J.	Terapi-	20	
Kpt	gimm.		
J. J. J. J.	Gimm.	51	
Kpt			
J. J. J. J.	L. att.	28	

ROK AKADEMICKI 19 32/33 tr SEMESTR II

Ocena wyników egzaminów i kolloktywów	Potwierdzenie i uwagi	Stwierdzenie wniesienia opłat szkolnych
<i>Dostateczni</i>	<i>Skopnicki</i>	
<i>bardzo dobre</i>	<i>Przybylski</i>	

Nazwisko wykładającego	Tytuł wykładu	Ilość godz.	Poświadczenie zgłoszenia się
	Gm Kuch i Spodół	27	
	Stywanio	9	
	Wiośł.	9	
24 Macnicowa	Umysz- Kaliuie	10	
	Strzel.	3	
24 Sauskianica	Prakt Lekc	15	
	Seminarja	7	

ROK AKADEMICKI 19 33 34 ^{tri} SEMESTR ^{III}

[illegible]

Nazwisko wykładającego	Tytuł wykładu	Ilość godz.	Poświadczenie zgłoszenia się
Popożk Br.			
W. Missiuno	Fizjologia	100	
Doc.			
Dr. Wojciechowicz	Anatomia	18	
Doc.			
Helnydlarski	Antropo- logia	34	
Doc.			
Janusz Sewik	Higiena	36	
Doc.			
Bogdanowicz	Diagnostyka wzrostowa	36	
	Psychol.	50	
	ogólna		
	Psychol.	30	
	wzrostowa		
mi.	Urologia	20	
d. Kuchan	i symet		
nt	metaboliz- m i syntez	34	
Semkiewicz	mat. cukier ciężarowy		
W. Wasmicna	Spiew i taniec	18	
nt			
bez Baran	L. all	35	
nt			
bez Baran	Gay mich. i port	35	

ROK AKADEMICKI 19 34 / 35 SEMESTR III

[illegible]

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

[illegible]

ROK AKADEMICKI 19 84 / 85 SEMESTR II

[illegible]

CENTRALNY INSTYTUT WYCH. FIZ.

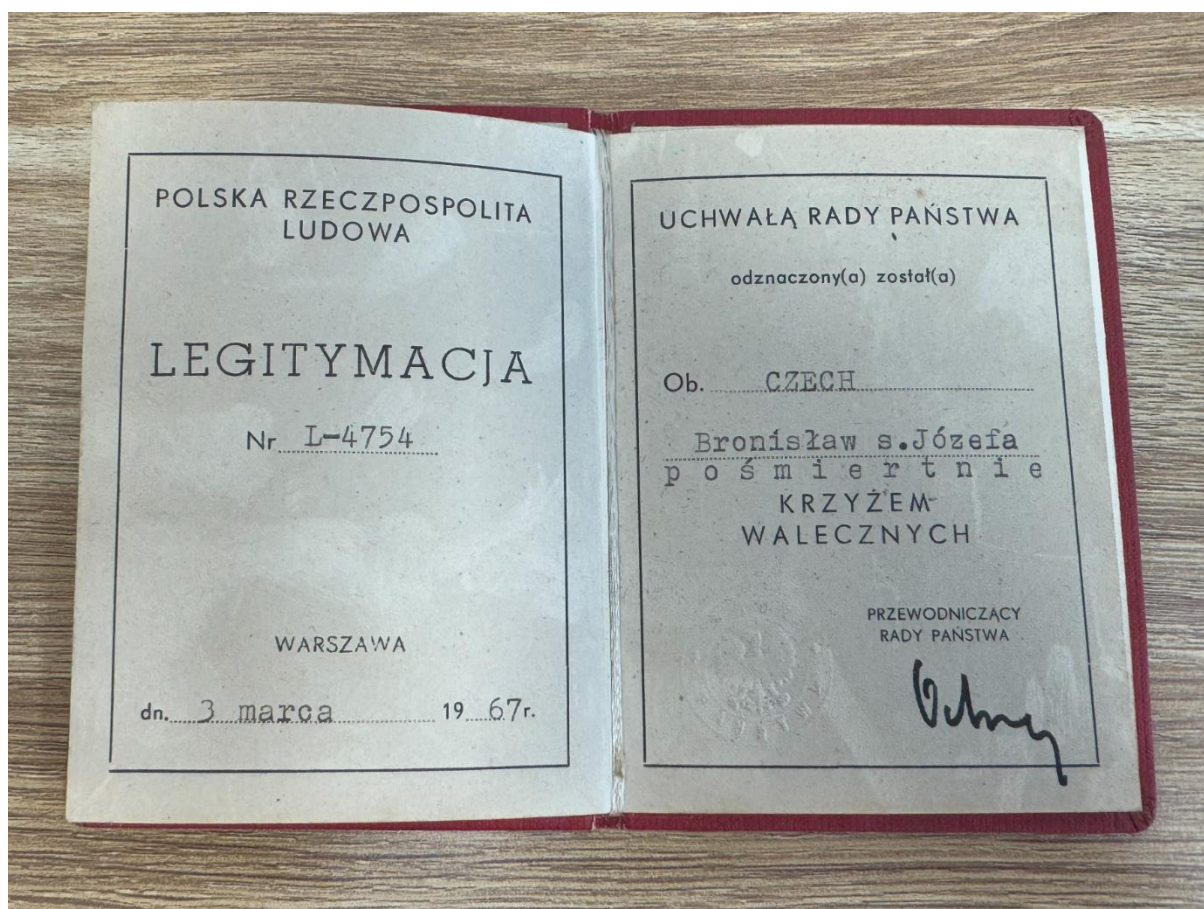
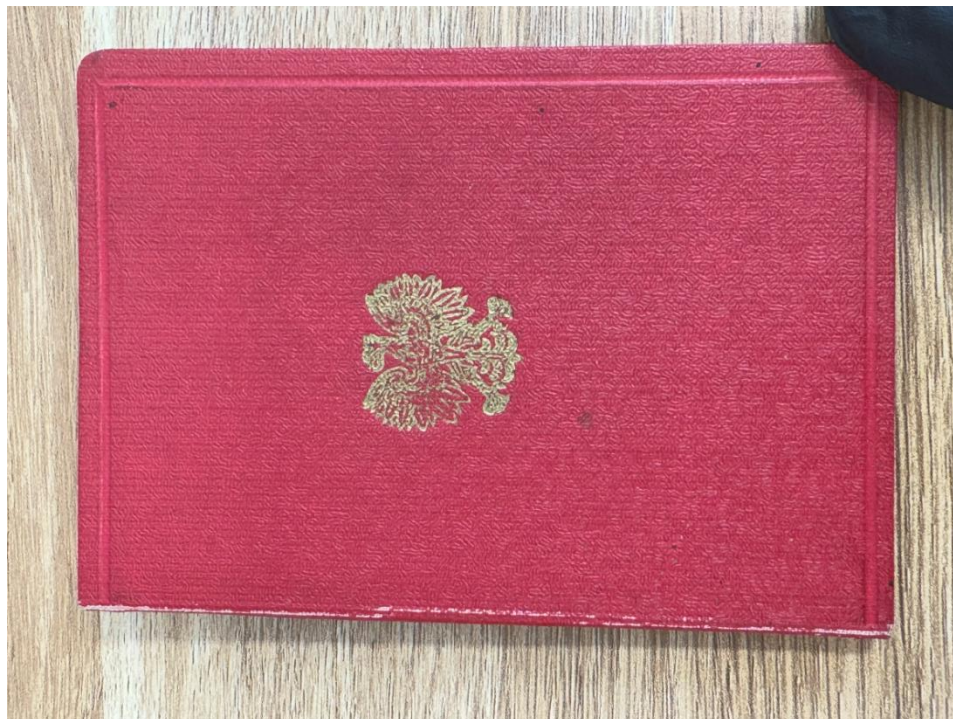
Nazwisko wykładającego	Tytuł wykładu	Ilość godz.	Poświadczenie zgłoszenia się
Prof. dr W. Missiuro	Historia	50	
Prof. dr G. Szule	Hygiena	50	
Prof. dr. Cz. Jaworski	Botanika	28	
Doc. Bogdanowicz	Historia botaniki	14	
M. Uklejska	Pedago- gika	76	
Prof. Dr. J. Sikorski	Historia i geografia	40	
Prof. R. Kunkiewicz	Metod. spo- tować. i dyscypl. fiz. i sportu	—	
Th. Kamińska	Historia	14	
Prof. Baran	Lat. att.	42	
Prof. Baran	gr. i hiszp.	42	
Prof. Baran	Books i warszt. wyk.	13	
Prof. Baran	Gimn.	57	

ROK AKADEMICKI 19 34 35 SEMESTR IV

Ocena: wynik egzaminów i kollokwiów	Potwierdzenie i uwagi	Stwierdzenie wniesienia opłat szkolnych
<i>Wartość. 100%</i>	<i>[Signature]</i>	
<i>celob.</i>	<i>[Signature]</i>	

ROK AKADEMICKI 19 34 / 35 SEMESTR IV[illegible][illegible]

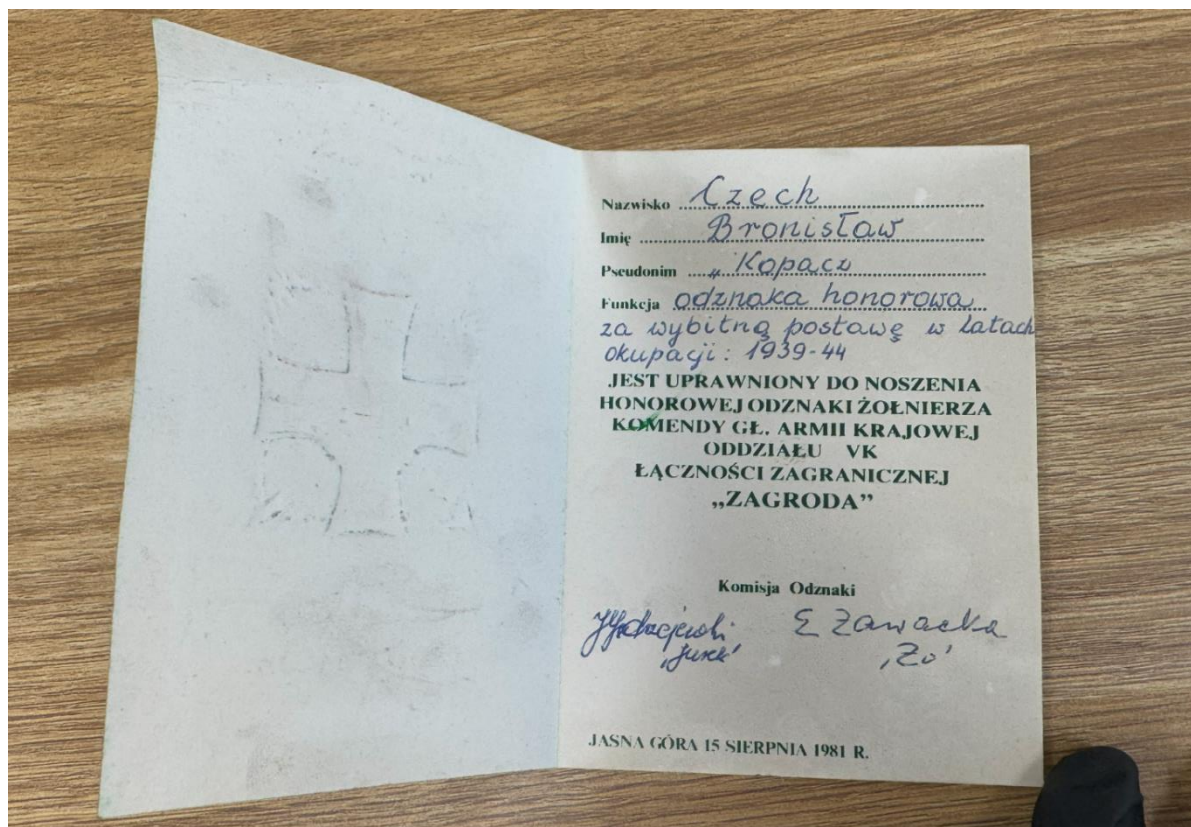
Załącznik nr 5 – Legitymacja nr L-4754 wydana dnia 3 marca 1967 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Walecznych, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).

Załącznik nr 6 – Legitymacja nr 188-87-115 KO wydania dnia 22 kwietnia 1987 roku w Warszawie, pośmiertne odznaczenie Krzyżem Oświęcimskim, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).

Załącznik nr 7 –Armia Krajowa Komenda Główna Oddział VK Łączności Zagranicznej „ZAGRODA”, Legitymacja nr XVII, odznaka honorowa za wybitną postawę w latach okupacji: 1939-44, zbiory nieskatalogowane (w zbiorach Muzeum „Palace” w Zakopanem).

Załącznik nr 8 – Przyrzeczenie członka czynnego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, sygn. TOPR_KP_1_1_056 (w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chalubińskiego w Zakopanem).

TATRZAŃSKIE OCHOTNICZE POGOTOWIE RATUNKOWE.

Przyrzeczenie

członka czynnego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego

W Pana Bronisława Recha

5/6

42

Uwagi:
(Pisać drobnym piśmem).

*Przedst. Opatrzności. w dniu konsekracji
w r. 1944 r.*

Ciepło tego pragnię!

Ja, niżej podpisany ..... w obecności

Naczelnika Straży Ratunkowej WP. .... oraz

świadka WP. .... dobrowolnie przyrzekam pod

słowem honoru, że póki zdurów jestem, na każde wezwanie Naczelnika lub jego Zastępcy —

bez względu na porę roku, dnia i stan pogody — stawię się w oznaczonym miejscu i go-

dzinie odpowiednio na wyprawę zorganizowaną i udam się w góry według marszrut

i wskazań Naczelnika lub jego Zastępcy w celu poszukiwań zaginionego i niesienia mu

pomocy; postanowienia statutu Pogotowia i regulaminu dla członków czynnych będę wy-

konywał ściśle, jak również rozkazy Naczelnika, jego Zastępcy i Kierowników Oddziałów;

obowiązki swe będę pełnił sumiennie i gorliwie, pamiętając, że od mego postępowania za-

leżem być może życie ludzkie. W zupełnej świadomości przyjętych na się trudnych obo-

wiązków i na znak dobrej swej woli powyższe przyrzeczenie przez podanie ręki Naczeln-

nikowi potwierdzam.

W Zakopanem, dnia *3. IV* 19*47* roku.

Podpis świadka: .....

Podpis członka: .....

Podpis Naczelnika Straży Ratunkowej: .....

[illegible]

Załącznik nr 10 – Aresztowania – Bronisław Czech, sygn. IPN bu 2448/513,
Zh III/31/35/68 (w zbiorach Instytutu Pamięci Narodowej – Oddział w Krakowie).

IpN bu 2448/513
Zh III/31/35/68

Czech Bronisław

ur. w Zakopanem 25.VII.1908r. Absolwent Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, wielokrotny mistrz Polski w Narciarstwie, członek Sekcji Narciarskiej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, taternik i instruktor sportowy.

Aresztowanie Bronisława Czecha inspirował Sepp Roehrl, Niemiec austriacki, zatrudniony w Polsce przez 5 lat jako trener narciarski zaangażowany przez Polski Związek Narciarski.

W dniu 14 maja 1940r aresztowania dokonał Józef Domoradzki, stały mieszkaniec Zakopanego, który po wkroczeniu hitlerowców ujawnił się jako agent w służbie Niemców. Bronisław Czech wywieziony ~~z Zakopanego~~ ^{został} do więzienia w Oświęcimiu / Nr więźnia 435/ zmarł tamże 5.VI.1944r z wyczerpania. Rodzinie przesłano urnę z Jego prochami.

Niemcy proponowali Bronisławowi Czechowi za cenę wolności stanowisko instruktora narciarskiego dla Hitlerjugend. Czech odmówił kategorycznie.

Za patriotyczne i pełne polskiej godności stanowisko przed i po uwięzieniu zostaje Bronisław Czech odznaczony przez władze Polski Ludowej pośmiertnie **K R Z Y Ż E M W A L E C Z N Y C H**.

W r. 1965 odbył się we Freibergu /N.R.F./ proces zbrodniarzy hitlerowskich, na którym szef gestapo w Zakopanem Robert Weissmann, kat i morderca ludności Podhala zeznał, że zesłanie Bronisława Czecha do obozu w Oświęcimiu miało charakter profilaktyczny, aby Broniek jako znawca górskich terenów granicznych nie przeprowadzał przez Słowację Polaków podążających na Zachód do polskich formacji wojskowych. Robert Weissmann zasądzony został na 7 lat więzienia !

Załącznik nr 11 - Materiały dotyczące powstania C.I.W.F [Połączenie Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1929-1930]", sygn. 72/1033/0/1 – Warunki przyjęcia do Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego (w zbiorach Archiwum Narodowego w Warszawie – Oddział w Milanówku).

WARUNKI przyjęcia do Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego. 26

Studjum w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego trwa 2-lata i zajmuje cały dzień pracy.

Prowadzone są kursy nauczycielskie męskie i żeńskie. Na kurs zgłaszać się mogą maturzyści/stki/ szkół średnich i seminarjów nauczycielskich.

W myśl rozp. Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7.X.24.r./Dz.Urz.Min.W.R.i O.P. z r.1924 r.Nr.18.poz.183/ w sprawie organizacji studjów i egzaminów z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólno-kształcących i seminarjach nauczycielskich, elewi, którzy złożą egzamin pomyślnie utrzymują świadectwo, uprawniające do prowadzenia ćwiczeń cielesnych w szkołach średnich ogólno-kształcących i seminarjach nauczycielskich, oraz dające prawo po dwuletniej praktyce zgłoszenia się do egzaminu na nauczycieli szkół średnich ogólno-kształcących i seminarjów nauczycielskich po dopełnieniu warunków przewidzianych rozp.Ministra W.R. i O.P. z dnia 9.X.24 r. /Dz.Urz. Min.W.R.i O.P. Nr.18.poz.185/

Warunki przyjęcia:

wiek 18 do 30 lat,
świadectwo dojrzałości gimnazjalne lub seminaryjne,
usprawienie fizyczne,

Do podania należy dołączyć:

- 1/.metrykę urodzenia,
- 2/.świadectwo dojrzałości,
- 3/.świadectwo zdrowia od lekarza sportowego lub innego,
- 4/.trzy fotografie nienaklejone, podpisane,
- 5/.życiorys.

Podania przyjmuje Wydział Wychowania Fizycznego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przez Kuratorjum Szkolne.

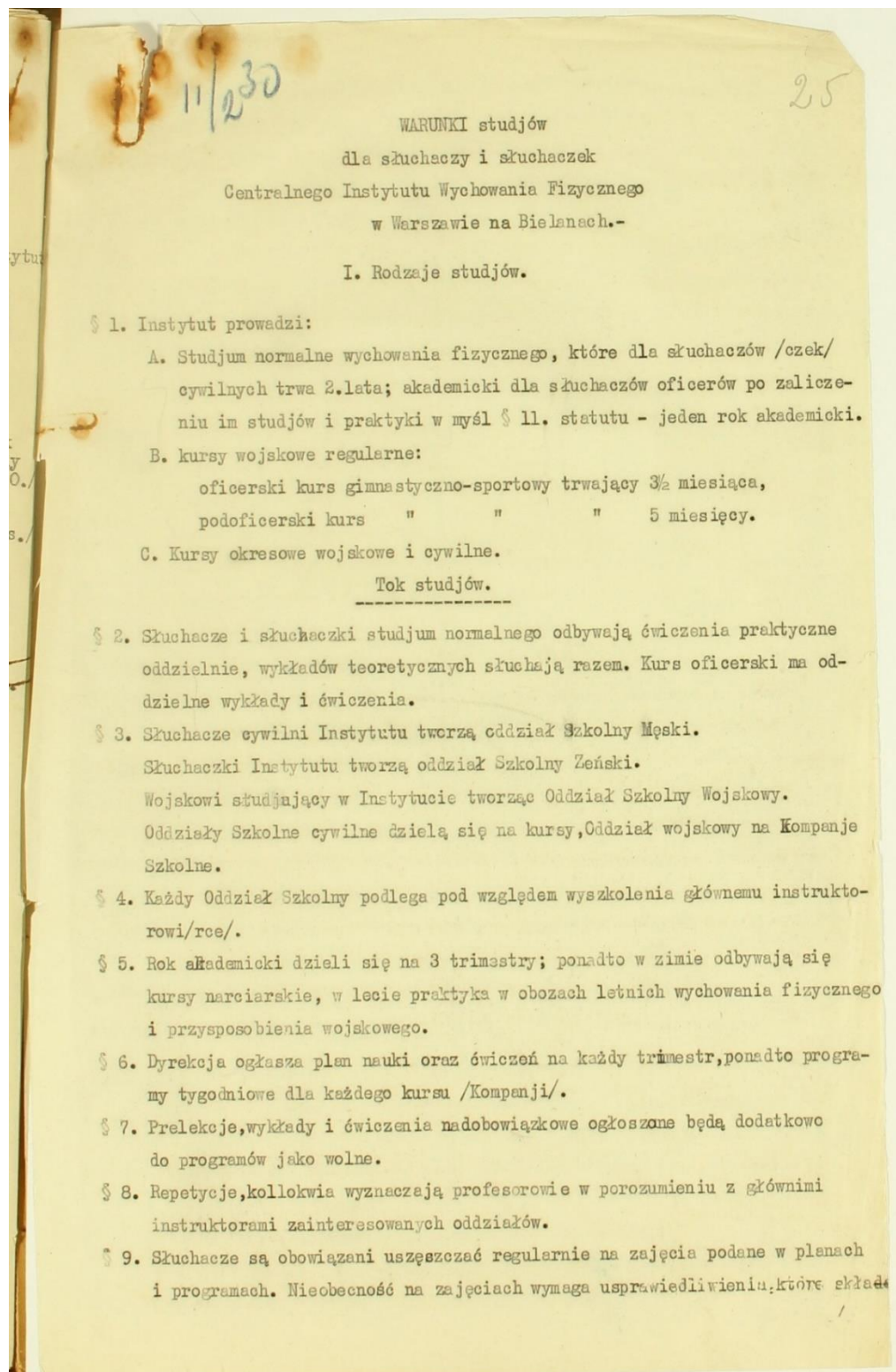
Kandydaci/tki/ zostaną po przyjęciu do Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego poddani badaniom lekarskim psychotechnicznym i próbom sprawności fizycznej.

Minima próby sprawności fizycznej:

Kandydaci:	Kandydatki:
Bieg 100 mtr.- 14-sek.	Bieg 60 mtr.- 10.6 sek.

Skok wzwyż - 125 cm. Skok w dal - 3 mtr.
 Bieg 1000 mtr. - 3:38 sek. skok wzwyż - 95 cm.
 Skok w dal - 425 cm. rzut kulą oburącz
 rzut kulą 7:25 - kg. 7.20 mtr. /4 kg./ 10-mtr.
 Słuchacze przyjęci na kurs zostaną pomieszczeni w Internacie Instytutu
 zobowiązującym do stożowania się na miejscu.
 Koszty opłat są następujące:
 1/. Internat łącznie z wyżywieniem miesięcznie.....120 zł
 2/. Opłata wstępna jednorazowa.....15 "
 3/. kaucja za książki wypożyczone z biblioteki.....5 "
 4/. Opłata za trzymiesięczną wypożyczenie.....3 "
 5/. Opłata za 6-miesięczne.....9 "
 Dla słuchaczy niezamożnych przewiduje się pewną ilość stypendjów.
 Kandydaci przyjęci w poczet słuchaczy Instytutu muszą mieć własny
 sprzęt i ekwipunek narciarski i kostjumy do ćwiczeń cielesnych.
 Kostjumy zamawia się w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego.
 Do pobrania należy 5 kopert:
 1/. motywy umieszczenia,
 2/. świadectwo dojrzałości,
 3/. świadectwo zdrowia od lekarza sportowego lub innego,
 4/. trzy fotografie niemalujące, poglądowe,
 5/. dyktando.
 Pobrania przyjmują Wydział Wychowania Fizycznego Ministerstwa Wyznań
 Religijnych i Oświecenia Publicznego przez Kuratorem Szkolne.
 Kandydaci, którzy zostaną po przyjęciu do Centralnego Instytutu Wychowania
 Fizycznego pobrani badaniem lekarskim i psychologicznym, a potem sprawności
 fizycznej.
 Minimalne próby sprawności fizycznej:
 Kandydaci:
 Bieg 100 mtr. - 14 sek.
 Bieg 60 mtr. - 10.8 sek.

Załącznik nr 12 - Materiały dotyczące powstania C.I.W.F [Połączenie Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu 1929-1930]", sygn. 72/1033/0/1 – Warunki studiów dla słuchaczy i słuchaczek Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie na Bielanach (w zbiorach Archiwum Narodowego w Warszawie – Oddział w Milanówku).

26
dać należy głównym instruktorom /w Oddz. wojskowym d-com Kompanji/
Przerwy w nauce ponad 4 - tygodnie w roku akademickim. Brak postępów
w nauce i sprawności fizycznej, a również stwierdzony uchwałą Rady brak
uzdolnienia do zawodu nauczycielskiego lub do roli instruktorskiej powo-
duje zwolnienie słuchacza ze studjów.

§ 10. Egzamin końcowy określa rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświe-
cenia Publicznego z dn. 7.X.24./Dz.Urz.Min.W.R.i O.P. Nr.18/24.poz.183/

§ 11. Ukończenie studjum normalnego z pomyślnym wynikiem egzaminu uprawnia do
tytułu: instruktor wychowania fizycznego dyplomowany.

Warunki przyjęcia na studjum normalne:

§ 12. Kandydaci składają podania w terminie do 31-go lipca do Dyrektora C.I.W.F.
załączając następujące dokumenty:

- 1/. metrykę urodzenia,
- 2/. świadectwo dojrzałości,
- 3/. "   zdrowia od lekarza sportowego lub innego,
- 4/. trzy fotografie nienaklejowe podpisane,
- 5/. życiorys,

§ 13. Kandydaci mogą być powołani na kurs próbny dwutygodniowy.

§ 14. Kandydaci podlegają egzaminowi konkursowemu, który składa się z badań
lekarskich, próby sprawności ruchowej i badania psychotechnicznego.

§ 15. Wyniki egzaminu konkursowego decydują o przyjęciu. Wywieszenie listy przy-
jętych następuje w Instytucie, w Ministerstwie Wyzn. Relig. i Ośw. Publ., oraz
w Państwowym Urzędzie Wychowania Fizycznego do dnia 1-go października.

§ 16. Przyjęcie może być "próbne" na okres pierwszego trimestru. W okresie tym
słuchacz nie może ubiegać się o stypendjum i każdej chwili może być zwolnio-
ny. Przyjęcie może być "warunkowe" co oznacza, że kandydat przyjęty zostanie
w czasie pierwszego trimestru na otwierający się wakans.

§ 17. Zaliczeni w poczet słuchaczy C.I.W.F. otrzymują legitymacje.

~~ix~~18. O p ł a t y:

§ 18. Słuchacze wnoszą do Kasy Instytutu następujące opłaty:

1. opłata wstępna jednorazowa ..... 15 zł.
2. kaucja za książki wypożyczone z biblioteki /zwrotna/ ..... 5 "
3. opłata ~~biblioteczna~~ *z m. mienicze* ..... 9 "
4. do funduszu na leczenie po 3 zł. miesięcznie ..... 27 "
5. na kosztjum ćwiczebny
6. opłata za mieszkanie w Internacie i wyżywienie

Pozycje 1, 2, 3, i 4 wpłaca się jednorazowo na początku roku szkolnego.

Pozycję 5. miesięcznie z góry każdego miesiąca.

S t y p e n d j a .

- § 19. Nauczyciele /~~zaw~~ki/ korzystające z płatnych urlopów Ministerstwa W.R. i O.P. na studia w Instytucie ze stypendjów korzystać nie mogą.
- § 20. Podania o stypendja rozpatruje Komisja wyznaczona przez Dyrektora Instytutu. Stypendja mogą wynosić 50%, 75% lub 100% opłaty ad 5./mieszkanie w Internacie i wyżywienie/. Nadaje i ogłasza listę stypendystów Dyrektor.

Załącznik nr 13 – kwestionariusz ankiety wykorzystany w badaniu „Bronisław Czech – życie, działalność i pasje”

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Szanowni Państwo!

Prowadzę badania dotyczące życia i działalności Bronisława Czecha na potrzeby pracy naukowej.

W związku z tym zwracam się z uprzejmą prośbą o wypełnienie poniższej ankiety. Jest ona anonimowa. Serdecznie proszę o wybaczenie, iż w dalszych pytaniach będę zwracała się do Państwa w formie bezpośredniej, jak przyjęte jest wśród osób sobie przyjaznych,

z zachowaniem wszelkiego szacunku dla Was jako respondentów.

Z góry dziękuję za poświęcony czas i okazaną pomoc.

Mgr Liliana Kowalczyk

1. Czy słyszałeś/aś kiedykolwiek o postaci Bronisława Czecha?

a) TAK

b) NIE → zakończ wypełnianie ankiety

2. Która uczelnia w Polsce nosi imię Bronisława Czecha?

a) AWF Katowice

b) AWF Warszawa

c) AWF i S Gdańsk

d) AWF Wrocław

e) AWF Poznań

f) AWF Kraków

g) Inna

h) Nie wiem

3. W którym mieście stoi pomnik Bronisława Czecha?

- a) Katowice
- b) Warszawa
- c) Kraków
- d) Gdańsk
- e) Poznań
- f) Wrocław
- g) Biała Podlaska
- h) Toruń
- i) Gorzów Wielkopolski
- j) Innym
- k) Nie wiem

4. Jakie jest Twoje wykształcenie?

- a) Podstawowe
- b) Zasadnicze zawodowe
- c) Średnie ogólne
- d) Średnie techniczne
- e) Wyższe licencjackie (inżynierskie)
- f) Wyższe magisterskie
- g) Wyższe ponadmagisterskie
- h) Inne

5. Jeżeli posiadasz wykształcenie wyższe, to jakiej uczelni wyższej dyplom posiadasz i podaj kierunek? .....

6. Jakie są Twoje zainteresowania/pasje? (Proszę wskazać wszystkie odpowiedzi, które Ciebie dotyczą)

- a) Polityka
- b) Społeczeństwo

- c) Sport/ ćwiczenia fizyczne (kibic/obserwator)
- d) Sport/ ćwiczenia fizyczne (aktywność własna)
- e) Kultura
- f) Architektura
- g) Muzyka
- h) Literatura
- i) Religia
- j) Kino
- k) Teatr
- l) Sztuki plastyczne
- m) Moda
- n) Historia
- o) Zdrowie
- p) Rozrywka
- q) Podróże
- r) Nowe technologie
- s) Gry komputerowe
- t) Motoryzacja
- u) Życie towarzyskie
- v) Nauki ścisłe
- w) Nauki biologiczne
- x) Nauki humanistyczne
- y) Przedsiębiorczość
- z) Inne

7. Czy uprawiałeś/aś w ciągu ostatniego roku którąś z poniższych form aktywności sportowo-rekreacyjnej? (Można zaznaczyć kilka odpowiedzi)

- a) Jazda na rowerze
- b) Żeglarsstwo
- c) Windsurfing
- d) Kajakarstwo
- e) Pływanie

- f) Bieganie
- g) Ćwiczenia siłowe
- h) Narciarstwo
- i) Snowboard
- j) Łyżwiarstwo
- k) Ćwiczenia fitness
- l) Siatkówka
- m) Koszykówka
- n) Piłka nożna
- o) Wspinaczka
- p) Wędrówki piesze
- q) Nordic walking,
- r) Tenis
- s) Paralotniarstwo
- t) Szybownictwo
- u) Inna

8. Z jakich źródeł dotarły do Ciebie informacje o Bronisławie Czechu? (Można wskazać kilka opcji)

- a) Z prasy
- b) Z radia
- c) Z książek
- d) Z telewizji
- e) Od rodziców
- f) Z mediów społecznościowych
(blogger, vlogger, influencer,
youtuber)
- g) Z filmu
- h) Ze szkoły, uczelni
- i) Z zasobów internetowych
- j) Od rodziny

- k) Od znajomych
- l) Inne źródło
- m) Nie wiem/ trudno powiedzieć

9. Na ile oceniasz swoją znajomość życiorysu Bronisława Czecha?

(1 oznacza nie znam wcale, 5 – znam bardzo dobrze)

1	2	3	4	5

10. Z jaką działalnością/aktywnością kojarzy Ci się osoba Bronisława Czecha? (Można wskazać kilka opcji)

- a) z narciarstwem
- b) z taternictwem
- c) z turystyką górską
- d) ze sztuką
- e) z przedsiębiorczością
- f) z szybownictwem
- g) inne
- h) nie wiem/trudno powiedzieć

11. Czy znasz pasje (hobby) Bronisława Czecha?

- a) TAK
- b) NIE

Jeżeli TAK, to proszę wymienić jakie?.....

12. Czy Bronisław Czech według Ciebie był:

- a) Niemcem   b) Polakiem   c) Słowakiem   d) Czechem   e) Rosjaninem   f) Ukraińcem
- g) Litwinem   h) Białorusinem   i) Szwajcarem   j) Austriakiem   k) inna narodowość
- l) nie wiem/ trudno powiedzieć

13. Czy któreś z poniższych określeń pasuje Twoim zdaniem do Bronisława Czecha ?

- a) patriota
- b) nacjonalista
- c) faszysta
- d) komunista
- e) kosmopolita
- f) trudno powiedzieć

14. Czy znasz działalność turystyczną i taternicką Bronisława Czecha?

- a) TAK
- b) NIE

Jeżeli TAK, to proszę podać więcej szczegółów (np. osiągnięcia, działania, rekordy itp.).....
.....

15. Podaj nazwę miejscowości, w której mieszkasz ? .....

Województwo (Region) ..... Państwo .....

16. Podaj liczbę ukończonych lat?

.....

17. Płeć:

- a) kobieta
- b) mężczyzna
- c) inna

18. Sytuacja zawodowa (Proszę wskazać wszystkie odpowiedzi, które Cię dotyczą)

- a) uczeń
- b) student
- c) pracujący/a w pełnym wymiarze czasu pracy

- d) pracujący/a w niepełnym wymiarze czasu pracy
- e) właściciel/współwłaściciel firmy
- f) zajmuję się domem
- g) bezrobotny(a)
- h) emeryt
- i) rencista

19. Sytuacja materialna (Twoja subiektywna ocena):

- a) bardzo dobra
- b) dobra
- c) przeciętna
- d) zła
- e) bardzo zła

20. Wielkość miejsca zamieszkania:

- a) wieś
- b) miasto do 50 tys. mieszkańców
- c) miasto powyżej 50 tys. do 100 tys. mieszkańców
- d) miasto powyżej 100 tys. do 500 tys. mieszkańców
- e) miasto powyżej 500 tys. mieszkańców

21. Czy masz pochodzenie góralskie?

- a) TAK
- b) NIE

22. Jeżeli aktualnie studiujesz, to na jakiej uczelni i kierunku studiów?

.....

DZIĘKUJĘ ZA WYPEŁNIENIE ANKIETY!

Mgr Liliana Kowalczyk

STRESZCZENIE

Niniejsza rozprawa jest monografią ukazującą życie, działalność oraz dziedzictwo Bronisława Czecha jako „człowieka gór”. Stanowi również uzupełnienie dotychczas opublikowanych materiałów biograficznych i wyjaśnienie nieścisłości w przekazie historycznym.

Bronisław Czech był jednym z najwybitniejszych sportowców 20-lecia międzywojennego. Jego postać postrzegana była głównie przez pryzmat osiągnięć sportowych i kariery zawodniczej. Czech, poza narciarstwem, prowadził również bogatą działalność z zakresu turystyki i taternictwa, która zaznaczyła się w historii eksploracji górskiej kilkoma znaczącymi rekordami. Wszechstronne zainteresowania (m.in. szybownictwo i sztuka) oraz otwartość i ambicja pozwalają na określenie go mianem „człowieka renesansu”. Jako patriota podejmował próby działań konspiracyjnych i pozostał wierny ojczyźnie aż do śmierci w Obozie Koncentracyjnym KL Auschwitz. Jego pasję, działania, a także prezentowany przez niego system wartości pozwalają na włączenie Czecha w poczet „ludzi gór”.

Cezury czasowe wyznaczają głównie daty urodzin Bronisława Czecha (25 lipca 1908 roku), a także jego śmierci (5 czerwca 1944 roku). Brano pod uwagę także wydarzenia poprzedzające jego narodziny (przede wszystkim w zakresie pochodzenia przodków) oraz wydarzenia rozgrywające się w latach powojennych (pod kątem pozostawionego dziedzictwa).

Podjęmowano wiele prób upamiętnienia Bronisława Czecha jako człowieka wybitnego i godnego naśladowania. Przeprowadzone badania wykazały, że w obecnej społeczności poziom wiedzy na temat jego życia, działalności i osiągnięć jest bardzo niski. Dziedzictwo Czecha stopniowo zanika, zaś wartości i postawa przez niego promowane nie stanowią inspiracji dla młodych pokoleń. Konieczne jest rozpoczęcie popularyzacji biografii Bronisława Czecha jako człowieka, który zasłużył się historii Polski.

Prezentowana rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, a także bibliografii. Całość została wzbogacona o wykaz tabel, wykaz fotografii, wykaz nazwisk, a także aneks zawierający dokumentację osobistą Bronisława Czecha oraz akta bezpośrednio związane z jego osobą. Większość załączników nie była dotychczas publikowana.

Słowa kluczowe: Bronisław Czech, człowiek gór, taternik, narciarstwo, pionier turystyki, dziedzictwo, patriota, wspinaczka górska, ratownictwo górskie

ABSTRACT

This dissertation is a monograph presenting the life, work and legacy of Bronisław Czech as a "man of the mountains". It also supplements previously published biographical materials and explains inaccuracies in the historical record.

Bronisław Czech was one of the most outstanding athletes of the interwar period. His figure was perceived mainly through the prism of his sports achievements and professional career. Apart from skiing, Czech also conducted extensive activities in the field of tourism and mountaineering, which marked the history of mountain exploration with several significant records. His versatile interests (including gliding and art) as well as his openness and ambition allow him to be called a "Renaissance man". As a patriot, he attempted conspiratorial activities and remained loyal to his homeland until his death in the KL Auschwitz Concentration Camp. His passions, activities and the system of values he presented allow Czech to be included among the "people of the mountains".

The time lines are mainly marked by the dates of Bronisław Czech's birth (July 25, 1908) and death (June 5, 1944). The events preceding his birth (primarily in terms of his ancestors' origins) and the events that took place in the post-war years (in terms of the legacy he left behind) were also taken into account.

Many attempts have been made to commemorate Bronisław Czech as an outstanding man worthy of imitation. The research conducted has shown that in the current community the level of knowledge about his life, work and achievements is very low. Czech's legacy is gradually disappearing, and the values and attitude he promoted do not inspire young generations. It is necessary to start popularizing the biography of Bronisław Czech as a man who contributed to the history of Poland.

The presented dissertation consists of an introduction, six chapters, a conclusion, and a bibliography. The whole has been enriched with a list of tables, a list of photographs, a list of names, and an annex containing Bronisław Czech's personal documentation and files directly related to him. Most of the attachments have not been published before.

Keywords: Bronisław Czech, mountain man, mountaineer, skiing, tourism pioneer, heritage, patriot, mountain climbing, mountain rescue